

Mihail Bulgakov

Inimă
de câine

POLIROM

Mihail Bulgakov

Inimă de câine

Traduceri de Alexandru Calais,

Paraschiva Bădescu și George G. Potra,

Tatiana Nicolescu, Izolda Vîrsta

Postfață de Ana-Maria Brezuleanu

Ediție îngrijită și note de Mircea Aurel Buiciuc

Editura Polirom

2003

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru
Stănescu

Mihail Bulgakov, *Zapiski na manjetah; Diavoliada; Rokovîe iaița; Sobacie serdțe*

© by The Estate of Mikhail Bulgakov

© 2002 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN: 973-681-225-1

Redactor: Mircea Aurel Buiciuc

Coperta: Angela Rotaru-Serbenco

Mihail Afanasievici Bulgakov, născut la Kiev în 1891, fiul unui profesor de dogmatică de la Academia de Teologie din oraș, absolvă strălucit Facultatea de Medicină a Universității din Kiev, practicîndu-și, timp de patru ani, profesiunea cu deosebită competență. Stabilît definitiv la Moscova în 1921, renunță la medicină în favoarea literaturii și publicisticii. De o mare diversitate – foileton, schiță, povestire, nuvelă, roman, farsă, dramă etc. –, scrierile sale au o înconfundabilă unitate a viziunii. Contestat adesea cu virulență de critica vremii – să nu uităm anii dramatici în care și-a desfășurat activitatea literară, 1920-1940, anul morții sale –, a reușit să publice prea puțin în timpul vieții, antologicele narațiuni fantastice *Diavoliada* și *Ouăle fatale*, precum și romanul *Garda albă* numărîndu-se printre excepții. Adevărata glorie a lui Bulgakov este postumă. Pînă și capodopera sa, *Maestrul și Margareta*, la care a lucrat și după ce și-a pierdut vederea, pînă în ultima zi a vieții, a apărut în U.R.S.S. abia în 1967, an ce marchează începutul publicării masive a operelor lui Bulgakov peste graniță, inclusiv în România.

Volumul de față cuprinde scrierea autobiografică *Însemnări pe manșete* și prozele fantastice *Diavoliada*, *Ouăle fatale* și *Inimă de cîine*. Selecția s-a făcut după ediția *Sobranie socinenii v piati tomah*, Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1989-1990.

ÎNSEMNAȚI PE MANȘETE

*Scriitorilor ruși care
navighează,
care călătoresc pe uscat
și care se află în suferință*

Traducere de Alexandru Calais

PARTEA ÎNTÎI

I. Caucaz

.....
.....

II. Febră recurentă

Un redactor¹ al răposatei publicații *Russkoe slovo*², purtînd ghetre și avînd înfipt un trabuc în colțul gurii, înșfăcă telegrama aflată pe masă și, cu obișnuita lui privire de profesionist, o parcurse într-o clipită de la început pînă la sfîrșit.

Mîna lui scrise mașinal într-un colț: „Pe două coloane“, dar buzele i se adunară pe neașteptate a fluierat: fiu-u!

Cîteva secunde rămase nemișcat. Pe urmă rupse grăbit un petic de hîrtie și scrise:

*Ah, Tiflisul³ e departe...
De-o mașină să am parte!*

Notă sus: „Mic foileton“, într-o parte: „Corpul de literă...“, dedesubt: „Graurul“.

Brusc, se apucă să mormăie aidoma dickensianului Jyngle⁴:

— M-da, m-da!... Eram convins! Cred că va trebui s-o iau la sănătoasa. Nu-i nimic! Doar mai am încă la Roma șase mii de lire. La *Credito Italiano*⁵. Poftim? Da, da, exact șase mii... Și, în fond, sînt ofițer italian! Da, da. *Finita la commedia!*

Mai fluierînd o dată, își împinse șapca spre ceafă și, cu telegrama și foiletonul în mînă, se repezi spre ușă.

— Stai! am răcnit eu, revenindu-mi. Stai! Care *Credito*? *Finita*?! Ce anume? E chiar o catastrofă?!

Insul însă se și făcuse nevăzut.

Am vrut să mă reped după el... dar, pe neașteptate, am dat din mînă a pagubă, m-am strîmbat, sleit de puteri, și m-am așezat pe canapeluță. Oare ce-mi provoacă senzația asta scîrnăvă? Povestea de neînțeles cu *Credito*? Agitația dimprejur? Nu, nu-i vorba de asta... A, da. Capul! Sînt două zile de cînd mă doare capul. Asta e ceea ce mă deranjează. Capul! Și iată acum, chiar acum, un fior rece, ciudat, mi se strecoară între omoplați. Cîteva clipe

mai târziu, dimpotrivă, trupul mi se umple de o dogoare uscată, iar fruntea mi se umezește neplăcut. Și-mi zvîcnesc tîmplele. Pesemne că am răcit. Ceața asta blestemată, de februarie⁶! Numai să nu mă îmbolnăvesc de-a binelea... Numai să nu mă îmbolnăvesc!...

Toate în preajmă îmi sînt străine, dar încep să capăt impresia că, într-o lună și jumătate de cînd mă aflu aici, m-am mai învățat cu ele. Ce bine e acum, după ce s-a risipit ceața. Sînt la mine acasă. Colo, într-o ramă aurită, se văd o stîncă și largul mării. Pe etajeră, cărți. Covorul de pe canapea însă e aspru, nu izbutești să stai culcat într-o poziție mai comodă, perna e și ea tare, mult prea tare... dar nu m-aș mai ridica pentru nimic în lume. Mi-e o lene!... Nici mîna nu-mi vine s-o ridic. Iată, de-o jumătate de oră mă tot gîndesc că ar trebui să întind mîna ca să iau de pe scaun pachetul cu aspirină, și tot nu izbutesc s-o fac.

— Mișunea, puneți-vă termometrul!

— Of, nu pot să-l sufăr!... Și să știți că n-am nimic...

Dumnezeule, Dumnezeule, Dumneze-e-ule! Treizeci și opt cu nouă... oare n-oi avea febră recurentă? Nu, nu. Imposibil! De unde pînă unde?! Și dacă e, totuși, febră recurentă?! Of, să fie de care o fi, dar nu acum! Ar fi un lucru îngrozitor... Prostii. Simple închipuiri. Am răcit, și-atîta tot. E o gripă. Uite, iau diseară o aspirină, și mîine mă scol perfect sănătos!

Treizeci și nouă cu cinci!

— Doctore, doar n-o fi febră recurentă?! Ce zici? Eu cred că-i o simplă gripă. Nu? Ceața asta, care...

— Da, da... Ceața. Respiră, dragul meu... Mai adînc!... Așa!...

— Doctore, eu trebuie să plec în oraș... neapărat. Am de rezolvat o problemă importantă... N-o să dureze mult. Se poate?

— Ai înnebunit?...

E plină de dogoare și stîncă, și marea, și canapeaua. Întorci perna pe partea cealaltă, lași obrazul pe ea, și-ntr-o clipă e din nou fierbinte. Nu-i nimic... mai zac și în noaptea asta, iar mîine mă duc în oraș, mă duc neapărat! Și în caz de ceva, plec! Plec! Așa că nu trebuie să mă las doborât! E o simplă gripă... De fapt, nu-i rău să fii bolnav. Să ai febră mare. În felul ăsta, uiți de toate. Stai în pat și te odihnești. Da, dar nu acum. Ferească Dumnezeu!... Of, în agitația asta drăcească nici n-apuci să citești o carte... iar în momentul de față aș vrea afit de mult... Ce anume aș vrea? A, da. Să

am în preajmă numai păduri și munți. Dar nu munții ăștia blestemați, nu Caucazul. Ci munții noștri, cei de departe... despre care a scris, de exemplu, Melnikov-Pecerski⁷... Un schit îngropat în nămeți. Doar o luminiță sclipește undeva și-i încins focul la mica baie de aburi... Chiar așa: păduri și munți. O jumătate de împărăție aş da ca să mă aflu acum într-o baie încinsă: sus de tot, lângă tavan. Cred că pe loc m-aş simţi mai bine... Iar după aceea, gol puşcă, să mă arunc în zăpadă... Pădurile! Păduri de pin, dese... Arbori drepţi, înalţi, buni de făcut catarge. Petru I, în caftanul lui verde, tăind bulumaci dintr-ăştia... Aşijderea... ce cuvînt frumos, solid, de cronică: A-şij-de-re! Păduri, văioage, covor de cetină pe pămînt, un schit alb. Şi un cor de călugăriţe glăsuind limpede, cu gingăşie:

*Ție, Maică Preacurată, cîntare
de biruință îți înălțăm!...*

— Ba nu! Care călugărițe? Nu-i acolo nici o călugăriță. Dar unde să fie ele, măicuțele? Negre, albe, subțiratic, precum cele zugrăvite de Vasnevov⁸...

— La-risa Leontievna, unde-s călugărițele?

— ...Aiurează... aiurează, sărmanul!...

— Ba deloc. Nici gînd să aiurez. E vorba de călugărițe! Ei cum, chiar nu vă amintiți? Atunci dați-mi cartea de colo. Acea, de pe raftul al treilea. Melnikov-Pecerski...

— Dar n-aveți voie să citiți, Mișunea!...

— Cum, adică? De ce să n-am voie? Păi eu mîine, gata, mă dau jos din pat! Trebuie să mă duc urgent la Petrov. Dumneata nu-ți dai seama? Ei or să mă lase aici! Or să plece fără mine!

— Bine, bine, o să vă duceți! Poftim cartea.

— Minunată carte! Chiar și de mirosit miroase frumos, a vechi, îi cunosc de mult mireasma. Numai că rîndurile – uite-le cum saltă, cum se încovoiaie... Aha! Mi-am adus aminte. Acolo, la schit, se fabricau bancnote false. Identice cu cele țariste, din vremea Romanovilor. Ah, ce memorie aveam eu altcîndva! Da, da, nu erau acolo măicuțe bigote... Erau bancnote, bancnote...

Io-te bote și ciubote!...

— Larisa Leontievna... Larocika! Dumneata îndrăgești munții și pădurile, așa-i? Ei bine, eu am să plec la mănăstire. Fără doar și poate! În sihlă, la un schit. Să fie numai pădure pîmprejur, ciripit de păsări și țipenie de om... Of, m-am săturat de războiul ăsta idiot! Ba mai întîi am să plec la

Paris. Scriu acolo un roman, după aceea mă retrag la schit. Deocamdată însă, Anna să mă trezească mîine la opt fix. Înțelege-mă, ar fi trebuit să mă duc la omul ăsta încă de aseară. În-țe-le-ge-mă!

— Vă înțeleg, vă înțeleg, nu mai vorbiți atîta!

Ceață. O ceață fierbinte, sîngerie. Păduri, păduri... și se prelinge molcom de sub o stîncă verzuie un fir de apă. Un șuvoi curat, cu unde împletite, ca de cleștar. Doar să pot ajunge, chiar pe brînci, pînă acolo. Căci dacă aș bea pe săturate, boala mi-ar pieri ca prin farmec! Dar cît e de chinuitor să te tîrăști peste cetina asta: e lipicioasă și te înțeapă. Cînd deschizi ochii însă, nici vorbă de cetină – e doar cearșaful.

— Dum-ne-zeule! Ce fel de cearșaf o mai fi și ăsta... Ați presărat peste el nisip?... Mi-e se-ete!

— Îndată, îndată!...

— Of, ce caldă e apa asta și scîrboasă!

— ...groaznic! Iar a făcut patruzeci cu cinci linii!

— ...o pungă cu gheață...

— Doctore! Cer cu insistență... să fiu trimis fără întîrziere la Paris! Nu doresc să mai rămîn în Rusia... Dacă nu mă trimiteți, vă rog să-mi dați imediat brow... browning-ul meu! Lara-a! Caută-mi browning-ul!...

— Bine, bine. Am să-l caut. Stați liniștit!...

Beznă. O geană de lumină. Beznă... o geană de lumină. Să mă omori și tot nu țin minte ce...

Capul! Capul! Nu se mai aud călugărițele, nici cîntările de biruință, ci niște demoni trîmbițează și-mi fac țeasta fărîme cu cîrligele lor încinse. Ah, capul me-e-eu!

Lumină... beznă. Lumi... ba nu, acum s-a terminat! Nimic nu mă mai înfioară, și totul mi-e perfect egal. Nici capul nu mă mai doare. E numai beznă și e patruzeci și unu cu o linie...

.....
.....

III. Ce ne facem?!

Beletristul Iuri Sliozkin⁹ ședea într-un fotoliu luxos. De fapt, în încăpere totul era luxos și tocmai de aceea Iuri reprezenta aici o înfiorătoare disonanță. Capul lui dezgolit de exantematic era aidoma capului de băiat descris de Twain (un ou presărat cu piper). Pe umeri – un veston milităresc ros de molii, cu o gaură la subsuoară. Picioarele – înfășurate în moletiere

cenușii. Una mai lungă, cealaltă mai scurtă. În colțul gurii – o lulea ieftină. În ochi – frica și plictisul jucându-se de-a prinseala.

— Și-acum ce-o să se întâmple cu noi? l-am întrebat și nu mi-am recunoscut glasul. După cea de-a doua criză prin care trecuse, ajunsese slab, subțirel, ba chiar ușor răgușit.

— Poftim?

— M-am răsucit în pat și m-am uitat cu tristețe pe fereastră, dincolo de care se legănau câteva crengi încă desfrunzite. Cerul, uimitor de frumos, abia atins de reflexele unui amurg gata să se stingă, desigur, nu mi-a răspuns nimic. Rămase tăcut și Sliozkin, clătinând din capul lui tuns chilug. Chiar atunci, în odaia de alături, foșni o rochie. Un glas de femeie rosti aproape în șoaptă:

— La noapte, ingușii¹⁰ vor jefui orașul.

Sliozkin se foi în fotoliu și corectă informația:

— Nu ingușii, ci osetinii¹¹. Și nu la noapte, ci mâine dimineață.

De după perete, câteva flacoane îi dădură o replică nervoasă.

— Dumnezeu! Osetinii?! Atunci e vai de noi!

— E vreo di-fe-ren-ță?

— Păi cum! Dumneata se vede că nu cunoști moravurile de aici. Ingușii, când jefuiesc... nu fac decît să jefuiască. Pe cînd osetinii nu numai că jefuiesc, dar și omoară...

— Chiar pe toți o să ne omoare? făcu cu gravitate Sliozkin, pufăind din luleaua lui puturoasă.

— Ah, Doamne! Ce om ciudat ești dumneata! Bineînțeles că nu pe toți... Numai pe cei care... Vai, dar ce fac eu? Am uitat cu totul. Îl tulburăm pe bolnavul nostru.

Din nou un foșnet de rochie. Gazda aplecându-se peste mine.

— Ba nu mă tulbu-rați...

— Fleacuri, rosti sec Sliozkin, fleacuri!

— Cum? Ca-re flea-curi?

— Păi astea... Treaba cu osetinii și celelalte. Niște prostii, slobozi el o nouă trîmbă de fum.

Creierul meu istovit îngîină fără veste:

„Mamă! Mamă! Ce ne facem?!“

— Chiar așa. Ce ne facem?!

Sliozkin își strîmbă a zîmbet numai unul din obraji. Medită o clipă. Apoi îl fulgeră inspirația.

— Înfiiințăm o subsecție artistică!

— Asta... ce-o mai fi?

— Ce anume?

— Păi asta... subvenția?

— Nu subvenție, domnule. Sub-sec-ție.

— Sub?

— Îhî.

— Da' de ce sub?

— Cum să-ți spun... Vezi, se mișcă el în fotoliu. Există secții de învățământ. Înțelegi? Secții. Care au subsecții. Sub... Ai priceput?

— Îhî. Sec-ții. Frec-ții. Barbusse. Bărbos...

Gazda sări de pe scaun.

— Nu mai vorbi cu dumnealui, pentru Dumnezeu! Iar o să aiureze.

— Prostii! rosti Iura cu voce severă, prostii! Și toți ăștia: mingreli¹², imeri¹³..., cum naiba le zice? Cerchezi¹⁴. Niște tonți!

— Pof-tim?

— Nu fac decît să se agite. Și să tragă cu pușca. În lună. N-o să jefuiască nimic, fiți pe pace...

— Da' cu noi? Ce-o să fi-e?

— Fleacuri. O să înființăm urgent...

— Aia... artistică?

— Îhî. Și-o să fie în cadrul ei multe și de toate: Izo. Lito. Foto. Teo¹⁵.

— Nu în-țe-leg.

— Mișenka, nu mai vorbi nici dumneata. Doar ți-a spus doctorul că...

— Las' că-ți explic altă dată. Atîta îți spun, c-o să avem de toate. Eu am mai condus treburi dintr-astea și știu¹⁶. Că noi, vorba ceea... Noi sîntem apolitici. Sîntem artiști.

— Da' din ce o să trăim?

— Las' că bani o să avem de-o să-i azvîrlim și pe după covor!

— Pe după care covor?

— Mai demult, în urbea în care eram șef la o treabă din asta, aveam acasă un covor prins în perete. Și cînd ne încasam, eu și nevastă-mea, salariul, vîram pe după covor toți banii. Că pe atunci era acolo o situație cam încordată. De mîncat însă, aveam ce mîncă. Ba chiar pe săturate. Că dispuneam de rație specială.

— Da' eu? Ce-o să fac eu?

— Tu? Ai să fii șef la Lito. Ai vrea?

— Cum, cum?

— Mișunea! Vă implor!

IV. Candela

Noaptea plutește neagră, de smoală. Somnul nu mai vine. Pîlpîie candela. Undeva pe străzi depărtate se trage. Și creierul îmi arde. Învăluit în ceață.

„Mamă! Mamă! Ce ne facem?!“

Sliozkin s-a pus pe treabă. Înfiițează de toate. Foto. Izo. Lito. Teo. Teo. Izo. Lizo. Tizo. Grămădește cutii foto. La ce bun? Lito e de la „literatură“ – am fi, vezi doamne, niște literați. Ba sîntem niște nefericiți, asta sîntem. Izo. Fizo. Ingușii, cu ochi sclipitori, vin în goana cailor. Pun mîna pe cutii. Vacarm. Trag în lună. Felcera îmi injectează camfor... trec printr-o a treia criză!

— O-o! Oare ce-o să fie?! Lăsați-mă! Trebuie să plec, să plec, să plec...

— Tăceți din gură, Mișenka dragă, tăceți din gură!

După ce mi se injectează și morfină, ingușii dispar. Se leagănă lent noaptea de catifea. Licărește cu ochiul ei divin candela și cîntă cu voce de cleștar:

„Ma-a-mă. Ma-a-mă!“

V. Iat-o: subsecția

Soare. În urma trăsurilor, nori de praf... Pe ușa unei clădiri prin care se rostogolesc ecouri, lumea intră, iese... Într-o încăpere de la etajul trei se află două dulapuri cu ușile smulse din balamale și cîteva birouri șchioape. Trei domnișoare cu buze violete ba încep să bată la mașinile lor de scris, ba își aprind țigările.

În mijlocul odăii șade un scriitor, coborît parcă de pe cruce, și, din haos, încearcă să înjghebeze o subsecție. Teo. Izo. Îl asaltează buhăite chipuri de actori. Actorii îi cer bani.

După febra recurentă – o hulă pe sfîrșite. Mă mai clatin încă pe picioare, mă mai încercă încă grețurile. Dar fac parte din conducere. Sînt șef la Lito¹⁷. Încerc să intru în rol.

— Șeful subsecției artistice...¹⁸ Secția de învățămînt... Colegiul literar...

Un oarecare umblă printre birouri. Poartă un veston militar gri și niște imenși pantaloni bufanți. Se înfinge în grupurile de oameni din încăpere, și, îndată, grupurile de risipesc. Omul le despică precum un

torpilor apa mării. Cei la care privește – pălesc. Ochii li se furișează pe sub birouri. Numai domnișoarelor nu le pasă de nimic. Domnișoarele nu prea cunosc ce-i aia teamă.

A venit și la mine. Mi-a scos sufletul, și l-a pus în palmă, mi l-a studiat cu atenție. Dar sufletul meu e cleștar curat!

Mi l-a pus la loc. Mi-a zîmbit cu condescendență.

— Șef la Lito?

— Șef. Șef.

A plecat mai departe. Pare un tip de treabă. Nu-mi dau seama ce face pe aici. Membru al Teo nu pare a fi. Cu atît mai puțin al Lito.

A venit și o poetă. Pe cap – o beretă neagră. Fustă cu nasturi pe șold, dar ciorapii – suciți. Mi-a adus niște versuri.

Ta, ta, ta, tam

În inimă-mi cîntă un strașnic dinam.

Ta, ta, tam, tam.

Nu sînt rele versurile. O să le... asta... cum îi zice... o să le recităm la un concert.

Poetei i s-au înveselit ochii. Destul de bine domnișoara. Dar de ce nu și-o fi prinzînd ca lumea ciorapii?

VI. Kameriunkerul¹⁹ Pușkin

Totul mergea bine. Totul mergea perfect.

Și, uite, m-am dus pe copcă din cauza lui Pușkin. A lui Alexandr Sergheevici. Fie-i țărîna ușoară!

Lucrurile s-au petrecut cam așa:

În incinta redacției, sub o scară în spirală, și-a făcut cuib atelierul unor poeți locali. Printre ei se număra un tînăr cu pantaloni albaștri, de student, trași pe el, dar cu un fermecat dinam în inimă, apoi un hodorog vechi de ani, care abia pe la șaizeci se apucase să scrie versuri, și încă vreo cîțiva inși.

Mai apărea acolo și un viteaz cu profil de vultur și cu un uriaș revolver la brîu²⁰. A fost primul care și-a înfipt pana adăpată cu cerneală în inima rămășițelor burgheze ce-și mai tîrau și astăzi, din obișnuință, picioarele către micul velodrom din incinta fostului club de vară. Însoțit de vuietul apelor tulburi ale Terekului, el a trimis afurisenie florilor de liliac, pentru ca, în cele din urmă, să izbucnească, tunător:

Destul cît v-au cîntat poezii luna și rîndunea!

Eu vin acum ca să vă cînt Cekaua²¹!

A fost o realizare de mare efect!

Pe urmă, un altul a prezentat un referat despre Gogol și Dostoievski. Și i-a desființat pe amîndoi. La Pușkin s-a referit în mod nefavorabil, dar în treacăt. A promis însă că-i va consacra un referat special. Și, într-o noapte de iunie, l-a forfecat clasa-ntîi²². Pentru pantalonii lui albi, pentru acel „privesc în față fără teamă“²³, pentru „calitatea lui de *kameriunker* și comportamentul servil“ și, în general, pentru „atitudinea pseudorevoluționară și fățărnicie“, pentru versurile licențioase și galanteria față de femei...

Scăldat în sudoare, sufocat de zăpușeală, ședeam în rîndul întîi și ascultam cum cel de pe scenă îi sfîșie lui Pușkin, bucată cu bucată, pantalonii cei albi. Mai tîrziu însă, cînd omul, răcorindu-și cu un pahar cu apă gîtlejul uscat, a propus în încheiere ca opera lui Pușkin să fie pusă pe foc, m-am pomenit zîmbind. Am schițat, într-adevăr, un zîmbet, ba chiar unul enigmatic, naiba să mă ia. Or, se știe că și zîmbetul e ca vîntul: dacă-l scapi...

— Vă propun să luați cuvîntul în calitate de oponent.

— N-aș dori s-o fac.

— Înseamnă că vă lipsește curajul civic.

— Serios? Bine, atunci am să iau cuvîntul cît de curînd.

Și mi-am ținut promisiunea²⁴, lua-m-ar toți dracii. M-am pregătit pentru asta trei zile și trei nopți. Ședeam lîngă fereastra deschisă, în dreptul lămpii cu abajurul roșu. Pe genunchi îmi sta deschisă cartea scrisă de omul cu ochi de flacără.

*Înțeleptul cel fals e tăciune,
dar e astru un spirit lucid...²⁵*

Și mai zicea el:

Calomnia s-o primești cu nepăsare.²⁶

Da' de ce cu nepăsare? Ba nu! Las' că le arăt eu lor! Le arăt eu! Și amenințam cu pumnul bezna nopții de vară.

Și le-am arătat. Atelierul a intrat în derută. Referentul a fost doborît. În ochii spectatorilor citeam un îndemn mut, vesel:

— Dă-i! Arde-l! La pămînt cu el!

.....
În schimb, după aceea!! Ah, după aceea...

Cum că aș fi „un lup în piele de oaie“. Că aș fi „domn“. Că aș „cînta în strună burghezilor“...

.....
Și iată că nu mai sînt șef la Lito. Și nici la Teo.²⁷

Sînt un cîine de pripas, aciuat într-un pod de casă. Șed ghemuit, soneriile nocturne mă fac să tresar.

.....
O, zile prăfoase! O, nopți de zăduf!...

Și a mai fost să fie, în anul de la Hristos al 1920-lea, arătarea, scoborînd din orașul Tiflis, a unei ființe omenești. Un bărbat tînr, dar cu mădularele parcă frînte și scoase din încheieturi, cu un chip scofîlcit, de babă, a descins într-o zi la noi și s-a recomandat: sînt un huligan pe tărîm poetic. Adusese cu el și o cărticică ce părea a fi catalogul unor mărci de vinuri. Era placheta lui de versuri.

„Agavă“ rimînd cu „scîrnăvă“.

O să-mi ies din minți, asta o să fie.

Tînrului cu pricina i-am devenit antipatic de la prima vedere. În scurtă vreme a și început s-o facă pe huliganul în paginile ziarului local (pagina 4, coloana 4). S-a apucat să scrie despre mine. Și despre Pușkin. Pe alte teme, deloc. Pușkin fiindu-i și mai antipatic decît mine. Da, dar lui Pușkin cum să-i pese? Pușkin e acolo unde nu este nici...²⁸

Iar eu aveam să pier ca un vierme.

VII. Gulerul de bronz

Blestemat oraș Tiflisul ăsta!

A venit de acolo un al doilea ins. Cu guler de bronz la cămașă. De bronz! Așa a și luat cuvîntul în cadrul unei seri literare. Serios, nu glumesc cîtuși de puțin.

Cu guler de bronz, pricepeți?.....

.....
Beletristul Sliozkin a fost dat afară din serviciu, deși nevasta îi e gravidă, iar numele i-l cunoaște întreaga Rusie. Și în scaunul lui s-a instalat insul sus-amintit. Asta a fost cu Izo, Mizo. Asta a fost cu banii de azvîrlit pe după covor....

VIII. Băiețiii din cutie

Luna are o cunună luminoasă împrejurul ei. Iuri și cu mine ședem pe balcon, cu ochii la pologul ceresc. Asta însă nu ne aduce ușurare. Peste

cîteva ore stelele vor pãli, iar deasupra noastră se va înãlța din nou globul de foc. Și din nou vom fi gata sã ne dãm sufletul, ca niște gîngãanii prinse într-un insectar.

Prin ușa balconului răzbat scîncete subțiri. Aici, la dracu-n praznic, într-un oraș străin de la poalele munților, într-o odăiță-cușcă mare cît o jucãrie, lui Sliozkin cel obosit și flãmînd i s-a nãscut un fecior. Pruncul a fost instalat pe pervazul ferestrei, într-o cutie cu inscripția:

„*M-me Marie. Modes et Robes*“.

Din cutia respectivã nou-nãscutul emite scîncete.

Sãrmanul copil.

Ba nu el e sãrman. Noi sîntem sãrmani.

Munții ne-au încercuit. Sub lunã doarme dus muntele Stolovaia. Departe, spre miazãnoapte, se întind șesuri fãrã sfîrșit... Spre miazãzi se cascã trecãtori și prãpãstii, spumegã pîraie. Undeva spre apus e marea. Deasupra ei licãrește Cornul de Aur.²⁹

.....

Muște pe *Tangle-foot*³⁰ ați vãzut vreodatã?

Cînd scîncetul înceteazã, intrãm și noi în cușcă.

Pãtlãgele roșii. Pîine neagrã, în cantitate deloc substanțialã. Și *araki*. Un rachiu mizerabil! O porcãrie! Tragi însã o dușcã... și te simți ușurat.

În fine, cînd totul împrejur se cufundã într-un somn profund, scriitorul începe sã-mi citeascã din noul sãu roman. În afarã de mine, nu mai e nimeni care sã-l asculte. Noaptea plutește, neagrã. Scriitorul sfîrșește de citit și, fãcînd sul, cu multã grijã, manuscrisul, îl vîrã sub pernã. Cãci masã de lucru nu existã.

Pîna la ivirea palidã a zorilor șușotim întruna.

Ce nume își iau zborul din gurile noastre uscate! Ce nume! Iar versurile lui Pușkin au uimitoarea calitate de a îmbîlînzi inimile înrãite. Lãsați ura la o parte, voi, scriitorii ruși!

.....

Numai prin suferință se instaureazã adevãrul... Așa este, fiți convinși. Numai cã a cunoaște adevãrul nu înseamnã a încasa și bani pentru asta, ori a primi rație specialã. Lucru trist, dar adevãrat.

IX. Vînt din zare în zare

A sosit Evreinov³¹. Gulerul cămășii îi e alb, obișnuit. Scriitorul e în tranzit: vine de la Marea Neagră și se duce la Petersburg.

Undeva la miazănoapte existase și un asemenea oraș.

O mai fi existînd și astăzi? Scriitorul rîde: caută să ne convingă că există. Doar că pînă acolo e cale lungă: să tot călătorești vreo trei ani în vagon de marfă. Mi-am odihnit o seară întregă ochii pe gulerul lui alb. O seară întregă i-am ascultat istorisirile privind tot soiul de aventuri.

Frați scriitori, în destinul vostru...³²

A dus lipsă de bani. I s-au furat lucrurile...

...Iar în cea de-a doua și ultima seară, organizată la Sliozkin în salonașul îmbîcsit de fumul atîtor țigări și pus acum la dispoziția oaspeților de către soția gazdei, Nikolai Nikolaevici s-a așezat în preajma pianului. Cu un stoicism de fier a suportat mai întîi tortura investigațiilor oculare. Patru poeți, o poetă și un pictor (întreg atelierul) ședeau cumiņi pe scaunele lor, dar îl sfredeleau cu privirile.

Evreinov însă e un om cu prezență de spirit:

— Să vă ofer niște „Grimase muzicale“...

În clipa următoare, întorcîndu-se cu fața spre clapele pianului, ni le-a oferit. Mai întîi... Mai întîi, arătînd cum cîntă la pian un elefant venit într-o vizită, pe urmă, un acordor de pianе îndrăgostit de o fată, pe urmă, redînd un dialog între oțel și aur³³, și, în final, atacînd o polcă.

N-au trecut nici zece minute și întreg atelierul a fost scos cu totul din uz. Lumea nu mai ședea pe scaune, ci zăcea pe jos, scutura din mîini și gema de rîs.

Și a plecat apoi omul cu ochii ageri. Adio, grimase!...

Parcă i-ar fi luat pe sus un vînt aprig. Zboară ca niște frunze. Unul din Kerci spre Vologda, altul din Vologda spre Kerci.³⁴ Vine, cărînd geamantane, un Osip³⁵ cu părul vîlvoi și mormăie supărat:

— Parcă văd că n-o să ajungem la destinație!

Cred și eu că n-o să ajungi, dacă nici nu știi încotro călătorești!

Ieri a trecut pe aici și Riurik Ivnev³⁶. Călătorind din Tiflis spre Moscova.

— La Moscova e mai bine.

În așa hal l-au sleit de puteri călătoriile, că, într-o zi, s-a culcat pe jos, lîngă un șant:

— Nu mă mai scol de aici! Doar trebuie, odată și odată, să se împlîne ceva!

Și s-a împlîplat: un ins care îl cunoștea a trecut din împlînire pe

acolo și... l-a invitat la masă.

Un alt poet. Acesta, călătorind de la Moscova spre Tiflis.

— La Tiflis e mai bine.

Un al treilea: Osip Mandelstam³⁷. A sosit într-o zi ploioasă, ținându-și fruntea sus, ca un prinț. Ne-a ucis cu laconismul său.

— Vin din Crimeea. Acolo e rău. Voi achiziționați manuscrise?

— ...dar bani nu plă... am dat eu să-i răspund, însă nici n-am apucat să-mi termin fraza, că el a și plecat. Într-o direcție necunoscută.

Beletristul Pilniak³⁸. Îmbrăcat cu o bluză de damă. Călătorind spre Rostov, cu un tren de marfă încărcat cu făină.

— E mai bine la Rostov?

— Nu, mă duc acolo să mă odihnesc.

Tip excentric: poartă ochelari cu rame de aur.

Serafimovici³⁹. Venind din nord.

Ochi obosiți. Voce surdă. A citit pentru cei din cadrul atelierului un referat.

— Vă amintiți, la Tolstoi, scena aceea cu batista? Batista din vârful prăjinii. Ba se lipea de ea, ba flutura din nou. Parcă o și vezi... Și tot el, Tolstoi, a compus odată un text de luptă împotriva alcoolismului, care să fie reprodus pe etichetele unor sticle de votcă. A scris prima frază. Pe urmă a șters un cuvânt și deasupra lui a scris un altul. S-a gândit nițel, apoi l-a șters și pe acela. Și așa de câteva ori. Dar în cele din urmă a ieșit o frază parcă făurită din metal... Pe când cei de azi scriu... Cu totul aparte scriu cei de azi! Iei un text dintr-ăsta. Îl citești o dată. Nu! Nu pricepi nimic. Îl mai citești o dată – la fel. Te resemnezi și îl dai la o parte...

Atelierul, prezent *in corpore*, ședea cu spatele lipit de perete. Cu toții se prefăceau că cele spuse nu-i privesc pe nici unul dintre ei. Treaba lor!

A plecat și Serafimovici... Pauză.

X. O poveste cu mari scriitori

Graficianul subsecției noastre a realizat un portret al lui Anton Pavlovici Cehov, făcându-i un nas strâmb și un pince-nez de asemenea proporții, încât, privind de departe, aveai impresia că scriitorul și-a pus ochelari de automobilist.

Am hotărât să așezăm portretul pe un șevalet din cele mari. Un pavilion vopsit în nuanțe de ocru, o mescioară cu o carafă de apă, o lampă...

Mie mi-a revenit sarcina de a citi articolul introductiv ce se intitula: „Cu privire la umorul cehovian“⁴⁰. Dar, fie datorită faptului că nu mai

mîncasem la prînz de vreo trei zile, fie datorită unui alt motiv, în capul meu stăruia un fel de pîclă. Micul teatru era arhiplin. În cîteva rînduri chiar mi-am pierdut, pentru cîteva clipe, cumpătul. Vedeam în fața mea sute de chipuri nedeslușite, cățărare unele peste altele pînă sus, sub cupolă. Dar cel puțin unul dintre ele să fi schițat un zîmbet. Aplauzele, totuși, au fost unanime. Rușinat, mi-am dat seama: ele nu se datoresc decît faptului că am ajuns la final. Încercînd ușurare, m-am strecurat în culise. Cele două mii de ruble le cîștigasem. De-aici încolo era treaba altora să facă față publicului.

În drumul meu spre fumoar, l-am auzit pe un ostaș al Armatei Roșii, aflat pe acolo, plîngîndu-se: Să-i ia naiba pe ăștia, cu umorul lor cu tot! Am ajuns pînă-n Caucaz, dar ne fac și aici creierii zob!...

Avea perfectă dreptate luptătorul ăsta venit de prin Tula. M-am vîrît în ungherul meu preferat, un cotlon întunecos din preajma depozitului de recuzită. La un moment dat, am auzit, revărsîndu-se din sală, un vuiet surd. Ura! Lumea a izbucnit în rîs. Bravo vouă, actorilor! Ne-a salvat pe toți *Chirurgia*⁴¹, precum și povestea cu funcționarul pe care îl apucase strănutul⁴².

E o reușită! Un succes! În cotlonul meu cu șobolani a venit în fugă Sliozkin. A șuierat, frecîndu-și palmele:

— Să mai pregătești un program! Urgent!

Și-am hotărît cu toții ca după „Seara de umor cehovian“ să organizăm o „Seară Pușkin“.

Împreună cu Iuri, am pornit, cu multă tragere de inimă, să alcătuim programul.

— Dobitocul ăsta habar n-are ce-i aia grafică! spumega Sliozkin. Să apelăm la Maria Ivanovna.

Am încercat o sumbră presimțire. Nutream bănuiala că numita Maria Ivanovna se pricepe să țină în mînă carbunele, așa cum știu eu să mînuiesc arcușul... Bănuiala mi se născuse în momentul în care ea, venind pentru prima oară la subsecție, a declarat sus și tare că este discipolă a lui însuși N. (și a fost numită pe loc șefă la Izo). Avînd însă în vedere că nu mă pricep nici la grafică, am tăcut din gură.

Exact cu o jumătate de oră înainte să înceapă spectacolul, am intrat la scenografi... și am rămas locului. Dintr-o ramă aurită mă privea Nozdriov⁴³. Fusesse realizat cu o uimitoare fidelitate față de personajul gogolian. Avea ochi bulbucați, impertinenți, ba chiar una din barbete îi era mai rărită decît cealaltă. Iluzia era atît de mare, încît părea că dintr-o clipă în alta omul din ramă avea să izbucnească în rîsul lui sonor și să-ți spună:

— Frăţioare, chiar acum am picat de la iarmaroc. Poţi să mă feliciţi: m-au jumulit nişte ăia la cărţi, de mi-au mers fulgii!

Nu ştiu ce expresie voi fi abordat, ştiu doar că autoarea portretului s-a simţit profund ofensată. S-a înroşit violent pe sub stratul de pudră şi m-a privit mijind ochii.

— Am impresia... ăă... că nu vă place?

— Ba da. Cum să nu. He-he! E foarte... drăguţ. Drăguţ, într-adevăr. Numai alea de colo... barbetele....

— Poftim?... Barbetele? Păi asta înseamnă că nu l-aţi văzut niciodată pe Puşkin! Felicitări! Şi mai ziceţi că sînteţi literat! Ha-ha! Adică cum să-l fi pictat? Proaspăt ras?!

— Daţi-mi voie. Barbetele ca barbetele, însă ştiu că Puşkin nu juca cărţi. Şi chiar dacă a jucat vreodată, nu şi-a permis nici un fel de tertipuri!

— Care cărţi? Nu pricep nimic! Văd că vă bateţi joc de mine!

— Pardon. Dumneavoastră sînteţi cea care vă bateţi joc. Puşkin ăsta, al dumneavoastră, are ochi de ţîlhar!

— A-aa!... Aşa-aa!

Şi a zvîrlit cît colo penelul. Ajunsă la uşă, mi-a strigat:

— Am să vă reclam la subsecţie!

Dar ce-a fost după aceea! Doamne, ce-a fost! Cînd s-a ridicat cortina, şi Nozdriov, rînjind cu obrăznicie, s-a înfăţişat sălii cufundată în semiîntuneric, de acolo au răsunat, ca o adiere prin frunziş, primele rîsete. Doamne sfinte! Lumea a crezut că, după umorul cehovian, avea să i se ofere acum umorul lui Puşkin! Trecîndu-mă toate năduşelile, am început să vorbesc despre „o auroră boreală strălucind peste deşertul de omăt al literaturii ruse“... În sală, lumea chicotea cu ochii la barbete, iar eu, simţind în spate prezenţa lui Nozdriov, tot încercam impresia că acesta îmi mormăie la ureche:

— Dacă ţi-aş fi şef, te-aş spînzura de primul copac!

Drept urmare, n-am mai rezistat şi, la un moment dat, am chicotit şi eu. Rezultatul a fost zguduitor, fenomenal. Nici pînă atunci şi nici după aceea n-am mai auzit vreodată, adresată mie, o asemenea furtună de aplauze. Din clipa aceea totul a mers *crescendo*... Cînd, în cadrul micului spectacol pe care l-am prezentat, Salieri l-a otrăvit pe Mozart⁴⁴, sala şi-a exprimat satisfacţia faţă de această acţiune, slobozind noi hohote de rîs şi răcnind: „Bis!!“

Scurt timp după aceea, strecurat prin cotlonul cu şobolani, am dat bir cu fugiţi, părăsind clădirea teatrului şi izbutind doar să desluşesc de departe silueta huliganului pe tărîm poetic, care se şi repezise, cu carnetul

de notițe în mînă, la redacția ziarului local.

Bineînțeles... Pe stîlpul de afișaj a apărut foarte curînd ultimul număr al acelei publicații, în pagina a patra a căreia se puteau citi următoarele:

DIN NOU PUȘKIN!

Anumiți literați veniți din capitală și adăpostiți la subsecția artistică locală au făcut o nouă încercare de a corupe publicul nostru, oferindu-i-l pe Pușkin, idolul lor. Ei nu numai că și-au permis să-l înfățișeze pe acest idol în chip de moșier, proprietar de iobagi (după cum, ce-i drept, a și fost), purtînd barbete, dar...

Etc. etc.

Doamne! Fă ca acest tîlhar să moară! Doar primprejur se îmbolnăvește atîta lume de exantematic. De ce să nu se îmbolnăvească și el? Altminteri acest cretin e în stare să mă vîre în pușcărie!...

O, blestemată momîie pudrată de la Izo!

S-a terminat! Totul s-a terminat! Ieri au venit cu interdicția...

...Vine o toamnă aducătoare de spaimă. Afară plouă cu găleata. Nu știu dacă o să avem ce mînca. O să avem ce mînca, oare?!

XI. Obiala și un șoarece negru

.....

Flămînd, umblu seara tîrziu, călcînd peste băltoace. Toate dughenele stau cu ușile ferecate. În picioare port rămășițe de ciorapi și o pereche de ghetе rupte. Cer nu mai există. În locul lui spînzură o enormă obială. Disperarea m-a amețit. Și eu mormăi:

— Alexandr Pușkin. *Lumen coeli. Sancta rosa*⁴⁵. El pe toți îi vîră-n groază.

Chiar încep s-o iau razna? Un felinar prelinge în față o umbră. Știu: e umbra mea. Totuși, umbra aceasta poartă joben. Pe cînd eu am pe cap o șapcă. De foame, mi-am dus jobenul la piață. Mi l-au cumpărat niște oameni cumsecade și și-au făcut din el oală de noapte. Inima însă și creierul n-am să mi le duc la piață nici de-ar fi să crăp.

Disperare. De sus, atîrnă peste capul meu obiala, iar în inimă mi s-a cuibărit un șoarece negru...

XII. Precum la Knut Hamsun

Fac foame⁴⁶.....

.....

.....

XIII. Să fug! Să fug!

— O sută de mii... Am în buzunar o sută de mii!...

Și am cîștigat banii aceștia muncind.

M-a învățat ce trebuie să fac un ajutor de avocat de prin partea locului⁴⁷. Omul a venit la mine în timp ce ședeam amuțit, cu capul în palme, și mi-a spus:

— Duc și eu lipsă de bani. N-avem decît o singură soluție: să scriem o piesă de teatru. Din viața băștinașilor. Una revoluționară. O vom vinde...

M-am uitat tîmp la el și i-am răspuns:

— Nu pot să scriu nimic din viața băștinașilor: nici cu conținut revoluționar, nici cu unul contrarevoluționar. Nu le cunosc viața. Și, în general, nu mai pot să scriu nimic. Am obosit, ba încep să cred că nici nu am aptitudini pentru a face literatură.

Omul a replicat:

— Fleacuri. Cred că e din cauza foamei. Fiți bărbat. Viața celor de aici nu-i o problemă. Eu o cunosc din fir pînă-n ață. Vom scrie împreună. Cîștigul – pe din două.

Și din clipa aceea ne-am apucat de scris. Omul avea o sobă rotundă, bine încălărită. Nevastă-sa întindea pe-o frînghie rufe la uscat chiar acolo, în odaie, apoi ne aducea vinegretă preparată cu untdelemn, precum și ceai îndulcit cu zaharină. Soțul îmi oferea nume caracteristice, îmi vorbea despre obiceiuri locale, iar eu născoceam intriga. De altfel, o făcea și el. Pînă și nevastă-sa se așeza lîngă noi și ne dădea povește. Foarte curînd, m-am convins că erau amîndoi mult mai înzestrați cu aptitudini literare decît mine. Dar n-am încercat invidie, deoarece, în sinea mea, mă hotărîsem cu toată fermitatea ca piesa respectivă să fie ultima lucrare pe care aveam s-o mai scriu.

Și uite așa scriam înainte.

El își desfăta mădularele lîngă soba încălărită și exclama, cînd și cînd:

— Ador să creez!

Eu scrîșneam din peniță...

Șapte zile mai tîrziu, piesa, numărînd trei acte, era gata. Cînd am

recitit-o noaptea, acasă, în odăița mea neîncălzită, nu mi-e rușine să mărturisesc – m-au podidit lacrimile. În sensul lipsei de har, era ceva ieșit cu totul din comun, ceva greu de imaginat. Stupiditatea și insolența răcneau din fiece rînd al acelei opere colective. Nu-mi venea să-mi cred ochilor! La ce mai pot aspira, nebunul de mine, mi-am spus, dacă scriu în halul ăsta?! Din pereții verzi, igrasioși ai încăperii și din ferestrele ei negre, înfricoșătoare, mă ațintea rușinea de mine însumi. Și-am început să rup paginile manuscrisului. Dar m-am oprit. Pentru că, brusc și cu o limpezime desăvîrșită, mi-am dat seama: au perfectă dreptate cei ce afirmă că o operă așternută pe hîrtie nu poate fi distrusă. S-o rupi, s-o pui pe foc pentru a o ascunde de ochii lumii, asta da. Dar de tine însuși n-o vei putea ascunde niciodată! Categorie! Va rămîne așa în veci. Treaba asta nemaipomenită am compus-o eu. Categorie!

În cadrul subsecției locale piesa a produs furori. Ne-a fost achiziționată pe loc contra sumei de două sute de mii. Două săptămîni mai tîrziu era pusă în scenă.

Prin ceața miilor de răsuflări sclipeau pumnale, cartușiere și ochi înflăcărați. Cecenii, kabardinii și ingușii – după ce, în actul al treilea, niște vajnici călăreți pătrunseseră într-o localitate și puseseră mîna pe șeful poliției locale și pe gardienii lui – răcneau:

— Vai! Ticalosu'! Așa-i trebe!

Apoi, ținînd isonul domnișoarelor de la subsecție, îl chemau la rampă pe „autor“.

Iar mai tîrziu, în culise, ne strîngeau mîinile.

— Adimirabil pesa!...

Și ne invitau în aulele⁴⁸ lor...

...Să fug! Să fug! Cu o sută de mii, pot să plec oricînd de aici. Drept înainte. Spre mare. Ba chiar peste mare, și peste altă mare, și peste alt uscat – Franța – la Paris!

...Ploaia rece îmi biciuia obrajii, zgribulit în mîntăluța mea, alergam prin ulicioare, pentru ultima oară, spre casă.

...Voi, dramaturgi aflați la Paris sau Berlin, faceți, rogu-vă, o încercare! Încercați doar așa, spre amuzamentul vostru, să scrieți o operă mai proastă ca a mea! O, de-ați fi chiar la fel de talentați precum Kuprin, Bunin sau Gorki⁴⁹, tot n-ați izbuti s-o faceți. Recordul îl dețin eu! Record realizat în cadrul sus-zisei creații colective. Scriind, adică, în trei: eu, ajutorul de avocat și foamea. În anul 1921, la începutul acestuia.

XIV. „Litera strîmbe“

Și a pierit în zare orașul de la poalele munților⁵⁰. Fir-ar el blestemat să fie...

Țihidziri. Mahindjauri. Zelionii Mîs⁵¹! Aici au și înflorit magnoliile. Florile albe sînt mari cît o farfurie. Bananieri. Palmieri! Jur: am văzut cu ochii mei palmieri crescînd direct din pămînt. Și marea, cîntînd fără încetare la poalele stîncilor de granit. Nu, nu sînt minciuni cele scrise prin cărți: soarele se cufundă cu adevărat în apa mării. Frumuseți marine. Înălțimi ametoitoare. Stînci abrupte și, prinse de ele, plante cățărătoare. Ceakva. Țihidziri. Zelionii Mîs.

Încotro călătoresc eu oare? Încotro? De purtat, îmi port ultima cămașă. Pe manșetele ei se înșiră litere strîmbe. Iar în inimă, poveri de hieroglife. Numai unul dintre aceste semne am izbutit să-l descifrez. Și el înseamnă: vai mie! Dar celorlalte cine oare mă va ajuta să le aflu înțelesul?

Întins pe bolovanii rotunjiți de apa sărată, zac ca un mort. De foame, nu mai am deloc putere. Capul începe să mă doară de dimineață și mă doare toată ziua. Iată, se lasă din nou întunericul peste apa mării. Eu n-o văd, nu-i aud decît vuietul valurilor. Se reped înspre țărm și se retrag. Fîșîie prelung cele rămase în urmă. Și deodată, răsărind de după un promontoriu întunecat, șiraguri de lumini suprapuse.

E „Polațki“, navigînd spre Cornul de Aur.

.....

Să știți că lacrimile sînt tot atît de sărate ca și apa mării.

Am văzut un poet, din cei anonimi. Umbla prin Nuri-Bazar, încercînd să-și vîndă pălăria de pe cap. *Kaço*⁵² aflați acolo rîdeau de el.

Omul zîmbea rușinat și le spunea că nu glumește. Că își vinde pălăria pentru că i s-au furat toți banii. Mințea! Bani nu mai avea de multă vreme. De trei zile nu mai mîncase nimic... Mi-a mărturisit-o mai tîrziu, cînd am împărțit cu el un funt de lipie. Mi-a mai spus: Am venit din Penza și călătoresc spre Italia. Eram gata să izbucnesc în rîs. Apoi mi-am adus aminte: dar eu?...

Paharul s-a umplut. La orele douăsprezece fix a sosit „șeful cel nou“⁵³.

A intrat pe ușă și ne-a declarat:

— Acu pî altu drum a să mergem! Nu ne mai trebe asta pornografia: *Prea multă minte strică sau Revizorul*. Totu felu de Gogoli-

Mogoli. Pese ale noastre a să campunem.

După aceea s-a urcat în mașină și dus a fost.

Figura lui mi s-a întipărit în creier pentru vecie.

Un ceas mai târziu, îmi vindeam și eu mântăluța în piață. Chiar în seara aceea avea să plece o altă navă. Dumnealui însă n-a vrut să mă lase.

Pricepeți? N-a vrut!...

Basta! Cornul de Aur n-are decît să licărească. Eu nu voi mai putea să ajung pînă acolo. Puterile omului au și ele o limită. Și eu nu mai am puteri. Sînt flămînd și mă dau bătut. Creierul mi-e golit de sînge. Sînt un om slab și fricos. Dar nici aici nu mai rămîn. Or, dacă așa stau lucrurile... înseamnă că... înseamnă că...

XV. Acasă

Am plecat acasă. Mai întîi pe mare. Pe urmă într-un vagon de marfă. Dar am plecat. Viața mi-e distrusă. Mă întorc acasă!...

La Moscova! La Moscova!

.....

Adio, Țihidziri. Adio, Mahindjauri! Adio, Zelionîi Mîs!

1 Prototipul acestui personaj l-a reprezentat N.N. Pokrovski, diplomat și gazetar, rudă a lui M. Bulgakov, care a lucrat împreună cu acesta la redacția ziarelor *Kavkazskaia jizn* și *Kavkaz*, ce apăreau la Vladikavkaz.

2 Ziar de nuanță liberală, ce a apărut între anii 1895-1918 la Moscova, proprietarul lui fiind, din anul 1897, cunoscutul iluminist I.D. Sîtin.

3 Tiflis – vechea denumire a orașului Tbilisi de azi (Gruzia).

4 Personaj din romanul *Documentele postume ale clubului Pickwick* de Ch. Dickens – una dintre cărțile preferate ale lui M. Bulgakov –, personaj care se exprima în stil telegrafic.

5 Una dintre marile bănci italiene.

6 Orașul Vladikavkaz a fost cucerit de bolșevici la 22 martie 1920. Acțiunea din *Însemnări pe manșete* – autorul aflîndu-se, într-adevăr, în această localitate în anii 1920-1921 – începe în preajma evenimentului amintit, după înfrîngerea, în februarie 1920, a unităților albgardiste ce acționau pe teritoriul ținutului Kuban.

7 Melnikov, Pavel Ivanovici (pseudonim: Andrei Pecerski) (1818-1883) – scriitor rus. Printre alte opere, a publicat dialogia *În pădure*.

8 Vasnețov, Viktor Mihailovici (1848-1926) – pictor rus. Autor a numeroase opere pe teme religioase.

9 Sliozkin, Iuri Lvovici (1885-1947) – scriitor rus, cu care M. Bulgakov a colaborat în

orașul Vladikavkaz. Ulterior, relațiile lor s-au deteriorat, Slizokin învidiindu-și protejatul pentru talentul și succesele dobândite. Este prototipul personajului satiric Likospastov din *Roman teatral*.

10 Inguși – membri ai unor comunități etnice din Caucaz.

11 Osetini – membri ai unor comunități etnice din Caucaz.

12 Alte grupuri etnice din Caucaz.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*.

15 Abrevieri pentru secțiile de artă plastică (*izobrazitelnîi otdel*), literatură (*literaturnîi otdel*), fotografie (*fotograficeskii otdel*), teatru (*teatralnîi otdel*) – compartimente în cadrul sistemului de organizare a *Narkompros*-ului (*Narodnîi komissariat prosveșcenii* – Comisariatul poporului pentru instrucțiunea publică). Înfiișate în 1917, *narkom*-urile (comisariatele poporului) au fost transformate în 1946 în ministere.

16 În anul 1919, Slizokin a condus, într-adevăr, în cadrul subsecției artistice din orașul Cernigov, Comitetul pentru teatru și muzică.

17 De notat că Lito se ocupa și de treburi editoriale.

18 În această funcție Slizokin a lucrat din 27 martie 1920.

19 *Kameriunker* – mărunț rang de curtean, acordat lui A.S. Pușkin de către țarul Nicolae I.

20 Autorul l-a avut în vedere pe poetul osetin K. Gatuev.

21 *Ceka* – abreviere în limba rusă pentru Comisia extraordinară de luptă împotriva contrarevoluției, banditismului și sabotajului. (De fapt, prima titulatură a Securității după revoluția bolșevică.)

22 Este vorba de referatul prezentat de către criticul literar proletcultist G.A. Astahov, directorul ziarului local de partid *Kommunist*, la o seară literară, organizată la 22 iunie 1920, în incinta teatrului de vară din Vladikavkaz. În cuprinsul acestui referat, intitulat *Pușkin și opera lui – din punctul de vedere al revoluției*, se spunea, printre altele: „Zvîrlim cu calm în focul revoluției operele lui complete, gândind că dacă se găsesc acolo fărîmițe de aur, atunci ele nu vor arde împreună cu alte trențe, ci vor rămîne“.

23 Citat inexact din poezia *Stanțe* de A.S. Pușkin.

24 La 3 iulie 1920, pe scena aceleiași teatru de vară, au avut loc dezbateri privitoare la referatul lui Astahov, iar „literatul Bulgakov“ a luat cuvîntul în calitate de oponent principal. La 26 octombrie 1920 a mai avut loc la Vladikavkaz o seară literară consacrată lui Pușkin, în cadrul căreia M. Bulgakov a prezentat referatul intitulat *Un revoluționar al spiritului*.

25 Citat din poezia *Cîntul bahic* de A.S. Pușkin.

26 Citat inexact din poezia *Exegi monumentum* de A.S. Pușkin.

27 Printr-o hotărîre din data de 25 noiembrie 1920 a Comitetului executiv al regiunii Terek, M. Bulgakov a fost demis din cadrul subsecției artistice în care funcționa, în dreptul numelui său fiind notat în paranteză cuvîntul prescurtat „albg“ (avîndu-se, probabil, în vedere serviciul scriitorului în rîndurile armatei generalului albgardist Denikin).

28 ... unde nu este durere, nici întristare, nici suspin – cuvinte din slujba de înmormîntare la creștinii ortodocși.

29 Se are în vedere golful cu același nume de lîngă Istanbul.

30 Hîrtie lipicioasă.

31 Evreinov, Nikolai Nikolaevici (1879-1953) – scriitor, dramaturg, regizor și teoretician rus al artei teatrale. La începutul anilor '20 a emigrat în Franța. Este și autorul cărții intitulată *Azazel și Dionysos* (Leningrad, Editura Academia, 1920), în care este relatată amănunțit devenirea lui Azazel, demonul răului. Purtînd numele Azazello, acest demon va fi ulterior unul dintre personajele romanului *Maestrul și Margareta* al lui Mihail Bulgakov.

32 Citat inexact din poezia *La spital* de N.A. Nekrasov.

33 Se are în vedere poezia *Aurul și oțelul* de A.S. Pușkin.

34 Referire la comedia *Pădurea* (1870) de A.N. Ostrovski (1823-1886), dramaturg clasic rus.

35 Aluzie la Osip, sluga lui Hlestakov din comedia *Revizorul* de N.V. Gogol, fiind citată în continuare și o replică a acestuia (din actul II, scena 1).

36 Ivnev, Riurik (pseudonimul lui Mihail Alexandrovici Kovaliov) (1891-1981), scriitor rus.

37 Mandelstam, Osip Emilievici (1891-1938) – cunoscut poet rus. Mort într-unul dintre lagărele staliniste.

38 Pilniak, Boris Andreevici (1894-1937) – scriitor rus. Mort într-un lagăr stalinist.

39 Serafimovici, Alexandr Serafimovici (1863-1949) – scriitor rus.

40 Seara literară consacrată umorului cehovian a avut loc la Vladikavkaz, la 14 octombrie 1920.

41 Povestire de A.P. Cehov.

42 Aluzie la *Moartea unui slujbaş*, povestire de A.P. Cehov.

43 Personaj din opera *Suflete moarte* de N.V. Gogol.

44 E vorba de poemul dramatic *Mozart și Salieri* de A.S. Pușkin.

45 Citat din poezia *Trăia pe lume un cavalier sărman* de A.S. Pușkin. De remarcat că M. Bulgakov, care a studiat limba latină la liceu și la Facultatea de medicină, corectează textul pușkinian (în original: *coelum*).

46 Aluzie la romanul *Foamea* al celebrului scriitor norvegian.

47 Este vorba de avocatul Tuadjin Peizulaev, de origine kumîk, care l-a ajutat pe Bulgakov în elaborarea piesei de teatru *Fiii muezinului*. Premiera acesteia a avut loc la 15 mai 1921, montarea spectacolului fiind realizată de cercul de teatru inguş. Piesa a fost tradusă ulterior și în limba osetină.

48 Aul – sat (în Caucaz și Asia Centrală).

49 În perioada scrierii acestor *Însemnări*, cei trei scriitori la care se referă Bulgakov se aflau în străinătate.

50 Bulgakov a plecat spre Tiflis, prin Baku, la 26 mai 1921. La 2 iunie a sosit la Tiflis, apoi a plecat la Batum (astăzi, Batumi).

51 Localități din preajma orașului Batumi.

52 Prieteni (*gruz.*).

53 Este vorba, cel mai probabil, de G.B. Evangulov, care l-a înlocuit pe I.L. Sliozkin, recent concediat.

PARTEA A DOUA

I. Abisul de la Moscova. Diuvlam

Întuneric beznă. Zăngănit. Duduit. Roțile încă se mai învârtesc, dar tot mai încet, mai încet. Și, iată, s-au oprit. Am ajuns la capătul drumului. Chiar la capăt. Trenul nu merge mai departe. Sîntem la Moscova. La M-o-s-c-o-v-a.

Timp de o clipă, atenția mi-o absoarbe un sunet prelung, puternic, născut din beznă. Prin creier mi se rostogolesc înfricoșătoare ecouri:

C'est la lu-u-tte fina-a-le!

...L'Internationa-a-ale!!

Și aici răsună tot atît de răgușit și înspăimîntător:

Internaționala!!!...

Prin beznă – șirul vagoanelor de marfă. Vagonul cu studenți a amuțit...

Hotărîndu-mă, în sfîrșit, am sărit și eu jos. De sub mine a lunecat, gemînd, un trup moale. Apoi piciorul mi s-a agățat de-o șină și m-am prăvălit undeva mai jos. Dumnezeuule, n-oi avea, într-adevăr, un abis sub picioare?...

Trupuri cenușii, săltîndu-și pe umeri poveri imense, se scurg... se scurg...

O voce de femeie:

— Ah... nu mai pot!

Am izbutit s-o disting prin ceața neagră: era o studentă medicinistă. Chircită pe dușumeaua vagonului, călătorise timp de trei zile și trei nopți chiar lîngă mine.

— Dați-mi voie să vi-l iau eu...

O clipă am avut impresia că bezna s-a legănat și s-a făcut verde. Oare ce greutate o avea sacul ăsta?

— Are trei puduri... au băătorit bine făina.

Clătînîndu-mă printre scînteii și zigzaguri, am pornit spre luminile din fața noastră.

Luminile preling raze. Către ele se tîrîie un nemaivăzut șarpe cenușiu. O boltă de sticlă¹. Vuiet prelung, prelung. Izbind în ochi, o lumină

orbitoare. Biletul. Porțița. O explozie de glasuri. Prăvălindu-se greu, o sudalmă. Din nou beznă. Din nou o rază. Beznă. E Moscova! Moscova.

Carul a fost încărcat pînă sus, la cupolele bisericilor, la stelele presărate pe catifeaua cerului. Începuse a se rostogoli zăngănind, vocile demonice ale siluetelor cenușii suduiau și carul ce se tot agăța de cîte ceva, și pe surugiu. În urma carului mergea un cîrd întreg. Paltonul lung, alburii al studentei răsărea ba în dreapta, ba în stînga. Scăparăm, în sfîrșit, din haosul de roți, pieriră din preajmă chipurile bărboase. Mai departe, mai departe pe caldarîmul desfundat. Beznă și aici. Oare unde ne aflăm? Ce loc o fi ăsta? Nu interesează. Tot aia e. Moscova, cît cuprinde ochiul, e neagră, neagră, neagră. Clădirile se înalță mute. Privesc cu asprime și răceală. Prin preajmă a lunecat încet o biserică. Înfățișarea îi e tulbure, descumpănită. A pierit și biserica în beznă.

Orele două noaptea. Oare unde să înnoptez? Păi sînt atîtea case pîmprejur! Ar fi foarte simplu... Să bat la oricare dintre ele. Adăpostiți-mă, vă rog. Îmi imagine-e-ez!

Vocea medicinistei:

— Dumneata încotro o iei?

— Nu știu.

— Cum adică?

...Există pe lume și suflete bune. Camera chiriașului, vezi dumneata, e goală. Omul încă n-a revenit de la țară. O noapte ai putea să dormi acolo...

— O, îți mulțumesc foarte mult. Mîine am să-i caut pe prietenii mei.

Inima mi s-a mai înveselit. Și, ciudat lucru, îndată ce am înțeles că voi petrece noaptea sub un acoperiș, mi-am și adus aminte că de trei zile și trei nopți n-am dormit aproape deloc.

Sus, pe pod, două felinare sparg întunericul². Traversînd podul, ne-am cufundat din nou în beznă. Ceva mai tîrziu, un alt felinar. Și un gard cenușiu. Pe gard, un afiș. Litere uriașe, în culori vii. Un cuvînt. Aoleu! Ce fel de cuvînt o fi ăsta? *Diuvlam*. Oare ce-o fi însemnînd? Ce-o fi însemnînd, oare?

Al doisprezecelea jubileu al lui Vladimir Maiakovski³.

Carul s-a oprit. Cîteva poveri au fost date jos. Eu m-am așezat pe o bornă, așintind, vrăjit parcă, ciudatul cuvînt. Nemaipomenit, cuvîntul! Și cînd te gîndești că eu, un biet provincial, chicoteam acolo, în orașul de la poalele munților, auzind pentru prima oară abrevierile din cadrul subsecției! Parcă se pot compara ele cu cea din fața mea! Reiese deci că Moscova nu-i

chiar așa de înfricoșătoare. Am încercat o aprigă dorință de a mi-l imagina pe cel sărbătorit. Nu l-am văzut niciodată, dar știu... știu. E un tip de vreo patruzeci de ani, micuț de statură, chel, cu ochelari, foarte iute în mișcări. Poartă niște pantaloni prea scurți, cu manșetele suflecate. Lucrează pe undeva ca funcționar. Nu fumează. Are un apartament mare, cu draperii de catifea, unde, ca urmare a restrîngerii spațiului locativ, i l-au vîrît pe un avocat, care, acum, nu mai e avocat, ci administrator la o instituție de stat. De dormit, sărbătoritul doarme astăzi în cabinetul său cu șemineul neîncălzit. Îi plac: untul, versurile umoristice și ordinea în odaie. Autorul său preferat: Conan Doyle. Opera preferată: *Evgheni Oneghin*. Își gătește singur, preparîndu-și pîrjoalele pe un primus. Nu poate să-l sufere pe avocatul-administrator și visează să-l dea în cele din urmă afară din casă, să se însoare și să ducă un trai fericit în toate cele cinci încăperi ale apartamentului.

Carul a scîrțîit, s-a cutremurat, a mai înaintat puțin și s-a oprit din nou. Nici ploile, nici furtunile abătute n-au izbutit să-l doboare la pămînt pe nemuritorul Ivan Ivanovici Ivanov. În dreptul unei clădiri care, de frică, mi s-a părut a avea vreo cincisprezece etaje, poverile s-au împușinat vizibil. Prin bezna de cerneală, între carul oprit și ușa de intrare, se agita o siluetă subțirică, șoptind întruna: „Tăticule, da’ untul?... tăticule, da’ șunca?... tăticule, da’ făina?...“.

Tăticul sta în întuneric și mormăia: „Șunca... așa, untul... așa, aia albă, aia neagră... așa“.

Apoi o flăcăruie smulse din beznă un deget butucănos de-al tăticului, care, umezindu-l cu scuipat, îi numără surugiului douăzeci de bancnote.

Vor mai veni furtuni. Ah, ce de furtuni vor mai veni! O lume întreagă s-ar putea să moară. Tăticul însă nu va muri nicicînd!

Carul se prefăcu într-o imensă platformă, pe întinsul căreia sacul studentei și valijoara mea se pierdură cu totul. Ne așezarăm pe margine, cu picioarele balansînd, și pornirăm din nou prin beznă.

II. Imobilul Nr. 4, scara 6, etajul 2, apart. 50, camera 7

Drept să spun, nu știu ce m-a îndemnat să traversez întreaga Moscova și să mă îndrept spre acea clădire colosală. Hîrtiuța pe care, la plecarea din împărăția munților, am luat-o, grijuliu, cu mine, putea să aibă legătură cu toate clădirile numărînd cinci etaje din capitală, după cum – și asta mai degrabă – putea să n-aibă legătură cu nici una dintre ele.

Iată-mă ajuns la scara a șasea. Hornul împrejmuț cu plasă de sîrmă al liftului... M-am oprit să-mi trag răsuflarea. Iată o ușă cu două inscripții. Prima: „Apart. 50“. A doua, misterioasă: „Hudo“⁵. Să-mi mai trag puțin sufletul. Orice ai zice, peste cîteva clipe mi se va decide soarta.

Am împins ușa care nu era încuiată. În vestibulul întunecos, o imensă ladă cu hîrtie în ea, și capacul unui pian de concert... O clipă doar s-a întrevăzut o altă încăpere plină de femei și fum de țigară. S-au auzit, țăcănind sacadat, clapele unei mașini de scris. Au încetat. Cineva a rostit cu o voce de bas: „Meyerhold“⁶.

— Unde se află Lito? am întrebat, sprijinindu-mă de-o barieră de lemn.

Femeia de după barieră dădu iritată din umeri. Nu știa. O altă femeie, aflată tot acolo, nu știa nici ea. Am ajuns astfel pe un coridor întunecos. Drumul abia se întrevedea, mergeam la noroc. Am mai deschis o ușă – era o baie. Pe-o altă ușă – un petec de hîrtie. Lipit strîmb, un colț i se îndoise. Nu se zărea decît un „Li...“. Ah, slavă Domnului! E chiar Lito. Din nou mi-am simțit inima. De după ușă, un zgomot de voci: du-du-du...

O clipă am închis ochii și mi-am pus imaginația la încercare... Oare ce se află acolo? Păi se află următoarele: în prima dintre încăperi – un covor imens, o masă de lucru și mai multe dulapuri cu cărți. Plutește o liniște solemnă. La masa de lucru șade secretarul, de bună seamă o personalitate pe care o cunosc de prin reviste. În fața – o altă ușă. Cabinetul șefului. Acolo e o liniște și mai profundă. Dulapuri cu cărți. În fotoliul de după birou se află, desigur... Cine? Aici, la Lito? Aici, la Moscova? Însuși Maxim Gorki, firește. Azilul de noapte. Mama⁷. Altcineva cine-ar putea să fie? Du-du-du... Se discută în continuare... Dar dacă or conversa între ei Briusov⁸ și Belîi⁹?...

Am ciocănit ușor în tăblie. Du-du-du-ul a încetat. S-a auzit un „Da!“ înfundat. Apoi din nou – du-du-du. Am tras de clanță și – am rămas cu clanța în mînă. Am încremenit. Frumos început de carieră: să rupi o clanță! Am bătut din nou. Și iar s-a auzit: Da! Da!

— Nu pot să intru! am strigat.

Din gaura cheii s-a prelins o voce:

— Suciți clanța spre dreapta, pe urmă spre stînga: ne-ați încuiat pe dinafară..

Spre dreapta, spre stînga, ușa s-a deschis într-adevăr și...

III. După Gorki, sînt cel dintîi

O, dar n-am nimerit unde trebuia! Lito, aici? Un scaun împletit, de grădină... O masă de lemn cu mai nimic pe ea... Un dulap cu ușile vraiste...

Într-un colț, o mescioară răsturnată... Și doi bărbați. Unul înalt, foarte tânăr, cu pince-nez¹⁰. Mi-au atras atenția moletierele lui. Erau albe! În mână ținea o servietă cu pielea crăpată și o traistă. Celălalt – un bătrîn¹¹ cu părul înspicat și ochi vioi, ba chiar ușor rîzători – purta căciulă și manta militară. Mantaua îi era numai găuri, iar în loc de buzunare îi atîrnau fișii de stofă. Moletierele îi erau cenușii, pantofii însă – de lac, cu funde.

Cu o privire stinsă am ațintit mai întîi chipurile celor doi, pe urmă pereții dimprejur, căutînd o altă ușă. Dar aceasta lipsea. Încăperea, cu niște cabluri electrice smulse din pereți, nu mai avea altă ieșire. *C'était tout*. Am rostit bîlbîindu-mă:

— Aici e... Lito?

— Da.

— Aș putea să vorbesc cu șeful?

Bătrînul îmi răspunse cu multă căldură:

— Eu sînt acela.

Luă de pe masă foaia imensă a unei gazete locale, moscovite, rupse din ea un petic, presăra peste el mahorcă, își răsuci o țigară și mi se adresă:

— N-aveți un chibrițel?

Cu gesturi mecanice am aprins unul, apoi, sub privirea atent-binevoitoare a omului, am scos din buzunar faimoasa hîrtiuță.

Bătrînul se aplecă peste ea, iar eu am făcut o încercare disperată de a-mi da seama cine ar putea el să fie... Cel mai mult semăna cu un Émile Zola proaspăt bărbierit.

Aplecat peste umărul lui, bărbatul cel tânăr citi și el biletul. Sfîrșind lectura, se uită amîndoi la mine cu un soi de derută în priviri și cu respect.

Bătrînul:

— Prin urmare, vreți să...

I-am răspuns în grabă:

— Aș dori să capăt un post la Lito.

Tînărul exclamă pe un ton admirativ:

— Formidabil!... Să știți că...

Se întrerupse și îl prinse de braț pe celălalt. Începu să-i bolborosească la ureche: du-du-du...

Bătrînul se răsuci în călcîie, smulse de pe masă un toc. Tînărul mi se adresă, repezit:

— Faceți o cerere.

O și aveam în sîn. Le-am întins-o.

Bătrînul își repezi tocul. Acesta făcu: cranț! și săltă, sfîșiind hîrtia. Omul îl muie într-o călimară. Călimara însă era goală.

— Un creionaș n-aveți?

Am scos un creion, iar bătrînul scris oblic în colțul hîrtiei:

„Rog a fi numit secretar al Lito.“ Semnătura.

Rămas cu gura căscată, am privit cîteva clipe înfloriturile iscăliturii.

Tînărul mă trase de mîneacă.

— Duceți-vă repede sus. Să-l mai prindeți aici. Repede!

Am pornit glonț spre scară. Ajuns sus, am năvălit pe ușă, am străbătut în viteză odaia cu femei și am pătruns într-un cabinet. Cel care ședea acolo îmi luă din mînă cererea și scris grăbit: „De angaj. ca secr.“. Mai jos o inițială. Și un cîrlig. Omul căscă și îmi spuse: Duceți-vă jos.

Ca prin ceață, am pornit din nou glonț. Sclipi în treacăt mașina de scris. De astă dată nu o voce de bas, ci una argintie, de soprană, spuse: Meyerhold. Un Octombrie al teatrului...

Tînărul se agită în preajma bătrînului și rîse în hohote:

— V-a angajat? Bravo! Restul se va aranja! Se va aranja totul!

Și mă pocni peste umăr:

— Băiețș, nu te pierde cu firea! O să ai parte de toate.

Familiarismul nu-l pot suferi din fragedă copilărie, dar tot de-atunci mi-a fost sortit să-i cad mereu victimă. De astă dată însă eram în asemenea măsură copleșit de evenimente, încît n-am izbutit decît să bîigui:

— Bine, dar o masă de scris... niște scaune... o călimară cu cerneală, cel puțin!...

Tînărul răcni, încîntat:

— O să le ai! Bravo, băiețș! O să ai de toate!

Răsucindu-se spre bătrîn, îi făcu cu ochiul spre mine:

— E pus pe fapte mari, flăcăul! Din prima clipă s-a gîndit la mese și scaune! Țsta o să ne fie de mare ajutor!

De angaj. ca secr. Dumnezeu! La Lito. La Moscova. Maxim Gorki... Azilul de noapte. Șeherezada¹²... Mama.

Tînărul își agită traista, întinse pe masă foaia de ziar și turnă peste ea vreo cinci funți de mazăre.

— E a dumitale. Un sfert de rație.

IV. Pun pe roate Lito

Istoricul literar să țină minte următoarele:

Către sfîrșitul anului 1921, în republică s-au ocupat de literatură un număr de trei persoane: bărbatul cel bătrîn (dramaturgie; nefiind, desigur, Émile Zola, ci un literat care îmi era necunoscut), tînărul (ajutorul

bătrînului; nu-l cunoscusem pînă atunci nici pe acesta; poezie) și eu (nu scrisesem mai nimic).

Pentru același istoric: în incinta Lito nu existau nici mese de scris, nici scaune, nici cerneală, nici scriitori, nici cititori. Mai pe scurt, nu exista nimic.

Afară de mine. Pînă la urmă, din vidul de primprejur, am extras un pupitru străvechi din lemn de mahon. Înăuntru am găsit un cartonaș vechi, îngălbenit, cu marginile aurite, pe care sta scris: „... doamnele, în rochii de bal semidecoltate. Militarii, în uniformă și epoleți cu fir; civilii, în frac, cu eșarfe. Studenții, în uniformă. Moscova. 1899“.

Plutea în interiorul pupitrului o mireasmă suavă. Cîndva s-o fi aflat acolo, pesemne, un flacon de parfum scump, franțuzesc. Pupitrului i-a urmat un scaun. Apoi cerneala, hîrtia și, la sfîrșit, o domnișoară înceată în mișcări și melancolică.

La ordinul meu, domnișoara a mutat pe masa de scris tot ce găsisem în dulap: mai multe broșuri privitoare la nu știu ce fel de „sabotori“, 12 numere dintr-un ziar petersburghez, un pachet cu bilete verzi și roșii reprezentînd invitații la un congres al secțiilor guberniale. Și pe loc încăperea a început să semene a cancelarie. Bătrînul și tînărul au rămas încîntați. M-au bătut cu tandrețe pe umăr și s-au făcut nevăzuți.

Ore întregi am stat după aceea pe scaunul meu în compania tristei domnișoare. Eu – în dreptul pupitrului, ea – la masa de scris. Eu citeam *Cei trei mușchetari*, operă a inimitabilului Dumas, găsită pe jos, în baie, iar domnișoara ședea tăcută, doar suspina cu amărăciune cînd și cînd.

Într-o zi am întrebat-o:

— De ce suspini?

Drept răspuns, a izbucnit în hohote de plîns și a început să-și frîngă mîinile. În cele din urmă, a bîguit:

— Am aflat că, din greșeală, m-am măritat cu un bandit.

Nu știu dacă, după ultimii doi ani, mai există pe lume vreun lucru care să mă poată mira. Și totuși... m-am holbat la domnișoară, uimit de-a binelea.

— Nu mai plînge, am izbutit să-i spun în cele din urmă. Se mai întîmplă.

Și am rugat-o să-mi povestească.

Ștergîndu-și cu batista lacrimile, mi-a spus că se măritase la un moment dat cu un student, iar la scurt timp după aceea, folosindu-se de o fotografie, comandase un portret mărit al acestuia și îl agățase acasă la ea, în salonaș. Trecînd însă într-o zi pe acolo un agent și văzînd portretul, îi declarase că soțul ei nu este cîtuși de puțin Karasiov, după cum pretinde, ci

Dolski, zis și Gluzman, zis și Senka Moment.

— Mo-ment, pricepeți... tot repeta biata domnișoară, suspinînd mereu și ștergîndu-și lacrimile.

— Păi zici că omul a întins-o. Foarte bine, dă-l naibii și gata.

Așa au trecut trei zile. Și – nimic. Nu ne-a vizitat nimeni. Și, în general, nu s-a înfîmplat nimic. În încăpere – doar eu și domnișoara...

Abia astăzi am avut revelația: Lito nu fusese pus în funcțiune. Deasupra noastră se desfășura o activitate intensă: se auzeau mereu tropăituri de picioare. Dincolo de perete, la fel. Ba se porneau să bată în surdină clapele unei mașini de scris, ba izbucneau rîsete. Se perindau pe acolo și niște inși cu chipuri bărbierite. În întreaga clădire era fenomenal de popular numele de Meyerhold, doar că omul cu pricina nu apărea deloc.

La noi însă – nimic din toate acestea. Nici măcar niște hîrtii oficiale. Absolut nimic. Și-atunci m-am decis să pun Lito pe roate.

La etaj urca o femeie cu un teanc de ziare în brațe. În colțul celui de deasupra sta scris cu creionul roșu: „Pentru Izo“.

— Da' pentru Lito?

Femeia mă privi speriată și nu-mi răspunse. Am urcat și eu scara. Am abordat-o pe domnișoara care ședea sub inscripția „Secretară“. Auzindu-mi doleanța, o privi speriată pe vecina ei.

— Să știi că are dreptate, spuse.

Cealaltă replică:

— Dumnealor, Lidocika, le-a și venit o hîrtie.

— Și de ce nu ne-ați trimis-o? le-am întrebat pe un ton glacial.

Mă ațintiră cu încordare:

— Credeam că nu existați.

Am pus, așadar, Lito pe roate. Astăzi, de sus, de la domnișoare, ne-a mai venit o hîrtie. Ne-a adus-o o femeie cu broboadă pe cap. Cu un registru: Semnați, vă rog.

Apoi am trimis eu o hîrtie la secția administrativă; solicitam o mașină de scris.

Două zile mai târziu intră pe ușă un individ, dădu din umeri:

— Chiar vă trebuie mașină de scris?

— Cred că mai mult decît oricui din clădirea asta.

Curînd reapăru bătrînul. Pe urmă tînărul. Dînd cu ochii de mașină și aflînd că trebuie să-mi semneze cîteva hîrtii, bătrînul mă privi cu atenție și mestecă lung din buze:

— Chiar că nu ești un om de colea. Ar trebui să-ți faci rost de-o

rație academică¹³.

După aceea, împreună cu soția banditului, am purces să întocmim, spre a-l supune aprobării, un stat de salarii. Lito se integrase de-a binelea în angrenajul întregii instituții.

Pentru viitorul meu biograf: lucrul acesta l-am făcut eu.

V. Primele rîndurile

Într-o dimineață, pe la 11, intră în încăpere un poet tânăr și, după toate aparențele, foarte înfrigurat. Spuse încet: Mă numesc Storn¹⁴.

— Cu ce vă putem ajuta?

— Aș vrea să solicit un post la Lito.

Am desfășurat foaia ce purta inscripția „Stat de salarii“. Pentru întreg Lito erau prevăzute 18 posturi. În sinea mea nutrisem vaga speranță ca ele să fie distribuite astfel:

Instructori pentru sectorul de poezie:

Briusov, Belii ș. a.

Prozatori:

Gorki, Veresaev¹⁵, Șmeliov¹⁶, Zaițev¹⁷, Serafimovici ș. a.

Dar nici unul dintre cei enumerați nu ne trecuse pragul.

Drept care am notat cu curaj pe cererea lui Storn: „Rog a fi angaj. ca instr. Pentru șef al...“ O inițială. Un cârlig.

— Duceți-vă sus. Să-l mai prindeți aici.

Își făcu apariția un alt poet: unul rumen, cârlionțat și foarte vioi, pe nume Skarțev¹⁸.

— Duceți-vă sus. Să-l mai prindeți aici.

Din Siberia descinse un ins morocănos, cu ochelari, cam la 25 de ani, și atât de îndesat, încât părea făurit din aramă.

— Duceți-vă sus...

Omul însă ripostă:

— Ba nu mă duc nicăieri.

Se așeză în colț pe un scaun șchiop, gata să cadă, scoase din buzunar o foiță de hîrtie și începu să scrie ceva, înșiruind rînduri scurte și dese. Părea să fie un om trecut prin multe.

Ușa se deschise iar, și în odaie intră un alt ins, acesta purtînd un palton călduros, de bună calitate, și o căciulă de lutru. Se dovedi a fi și el poet. Numele: Sașa.

Cele cîteva cuvinte magice i le înșiră bătrînul. Sașa ocoli atent cu privirea întreaga încăpere, pipăi meditativ cablul smuls din perete, ba chiar, nu știu de ce, examinează și interiorul dulapului.

Așezându-se lângă mine, mă întrebă pe un ton confidențial:
— Parale o să primim?

VI. Devenim mai energici

Toate mesele aduse în odaie au fost ocupate. Cei nou-angajați scriau acum niște lozinci¹⁹, ba ne mai venise încă unul, iute în mișcări, foarte gălăgios, cu ochelari de aur pe nas și care își zicea „regele reporterilor“. Își făcuse apariția chiar a doua zi după ce ne încasasem primul avans. Venise la ora nouă fără un sfert și ni se adresase de la ușă:

— Zice lumea că aici s-ar da niște gologani?

A fost angajat și el.

Cît despre lozinci, lucrurile s-au desfășurat cam așa:

De sus ne venise o hîrtie:

„Se recomandă Lito ca pînă la data cutare, orele 12 a.m., să prezinte o serie de lozinci“.

Teoretic, operațiunea trebuia să se desfășoare astfel: bătrînul, cu concursul meu, urma să emită o dispoziție scrisă ori să lanseze un apel cu acest conținut pe întreg teritoriul unde se presupunea că ar putea să existe scriitori. Lozincile realizate de către aceștia urmau să ne fie trimise telegrafic, prin scrisori sau chiar verbal. Apoi, din miile de lozinci primite, o comisie specială avea să le aleagă pe cele mai bune și să le prezinte pînă la orele 12 a.m. ale datei menționate. În final, eu și cancelaria din subordinea mea (mai precis, soția cea melancolică a banditului) trebuia să alcătuim un stat de plată, să primim, potrivit acestuia, o anumită sumă de bani și să achităm autorilor drepturile cuvenite pentru lozincile cele mai pertinente.

Asta, în teorie.

În practică însă:

1) Nu putea fi lansat nici un apel, întrucît nu aveai la cine să apelezi. Literați, pe vremea aceea, în afara persoanelor mai sus enumerate, inclusiv „regele reporterilor“, nu se prea întrezăreau la orizont.

2) Acest punct era anulat de cel anterior: nu avea, cu alte cuvinte, cum să ia naștere nici un aflus de lozinci.

3) Prezentarea pînă la data cutare, orele 12 a.m., a lozincilor nu era nici ea posibilă, prin simplul motiv că dispoziția menționată ne sosise la orele 1 și 26 min. p.m. ale chiar datei în cauză.

4) Statul de plată putea să nici nu fie întocmit, deoarece în cuprinsul lui rubrica „Pentru lozinci“ nu fusese prevăzută. Totuși –

Bătrînul dispunea de o mică sumă de bani pentru deplasări.

În consecință:

a) lozincile a trebuit să fie scrise cu maximum de urgență chiar de către cei prezenți;

b) comisia care urma să examineze aceste lozinci a trebuit să fie alcătuită – în vederea deplinei obiectivități a opiniilor – tot din cei prezenți;

c) pentru întocmirea lozincilor urma să fie plătită suma de 15 mii per bucată, alese fiind textele cele mai izbutite.

Operațiunea a început la orele 1 și 50 de minute, iar la orele 15 toate lozincile erau finisate. Fiecare dintre noi reușise să-și stoarcă din creier cîte cinci-șase, cu excepția „regelui“, care scrisese nu mai puțin de nouăsprezece, în versuri și proză.

Comisia a decis cu imparțialitate și exigență.

Eu, cel care scrisesem lozinci, nu aveam nimic comun cu mine, cel care le primea și le supunea criticii.

Acceptate au fost următoarele:

elaborate de bătrîn – 3 lozinci,

elaborate de tînăr – 3 lozinci,

elaborate de mine – 3 lozinci

etc., etc.

Fiecăruia deci – cîte 45 de mii.

U-u, ce vînt s-a stîrnit afară... Iacătă și burnița. Plăcinta cumpărată în piața Trubnaia e umezită de picuri, dar nemaipomenit de gustoasă. Am mai cumpărat și un pachetel de zaharină. Precum și 2 funți de pîine albă.

L-am ajuns din urmă pe Storn. Mesteca și el ceva...

VII. Un coșmar neașteptat

...Jur că a fost un vis!!!

Că doar nu vor fi fost niscaiva farmece, nu-i așa?...

Astăzi am venit la serviciu cu două ceasuri întîrziere. Am sucit clanța, am intrat în odaie și – m-am pomenit că odaia e pustie. Dar ce pustietate! Lipseau nu numai mesele, domnișoara cea melancolică și mașina de scris, ci pînă și cablurile electrice. Nu mai era nimic.

Prin urmare, era un vis... Bineînțeles... Bineînțeles...

De altfel, am de mai multă vreme impresia că totul în jurul meu nu-i decît un miraj. O legănătoare fata morgana. Acolo unde mai ieri... dar de ce ieri?! În urmă cu o sută de ani... cu o veșnicie... ba poate neexistînd nicicînd... ori poate neexistînd doar astăzi?... Curat casă de nebuni!...

Prin urmare, bătrînul cel blînd... tînărul... Storn cel trist... mașina de scris... lozincile... n-au existat niciodată?

Ba au existat! Eu nu sînt nebun. Au existat, dracu' să mă ia!!!

Dar atunci unde să fi pierit totul?...

Cu un mers nesigur, încercînd să-mi feresc privirile (ca să nu fiu înșfăcat și dus chiar atunci la balamuc), am pornit de-a lungul coridorului înecat în umbră. Și chiar în clipa aceea m-am convins: cu mine se petrece, într-adevăr, ceva neobișnuit. În plin întuneric, deasupra ușii ce ducea în încăperea vecină luminată pe dinăuntru, se aprinseră, ca la cinematograf, literele de foc ale unei inscripții:

1836

ÎN MARTIE, PE 21, S-A PETRECUT LA PETERSBURG O
ÎNTÎMPLARE NESPUȘ DE CIUDATĂ. BĂRBIERUL IVAN
IAKOVLEVICI...²⁰

N-am stat să citesc mai departe și, cuprins de groază, m-am strecurat chiar în acea odaie. Ajuns la bariera de lemn, m-am oprit, mi-am ferit și mai bine ochii și-am întrebat cu voce înăbușită:

— Spuneți-mi, n-ați văzut unde a dispărut Lito?

Femeia cea irascibilă, avînd acum o panglică purpurie petrecută peste părul ei negru, îmi răspunse cu arțag:

— Of, care Lito? Nu știu nimic!

Am închis ochii. Vocea celeilalte se auzi rostind cu compasiune:

— Să știți că nu-i aici. Ați nimerit greșit. E pe undeva pe Volhonka.

M-au trecut fiorii. Am ieșit pe coridor. Mi-am șters nădușeala de pe frunte. M-am decis să mă înapoiez, traversînd din nou întreaga Moscovă, acasă la Razumihin²¹. Și să uit totul. Căci dacă voi sta potolit, voi tăcea din gură, nu se va sesiza nimeni. Așa e. Voi dormi pe dușumea, la Razumihin. El nu va da afară un om cu mintea bolnavă.

Și totuși, o ultimă și slabă speranță îmi mai mizea în suflet. Ca atare, am pornit din nou. Da, am pornit. Clădirea cea cu cinci etaje era pe drept cuvînt înfricoșătoare. Coridoare lungi o străbăteau de la un capăt la altul ca pe un furnicar, așa încît puteai s-o traversezi în întregime fără să ieși o clipă afară, în stradă. Am mers multă vreme de-a lungul acelor circumvoluțiuni întunecoase, nimerind cînd și cînd prin niște nișe căscate în spatele unor paravane de lemn. Pimprijur ardeau becuri cu totul neeconomice. Întîlneam în cale oameni cu chipuri preocupate, gonind nu se știe încotro. În dreptul pereților ședeau zeci de femei. Se auzeau țacănind mașini de scris. Se perindau inscripții. Sect. financ. Minor. naț. Traversînd paliere luminate,

mă cufundam din nou în beznă. Ajuns la un moment dat pe unul dintre acele paliere, m-am oprit și m-am uitat buimac în jurul meu. Aici părea să fie deja o altă împărăție... Fac o tîmpenie, mi-am zis. Cu cît merg mai departe, cu atît mi se împușinează șansele de a găsi acel Lito căzut pradă farmecelor. Zadarnic aș mai încerca să-l caut. Am coborît deci la parter și-am ieșit în stradă. Mi-am dat seama că mă aflu în dreptul scării 1...

...O aspră rafală de vînt. Cerul se pornise din nou să reverse șiroaie reci. Mi-am tras pe frunte șepcuța de vară, mi-am ridicat gulerul mantalei. Cîteva minute mai tîrziu, prin crăpăturile larg căscate ale pingelelor, cizmele mi se umplură de apă. A fost o ușurare. Nu puteam spera, desigur, să ajung acasă fără să mă ud la picioare. Drept care n-am mai încercat să sar de pe un bolovan pe altul, ci am pornit-o de-a dreptul, călcînd prin băltoace.

VIII. Scara 2, parter, apart. 23, cam. 40

O altă inscripție cu litere de flacăra:

FAPTE DE TOT ABSURDE SE PETREC PE LUME, UNEORI SÎNT DE-A DREPTUL DE NECREZUT: PE NEAȘTEPTATE, ACELAȘI NAS, CARE SE PREUMLASE PRETUTINDENI ARBORÎND CINUL DE CONSILIER DE STAT ȘI PROVOCASE ATÎTA BUIMĂCEALĂ ÎN ORAȘ, S-A AFLAT DIN NOU, CA ȘI CÎND NU S-AR FI ÎNTÎMPLAT NIMIC, LA LOCUL LUI DINTOTDEAUNA...[22](#)

Noaptea e un bun sfetnic. Să știți că-i perfect adevărat. Cînd, a doua zi dimineța, m-am trezit din cauza frigului și m-am ridicat în capul oaselor pe canapea, scărpinîndu-mă la ceafă, mi-am dat seama că mintea îmi este mult mai limpede.

Vorbind logic: Lito a existat sau nu? Bineînțeles că a existat. Doar știu prea bine, de exemplu, în ce zi ne aflăm și cum mă cheamă. Prin urmare, Lito se află acum undeva... Trebuie deci să-l găsesc. Da, dar cum rămîne cu femeile acelea, de alături? Povestea cu Volhonka... A, prostii! Unor femei ca acestea le poți fura de sub nas orice, fără ca ele să bage de seamă. Nici nu știu de ce sînt în serviciu asemenea femei. Un chin cu ele, nu alta.

Îmbrăcîndu-mă și dînd de dușcă paharul cu apă pe care mi-l pregătisem de cu seară, am mestecat o felioară de pîine, un cartof, pe urmă mi-am făcut un plan.

6 scări a cîte 6 etaje = 36 etaje. 36 etaje a cîte 2 apartamente = 72 apartamente. 72 apartamente a cîte 6 camere = 432 camere. E posibil să

gădesc ceea ce caut? Sigur că e posibil. Aseară am traversat clădirea, de două, trei ori, numai pe orizontală și fără un sistem prestabilit. Astăzi o voi scotoci în mod sistematic, atât în plan orizontal, cât și în cel vertical. Și-i dau eu de urmă. Dacă, desigur, Lito n-a trecut în a patra dimensiune. Căci dacă-i așa, nu mai am ce face. Adio.

Cu cine am dat nas în nas lângă scara 2? Cu Storn!

Dumnezeule! Nici frate-meu să fi fost...

Ce se întâmplase? Ieri, cu un ceas mai devreme de a ajunge și eu la serviciu, venise acolo directorul administrativ însoțit de doi muncitori și mutase Lito la scara 2, parter, apart. 23, cam. 40.

În locul nostru urmînd a se muta secția Muzo²³.

— Da' de ce?

— Habar n-am. Din ce cauză n-ai venit ieri la serviciu? Moșul era îngrijorat.

— Vai de mine! De unde să știu eu unde ați dispărut? Măcar să-mi fi lăsat un bilețel pe ușă.

— Credeam că o să-ți spună cineva.

Am scrîșnit din dinți.

— Dumneata le-ai văzut pe femeile acelea? Vecinele noastre.

Storn rosti:

— Ai perfectă dreptate.

IX. În plină viteză

...Luînd în primire noua încăpere, am simțit că-mi revin puterile. La Lito a fost adus un bec electric. Am făcut rost și de o panglică pentru mașina de scris. În scurt timp a apărut încă o domnișoară. Rog angaj. ca funcționară.

Curînd, au început să ne sosească manuscrise și din provincie. A mai apărut și-o a treia domnișoară de toată frumusețea. Profesiunea: gazetară. Fire veselă, o bună colegă. Rog angaj. ca secret. birou foilet. artistice²⁴.

În fine, sosind din sud, un tînăr²⁵. Și el gazetar. Pentru el am notat ultimul „Rog“. Nu mai dispuneam de posturi. Lito se completase. Și activitatea noastră a demarat în trombă.

X. Bani! Bani!

12 tablete de zaharină, nimic altceva...

...Ce să vînd: cearșaful ori sacoul?...

Despre salariu – nici o veste.

...Azi am urcat din nou la etaj. Domnișoarele de acolo m-au înțîmpinat cu o rezervă vizibilă. Nu știu de ce, dar Lito pare să le fie profund antipatic.

— Permiteți să verific statul nostru de salarii?

— Pentru ce?

— Vreau să văd dacă n-a fost omis cineva.

— Vorbiți cu *madame* Krițkaia.

Madame Krițkaia s-a ridicat de pe scaun, și-a scuturat cocul înspicat și mi-a spus, pîlînd la obraz:

— Statul s-a pierdut.

Pauză.

— De ce nu ne-ați spus nimic?

Mi-a răspuns pe un ton pîngăreț:

— Ah, nu-mi mai văd capul de treburi. Ce se petrece aici – poți să înnebunești. L-am întocmit de șapte ori, și iar mi l-au dat înapoi. Chipurile, e greșit. Să știți că tot n-ați fi ridicat banii. Cică unul dintre dumneavoastră nu are încă ordin de angajare.

La dracu'! Și cu Nekrasov²⁶, și cu alcoolicii înviați din morți²⁷. Am plecat glonț să rezolv totul chiar eu. Din nou coridoare. Beznă. Lumină. Lumină. Beznă. Meyerhold. Secția personal. Ard becuri în plină zi. O manta cenușie. O femeie cu pîslarii uzi. Mese.

— Care dintre noi n-are ordin de angajare?

Răspuns:

— Nici unul.

Cel mai amuzant detaliu e că nu-l are nici măcar fondatorul Lito, bătrînul! Cum? Nici eu?! Păi bine, ce înseamnă asta?!

— Probabil că nu v-ați întocmit autobiografia.

— Eu să n-o întocmesc? Am scris aici 4 autobiografii. Și pe toate vi le-am în mînat chiar dumneavoastră. Cu cele pe care le-am întocmit anterior, ajung la 113 autobiografii.

— Înseamnă că s-a pierdut. Scrieți alta.

Așa au trecut trei zile. După trei zile, toată lumea a fost introdusă în drepturi. Au fost întocmite noi state de salarii.

Personal, sînt împotriva pedepsei cu moartea. Dar dacă pe *madame* Krițkaia o vor duce într-o zi s-o împuște, voi fi și eu de față. La fel, în ceea ce o privește pe domnișoara cu căciulița de lutru. Ca și pe Lidocika, ajutoarea de secretară.

...Afară cu ele! Afară! Cu măturoidul!...

Madame Krițkaia a rămas în picioare, cu statele în brațe, eu declarându-i în mod solemn că nu le voi mai trimite nicăieri. Nu pricep cum a ajuns aici cocul ăsta blestemat. Cine a putut să-i încredințeze postul ăsta! Aici chiar că-i vorba de Destin!

Și a mai trecut după aceea o săptămână. M-am abătut între timp la etajul 4 (scara 4). Acolo se aplica ștampila. Mai trebuia aplicată una, dar timp de două zile n-am izbutit să-l prind pe președintele comisiei de tarife și prețuri.

Mi-am vândut cearșaful.

Banii nu-i vom încasa mai devreme de două săptămîni.

Se zvonește că toți cei din clădire vor primi cîte 500 drept avans.

Zvonul s-a confirmat. Și toată lumea n-a mai făcut altceva decît să întocmească state de plată. Patru zile la rînd.

Am dus chiar eu cui trebuia statele pentru acordarea avansului. Făcusem tot ce trebuie. Fuseseră aplicate toate ștampilele. Eu însă ajunsesem pînă acolo, încît, urcînd în fugă de la etajul 1 la etajul 4, am îndoit într-unul din coridoare, de furios ce eram, un șurub gros, care ieșea din perete.

Apoi am predat statele. Ele urmează a fi trimise într-o altă clădire, aflată la celălalt capăt al Moscovei... Acolo vor fi aprobate și vor reveni la noi. Abia atunci ne vom încasa banii...

Astăzi i-am încasat. Banii!

Dar cu 10 minute înainte de a ne duce la casierie, femeia de la parter, care trebuia să aplice ultima ștampilă, mi-a spus:

— Forma nu corespunde. Statul ăsta trebuie oprit.

Nu știu ce s-a întîmplat după aceea. Totul e învăluit în ceață.

Mi se pare doar că am strigat cu o voce gîtuită:

— Dumneata îți bați joc de mine?

Femeia a holbat ochii:

— A-a, de ăștia îmi ești...

Atunci m-am potolit. M-am supus. I-am spus că sînt tulburat. I-am cerut scuze. Mi-am luat cuvintele înapoi. Abia atunci a consimțit să corecteze cu cerneală roșie eroarea comisă. O rezoluție: „De făcut plata“. Jos – semnătura.

Urgent, la casierie. Magic cuvînt: casierie. Am rămas însă neîncrezător chiar și atunci cînd l-am văzut pe casier scoțînd din seif o seamă de hîrtiuțe.

Îndată mi-am revenit: păi ăștia sînt banii!

Din momentul cînd a început operațiunea de întocmire a statelor de plată și pînă la eliberarea sumelor cuvenite au trecut 22 de zile și 3 ore.

Acum, acasă la mine e curat ca în palmă. Nici tu bluză, nici tu cearșafuri, nici tu cărți.

XI. Despre felul în care trebuie să te alimentezi

M-am îmbolnăvit. O imprudență: la prînz, am mîncat o ciorbă de roșii cu carne. În farfurie pluteau mici discuri aurii (de grăsime). Total, pînă seara: 3 farfurii pline, plus 3 funți de pîine albă. Am mai mîncat și niște castraveți murați. După ce am isprăvit cu masa de prînz, mi-am făcut un ceai. Am băut 4 pahare îndulcite cu zahăr. Curînd, m-a furat somnul. M-am întins pe canapea și-am adormit...

Am visat că eram Lev Tolstoi și mă aflam la Iasnaia Poliana. Însurat fiind cu Sofia Andreevna²⁸. Se făcea că stam în cabinetul de la etaj. Trebuia să scriu ceva. Dar ce anume, habar n-aveam. Și tot timpul se perindau pe acolo diverse persoane, zicîndu-mi:

— Pofțiți la masă.

Mie însă îmi era frică să cobor. Ba mai încercam și un sentiment prostesc că la mijloc ar fi o mare neînțelegere. Doar nu eram eu cel ce a scris *Război și pace*. Și totuși mă aflam acolo. Ba mai mult decît atît, iat-o urcînd scara pe însăși Sofia Andreevna. A urcat scara și mi-a spus:

— Vino. Mîncarea e fără carne.

Brusc, m-am înfuriat.

— Poftim? Mîncare pentru vegetarieni? Imediat să-mi cumpărați carne! Să-mi faceți un biftec! Ba mai vreau și niște votcă.

Sofia Andreevna a izbucnit în plîns, iar de undeva a apărut un *duhobor*²⁹ cu o barbă mare, roșcată, și mi s-a adresat cu mustrare în glas:

— Votcă? Vai-vai-vai! Ce-i cu dumneata, Lev Ivanovici?

— Care Lev Ivanovici? Eu sînt Lev Nikolaevici! Ieși afară din casa mea! Afară! Să nu mai prind aici picior de *duhobor*!

A izbucnit, adică, un adevărat scandal.

De trezit, m-am trezit bolnav de-a binelea, lipsit cu totul de vlagă. Se înserase. De undeva, de după un perete, se auzea cîntînd o armonică.

M-am ridicat și m-am uitat în oglindă. Ce figură! Pe obraji – o

barbă roșcată, pomeții – albi ca varul, pleoapele – roșii. Și asta încă n-ar fi fost nimic, dar ochii... ochii nu mi-au plăcut deloc. Îmi luceau din nou.

Un sfat: evitați să vă lucească ochii. Îndată ce constatați fenomenul, împrumutați de la vreun burghez o sumă de bani (fără să i-o mai restituiți vreodată), cumpărați-vă alimente și puneți-vă pe mîncare. Numai să n-o faceți în exces de prima dată. În ziua întîi, gustați doar un pic de supă de pasăre cu cîteva felii de pîine albă. Totul să se desfășoare treptat.

Visul meu nu mi-a plăcut nici el. Urît vis.

Din nou am băut ceai. Pe urmă am stat să rememorez zilele săptămîinii care trecuse. Luni mîncasem cartofi stropiți cu untdelemn, precum și 1/4 de funt de pîine albă. De băut, băusem două pahare de ceai cu zaharină. Marți nu mîncasem nimic, băusem doar cinci pahare de ceai. Miercuri, făcusem rost de doi funți de pîine, împrumuîndu-le de la un lăcătuș. Ceai băusem, dar zaharina mi se terminase. Joi, am avut parte de-o excelentă masă de prînz. Pe la orele două, am plecat să-mi vizitez niște cunoștințe. Ușa mi-a deschis-o o cameristă, purtînd un șorțuleț alb.

O senzație ciudată: parcă m-aș fi aflat cu zece ani în urmă. Pe la trei, am auzit-o pe cameristă aranjînd masa în sufragerie. Stam, conversam (dimineața, mă bărbierisem). Gazdele îi înjurau pe bolșevici și mi se plîngeau zicînd că sînt la capătul puterilor. Vedeam limpede că așteaptă să plec. Dar eu nu plecam.

În sfîrșit, soția gazdei îmi spune:

— Poate luați masa cu noi? Sau nu?

— Vă mulțumesc. Cu plăcere.

Am mîncat următoarele: felul întîi – supă cu macaroane și cu pîine albă, felul doi – pîrjoale cu castraveți murați, după aceea – orez cu lapte și cu dulceață și ceai cu dulceață.

Îmi dau în vileag un gînd urît. La plecare, mi-am imaginat scena unei percheziții, efectuată în această casă. Vin. Răscolesc totul. Găsesc monede de aur în izmenele din comodă. În cămară, făină și șuncă. Stăpînul casei este arestat...

E o ticăloșie să gîndești astfel, totuși am gîndit-o.

Tu, cel care te afli într-o mansardă, nemîncat, trudind la un foileton, să nu urmezi exemplul pe care îl oferă fandositul de Knut Hamsun. Du-te la de-alde ăștia, care locuiesc în șapte camere, și ia masa acolo. Vineri am mîncat la cantină o supă și o chiftea de cartofi, iar astăzi, sîmbătă, încasînd banii, m-am îndopat peste măsură și m-am îmbolnăvit.

XII. Furtuna. Ninsoarea

În aer începe să se simtă un suflu amenințător. În vremea din urmă am ajuns să capăt un simț special. Sub Lito al nostru începe să trosnească ceva.

Astăzi, la noi și-a făcut apariția bătrînul și a declarat, împungînd cu degetul spre tavan, dincolo de care se aflau binecunoscutele domnișoare:

— Împotriva mea se țese o intrigă.

Îndată ce i-am auzit vorbele, am și calculat în minte cam cîte tablete de zaharină mi-au mai rămas... Doar pentru 5-6 zile.

Astăzi bătrînul a intrat pe ușă radios și făcînd larmă mare.

— Le-am destrămat intriga, ne-a comunicat din prag. Nici n-a apucat însă a-și duce vorba la capăt, că în spatele lui a apărut un cap de muieră înfășurat într-o basma și-a mormăit:

— Care sînteți aici? Semnați-mi și mie de primire.

Am semnat eu.

Hîrtoaga primită glăsuia astfel:

„De la data cutare, Lito se desființează“³⁰.

...Precum un comandant de navă, am coborît ultimul. Dosarele – conținînd opere ale lui Nekrasov, ale Alcoolicului înviat din morți, Culegerile flămînzilor, versuri, instrucțiuni către Lito județene – am ordonat să fie legate și predate. Am stins personal becul și am părăsit clădirea. Și chiar în clipa aceea s-a pornit să ningă vîrtos. Pe urmă să plouă. Pe urmă să nu mai fie nici ploaie, nici ninsoare, ci un fel de nu știu ce, care îți biciuia obrazul din toate părțile.

În zilele reducerilor de posturi și ale unei asemenea stări a vremii, Moscova e de-a dreptul îngrozitoare. Da, domnilor, a fost vorba de-o reducere de posturi. Diverse persoane au fost debarcate și din alte apartamente ale înfricoșătoarei clădiri.

Dar: *madame* Krițkaia, Lidocika și căciulița de lutru au rămas pe loc.

1922-1923

1 Cupola de sticlă a gării Briansk (actualmente, gara Kiev) din Moscova.

2 Este vorba de podul Dorogomilovski de peste râul Moscova.

3 În rusește: *Dvenadțatilennii iubilei Vladimira Maiakovskogo* (abreviat: *Diuvlam*).

4 Această clădire uriașă există și astăzi pe bulevardul Sretenski din Moscova. Aici, în perioada respectivă, își avea sediul așa-zisul „Glavpolitprosvet“, instituție a regimului bolșevic, ce se ocupa de problemele lichidării analfabetismului, fiind subordonată

- Comisariatului poporului pentru învățămînt al R.S.F.S.R.M. Bulgakov a fost angajat, în calitate de secretar, la Secția de literatură (Lito) a instituției amintite, la 1 octombrie 1921. Aceeași clădire i-a servit scriitorului drept loc de acțiune și pentru derularea întâmplărilor din nuvela *Diavoliada*.
- 5 Abreviere pentru Secția de pictură. Joc de cuvinte: în limba rusă *hudo* înseamnă și *rău*.
- 6 Meyerhold, Vsevolod Emilievici (1874-1940) – regizor rus de teatru. Mort într-un lagăr stalinist.
- 7 Fără a fi subliniate ca titluri, este subînțeles faptul că Bulgakov are în vedere aici două dintre operele care i-au adus celebritatea lui Maxim Gorki: piesa de teatru *Azilul de noapte* și romanul *Mama*.
- 8 Briusov, Valeri Iakovlevici (1873-1924) – poet și prozator rus.
- 9 Belîi, Andrei (1880-1934) – poet și prozator rus, teoretician al literaturii.
- 10 V.S. Bogatîriov, adjunctul directorului Lito.
- 11 A.P. Gottfried, directorul interimar al Lito.
- 12 Este vorba de suita muzicală cu același nume de Rimski-Korsakov.
- 13 Aprobări pentru asemenea „rații” preferențiale erau eliberate oamenilor de știință de către un comitet special, înființat în 1919 pe lângă Sovietul comisarilor poporului al R.S.F.S.R.
- 14 În realitate: Storm, Gheorghi Petrovici (1898-1978) – scriitor rus. A scris cu precădere romane istorice.
- 15 Veresaev, Vikenti Vikentievici (1867-1945) – scriitor rus.
- 16 Șmeliov, Ivan Sergheevici (1873-1950) – scriitor rus. A emigrat în 1922 și a murit în exil.
- 17 Zaițev, Boris Konstantinovici (1881-1972) – scriitor rus. A emigrat în 1922 și a murit în exil.
- 18 În realitate: Starțev, I.I. (1896-1967), ulterior, cunoscut bibliograf.
- 19 Aceste lozinci erau destinate Comisiei centrale de ajutorare a victimelor foametei.
- 20 Citat din nuvela *Nasul* de N.V. Gogol.
- 21 Personaj din romanul *Crimă și pedeapsă* de F.M. Dostoievski. După înfăptuirea crimei, Raskolnikov traversează Moscova, spre a ajunge la prietenul lui, Razumihin.
- 22 Citat din aceeași nuvelă de Gogol.
- 23 Abreviere pentru *muzîkalnîi otdel* – secția muzicală.
- 24 Biroul respectiv trimitea diverselor ziare de epocă unele „foiletoane” (articole destinate presei) ce se primeau la Lito, M. Bulgakov fiind și el autorul cîtorva dintre acestea.
- 25 Este vorba de A.I. Erlich, coleg de serviciu la Lito cu M. Bulgakov și care, în anii '60, a publicat un volum de *Amintiri literare*, în care amintește de această colaborare.
- 26 Referire la un volum selectiv din creația poetului, aflat în pregătire la Lito pentru editura moscovită Gosizdat.
- 27 Aluzie la titlul unei piese aparținînd unui autor obscur, contemporan cu Bulgakov.
- 28 Soția lui L.N. Tolstoi.
- 29 *Duhoborii* erau membri ai unei secte creștine din epocă. Aceștia nu recunoșteau dogmele și ritualurile ortodoxiei, fapt pentru care suferiseră exilări în regiunea Caucazului. L.N. Tolstoi i-a ajutat să emigreze în Canada, oferindu-le în acest scop întreg onorariul

încasat pentru editarea romanului său *Înviearea* (1899).

30 La 1 decembrie 1921 M. Bulgakov a fost concediat ca urmare a lichidării Lito, primind drept indemnizație o ladă cu cutii de chibrituri – fapt obișnuit în epocă. Ecouri ale acestei întâmplări se regăsesc în nuvela *Diavoliada* a scriitorului.

Povestea unui funcționar dus la pierzanie de doi gemeni

Traducere de Tatiana Nicolescu

I. Întîmplarea din ziua de 20

În timp ce toți oamenii își schimbau de la o zi la alta slujbele, tovarășul Korotkov se instalase trainic la Baza Centrală Principală de Aprovizionare cu Chibrituri – BACEPRINAPROCHIB – figurînd în statul de funcțiuni la serviciul de registratură și slujind acolo de unsprezece luni bătute pe multe.

Aciundu-se la BACEPRINAPROCHIB, sensibilul și tăcutul blondin Korotkov uitase cu desăvîrșire că pe lume mai există și ceea ce se cheamă avatarurile soartei. În loc să se gîndească la ele, în sufletul lui se instaurase ideea că va rămîne funcționar la acea bază pînă la sfîrșitul lumii. Se vede că soarta a vrut altfel...

În ziua de 20 septembrie 1921, casierul BACEPRINAPROCHIB-ului își puse pe cap o căciulă urîță, cu clape, își luă la subțioară servieta, vîrî într-însa un cec în dungi mărunte și părăsi instituția. Faptul se petrecu la orele unsprezece.

Casierul se întoarse la orele patru și jumătate după-amiază, ud leorcă. După ce intră în încăpere, își scutură căciula de apă, o puse pe masă, peste căciulă așeză servieta și rosti:

— Domnilor, păstrați-vă calmul.

După ce cotrobăi prin sertarele biroului, ieși din încăpere și nu reveni decît peste un sfert de oră, purtînd la subsuoară o găină mare, moartă, cu gîtul sucit. Așeză găina peste servietă, se propti cu mîna dreaptă în găină și rosti:

— Bani n-or să fie.

— Dar mîine? strigară în cor femeile.

— Nici mîine, spuse casierul scuturînd din cap. N-or să fie nici mîine, n-or să fie nici poimîine. Păstrați-vă calmul, domnilor, nu vă-

nghesuiți, tovarăși, că-mi răsturnați biroul.

— Cum așa? strigară toți, printre ei aflîndu-se și naivul Korotkov.

— Cetățeni, cîntă cu lacrimi în glas casierul și-l împinse cu cotul pe Korotkov. Vă rog, nu mă îmbrînciți.

— Cum așa? strigară din nou cu toții, iar mai abtîr decît ceilalți, caraghiosul de Korotkov.

— Vă rog foarte mult, murmură răgușit casierul și, scoțînd din servietă cecul, i-l arătă lui Korotkov.

În locul pe care-l indica unghia murdară a casierului, sta scris oblic, cu cerneală roșie:

„Se aprobă. Pentru tov. Subotnikov semnează Senatul“.

Mai jos, cu cerneală violetă:

„Lipsă fonduri. Pentru tov. Ivanov semnează Smirnov“.

— Cum așa? strigă acum numai Korotkov, iar ceilalți se năpustiră gîfîind spre casier.

— Doamne Dumnezeule, se tîngui acesta speriat. Ce vină am eu? Doamne Dumnezeule!

Vîrî grăbit cecul în servietă, își trase căciula peste urechi, luă servieta subsuoară, flutură în aer găina, strigă: „Dați-mi voie, vă rog!“ și, făcînd o spărtură în zidul cel viu, dispăru în dosul ușii.

O funcționară de la registratură, palidă și purtînd pantofi cu tocul cui, încercă să se repeadă în urma casierului, dar în dreptul ușii tocul de la unul din pantofii ei scoase un scîrțîit prelung și se rupse. Funcționara se clătină și n-avu încotro: ridică piciorul și își dădu jos pantoful.

Și uite-așa stătură ei în odaie: funcționara, cu un picior desculț, iar împrejurul ei toți ceilalți funcționari, printre care și Korotkov.

II. Produse ale producției

La trei zile după evenimentele descrise, ușa biroului separat în care lucra tovarășul Korotkov se crăpă și în deschizătură apărură un cap de femeie plîngător, care rosti cu răutate:

— Tovarășe Korotkov, du-te de-ți ia salariul.

— Nu zău? exclamă vesel Korotkov și, fluierînd uvertura din *Carmen*, porni în goană spre biroul pe ușa căruia sta scris „Casierie“. În fața ghișeului se opri însă și rămase cu gura căscată. Pînă sus, în tavan, se înălțau două coloane groase, pe care le alcătuiau mai multe pachete galbene, din cele ce conțin cutii de chibrituri. Casierul, transpirat și răvășit, ca să scape de întrebări, agățase de perete cecul pe care mai apăruse acum și-o a treia rezoluție, scrisă de astă dată cu cerneală verde:

„În loc de bani, se vor elibera produse ale producției“.

„Pentru tov. Bogoiavlenski semnează Preobrajenski.“

„De acord – Kșesinski.“

Într-un târziu, Korotkov părăsi casieria, avînd așternut pe chip un zîmbet mare și tîmp. Purta în brațe patru pachete mari, galbene, cinci cutii, mici, verzi, iar în buzunare alte treisprezece cutii albastre, toate pline cu chibrituri. Ajuns în biroul registraturii, în zumzetul de glasuri uimite din birourile învecinate, împachetă chibriturile în două pagini ale unui ziar din dimineața respectivă și, fără a mai spune cuiva un cuvînt, plecă acasă. Cînd să iasă pe ușa BACEPRINAPROCHIB-ului, o mașină fu gata să dea peste el. Din mașină coborî cineva, persoana respectivă intră în instituție, dar cine anume era ea, Korotkov nu apucă să vadă.

După ce ajunse acasă, așeză cutiile de chibrituri în ordine pe masă și, trăgîndu-se puțin la o parte, începu să le admire, pe fața lui stăruind același zîmbet tîmp. În cele din urmă, își trecu degetele prin părul bălai și își zise:

— N-are rost să fiu disperat. Voi încerca să le vînd.

Bătu la ușa vecinei sale, Alexandra Fiodorovna, care era și ea funcționară, dar la CENTRAPROVIN.

— Intră, răsună din odaie un glas înăbușit.

Korotkov intră și se opri, plin de mirare. Alexandra Fiodorovna, care venise și ea mai devreme de la serviciu, ședea pe vine, îmbrăcată cu un palton și avînd o căciuliță pe cap, și privea un lung șir de sticle cu dopuri făcute din hîrtie de ziar. Sticlele erau pline cu un lichid roșu. Pe chipul femeii se vedeau urme de lacrimi.

— Sînt patruzeci și șase! rosti ea, și se întoarse către Korotkov.

— Ce-i în ele: cerneală? se interesă Korotkov. Mă iertați, Alexandra Fiodorovna, am uitat să vă spun „bună ziua“, adăugă el, uimit de-a binelea.

— Ba e vin de biserică, răspunse vecina, plîngînd.

— Cum, și voi ați primit salariul în natură? rosti uluit Korotkov.

— V-au dat și vouă vin de biserică? se miră la rîndul ei Alexandra Fiodorovna.

— Nu. Nouă ne-au dat chibrituri, răspunse cu glasul stins Korotkov și-și răsuci nasturele de la haină, gata-gata să-l rupă.

— Blestемate chibrituri! Nici măcar nu ard! strigă Alexandra Fiodorovna, ridicîndu-se în picioare și scuturîndu-și fusta.

— Cum ați spus! Nu ard? se sperie Korotkov și fugi îndată în odaia lui.

Fără să piardă o clipă, apucă una dintre cutii, smulse hîrtia în care era împachetată și aprinse în grabă un băț de chibrit. Bățul fîsîi, scoase o anemică scînteie verzuie, se rupse în două și se stinse. În odaie se răspîndi un miros greu de pucioasă. Korotkov simți că-l apucă tusea. Aprinse totuși și un al doilea băț. Acesta însă explodă. O scînteie nimeri în geam, cealaltă – drept în ochiul sîng al tovarășului Korotkov.

— Aoleu! strigă el și scăpă din mînă cutia de chibrituri.

Cîteva clipe dănuî pe loc ca un cal nărvaș, frecîndu-și cu palma ochiul vătămat. Se apropie apoi, îngrozit, de oglinda în fața căreia obișnuia să se bărbierească. Era convins că-și pierduse ochiul. Acesta însă era la locul lui. Adevărat, cam roșu și lăcrima.

— Of, Doamne! se necăji Korotkov; scoase pe dată din bufet un pachet american de „prim-ajutor“, rupse banderola, luă o fașă, își bandajă jumătatea sîngă a capului și căpătă brusc înfățișarea unui rănit pe cîmpul de bătaie.

În noaptea aceea, Korotkov nu mai stinse lumina, ci își petrecu timpul aprinzînd întruna bețe de chibrituri. În felul acesta consumă trei cutii, dar de aprins nu reuși să aprindă decît șaiszeci și trei de bețe.

— M-a mințit, proasta! bombănea Korotkov. Chibriturile sînt foarte bune!

Spre dimineață, toată odaia se umpluse de fum înecăcios. În zorii zilei, Korotkov ațipi și avu un vis cumplit și prostesc totodată: se făcea că se află pe o pajiște verde, avînd în fața lui o minge de biliard. Mingea era însă vie, ba mai avea și picioare. Visul era atît de fioros, încît Korotkov țipă și se trezi. În negura din odaie, mai avu impresia vreo cinci secunde că bila de biliard se află chiar lîngă patul lui și emană un miros îngrozitor de pucioasă, dar după cîteva clipe vedenia dispăru, Korotkov se mai suci un timp cînd pe-o parte, cînd pe alta, și, în cele din urmă, adormi buștean.

III. Apare un om chel

A doua zi dimineață, Korotkov își scoase bandajul și constată că ochiul lui avea acum o înfățișare aproape normală. Fiind un om mult prea precaut, hotărî totuși să pună bandajul la loc.

Sosind cu mare înfîrziere la serviciu, Korotkov, șiret, ca să nu dea naștere la comentarii printre subalterni, trecu direct în biroul său. Pe masa de lucru găsi o hîrtie prin care responsabilul Subsecției de Dotare cerea responsabilului bazei să-i comunice dacă dactilografele de acolo aveau să primească uniforme și cînd anume. După ce parcurse adresa cu ochiul drept, Korotkov o luă de pe masă și porni pe coridor, spre biroul responsabilului bazei, tovarășul Cekușin.

Ajuns în dreptul ușii acestuia, Korotkov dădu de un necunoscut, a cărui înfățișare îl miră profund.

Necunoscutul era atît de mic de statură, încît îi ajungea lui Korotkov, care era înalt, doar pînă la brîu. Deficiența privind înălțimea era însă compensată prin umerii peste măsură de largi. Acel trup pătrat era așezat pe niște picioare strîmbe, necunoscutul fiind totodată șchiop de piciorul stîng. Lucrul care te impresiona însă cel mai mult era capul individului, semănînd cu un ou uriaș, așezat orizontal și cu vîrfurile ascuțite în față. Ca și un ou obișnuit, capul respectiv era complet chel și atît de lucios, încît aveai impresia că pe creștetul necunoscutului ardeau încontinuu niște becuri electrice. Obrazul minuscul și bine ras era de culoare vînată, ochii verzi, mici cît niște gămlîi de ace, fiind plantați în două gropane adînci. Trupul necunoscutului era înveșmîntat într-o haină de croială militară, făcută dintr-o pătură de culoare cenușie. Omul o purta descheiată, lăsînd să i se vadă o cămașă ucraineană, brodată. Pantalonii îi erau din același material cenușiu, iar cizmulile mici, cu tăietură adîncă, aduceau cu ale husarilor din epoca lui Alexandru I.

„Ce figură!“ își zise Korotkov în sinea lui și încercă să intre în biroul lui Cekușin, ocolind pe omulețul chel. Acesta însă, cu totul pe neașteptate, îi baricadă drumul.

— Ce doriți? întrebă chelul cu un glas care-l făcu pe funcționarul Korotkov, om nervos, de altfel, să se înfioare. Glasul aducea aida cu zgomotul pe care-l produce un lighean de aramă, iar timbrul lui te făcea, la fiecare cuvînt rostit, să ai senzația că o sîrmă ghimpată ți se plimbă de-a lungul coloanei vertebrale. Totodată, Korotkov avu senzația că, la fiecare cuvînt rostit, gura necunoscutului emană un pronunțat miros de chibrituri arse. Cu toate acestea, el, Korotkov, care nu era diplomat din fire, făcu ceea

ce nu trebuia în nici un caz să facă, și anume, se supără.

— Cum așa?... Ciudat... Nu mă vedeți că vin cu o adresă?... Și, de altfel, dați-mi voie să aflu cine sînteți...

— Dumneata nu vezi ce scrie pe ușă?

Korotkov privi și văzu binecunoscutul anunț: „Nu intrați fără hîrtii de rezolvat“.

— Dar eu am o hîrtie de rezolvat, spuse prosteste Korotkov, arătîndu-i adresa.

Brusc, chelbosul cel pătrat se supără și el. În ochi i se aprinseră scînteii galbene.

— Dumneata, tovarășe, spuse el, asurzindu-l pe Korotkov cu zgomotul de cratițe și cazane, ești atît de înapoiat, încît nu înțelegi semnificația celor mai simple indicații de serviciu. Pur și simplu mă mir că ai putut să rămîi pînă acum în slujbă! De altfel, în această instituție există multe lucruri interesante. De pildă, întîlnești la tot pasul oameni cu ochi bandajați. Dar nu-i nimic! O să punem noi ordine în toate astea. (Aoleu! își zise în sinea lui Korotkov.) Dă-ncoace hîrtia!

O dată cu aceste cuvinte, necunoscutul smulse adresa din mîna lui Korotkov, o citi într-o clipă, apoi scoase din buzunarul pantalonilor un creion chimic ros pe jumătate, întinse hîrtia pe perete și, într-un colț al ei, scrisese cîteva cuvinte.

— Poți să pleci, strigă el, și-i întinse lui Korotkov adresa, făcînd un gest atît de energic, încît puțin lipsi să-i scoată și celălalt ochi. Îndată, ușa cabinetului țiu și-l înghiți pe necunoscut, iar Korotkov rămase stană de piatră: Cekușin nu se mai afla în acel birou!

Stînd descumpănit o jumătate de minut, nu-și veni în fire decît în clipa cînd, urnindu-se din loc, dădu de Lidocika De-Runi, secretara personală a tovarășului Cekușin.

— Ah! rosti uluit tovarășul Korotkov. Lidocika avea și ea ochiul bandajat cu o fașă, la fel cu a lui, singura diferență constînd în faptul că-și făcuse o fundă cochetă la capetele bandajului.

— Ce-ai pățit? o întrebă Korotkov.

— Chibriturile! răspunse enervată Lidocika. Blestemele de chibrituri!

— Cine-i cel din birou? întrebă în șoaptă Korotkov, distrus.

— Cum, nu știi? Este șeful cel nou, șopti la rîndul ei Lidocika.

— Poftim?! chițăi Korotkov. Dar Cekușin?

— Ieri a fost dat afară, spuse pe un ton acru Lidocika, apoi adăugă, arătînd cu degetul în direcția cabinetului: Țsta-i om al dracului! Ființă mai antipatică n-am văzut în viața mea. Urlă toată ziua! Amenință că ne dă afară

pe toți! Izmană chelboasă ce-i! adăugă ea pe neașteptate. Auzind această expresie, Korotkov holbă și mai tare ochii.

— Cum i-ai spus?!

Dar nu apucă să-și termine fraza, căci din cabinet răsună, aidoma unui tunet, o voce înfricoșătoare: „Să vină curierul!”. Korotkov și secretara o tuliră pe dată. Primul dădu buzna în biroul său, se așează la masă și își rosti sieși următorul discurs:

— Vai, vai, vai!... Ai pățit-o, Korotkov. Trebuie să iei măsurile... Auzi, la el: „înapoiat”... Ce obraznicie!... Las’ că-i vin eu de hac! O să vadă el cât de înapoiat e Korotkov!

Cu ochiul neacoperit de bandaj, funcționarul citi cuvintele pe care le scrisese chelbosul. Pe hîrtie se înșirau litere strîmbe: „Tuturor dactilografelor și, în general, tuturor femeilor li se vor distribui la momentul oportun izmene soldățești”.

— Strașnic! exclamă pe un ton admirativ Korotkov și încercă un fior lasciv, imaginîndu-și cam cum o să arate Lidocika în izmene. Apoi scoase o foaie de hîrtie și, în numai trei minute, compuse următorul text:

„Telefonogramă.

Către responsabilul secției de dotare stop ca răspuns la adresa dumneavoastră numărul 015015 (6) din 19 curent virgulă BACEPRINAPROCHIB comunică două puncte tuturor dactilografelor și în genere tuturor femeilor li se vor distribui la momentul oportun izmene soldățești stop responsabilul bazei linioară semnătură serviciul de registratură linioară Varfolomei Korotkov”.

Sună curierul, care veni într-o clipă, și-i spuse:

— Panteleimon, du-o responsabilului la semnat.

Panteleimon molfăi din buze, luă hîrtia și ieși.

Timp de patru ore după aceea Korotkov șezu nemișcat în biroul lui. Trăgea cu urechea și se gîndea că, dacă noul responsabil va avea de gînd să inspecteze instituția, îl va găsi cufundat în lucru. Din cabinetul cel fioros nu se auzea însă nici un sunet. O singură dată răsună nedeslușit o voce ca de fontă, care părea să amenințe pe cineva cu concedierea, dar pe cine anume, Korotkov nu reuși să înțeleagă, deși ascultase cu urechea lipită de broasca ușii. La ora trei și jumătate după-amiază, răsună glasul lui Panteleimon: Dumnealui au plecatără cu mașina.

În aceeași clipă, toată instituția se porni să zumzăie, și funcționarii o zbughiră afară. Mai tîrziu decît toți ceilalți, porni spre casa lui, de unul singur, și tov. Korotkov.

IV. Paragraful unu: Korotkov a fost dat afară

A doua zi dimineată, Korotkov constată cu satisfacție că ochiul său nu mai are nevoie de bandaj. De aceea, ușurat, azvîrli cît colo fașa și dintr-o dată se simți mai bine, avînd chiar impresia că arată mai frumos decît pînă atunci. După ce își bău în grabă ceaiul, stinse primusul și o porni în goană la slujbă, cu dorința să nu mai întîrzie niciodată. Totuși întîrzie cu 50 de minute, pentru că tramvaiul, în loc să meargă pe traseul numărului 6, o luă pe acela al numărului 7, adică pe un drum ocolit, ajunse în niște cartiere mărginașe, cu cocioabe, iar acolo se defectă și nu mai merse nicăieri. Korotkov străbătu trei kilometri pe jos și intră, cu sufletul la gură, în instituție, exact în clipa cînd ceasul de la bucătăria fostului restaurant „Trandafirul alpin“, în localul căruia funcționa acum BACEPRINAPROCHIB, bătea ora unsprezece. Îl întîmpină o privescătoare totuși neobișnuită pentru acea oră. Lidocika De-Runi, Milocika Litovțeva, Anna Evgrafovna, contabilul-șef Drozd, instructorul Ghitis, Nomeratki, Ivanov, Mușka de la registratură, casierul, într-un cuvînt, toți funcționarii instituției nu ședeau la locurile lor, așa cum s-ar fi convenit, nu lucrau la mesele de bucătărie ale fostului restaurant „Trandafirul alpin“, devenite acum mese de lucru, ci se îngrămădiseră cu toții în fața peretelui pe care, prinsă într-un cui, atîrna o fițuică. În clipa în care apărură Korotkov, se așternu o tăcere profundă, și toți lăsară privirea în pămînt.

— Bună ziua, domnilor. Dar ce s-a întîmplat? rosti Korotkov, nedumerit.

Mulțimea se dădu la o parte în tăcere, iar Korotkov se apropie și el de fițuică. Primele rînduri scrise îl priviră limpezi și hotărîte, iar ultimele, parcă învăluite în ceață, izbindu-l fără veste:

„Ordin de zi numărul 1

1. Pentru neglijența inadmisibilă față de îndatoririle sale, ceea ce a provocat harababură în hîrtii oficiale importante, precum și pentru prezentarea la serviciu într-o formă inadmisibilă, cu capul spart, probabil într-o bătaie, tovarășul Korotkov este concediat de astăzi, 26 ale lunii, cu plata biletelor de tramvai pînă în data de 25“.

Primul paragraf al ordinului de zi era în același timp și ultimul, după care, dedesubt, urma o semnătură așternută cu litere mari: „Responsabil, Kalsoner¹“.

Timp de douăzeci de secunde o tăcere absolută domni în sala cu oglinzi, inundată de praf, a fostului restaurant „Trandafirul alpin“. Cît

despre Korotkov, acesta, verde la față, tăcea pe drept cuvânt ca un mort. În secunda 21 tăcerea fu curmată.

— Cum așa, cum așa? rosti de două ori funcționarul, iar glasul lui răsună ca o cupă de șampanie spartă altcândva la restaurantul „Trandafirul alpin“. Cum așa: numele lui e chiar Kalsoner?

Auzind înfricoșătorul nume, funcționarii se împrăștiară cât ai clipi din ochi, așezându-se la mesele lor ca un cârd de ciori pe firele de telegraf. Chipul lui Korotkov, din verde de putregai, deveni bălțat cu purpură.

— Vai, vai, vai! se auzi de după un registru contabil glasul lui Skvoreț. Ia spune, domnule, cum de-ai reușit să faci o gafă ca asta? Ai?

— Am... am... cre... crezut... glasul lui Korotkov semăna acum cu zăngănitul unor cioburi de sticlă, am... am citit... în loc de... „Kalsoner“... „Kalsoni“... De unde să știi că el nu semnează cu majusculă!

— Să n-aibă nici o grijă, nu pun eu izmene pe mine, răsună, cristalin, glasul Lidocikăi.

— Sst! șuieră ca un șarpe Skvoreț. Ce v-a venit? și se cufundă în registrul contabil, ascunzându-se pe după foile lui uriașe.

— În ce privește obrazul meu, nu are nici un drept să se amestece! spuse mai mult în șoaptă Korotkov, și din purpuriu deveni alb ca o hermină. Mi-am vătămat ochiul cu blestemele noastre de chibrituri, ca și tovarășa De-Runi.

— Mai încet! se auzi glasul pițigăiat al lui Ghitis, care pălise la rîndu-i. Cum poți să vorbești așa? Chiar el a încercat chibriturile și le-a găsit excelente.

„Z-r-r-r-r-r-r“, ținî pe neașteptate soneria electrică de deasupra ușii... și în aceeași clipă trupul greoi al lui Panteleimon se rostogoli de pe un scaun și porni în goană prin coridor.

— Nu! O să am cu el o explicație! O explicație! cîntă cu glas subțire și ascuțit Korotkov, apoi se repezi în stînga, se repezi în dreapta, bătu zece pași pe loc, reflectîndu-se strîmb în oglinzile prăfuite ale „Trandafirului alpin“, țîșni apoi pe coridor și fugi spre licărul palid al becului electric ce atîrna deasupra inscripției „Separeuri“. După ce-și mai trase sufletul, se îndreptă spre ușa ciudatului birou, dar se trezi în brațele lui Panteleimon.

— Tovarășe Panteleimon, vorbi repede și agitat funcționarul. Lasă-mă, te rog, să intru. Trebuie să intru chiar acum, în clipa asta, la tovarășul responsabil.

— Nu se poate, nu se poate, nu dă voie să intre nimeni... hîrîi Panteleimon, potolind cu un cumplit miros de ceapă elanul lui Korotkov. Nu-i voie. Pleacă, domnule Korotkov, pleacă, altminterlea, din cauza

dumitale, eu o pătesc...

— Panteleimon, dragă, dar am nevoie, imploră cu glas stins Korotkov. Să știi, dragă Panteleimon, că s-a dat adineauri un ordin de zi... Lasă-mă, scumpe Panteleimon, să intru...

— Doamne Dumnezeule, mormăi Panteleimon, uitându-se îngrozit la ușa. Doar îți spun că nu se poate. Nu se poate, tovarășe!

Din cabinet se auzi sunînd telefonul și îndată bubui un glas de aramă.

— Vin! Într-o clipă!

Panteleimon și Korotkov se dădură la o parte, și Kalsoner zbură ca fulgerul prin coridor, cu chipiul pe cap și servieta subsuoară. Panteleimon porni, sălțînd mărunțel, în urma lui și, după o clipă de îndoială, pe urmele lui Panteleimon se repezi și Korotkov. La o cotitură a coridorului, palid, emoționat, Korotkov se strecură pe sub brațele larg întinse ale lui Panteleimon, reuși să-l depășească pe Kalsoner și începu să alerge de-andoaselea în fața acestuia.

— Tovarășe Kalsoner, murmură cu voce gîtuită, îngăduiți-mi să vă vorbesc numai o clipă... Vreau să vă amintesc despre acel ordin...

— Tovarășe, răcni Kalsoner, cu o expresie plină de îngrijorare pe chip, și se avîntă, dîndu-l pe Korotkov la o parte, tovarășe, nu vezi că sînt ocupat? Plec, plec!...

— Vreau să spun că ordinul...

— Nu vezi, tovarășe, că sînt ocupat? Adresează-te registraturii.

Kalsoner dădu buzna în vestibul, unde se afla o orgă uriașă, rămasă de pe vremea „Trandafirului alpin“.

— Dar eu sînt chiar funcționarul de la registratură! strigă ascuțit Korotkov, care, de groază, se făcuse lac de sudoare. Fiți bun și ascultați, tovarășe Kalsoner.

— Tovarășe, urlă ca o sirenă, fără să-l mai asculte, Kalsoner. Apoi, din goană, întorcînd capul spre Panteleimon, îi strigă: Ia măsuri, să nu mai fiu reținut din drum.

— Tovarășe, hîrîi speriat Panteleimon, de ce-l rețineți?!

Neștiind ce măsuri să ia, improvază una: îl apucă pe Korotkov de talie și îl strînsese la piept ca pe o iubită. Măsura se dovedi a fi eficace: Kalsoner dispăru, de parcă ar fi coborît scara pe roțile, și zbură pe ușa de la intrare.

— Bim! Bimm! țipă în stradă motocicleta șefului, slobozi apoi cinci împușcături și, întunecînd ferestrele cu fumul ei, se făcu nevăzută. Abia atunci Panteleimon își desfăcu brațele, își șterse sudoarea de pe frunte și urlă la rîndu-i:

— Ce nenorocire!

— Panteleimon, unde a plecat responsabilul? îl întreabă Korotkov cu glas tremurat. Spune-mi repede, mă-nțelegi, căci sînt convins că s-a dus să angajeze pe-un altul...

— Pare-mi-se c-a plecat la CENTRAPROV.

Korotkov coborî și el ca o furtună scara, năvăli la garderobă, își smulse din cuier paltonul și șapca și se repezi afară, în stradă.

¹ De la *kalsonî* – izmene (rus.).

V. Când diavolul își bagă coada

Korotkov se dovedi a fi un om norocos. În clipa când ieși pe ușa somptuoasă a „Trandafirului alpin“, prin fața lui trecea un tramvai. Izbutind să se urce din mers, Korotkov goni împreună cu tramvaiul, izbindu-se când de mînerul frînei, când de sacii din spatele pasagerilor. Speranța însă îi înflăcăra inima. Motocicleta avusese probabil o pană în drumul ei, fiindcă, fără veste, Korotkov o văzu, pîrîind, chiar în fața tramvaiului. Spinarea pătrată a responsabilului când apărea, când dispărea în norul de fum albastru. Timp de vreo cinci minute, Korotkov se simți presat și înghesuit pe platformă, dar în cele din urmă motocicleta se opri în fața clădirii cenușii a CENTRAPROV-ului, iar trupul cel pătrat dispăru printre trecători. Korotkov sări din tramvai, făcu o piruetă prin aer, căzu, se lovi la genunchi, își ridică de jos șapca, apoi, tăind drumul unui automobil, se grăbi să intre și el în vestibulul instituției respective.

Zeci de oameni îi veniră aici în înfîmpinare, alții încercară să-l depășească. Tălpile lor lăsau semne umede pe parchet. Spatele cel pătrat apăru și el, o clipă, pe palierul scării, iar Korotkov, suflînd din greu, porni în goană să-l ajungă din urmă. Kalsoner urca cu o viteză nefirească, și inima lui Korotkov se înfioră la gîndul că ar putea să-l scape. Așa se și înfîmplă. La al cincilea palier, când funcționarul de la registratură se simți cu totul istovit, spatele cel pătrat fu parcă înghițit de mulțimea aceea de chipuri, șepci și serviete. Korotkov țîșni ca fulgerul pînă la palier, dar, pentru o clipă, rămase nedumerit, neștiind dacă ar trebui sau nu să intre pe ușa din fața lui. Ușa purta două inscripții: una, cu litere aurii pe fond verde, indica: „Dormitoarele elevelor“, iar cealaltă, cu litere negre pe fond alb, suna: „Șef. Serv. Aprov.“. Korotkov se hotărî și deschise ușa. Văzu în fața lui niște cuști uriașe cu pereți de sticlă, printre care alergau numeroase femei blonde. Funcționarul deschise prima cușcă și văzu acolo un om îmbrăcat în haine bleumarin. Omul, culcat pe-o masă, rîdea voios, vorbind la telefon. În altă cușcă Korotkov văzu pe un birou volumele operelor complete ale scriitorului Șeller-Mihailov, iar în dreptul lor, o femeie necunoscută. Femeia, în vîrstă, legată la cap cu o broboadă, cîntărea niște pește uscat, care mirosea îngrozitor. În cea de-a treia cușcă, domnea un zgomot continuu, întrerupt de clinchete scurte: la șase mașini de scris băteau rîzînd șase femei blonde cu dinți mărunței și albi. Deschizînd ușa ultimei cuști, Korotkov văzu un spațiu imens, unde se înălțau niște coloane. Domnea și aici zgomotul asurzitor al mașinilor de scris, se zăreau numeroase capete de bărbați și de femei, dar Kalsoner nu era nicăieri. Amețit și zăpăcit,

Korotkov opri o femeie ce trecea pe lângă el ținând o oglinjoară în mână.

— Nu cumva l-ați văzut pe tovarășul Kalsoner?

Simți cum îi tresaltă inima de bucurie când o auzi pe femeie răspunzându-i cu un aer mirat:

— Ba da, l-am văzut, dar e gata să plece. Încercați să-l ajungeți din urmă.

Korotkov porni în goană printre coloane, în direcția pe care i-o indicase mînuța cea albă, cu unghiile lăcuite. După ce străbătu întreaga sală, se pomeni pe un palier îngust, cufundat în semiîntuneric, și se trezi față în față cu gura căscată a unui lift luminat. Funcționarul simți un gol în stomac... Izbutise... Gura căscată a liftului tocmai înghițea spatele cel pătrat, dimpreună cu o servietă neagră, lucioasă.

— Tovarășe Kalsoner, strigă Korotkov, dar îndată înlemni. Pete verzi, mii de pete verzi îi jucară în față. Gratiile de metal se abătură peste ușa de sticlă, liftul porni, iar spatele cel pătrat, întorcîndu-se, deveni un piept de voinic. Korotkov recunoscă totul: și haina cenușie de croială militară, și șapca, și servieta, și ochii mici, pătrunzători. Era același Kalsoner, dar un Kalsoner care, de astă dată, avea o barbă uriașă ce-i cobora pe piept, o barbă ondulată ca la statuile asiriene. În aceeași clipă creierul lui Korotkov născu o ipoteză: „Să-i fi crescut lui Kalsoner barba în timp ce mergea pe motocicletă, iar apoi urca pe scară? Ba nu, cum se poate așa ceva?“. Apoi, o altă ipoteză: „Să fie vorba de-o barbă falsă? Dar parcă așa ceva se poate?“.

Între timp, Kalsoner porni să se cufunde în beznă. Îi pieriră mai întîi picioarele, apoi burta, barba, în cele din urmă ochii și gura ce rostea cîteva cuvinte cu un glas gîngăș, de tenor:

— E prea tîrziu, tovarășe, veniți vineri.

„Nici glasul nu-i al lui: parcă ar fi unul de împrumut“, gîndi iar Korotkov. Timp de vreo trei secunde își simți capul în flăcări, dar apoi, aducîndu-și aminte că nici o forță ocultă n-ar trebui să-l oprească, întrucît orice oprire însemna pentru el pierzanie, se năpusti spre lift. În aceeași clipă, cabina urcă din nou, trasă de cablu. Din lift ieși o fată frumoasă, galeșă, cu niște cercei strălucitori în urechi, și, punînd o mînă delicată pe brațul lui Korotkov, îl întrebă:

— Suferiți de inimă, tovarășe?²

— Nu, o, nu, tovarășă, îi răspunse mirat la culme Korotkov și făcu un pas spre gratii. Mă grăbesc, nu mă rețineți, vă rog.

— Atunci, tovarășe, trebuie să vă duceți neîntîrziat la Ivan Finoghenovici, rosti cu tristețe în glas frumoasa, barîndu-i lui Korotkov drumul spre lift.

— Nu vreau, strigă acesta, gata să izbucnească în plîns. Nu vreau, tovarășă. Mă grăbesc. Ce vreți de la mine?

Femeia rămase însă la fel de hotărîtă și de tristă.

— Altfel nu pot să fac nimic: doar știți că e nevoie de aprobare, zise ea și se sprijini de brațul lui Korotkov. Liftul se opri, scuipe afară un om cu servietă, apoi coborî iar.

— Lasă-mă, te rog, strigă Korotkov; își smulse brațul din strînsoarea frumoasei și, blestemînd, coborî în goană scările. După ce străbătu ca vîntul șase paliere și fu cît pe-acî să omoare o bătrînă înaltă, care-și făcu semnul crucii că a scăpat cu viață, se trezi jos, în fața unui perete uriaș de sticlă, pe care scria cu litere de argint pe fond albastru: „Pedagoge de serviciu“, iar dedesubt, cu penița pe-o hîrtie, „Birou de informații“. O groază nebună puse stăpînire pe Korotkov. În aceeași clipă îl văzu limpede pe Kalsoner trecînd de cealaltă parte a peretelui de sticlă. Pe același Kalsoner care mersese cu motocicleta, cu chipul lui ras, vînat, pe același Kalsoner de temut. Omul trecu la o mică distanță de Korotkov, despărțit de acesta doar prin peretele de sticlă. Căutînd să-și alunge orice alt gînd din minte, Korotkov se năpusti spre clanța de alamă strălucitoare, trase de ea, dar ușa rămase închisă.

Scrîșnind din dinți, Korotkov smuci încă o dată clanța strălucitoare și abia atunci, disperat, observă o inscripție minusculă: „Ocoliți prin poarta nr. 6“.

Kalsoner mai apărui o clipă în spatele zidului de sticlă, apoi dispăru într-o nișă întunecoasă.

— Unde e poarta numărul șase, unde e poarta asta?! striga cu glas vlăguit Korotkov, adresîndu-se unui trecător. Alții se feriră din calea lui, speriați. Pe neașteptate, se deschise o ușă laterală și apărui un bătrînel în haine de lustrin, cu ochelari albaștri. Ținea în mînă o listă uriașă. Îl privi pe Korotkov pe deasupra ochelarilor, zîmbi și murmură:

— Ce faci, omule? Tot umbli întruna? Zău c-o faci de pomană. Mai bine m-ai asculta pe mine, că-s om bătrîn, și te-ai lăsa păgubaș, că doar te-am șters de pe listă. He-he!

— De unde m-ați șters? înlemni Korotkov.

— He-he! N-ai auzit? De pe listă. Cu creionul, uite-așa. Am tras o linie și gata. He-he-he! Și bătrînelul începu să rîdă cu voluptate.

— Iertați-mă, dar de unde mă cunoașteți?

— He-he! Îți place să glumești, Vasili Pavlovici.

— Nu sînt Vasili... Sînt Varfolomei. Varfolomei Petrovici, strigă Korotkov ducîndu-și mîna la frunte. Și-o simți rece și umedă.

Zîmbetul dispăru pentru o clipă de pe chipul fiorosului bătrînel.

Privi atent foaia de hîrtie, degetul lui osos, cu unghie lungă, urmări rîndurile tipărite.

— De ce mă încurci, omule? Uite, aici scrie clar: Kolobkov V.P.

— Dar eu sînt Korotkov, strigă acesta, pierzîndu-și răbdarea.

— Așa am și spus: Kolobkov, se supără bătrînelul. Iar dincoace, uite-l și pe Kalsoner. Pe amîndoi i-am transferat în același loc. Iar în locul lui Kalsoner a trecut Cekușin.

— Poftim?! strigă în culmea bucuriei Korotkov. L-ați dat afară?

— Întocmai. Doar o zi a apucat s-o facă pe șeful, că l-am și dat afară.

— Doamne, sînt salvat! strigă triumfător Korotkov. Sînt salvat! Și, nebun de fericire, începu să strîngă mîna osoasă, cu gheare lungi, a bătrînelului. Acesta zîmbi. În aceeași clipă bucuria lui Korotkov se stinse. În găurile albastre ce-i țineau bătrînelului loc de ochi, el surprinse o lumină ciudată, amenințătoare. Ciudat i se păru și zîmbetul ce dezvelea niște gingii vinete. Încercă să se elibereze de această senzație neplăcută și se gîndi să intre cît mai repede în acțiune.

— Așadar, trebuie să dau fuga la BACEPRINAPROCHIB?

— Neapărat, confirmă bătrînelul. Așa scrie și aici, la BACEPRINAPROCHIB. Dar mai întîi să-mi dai, rogu-te, cartea dumatile de muncă, să fac în ea o însemnare.

Korotkov vîrî mîna în buzunar, păli, o vîrî în celălalt buzunar, păli și mai rău, se lovi cu palma peste buzunarul din spatele pantalonilor și, cu un urlat înăbușit, se avîntă înapoi pe scări, uiîndu-se tot timpul sub picioare. Lovind oamenii, îmbrîncindu-i disperat, ajunsese sus, în capul scării. Nădăjduia s-o regăsească pe frumoasa cea cu pietre scumpe în urechi, ca s-o întrebe dacă nu cumva... Cînd colo, în locul frumoasei dădu de un băiețandru mucos și cumplit de urît.

— Drăguțele, i se adresa Korotkov, aveam un portofel galben și...

— Nu-i adevărat, nu l-am luat eu... v-au mințit ăia... îl întrerupse, încruntat, băiatul.

— Nu, drăguțele, vreau să spun că... Aveam acolo niște acte...

Puștiul îl privi pe Korotkov pe sub sprîncene și îndată prinse a hohoti cu o voce de bas.

— Doamne Dumnezeule! strigă disperat Korotkov și se repezi iar pe scări în jos, ca să-l caute pe bătrînel.

Nu-l mai găsi însă. Bătrînul dispăruse. Korotkov se năpusti spre o ușiță laterală, trase de mîner, dar și această ușă era închisă. Prin semiîntunericul de acolo mirosea ușor a pucioasă.

Gîndurile se învîrtejiră ca o furtună în capul lui Korotkov, pentru ca

pe neașteptate să se ivească acolo o altă ipoteză: „Tramvaiul!”. Își aminti, într-adevăr, foarte limpede, că doi tineri îl tot înghesuiseră pe platformă; unul din ei era subțirel, cu o mustăcioară neagră, parcă lipită de buză.

— Doamne, ce nenorocire! mormăi Korotkov. Asta-i chiar cea mai mare dintre nenorociri.

Leși fuga în stradă, alergă pînă la capătul ei, coti pe-o ulicioară și se trezi în fața unei clădiri cu o arhitectură neplăcută. Un ins cenușiu, posomorît, cu privirea șașie, aflat la intrare, îl întrebă privind într-o parte:

— Unde dai buzna?

— Tovarășe, eu sînt Korotkov V.P. Acum cîteva clipe mi s-au furat actele... Toate actele... Pot fi arestat...

— Poți, cum să nu, confirmă omul.

— Atunci, lasă-mă, te rog, să...

— Ba să vină chiar Korotkov la fața locului...

— Păi eu sînt Korotkov, tovarășe...

— Arată-mi buletinul...

— Dar mi-a fost furat. În urmă cu cîteva clipe, gemu Korotkov. Mi l-a furat un tinerel cu mustăcioară...

— Cu mustăcioară, zici? Trebuie să fie Kolobkov. Fără îndoială. Țsta lucrează anume în cartierul nostru. Du-te de-l caută pe la birturi.

— Nu pot, tovarășe, încep să plîngă Korotkov. Trebuie să mă duc la BACEPRINAPROCHIB, la Kalsoner. Dă-mi drumul să intru.

— Adă-mi o dovadă că ți s-au furat actele.

— De la cine?

— De la responsabilul de bloc.

Korotkov plecă din fața clădirii și, alergînd pe stradă, se gîndi: „Unde să mă duc mai întîi? la BACEPRINAPROCHIB sau la responsabilul de bloc? Responsabilul de bloc are ore de audiențe numai dimineața, deci trebuie să mă duc la BACEPRINAPROCHIB“.

În clipa aceea, ceasul din turnul cel cărămiziu la culoare bătu orele patru și îndată, prin toate ușile, dădură buzna afară oameni cu serviete. Amurgul se lăsă încet-încet. Începu să ningă cu fulgi rari și umezi.

— E tîrziu, își zise Korotkov. Mă duc acasă.

VI. Cea dintîi noapte

În uşă găsi un bileţel. Îl citi prin semiîntunericul ce se lăsase.

„Dragă vecine,

Plec la mama, la Zvenigorod. Îţi fac cadou toate sticlele cu vin. Bea-le sănătos, nimeni nu vrea să mi le cumpere. Le găseşti în colţ.

A dumitale,

A. Paikova.“

Zîmbind acru, Korotkov deschise cu zgomot uşa şi, făcînd douăzeci de curse, transportă în odaie toate sticlele cu vin care se aflau în colţul coridorului. Apoi aprinse lampa şi, aşa cum era, îmbrăcat cu paltonul şi cu şapca pe cap, se trînti în pat. Timp de vreo jumătate de oră privi ca fermecat portretul lui Cromwell, ce dispărea încet în umbrele asfinţitului, apoi, fără veste, sări în picioare: ai fi zis că-l cuprinsese un acces de nebunie. Îşi smulse şapca din cap, o azvîrli într-un colţ, doborî dintr-o lovitură toate pachetele cu chibrituri şi, furios, începu să le calce în picioare.

— Aşa! Aşa! Aşa! urlă Korotkov jucînd peste pachetele care trosneau amarnic: i se părea că în locul pachetelor se află capul lui Kalsoner.

Printr-o asociaţie de idei, capul cel în formă de ou îi aduse aminte şi de chipurile respective: unul ras, altul cu barbă. În aceeaşi clipă. Korotkov se potoli.

— Doamne... cum aşa? şopti el şi-şi duse mîna la ochi. Ce să însemne asta? Cum pot eu să mă ocup de fleacuri, cînd se petrec lucruri atît de îngrozitoare? Doar n-o fi vorba de un om cu două feţe?

Spaima începu să se strecoare în odaie prin geamurile negre. Încercînd să nu le privească, Korotkov trase storurile. Totuşi nu se simţi uşurat. În răstimpuri, din colţurile odăii continuau să-şi facă apariţia cînd omul cu barbă, cînd cel bărbierit, strălucindu-le amîndurora ochii verzuii. Pîna la urmă, ajuns la capătul puterilor, Korotkov simţi că-i crapă capul de încordare şi se porni să plîngă în surdina.

După ce plînse pe săturate şi se simţi mai uşurat, se apucă să mănînce din cartofii reci, lunecoşi, pregătiţi cu o seară înainte. Se gîndi iar la blestemata aceea de enigmă şi mai trase un ropot de plîns.

— Dar de ce stau eu şi plîng? se întrebă la un moment dat. De ce să plîng, de vreme ce am la dispoziţie atîtea sticle cu vin?

Dădu pe gît dintr-o înghiţitură o jumătate de pahar. Cinci minute

mai târziu, lichidul dulceag își făcu efectul: tâmpla stîngă începu să-l doară amarnic și, totodată, el simți o nevoie aprigă să bea apă. După ce trase pe gît trei pahare, durerea din tâmplă, care nu încetase, îl făcu să uite de Kalsoner: gemînd, își smulse hainele de pe el, apoi, dîndu-și ochii peste cap, se trînti iar în pat. „Ar trebui să iau un piramidon“, rosti în șoaptă de cîteva ori, pînă cînd somnul cel milostiv îl prinse în mrejele sale.

VII. O orgă și un motan

A doua zi, la zece dimineța, Korotkov își încâlzi repede ceaiul, bău fără nici o poftă un sfert de pahar, apoi, dîndu-și seama că-l așteaptă o zi grea, cu multă alergătură, plecă grăbit de acasă. Străbătînd, prin ceață, curtea asfaltată, umedă, se îndreptă spre ușa pe care scria „Responsabilul blocului”³. În clipa în care mîna lui Korotkov se întinse să apese pe butonul soneriei, ochii săi citiră: „Din motive de deces, nu se mai eliberează adeverințe”.

— Of, Doamne Dumnezeule, exclamă înciudat Korotkov. La tot pasul numai ghinioane. Apoi își zise: „Am să las baltă actele, și-am să mă duc mai întîi la BACEPRINAPROCHIB. Să văd ce și cum. Poate că Cekușin s-a și întors”.

Întrucît îi fuseseră furați și toți banii, trebui s-o ia pe jos și, în cele din urmă, ajunse la BACEPRINAPROCHIB. Trecînd prin vestibul, se îndreptă spre birouri. În pragul sălii celei mari, cu oglinzi, rămase cu gura căscată: nu mai văzu acolo nici un om cunoscut, nici pe Drozd, nici pe Anna Evgrafovna, într-un cuvînt, pe nimeni. La mesele de bucătărie ședeau acum trei bărbați blonzi, bine rași, toți în haine gri-deschis cu pătrățele, și o femeie tînăra cu ochi melancolici și cercei cu briliante la urechi, semănînd de astă dată nu cu niște ciori înșirate pe sîrmele de telegraf, ci cu cei trei șoimi ai țarului Alexei Mihailovici. Tinerii respectivi nici nu-l băgară în seamă pe Korotkov, continuînd să scîrțîie cu penițele lor prin registrele contabile. Femeia, în schimb, îi făcu semn cu ochiul, dar atunci cînd, drept răspuns, Korotkov îi zîmbi prostește, ea îl privi cu dispreț și întoarse capul. „Ciudat lucru”, își zise Korotkov și ieși din sală. Cînd ajunse în dreptul biroului său, stătu un moment la îndoială. Oftă, privind vechea inscripție atît de dragă „Registratură”, apoi deschise ușa și intră. În aceeași clipă, avu impresia că în odaie se lasă beznă și că totul începe să se rotească în jurul lui. La biroul la care șezuse altădată el, Korotkov, ședea acum, cu coatele larg desfăcute, scriind de zor, nici mai mult, nici mai puțin decît... Kalsoner în persoană. O barbă ondulată, lucioasă, îi acoperea pieptul. Privind chelia lăcuită, aplecată peste postavul verde, Korotkov simți că i se taie respirația. Kalsoner întrerupse cel dintîi tăcerea.

— Ce doriți, tovarășe? întrebă el politicos, cu glas de tenor.

Enervat, Korotkov își umezi buzele, inspiră un volum cît mai mare de aer și rosti abia perceptibil:

— Hm... Eu, tovarășe... sînt șeful registraturii... de aici... adică... dacă vă aduceți aminte... ordinul...

Uimirea schimbă brusc înfățișarea părții superioare a chipului lui Kalsoner. Sprâncenele lui blonde se ridicară, iar fruntea începu să-i semene cu o armonică.

— Vă rog să mă iertați, răspunse el politicos, dar șeful registraturii sînt eu.

Korotkov simți că amuțește. După ce se dezmetici, zise:

— Cum așa? Vreau să spun că ieri... Ba nu, iertați-mă... Am încurcat lucrurile... Vă rog să...

Ieși din birou cu spatele înainte și își spuse cu o voce răgușită:

— Korotkov, adu-ți aminte în ce dată ne aflăm. Și în ce zi. Își răspunse tot el: Astăzi e marți... Ba nu, e vineri... O mie nouă sute...

Întoarse capul și, în aceeași clipă, pe o țeastă ca de fildeș licări lumina celor două becuri din odaia în care intrase, iar chipul bărbierit de astă dată al lui Kalsoner acoperi totul: lumea întreagă, universul.

— Foarte bine! bubui un glas, de parcă ar fi fost lovit un cazan de aramă, iar Korotkov simți că-l trec fiorii. Te așteptam! Excelent! Mă bucur de cunoștință!

Rostind aceste cuvinte, cel de la birou se dădu mai spre Korotkov și-i strînse mîna cu atîta putere, încît acesta își ridică brusc un picior, stînd acum ca o barză pe acoperiș.

— Am și distribuit noul personal, rosti Kalsoner, repede, sacadat, dîndu-și importanță. Trei inși sînt acolo, arătă el cu mîna spre sală. Și, bineînțeles, Manecika. Dumneata ești acum adjunctul meu. Șeful registraturii e Kalsoner. Pe toți cei de pînă acum i-am dat afară. Ca și pe idiotul de Panteleimon. Am aflat că ar fi fost ospătar la „Trandafirul alpin“. Mă reped acum la centrală, iar între timp dumneata cu Kalsoner veți scrie cîte un referat cu privire laăștia toți și, îndeosebi, la acela... cum îi zice? Korotkov. Apropo: dumneata cam semeni cu ticălosul ăla. Numai că el avea un ochi scos.

— Eu? Nicidecum! rosti Korotkov simțind că se clatină și că începe să-i atîrne falca. Și nici nu sînt ticălos. Mie mi s-au furat toate actele. Absolut toate.

— Toate? strigă Kalsoner. Fleacuri! Cu atît mai bine.

Își înfipse degetele în brațul lui Korotkov, care simțea că se sufocă, îl trase repede de-a lungul coridorului și îl îmbrînci în biroul cel misterios. Aici îl azvîrli pe un fotoliu de piele, iar el luă loc la birou. Korotkov, care mai simțea încă o ciudată balansare a podelei sub picioare, se făcu mic de tot, închise ochii și începu să murmure: „Data de douăzeci a fost luni, deci marți a fost în douăzeci și unu. Doamne, ce-i cu mine? Este vorba de anul 1921. Numărul de înregistrare fiind 015, iar semnătura, Varfolomei

Korotkov. Deci eu eram acela. Marți, miercuri, joi, vineri, sîmbătă... duminică, luni. Marți și miercuri încep cu Me... Luni și vineri nu încep cu Me... Iar duminica... dummm... începe tot cu Me ca și miercurea...“.

Kalsoner trase o semnătură de-i trosni condeiu, trînti o ștampilă și îi întinse lui Korotkov foaia de hîrtie. În aceeași clipă, telefonul zbîrnîi furios. Kalsoner smulse receptorul și răcni:

— Da! Așa. Așa. Vin într-o clipă.

Se năpusti spre cuier, smulse de acolo o șapcă, își acoperi cu ea chelia și dispăru pe ușă, zvîrlind drept rămas-bun următoarele cuvinte:

— Așteaptă-mă în birou la Kalsoner.

Korotkov simți că-l apucă amețeala cînd citi ce era scris pe hîrtia ștampilată:

„Prezentatorul acestei adevărinite este adjunctul meu, tovarășul Vasili Pavlovici Kolobkov, fapt ce corespunde adevărului. Kalsoner“.

— O, gemu Korotkov... Hîrtia îi căzu pe jos, dimpreună cu șapca pe care o ținuse în mîini. Doamne, oare ce se petrece?

În aceeași clipă ușa cîntă cu o voce pițigăiată, și Kalsoner reapăru. De astă dată, împodobit din nou cu barbă.

— Kalsoner a și întins-o? îl întrebă pe Korotkov cu o voce subțirică și gingașă.

Totul în jur se prăvăli în beznă.

— A-a-a-a-a! urlă Korotkov, nemaisuportînd tortura. Fără să-și dea seama ce face, se repezi rînjind spre Kalsoner. Pe chipul acestuia se citi groaza. Omul păli, se îndreptă cu spatele spre ușă, se sprijini cu toată greutatea de ea, o deschise cu zgomot, se rostogoli în coridor, căzu pe vine, dar în aceeași clipă fu iar în picioare și porni în goană, strigînd:

— Să vină curierul! Să vină curierul! Ajutor!

— Stați! Stați! Vă rog, tovarășe! răcni Korotkov, care-și venise și el în fire și căuta acum să-l ajungă pe celălalt din urmă.

Din sala cea mare se auzi un zgomot, de parcă ar fi căzut cineva, și cei trei șoimi apărură ca la comandă. Ochii melancolici ai femeii de la mașina de scris săltară spre cer.

— Ne împușcă! Ne împușcă! răsună strigătul ei isteric.

Kalsoner dădu buzna în vestibul, pe platforma unde se afla orga. O clipă stătu la îndoială încotro s-o apuce. Apoi, tăind brusc la dreapta, dispăru în spatele orgii. Korotkov se repezi pe urmele lui, lunecă și probabil că și-ar fi spart capul de balustradă, dacă nu l-ar fi salvat un mîner negru, uriaș, strîmb care ieșea dintr-o placă verticală, galbenă. Mînerul îi prinse pulpana, șeviotul putred se rupse chițăind subțire, și Korotkov se așeză pe podeaua rece. Ușa laterală din spatele orgii se trînti cu zgomot, și Kalsoner

pieri din vedere.

— Doamne, reîncepu Korotkov, dar nu mai apucă să termine.

Din lăuntru lipetului grandios, cu tuburi de aramă prăfuite, se auzi un sunet ciudat, de parcă ar fi plesnit un pahar, apoi un mormăit prăfuit, venind din adâncuri, un straniu chițait cromatic și, în sfârșit, un dangăt de clopot. Urmă un acord major plin de sonoritate, un veritabil torent de sunete antrenante, apoi lipetul galben, cu cele trei niveluri ale lui, începu să cînte una după alta melodii sedimentate de atîta vreme în pîntecele lui.

Peste Moscova – pîrjoluri...

În pătratul negru al ușii apăru pe neașteptate chipul palid al lui Panteleimon. Într-o clipă figura lui se metamorfoză. Ochii îi scînteiară triumfători, luă poziție de drepti, plesni cu mîna dreaptă peste cea stîngă îndoită din cot, de parcă ar fi trîntit acolo un șervet invizibil, apoi coborî în pas alergător scara, lăsîndu-se pe o parte cu brațele întinse în față de parcă ar fi dus o tavă cu farfurii.

Iar prin fum, pînă tîrziu...

— Doamne, ce-am făcut? își zise îngrozit Korotkov.

După primele valuri de sunete stătute, mașina se porni să funcționeze normal, făcînd să răsunе de dangăte și răcnete ca de leu sălile pustii ale BACEPRINAPROCHIB-ului.

La Kremlin, pe zid, străinul...

Claxonul unui automobil veni să spintece acel amestec asurzitor de tunete, de clopote și, curînd, în ușa principală a instituției apăru Kalsoner. Kalsoner, ras, amenințător, gata de răzbunare; înconjurat de-o aură sinistră, albăstrie, urcă agale scara. Simțind că i se face părul măciucă, Korotkov năvăli pe ușa laterală, coborî o scară abruptă, ieși în goană într-o curte plină de moloz, iar de acolo în stradă. Alerga de parcă l-ar fi urmărit cineva, pe cînd în spatele lui, din clădirea „Trandafirului alpin“, se revărsa, valuri, valuri, muzica.

Sta-n vestonu-i cenușiu...

Ajuns în colțul străzii, Korotkov zări o birjă. Birjarul își flutura furios biciul, încercînd să-și urnească din loc gloaba.

— Dumnezeuule! Dumnezeuule! izbucni în hohote de plîns Korotkov. Iar omul ăsta! Ce să însemne oare?

Ca din pămînt, apăruse lîngă acea birjă Kalsoner, de astă dată purtînd barbă. Sări în trăsură și, lovindu-l pe vizitiu cu pumnii în spinare,

strigă cu glas subțirel: Dă-i drumul! Dă-i drumul, canalie!

Mîrtoaga se smuci, dădu din copite, apoi, supunîndu-se loviturilor usturătoare ale biciului, o porni ca vîntul. Strada răsună de tropotul copitelor și de uruitul roților. Korotkov, continuînd să plîngă amar, văzu la un moment dat că birjarului îi zbură de pe cap țilindrul lăcuit, iar bancnotele ascunse sub el zburară care încotro. Mai mulți băiețandri se repeziră chiuind să le adune. Disperat, birjarul trase de hățuri, încercînd să oprească mîrtoaga, dar Kalsoner îl lovi și mai abitir cu pumnii în spate, urlînd:

— Să nu oprești! Să nu oprești! Plătesc totul!

Birjarul strigă cu deznădejde în glas:

— Gata, excelență, ce-o fi, o fi! Își porni calul în galop, și birja dispăru pe după colțul străzii.

Mai plîngînd și acum, Korotkov privi norii cenușii care îi zburau pe deasupra capului, se clătină, apoi strigă cu durere în glas:

— Ajunge! N-am să mă las! Am să dezleg misterul! Îndată, făcu un salt și se agăță de un tramvai. Tramvaiul îl scutură timp de vreo cinci minute, spre a-l azvîrli apoi în fața unei clădiri verzi, cu opt etaje. Korotkov pătrunse în vestibul și, vîrînd capul pe-o deschizătură pătrată, făcută într-un paravan, se adresă unui ceainic uriaș, de culoare albastră.

— Tovarășe, unde vă este biroul de reclamații?

— Etajul opt, coridorul nouă, apartamentul patruzeci și unu, camera trei sute doi, răspunse ceainicul, cu o voce de femeie.

— Opt, nouă, patruzeci și unu, trei sute... trei sute... cît a spus că e?... trei sute doi?... murmură Korotkov în timp ce pornea să urce în goană scara impozantă dinaintea lui. Opt, nouă, opt... patruzeci.. ba nu... patruzeci și doi... ba nu, trei sute doi... gîfîia el. Ah, Doamne, am uitat...

La etajul opt, trecu prin fața a trei uși, iar la a patra se opri. Pe ușă era zugrăvită cu negru cifra „40“. Korotkov intră într-o sală uriașă, cu coloane. Prin colțuri zăceau rulouri de hîrtie, toată podeaua era semănată cu bucățele de hîrtie, rupte și mîzgălite. Se mai afla aici o măsuță cu o mașină de scris, la care ședea o femeie cu părul auriu. Femeia fredona un cîntecel, sprijinindu-și obrazul în pumn. Privind buimac în jurul său, Korotkov văzu în spatele coloanelor o scenă, de pe care tocmai cobora cu pași grei un bărbat solid, în haine albe. Pe chipul lui ca de marmură ieșea în evidență o mustață cărunță, cu vîrfurile lăsate în jos. Arboînd un zîmbet neobișnuit de politicos, dar în același timp lipsit de viață, parcă al unei măști de ghips, omul se apropie de Korotkov, îi strînse cu delicatețe mîna și, pocnind din călcîie, se prezentă:

— Mă numesc Jan Sobieski.

— Nu se poate! exclamă, uluit, Korotkov.

Bărbatul zîmbi.

— Ba se poate. Ce-i drept, multă lume se minunează, rosti el accentuînd greșit cuvintele. Să nu vă închipuiți însă, tovarășe, că aș avea ceva în comun cu acest bandit. O, nu! E o nefericită coincidență și nimic mai mult. Am și înaintat o cerere să mi se acorde un nou nume de familie – Soțvoski. E mult mai plăcut și nu-i atît de primejdios. Dar dacă lucrul vă supără – aici bărbatul făcu o mutră jignită – eu nu mă vîr în sufletul nimănui. Noi vom găsi întotdeauna amatori. Oamenii ne caută...

— Vai de mine! Dar cum vă puteți imagina una ca asta, strigă cu durere Korotkov, simțind că și aici, ca și în alte părți, se petrec lucruri la fel de ciudate. Privi în jur ca un animal hăituit, temîndu-se să nu apară din vreun ungher același chip bărbierit, același cap chelbos în formă de ou, apoi îngăimă: Mă bucur foarte mult, da, da, foarte mult...

Pe obrazul marmorean al bărbatului apăru o nuanță trandafirie. Strînse cu efuziune mîna lui Korotkov și, conducîndu-l spre masă, spuse:

— Și eu mă bucur foarte mult. Dar să vedeți ce ghinion! Nu pot să vă ofer nici măcar un scaun. Cu toată importanța pe care o avem, sîntem ținuti pe linia moartă. (Aici bărbatul făcu un gest în direcția rulourilor de hîrtie.) Intrigi... Dar n-aveți nici o grijă, o să le arătăm noi... o să luăm avînt... Hm... așadar, ce desfătare ne puteți oferi? îl întrebă, cu o intonație duioasă, pe Korotkov. O, dar iertați-mă, iertați-mă de mii de ori, nici nu v-am făcut cunoștință. Și, cu un gest elegant în direcția mașinii de scris, spuse: Dați-mi voie să vă prezint: Henrieta Potapovna Persimfans.

Femeia îi întinse lui Korotkov o mînă rece, dar îl privi galeș.

— Așadar, continuă cu un aer mieros omul, cu ce ne puteți desfăta? Un foileton, un reportaj? Nici n-aveți idee cîtă nevoie avem de ele! Și își ridică ochii în sus, dîndu-i peste cap.

„Preasfîntă Fecioară... ce-o mai fi și asta?“ gîndi tulburat Korotkov, apoi, trăgînd aer în piept, ca unul care se îneacă, rosti în grabă:

— Eu, să vedeți... mi s-a întîmplat un lucru îngrozitor... Omul ăsta... Eu nu mai înțeleg nimic. Dar să nu vă închipuiți, Doamne ferește, că ar fi fost o halucinație... Ha, hmm, ha, ha... (Korotkov se forță să rîdă, dar nu izbuti.) Omul ăsta există în realitate. Vă asigur... Totuși nu pot să înțeleg... Ba are barbă, ba, peste o clipă, n-o mai are... Nu înțeleg... Ba își mai schimbă și vocea... Pe lîngă asta, mi s-au furat toate actele... Iar responsabilul blocului – ce ghinion! – a decedat. Kalsoner despre care vă vorbesc...

— Asta e, știam eu! strigă bărbatul... Ei sînt...

— O, Doamne, sigur că da! răsună și glasul femeii. Ei sînt. Kalsonerii ăștia îngrozitori.

— Închipuți-vă, rosti tulburat bărbatul, închipuți-vă că din cauza lui eu trebuie să stau pe jos, n-am aici nici un scaun. Mă-nțelegeți? Și-apoi ce știe omul acesta despre ziaristică? Enervat, îl apucă pe Korotkov de un nasture. Gîndiți-vă și dumneavoastră, ce știe el despre ziaristică? N-a fost aici, la noi, decît două zile, și mi-a scos tot sufletul din mine. Imaginați-vă însă că am avut noroc. Am fost în audiență la Fiodor Vasilievici, și acesta, în sfîrșit, l-a mutat. Am pus problema în mod răspicat: ori eu, ori el. Și-atunci l-au transferat la nu știu ce fel de BACEPRINAPROCHIB... N-are decît să strice acolo atmosfera cu chibriturile lui! Dar mobila de aici a apucat ticălosul s-o transfere la biroul acela. Toată mobila. Ce ziceți de așa ceva? Spuneți-mi cum pot eu să scriu neavînd o masă? Pe ce o să scrieți dumneavoastră? Doar nu mă îndoiesc c-o să scrieți pentru noi. Omul îl îmbrățișă pe Korotkov. Și era o mobilă superbă, stil Louis XIV. Ticălosul a transferat-o în mod iresponsabil la instituția aceea care, oricum, mîine-poimîine, va fi desființată.

— Care instituție? Întrebă cu voce surdă Korotkov.

— Biroul acela de reclamații sau cum îi zice, răspunse înciudat cetățeanul.

— Poftim?! strigă Korotkov. Biroul de reclamații? Dar unde se află?

— Acolo, răspunse uimit omul și arătă cu degetul spre podea.

Korotkov aruncă o privire nebunească peste hainele albe ale interlocutorului său, iar o clipă mai tîrziu, se și afla din nou în coridor. După cîteva minute de chibzuială, o luă la goană spre stînga, căutînd scara pe care să coboare. După vreo cinci minute de alergătură, în care timp urmasa traiectoria sinuoasă și ciudată a coridorului, se găsi iar în locul de unde plecase, în fața ușii cu numărul 40.

— Drace! se minună Korotkov. Stătu cîteva clipe chibzuind, apoi o luă la goană spre dreapta, dar, după cinci minute, se află iar în același loc. În fața ușii cu numărul 40. De astă dată împinse ușa, intră în sală, constatînd însă că acolo nu mai era nimeni. Doar mașina de scris zîmbea mută, arătîndu-și dinții albi. Korotkov se apropie de coloane și-l zări pe omul în alb. Acum, acesta stătea pe un pedestal, fără să zîmbească, de parcă ar fi fost jignit de cineva.

— Vă rog să mă iertați că am plecat fără să-mi iau rămas-bun, începu Korotkov, dar tăcu brusc. Insul nu mai avea nici urechi, nici nas, iar mîna stîngă îi era ruptă. Îngrozit, trecîndu-l sudori reci, Korotkov ieși cu spatele înainte și se trezi iar pe coridor. Pe neașteptate, în fața lui se deschise o ușă mascată, prin care ieși un chip măsliniu, numai zbîrcituri. Bătrîna purta, prinse de-o cobiliță, niște găleți goale.

— Ascultă, femeie, strigă îngrijorat Korotkov, unde se află biroul de reclamații?

— Nu știu, tăicuțele, nu știu, răspunse baba. Dar nu mai alerga, drăguțele, să-l cauți, că tot nu-l găsești. Parcă poți urca zece etaje?

— Of, că toantă mai ești, scrișni Korotkov și se năpusti chiar pe ușa din care ieșise femeia. Ușa se închise în urma lui și el se pomeni într-un spațiu pe jumătate cufundat în întuneric. Încăperea părea să nu aibă ieșire. Bătând cu pumnii în pereți, zgâriindu-i, zbătându-se ca un miner îngropat sub pământ, reuși în cele din urmă să descopere o pată albă, se propti într-însa și ea îl eliberă din captivitate, îngăduindu-i să iasă pe-o scară. Coborî în goană, tropăind mărunț pe trepte. Auzi de jos pași care urcau. Își simți inima strînsă, un sentiment de neliniște puse stăpînire pe el, și atunci rămase locului. Încă o clipă și în fața lui apărură chipul cel lucios, pătura cenușie și barba cea lungă. Simțind că-i fuge pământul de sub picioare, se prinse cu mîinile de balustradă. Privirile celor doi se încrucișară. În aceeași clipă amîndoi scînciră a teamă și durere. Korotkov începu să se retragă cu spatele, urcînd scara, în timp ce Kalsoner, arborînd o expresie de groază, porni s-o coboare.

— Stați o clipă, rosti răgușit Korotkov... Nu vreau decît să-mi explicați de ce...

— Ajutor! răcni Kalsoner, și glasul lui subțirel deveni acum un bas de aramă. Făcu un pas greșit, căzu cu zgomot și se lovi cu ceafa de treptele scării. Lovitura își făcu efectul: Kalsoner se preschimbă pe dată într-un motan negru, cu ochi fosforescenți. Motanul se repezi pe scări în sus, străbătu în goană palierul, se făcu ghem, sări pe pervazul ferestrei și dispăru printr-un geam spart, acoperit cu pînze de păianjen. Creierul lui Korotkov se cufundă într-o negură albă; o clipă mai tîrziu, negura dispăru și locul îi fu luat de-o limpezime desăvîrșită.

— Acum totul e clar, șopti Korotkov și rîse încetișor. Da, da, am înțeles! Țștia au fost. Niște motani! E limpede: niște motani!

Începu să rîdă tot mai tare, pînă cînd scara răsună de hohotele lui de rîs.

3 În original: *domovoi* – responsabil (sau comitet) de bloc, dar și spirit ocrotitor sau prigonitor al casei (în credința populară).

VIII. Cea de-a doua noapte

O dată cu lăsarea serii, tovarășul Korotkov se așează pe patul său acoperit cu o pătură de diftină și dădu de dușcă trei sticle de vin, ca să mai uite de cele întâmplate și să-și mai vină în fire. Îl durea tot capul: tîmpla dreaptă și tîmpla stîngă, ceafa, ba chiar și pleoapele. Din adîncul stomacului i se ridica un ușor val de greață, legănîndu-se undeva în interior; tovarășul Korotkov vărsă de două ori.

— Am să fac cam așa, murmură abia perceptibil, aplecat peste lighean. Mîine am să caut să nu-l mai întîlnesc. Dar cum el se învîrte cam peste tot, am să mă pitulez în vreun fundac sau vreo ulicioară, am să aștept să treacă, și abia după aceea am s-o pornesc într-ale mele. De va începe să mă urmărească, o iau la fugă. Pînă la urmă, are să mă lase în pace: vezi-ți, adică, de drumul dumitale. Cît despre mine, nu am nici un chef să mă mai duc pe la BACEPRINAPROCHIB. Te las și eu pe tine în plata Domnului. N-ai decît să fii și responsabil, și funcționar la registratură. Nici banii pentru biletele de tramvai nu-mi mai trebuie. Mă descurc și fără ei. Numai și numai să mă lași în pace. De ești motan sau nu, de ai barbă sau nu, dumneata vezi-ți de-ale dumitale, iar eu oi vedea de ale mele. Îmi găsesc un alt post, unde să pot lucra în liniște și pace. Căci dacă nu mă supără nimeni, nici eu nu mă leg de oameni. Nici de reclamat n-am să mă duc să te reclam. Mîine îmi fac rost de acte, și – la revedere!

Undeva în depărtare o pendulă se auzi bătînd orele. Bang... Bang... „Trebuie să fie cea din odaia lui Pestruhin“, își zise Korotkov și începu să numere în surdina: zece, unsprezece, miezul nopții... treisprezece, paisprezece, cincisprezece... patruzeci... De patruzeci de ori a bătut ceasul! rîse el cu amărăciune, după care izbucni iar în plîns. Vinul de biserică îi provocă un nou acces de greață, și vărsă anevoie, cu spasme.

— Ce tare e vinul, ce tare! rosti în cele din urmă și, gemînd, se trînti peste pernă. Trecură apoi două ceasuri, dar lampa aprinsă continua să lumineze chipul palid, cu părul răvășit pe albeața pernei.

IX. Coșmarul mașinilor

Ziua de toamnă îl întâmpină pe tovarășul Korotkov cu neguri și cu alte întâmplări ciudate. Ajuns din nou la adresa cunoscută și, privind cu spaimă împrejur, urcă scara, pînă la etajul 8, o porni la întâmplare spre dreapta și, curînd tresări fericit. O mîină desenată îi indica inscripția „Camerale 302-349“. Urmînd indicația mîinii salvatoare, ajunse pînă la ușa pe care scria „302 – Biroul de reclamații“. Precaut, își vîrî mai întîi capul prin ușă, ca să nu dea cumva peste cineva pe care n-ar fi dorit să-l întîlnească, apoi pătrunse înăuntru și se trezi în fața a șapte femei care băteau la niște mașini de scris. După o oarecare șovăială, se apropie de cea din margine, o brunetă cu piele mată. O salută și voi s-o întrebe ceva, dar bruneta îl întrerupse fără veste. Toate femeile îl priviră țință.

— Să ieșim pe coridor, propuse cu o voce hotărîită femeia cea mată și își îndreptă cu un gest nervos pieptănătura.

„Doamne, iar ceva nu-i în ordine...“, gîndi, melancolic, Korotkov. Oftă din greu, dar se supuse. În urma lui celelalte șase femei începură să șușotească, tulburate.

Bruneta îl scoase pe Korotkov din încăpere și, ajunsă cu el în coridorul pustiu, cufundat în semiîntuneric, îi spuse:

— Ești un om îngrozitor... Din cauza dumitale n-am dormit toată noaptea. Dar m-am hotărît... să fie cum vrei dumneata. Îți voi ceda.

Korotkov privi chipul ei oacheș, mirosind a lăcrămioare, ochii imenși, scoase un sunet gutural și amuți. Bruneta își dădu capul pe spate, zîmbi cu un aer de suferință, pe urmă îl prinse pe Korotkov de mîină, îl trase spre ea și îi șopti:

— De ce taci, seducătorule? Sărută-mă, sărută-mă mai repede, pînă nu vine cineva de la Comisia de control.

Din gîtlejul lui Korotkov se auzi din nou un sunet ciudat. El se clătină, simți pe buze o apăsare dulce și moale, în timp ce niște pupile imense i se apropiară de ochi.

— Am să fiu a ta... auzi Korotkov o șoptă.

— N-am nevoie, hîrîi el. Mie mi-au furat actele...

— Bravos! se auzi deodată o voce.

Korotkov întoarse brusc capul și îl văzu pe bătrînelul cel cu haină de lustrin.

— A-ah! exclamă bruneta și, acoperindu-și fața cu mîinile, o zbughi pe ușă.

— He-he, rîse bătrînelul, strașnică treabă. Oriunde mă duc, tot de

domneata dau, domnule Kolobkov. N-am ce zice, știi să-ți aranjezi ploile. Dar orice ai face: ori că o săruți, ori că n-o săruți, delegație tot nu pupi. În delegație am să plec eu. Eu, om bătrîn, am primit țidula și eu am să și plec. Așa stau lucrurile, să știi!

Spunînd aceste cuvinte, îi dădu lui Korotkov cu tifla.

— De altfel, am să te reclam, continuă el. Da, da. Ai corupt trei fete de la secția principală, acum se vede că ai ajuns să te ocupi și de cele de la subsecția. Puțin îmi pasă că le plîng acum îngerașii. Plîng și ele, bietele fetișcane, dar e prea tîrziu. S-a dus cinstea lor neprihănită, s-a zis cu ea!

Bătrînelul scoase o batistă mare, cu buchete oranj pe ea, vîrsă cîteva lacrimi și își suflă nasul.

— Și-apoi, domnule Kolobkov, vrei să te bucuri și de biata sumă cuvenită unui om bătrîn! Prea bine... Bătrînelul începu să tremure și să plîngă în hohote. Servieta îi căzu pe jos. Poftim, ia-o, mănînc-o. Bătrînul ăsta fără partid, dar simpatizant, n-are decît să moară de foame... N-are decît. Să moară cîinele ăsta bătrîn. Ține minte, însă domnule Kolobkov – aici glasul bătrînelului deveni amenințător ca la profeți și căpătă rezonanță de clopot – ține minte că n-o să te procopsești de pe urma acestor bani diavolești. O să ți se pună în gît. De-a curmezișul. Și bătrînelul reîncepu să plîngă în hohote, vîrsînd șiroaie de lacrimi.

Pe Korotkov îl apucă o criză de nervi. Pe neașteptate, începu să bată din picioare.

— La dracu'! țipă ascuțit, și glasul lui bolnav răsună pe sub bolți. Eu nu sînt Kolobkov. Să mă lași în pace! Eu nu sînt Kolobkov și nu plec nicăieri! Nicăieri!

Își smulse gulerul de la gît.

Bătrînelul începu să tremure de groază și dispăru cît ai clipi din ochi.

— Următorul! se auzi chiar atunci un strigăt de după ușă. Korotkov tăcu, apoi, se năpusti într-acolo, intră, o luă la sînga, trecu pe lîngă mașinile de scris, și în cele din urmă se trezi în fața unui blond înalt, elegant, purtînd haine albastre. Blondul îi făcu un semn din cap și-i spuse:

— Mai pe scurt, tovarășe. Rapid. În două vorbe. Alegeți Poltava sau plecați la Irkutsk?

— Mie mi s-au furat actele, răspunse Korotkov aruncînd împrejur priviri nebunești. A mai apărut și un motan. Iar omul acela n-are dreptul pe care și-l arogă. Eu nu m-am bătut niciodată. De vină sînt numai chibriturile. Iar el n-are dreptul să mă urmărească. Puțin îmi pasă că-i vorba de Kalsoner. Mie mi s-au furat ac...

— Astea-s fleacuri, îl întrerupse blondul. Noi vă vom da

echipament, cămăși, cearșafuri, iar dacă optați pentru Irkutsk, chiar și un cojoc purtat. Vorbiți, vă rog.

Întoarse cu un sunet muzical o cheiță în broasca ei, trase de un sertar, privi într-însul și rosti cu amabilitate:

— Vă rog să poftiți, Serghei Nicolaevici.

În aceeași clipă, din sertar apărură un cap blond, bine pieptănat și niște ochi albaștri care se roteau cu o mare repeziciune. Apoi își făcu loc, unduind ca un șarpe, un gât cu guler scrobit, apărură și-o haină, niște mîini, o pereche de pantaloni și, o clipă mai târziu, Korotkov văzu în fața lui un secretar model, care se așeză pe postavul roșu al biroului și rosti cu glas pițigăiat: „Bună dimineată“. Se scutură apoi ca un câțel scos din apă, își aranjă manșetele cămășii, scoase din buzunar un stilou și se apucă de scris.

Korotkov făcu un pas înapoi, întinse mîna și rosti cu lacrimi în glas:

— Băgați de seamă: ăsta v-a ieșit din sertar. Cum se poate una ca asta?

— Bineînțeles că a ieșit, răspunse omul în albastru. Doar nu era să zacă acolo toată ziua? Timpul trece. E ora la care trebuie să înceapă lucrul.

— Dar cum se poate? Cum se poate? nu se potoli Korotkov.

— O, Doamne! se enervă omul albastru. Nu mă mai pisați atîta!

Chiar atunci, pe ușă apărură capul brunetei. Femeia strigă emoționată și fericită:

— I-am trimis actele la Poltava! Plec și eu cu el. Am și o mătușă la Poltava. Oraș așezat la 43 de grade latitudine nordică și 5 grade longitudine estică.

— Foarte bine, răspunse blondul, că tare m-am săturat de tărăgăneala asta.

— Nu vreau să plec! strigă Korotkov, fixîndu-i pe cei doi cu o privire rătăcită. Dumneaei vrea să-mi cedeze, iar eu nu pot să sufăr treaba asta. Nu vreau nimic. Doar actele să mi le dați înapoi. Să-mi restituiți numele, numele meu sacru. Să mi-l restituiți!

— Pentru așa ceva trebuie să vă adresați serviciului de stare civilă, tipă secretarul. Noi nu putem face nimic.

— Prostuțule! exclamă bruneta care-și băgase din nou capul pe ușă. Spune că accepți, spune că accepți! continuă ea pe un ton de sufleur. Capul ba îi apărea, ba îi dispărea din nou.

— Tovarășe! exclamă Korotkov ștergîndu-și lacrimile ce-i curgeau pe obraz. Tovarășe, vă implor, dați-mi actele. Fiți bun, înțelegeți-mă. Vă rog din toată inima. Dacă-mi veți satisface dorința, mă voi retrage la mînăstire.

— Vă rog, tovarășe, fără istericale! Expuneți tot ce aveți de spus, în mod concret și abstract, secret și urgent, în scris și oral: Poltava sau Irkutsk?

Nu răpiți timpul unor oameni ocupați! Nu umblați pe coridoare! Nu scuipați! Nu fumați! Aduceți bani mărunți și nu cereți restul! strigă blondul, scos din fire.

— Strîngerile de mînă sînt interzise! cotcodăci secretarul.

— Trăiască îmbrățișările! șopti cu pasiune bruneta și trecu prin odaie aidoma unei adieri, învăluindu-l pe Korotkov cu mireasma ei de lăcrămioare.

— Zice a treisprezecea poruncă: să nu intri la aproapele tău fără probleme de serviciu, molfăi bătrînelul în haine de lustrin și zbură prin aer, fluturîndu-și poalele surtucului... Or, eu nu intru, nu intru, doar hîrtiuțele le arunc, uite așa, uite așa!... oricare o iscălești, tot pe banca acuzării nimerești. Scoase din mîneca largă a hainei sale negre un teanc de foi albe, pe care le aruncă în sus. Foile se împrăștiară și se lăsară pe birouri ca niște pescăruși pe stîncile de la țărmul mării.

Încăperea se umplu de pîclă, ferestrele se legănară.

— Tovarășe blond! plînsese istovit Korotkov. Împușcă-mă, te rog, dar fă bine și dă-mi un act cît de neînsemnat. Am să-ți pup mîinile.

Prin pîcla din încăpere, blondul începu să se umfle și să crească în înălțime. Se porni să semneze în neștire, fără să se oprească, foile împrăștiate de bătrînel, zvîrlindu-le apoi secretarului, care le prindea din zbor, mormăind cu încîntare.

— Dracu' să-l ia! tună blondul. Dracu' să-l ia! Dactilografelor, prindeți-le.

Făcu un gest cu palma lui uriașă, peretele din fața lui Korotkov dispăru, și treizeci de mașini așezate pe treizeci de măsuțe zăngăniră în cor, pornind apoi să intoneze un foxtrot. Legănîndu-și șoldurile, mișcînd lasciv din umeri și zvîrlindu-și în sus picioarele crem, treizeci de femei porniră să danseze în jurul meselor.

Șerpi albi de hîrtie lunecară în gurile mașinilor, începură a se împleti, a se despica, a se uni între ei. Ieșiră la iveală și niște pantaloni cu lampasuri violete. „Prezentatorul prezentei este, într-adevăr, prezentatorul, iar nu un huligan.“

— Îmbracă! tună prin pîclă glasul blondului.

— Va-i-i-i! se auzi ca un scîncet subțire vocea lui Korotkov, care începuse să se dea cu capul de colțul biroului. Pentru o clipă își simți capul ușurat. Un chip necunoscut, cu ochii înlăcrimați, se plecă peste el.

— Aduceți niște picături de valeriană! strigă cineva aflat în tavan.

Surtucul acoperi ca o pasăre neagră lumina, și bătrînelul șopti alarmat:

— Nu mai există decît o singură scăpare: la Dîrkin, la secția a

cincea. Haide! Haide!

Pluti brusc un miros de eter, apoi niște brațe gingașe îl purtară pe Korotkov prin coridorul cufundat în penumbră. Surtucul îl îmbrățișă la rîndu-i și îl duse cu el, șoptind și rîzînd: „Să vezi ce le-am făcut. Le-am presărat pe mese niște amintiri, că va intra fiecare cel puțin pentru cinci ani la zdup. Haide! Haide!“.

Surtucul se depărtă în zbor, iar dinspre grilajul ce fereca prăpastia se simți o adiere de aer rece și de umezeală.

X. Dîrkin cel cumplit

Cabina cu oglinzi se prăvăli în prăpastie și, o dată cu ea, un Korotkov văzut în dublu exemplar. Pe cel de-al doilea, primul și cel important, îl uită într-una din oglinzi; ieși doar el în vestibulul răcoros. Un ins foarte gras, cu chip trandafiriu și joben pe cap, îl întâmpină cu cuvintele:

— Splendid! Pac, și te-am arestat.

— Nu poți să mă arestezi, ripostă Korotkov, și slobozi un rîs diavolesc. Nu poți să mă arestezi, pentru că nimeni nu știe cine sînt. Asta e. Nu pot să fiu arestat, nici însurat. Și nici la Poltava nu mai plec.

Tremurînd îngrozit, grăsanul îl privi drept în ochi pe Korotkov și se trase înapoi.

— Încearcă, arestează-mă, țipă strident Korotkov și-i arătă grăsanului o limbă albă, tremurătoare, mirosind a valeriană. Cum ai să mă arestezi, dacă nu am asupra mea nici un act? De unde să știi cine sînt? Poate că-s un Hohenzollern.

— Doamne Iisuse Hristoase! exclamă grăsanul, își făcu semnul crucii și din trandafiriu deveni galben.

— Nu l-ai văzut pe unul Kalsoner? îl întrebă brusc Korotkov, și privi cu teamă împrejur. Răspunde-mi, grăsanule.

— Nu l-am văzut, excelență, făcu grăsanul, care-și schimbă de astă dată culoarea din trandafiriu în cenușiu.

— Și eu ce să fac acum, ia spune?

— Pofțiți la Dîrkin, altfel nu se poate, se bîlbîi grasul. E cea mai bună soluție. Numai că dumnealui e tare al dracului! Zău așa! Nici să nu te apropii de el. Am văzut de curînd cum au zburat doi tipi din biroul lui. Adineauri a spart și telefonul.

— Nu-i nimic, răspunse Korotkov, scuipînd cu dispreț. Puțin îmi pasă. Hai, urcă-mă cu liftul!

— Să nu vă vătămați piciorușul, tovarășe responsabil, spuse grăsanul ajutîndu-l pe Korotkov să se urce în lift.

Pe palierul de sus se treziră în fața unui băiețandru de vreo șaisprezece ani, care le strigă furios:

— Încotro? Stați pe loc.

— Nu da, nenicule, zise grăsanul, care se făcu dintr-o dată mărunțel și-și acoperi capul cu mîinile. Vrem să ne ducem la tovarășul Dîrkin.

— Dați-i drumul! strigă mititelul.

Grăsanul șopti:

— Duceți-vă singur, excelență; eu vă aștept aici pe băncuță. Mă tem

că-i rău tare...

Korotkov pătrunse într-un vestibul întunecat, iar de acolo într-o sală pustie cu un covor albastru, cam uzat, întins pe jos.

În fața ușii pe care scria „Dîrkin“, Korotkov avu o clipă de șovăială, totuși o deschise și se trezi într-un birou mobilat confortabil, cu o masă uriașă de culoarea vișinei și o pendulă în perete. Dîrkin, un om mărunțel, grăsuț, sări de la masă, de parcă ar fi fost prins în arcuri, și, cu mustățile vîlvoi, urlă:

— Gur-ra!... deși Korotkov nu apucase să spună nici un cuvînt.

În aceeași clipă, în birou intră un tînăr palid, cu o servietă la subsuoară. Chipul lui Dîrkin se acoperi pe dată de-o sumedenie de riduri zîmbitoare.

— O-o!... strigă el cu o voce dulce. Artur Arturîci! Respectele noastre!

— Ascultă, Dîrkin! rosti tînărul cu o voce metalică. I-ai scris dumneata lui Puzîriov cum că eu aș fi instaurat aici dictatura mea personală și aș fi folosit banii casieriei în scopuri personale? Dumneata ai scris asta? Răspunde, ticălos nenorocit.

— Eu? mormăi Dîrkin, transformîndu-se în chip miraculos din Dîrkin cel cumplit într-un Dîrkin – blîndețea întruchipată... Da, eu, Artur Arturîci... Eu, bineînțeles... Dar dumneavoastră degeaba mă...

— Canalie ce ești! rosti tînărul silabisind fiecare cuvînt. Clătină din cap, apoi, făcînd vînt servietei, îi trase lui Dîrkin una peste ceafă. Ai fi zis că scosese din servietă o clătită și o trîntise pe-o farfurie.

Korotkov rosti mașinal „aoleu“ și încremeni.

— La fel o să pățești și dumneata și orice ticălos care o să îndrăznească să-și bage nasul în treburile mele, spuse tînărul cu un aer care nu admitea replică, și, amenințîndu-l la plecare pe Korotkov cu pumnul său stacojiu, ieși pe ușă.

Vreo două minute în birou stăruî tăcerea, doar cristalele candelabrului clincăneau, legănîndu-se din cauza unui camion care trecuse pe stradă.

— Uite așa, tinere, spuse cu un rîs amar Dîrkin, devenit bun și smerit, uite așa, tinere, asta e răsplata pentru sîrguința mea. Nopti de-a rîndul n-am dormit, n-am mîncat la timp, n-am băut, iar rezultatul e unul și același. Te-alegi cu una peste ceafă. Poate că și dumneata ai venit cu același scop? Atunci, poftim... cîrpește-mă, cîrpește-l pe Dîrkin, dă-i... Poate nu vrei să-ți obosești palma? Atunci ia candelabrul.

Ridicîndu-se de la birou, Dîrkin își întinse ademenitor obrazii cei rotunji. Fără să-și dea seama ce face, Korotkov zîmbi strîmb, timid, apucă

de picior candelabrul și-l lovi cu lumînările acestuia pe Dîrkin în cap. Lui Dîrkin prinse a-i picura sînge din nas, el strigă „ajutor“ și dispăru pe ușa laterală.

— Cu-cu! strigă vesel un cuc, țîșnind din căsuța lui nürnbergheză, fixată-n perete.

— Ku-Klux-Klan, strigă cucul și se transformă într-un cap chelbos. Uite, o să scriem aici că lovești funcționarii în exercițiul funcțiunii lor.

Korotkov se simți cuprins de furie. Apucă din nou candelabrul și trase cu el în ceas. Ceasul răspunse tunînd și împrăștiindu-și acele aurii. Dindărătul ceasului apăru Kalsoner, se transformă într-un cocoșel alb, pe care scria „număr de înregistrare“ și dispăru pe ușă. În aceeași clipă, de după ușă răsună urletul lui Dîrkin: „Puneți mîna pe el, tîlharul“, și din toate părțile se auzi un tropăit de pași grei. Korotkov se întoarse și o luă la fugă.

XI. Cinematograful *par force* și bezna

Grăsanul sări în lift, se închise între gratii și o luă în jos. Pe scara uriașă, roasă de pași, săltară de pe o treaptă pe alta în următoarea ordine: mai întâi jobenul negru al grăsanului, după el cocoșelul alb pe care scria „numărul de înregistrare“, apoi candelabrul care zburase la un milimetru distanță deasupra capului alb și țuguat, apoi Korotkov, iar în urma lui, băiatul cel de paisprezece ani, cu revolverul în mână, și încă niște indivizi care tropăiau cu cizmele lor potcovite. Scara gemea, scotea grele sunete de bronz, ușile de pe paliere se trînteau alarmate.

De la ultimul etaj cineva strigă prin portavoce:

— Ce secție se mută? V-ați uitat aici casa de bani!

Un glas de femeie îi răspunse de jos:

— Săriți! Hoții!

Korotkov își primi primul pe ușa impozantă ce dădea în stradă, luînd-o astfel înaintea jobenului și a candelabrului, înghiți o porție uriașă de aer încins și o zbughi mai departe. Cocoșelul alb dispăru de parcă l-ar fi înghițit pămîntul, lăsînd în urma sa un iz de pucioasă, iar alături de Korotkov apăru ca din senin surtucul cel negru, care porni alături de el, împleticindu-se și strigînd subțirel și prelung:

— Tovarăși, săriți, sînt bătuți membrii cooperatori!

Trecătorii se retrăgeau din calea lui Korotkov, se ascundeau prin ganguri, fluierături scurte se nășteau și se stingeau. Cineva fornăia disperat, huiduia nebunește, izbucneau și dispăreau strigăte alarmate, răgușite: „Puneți mîna pe el!“. Obloanele magazinelor se trăgeau cu zgomot intermitent; un șchiop care ședea pe linia de tramvai țipă:

— A început!

În urma lui Korotkov răsunau împușcături dese, vesele, de parcă cineva s-ar fi amuzat să spargă niște baloane la un pom de Crăciun, gloanțele şuierau ba într-o parte, ba deasupra lui Korotkov, care sufla ca niște foale și alerga înnebunit spre clădirea gigantică de unsprezece etaje, a cărei fațadă dădea într-un fundac îngust. În colțul străzii, o firmă de sticlă pe care scria „*Restoran i pivo*“⁴ se făcu țandări; un birjar bătrîn căzu de pe capră drept pe asfalt; apucă să mai spună trecătorilor, cu o expresie melancolică, doar aceste cuvinte:

— Grozav ați țintit! Bine, fraților, cum așa, trageți la întâmplare?

Un om care ieși brusc dintr-o ulicioară laterală încercă să-l prindă pe Korotkov de pulpana hainei, dar rămase cu o bucată de stofă în mână.

Korotkov coti după colț, străbătu în zbor cîțiva metri și năvăli într-

un vestibul cu oglinzi. Un băiețel în livrea, cu epoleți și nasturi aurii, se dădu într-o parte din fața liftului și începu să plîngă.

— Urcă-te, nene, urcă-te, suspină el printre lacrimi. Numai să nu mă bați, că-s orfan.

Korotkov se înfipse în cutia liftului și se așeză pe divanul de catifea verde, avînd în fața lui un alt Korotkov ce-i semăna leit. Sufla greu, de parcă era un pește pe uscat. Plîngînd, intră și băiatul, închise ușile, trase de cordon, și liftul porni în sus. În aceeași clipă din vestibul răsuna răsunătoare, ușa turnantă se învîrți nebunește.

Liftul urca lent, în silă, băiatul se mai calmase, își ștergea numai nasul cu palma, cu mîna cealaltă trăgea întruna de cordon.

— Nene, ai furat niște bani? se interesă el curios, privindu-l mai atent pe Korotkov, care avea hainele făcute ferfeniță.

— L-am atacat... pe Kalsoner... răspunse cu răsuflarea tăiată Korotkov. Dar acum a trecut el la ofensivă...

— Nene, lucrul cel mai bun e să te urci sus de tot, unde e sala de biliard, îl sfătui băiatul. Stai acolo pe acoperiș, și dacă ai un Mauser, poți să rezisti.

— Bine, dă-i drumul, se învoi Korotkov.

O clipă mai târziu, liftul se opri, băiatul deschise larg ușile și, smiorcăindu-se, spuse:

— Coboară, nene, și dă-i drumul pe acoperiș.

Korotkov sări din lift, privi în jur, ascultă o clipă. De jos se auzeau zgomote: ele creșteau, urcau; dintr-o parte, de după un paravan de sticlă, răsuna țăcănitul unor bile de fildeș și se zăreau niște chipuri speriate. Băiatul se vîrî înapoi în lift, închise ușa și dispăru în beznă.

După ce examină cu o privire de vultur poziția, Korotkov șovăi o clipă, apoi, cu un strigăt de luptă: „înainte!“, năvăli în sala de biliard. În fața ochilor lui sclipiră niște suprafețe verzi cu bile albe, strălucitoare, și niște chipuri albe, palide. Jos, foarte aproape, răsună cu un ecou prelung o împușcătură, se auzi un zgomot de geamuri sparte. Ca la un semnal, jucătorii zvîrliră tacurile și dispăreră unul după altul pe o ușă laterală. Orientîndu-se pe loc, Korotkov închise această ușă cu un forai, apoi pe cea cu geam de la intrare, prin care sala de biliard comunica cu scara, și, într-o clipă, se înarmă cu mai multe bile. După cîteva secunde zări prin geam, în dreptul liftului, primul cap. Una dintre bile zbură din mîna lui Korotkov, trecu şuierînd prin geam și, în aceeași clipă, capul dispăru. În locul lui străluci o lumină palidă, răsări un al doilea cap, apoi un al treilea. Bilele zburau una după alta, geamurile se spărgeau la iuțelă. Zgomotul acoperi scara și, drept răspuns, o mitralieră țăcăni ca o mașină de cusut

Singer, zguduind întreaga clădire. Tăiate în partea de sus, de parcă le-ar fi retezat un cuțit, zburară geamurile și ramele. Peste întreaga sală de biliard se lăsă un nor de praf din tencuiala spulberată.

Korotkov își dădu seama că nu mai putea apăra pozițiile. Acoperindu-și capul cu mâinile, își făcu vînt și lovi zdravăn cu picioarele în cel de al treilea perete de sticlă, ce despărțea sala de terasa plată și asfaltată a clădirii. Peretele crăpă și se surpă. În toiul focului de mitralieră dezlănțuit, Korotkov apucă să arunce pe acoperiș cinci *piramide* care se rostogoliră pe asfalt ca niște capete tăiate. Korotkov le urmă de îndată și o făcu la momentul potrivit pentru că mitraliera ținti ceva mai jos și reteză toată partea inferioară a ramei.

— Predă-te, auzi el din depărtare.

În fața lui Korotkov apăru un soare anemic; iar deasupra capului său, un cer palid. Simți o adiere ușoară de vînt și văzu asfaltul înghețat al acoperișului. Jos se afla orașul care dădea semnale de neliniște și se făcea simțit printr-un zgomot discret. Korotkov sări de cîteva ori pe asfalt, privi în jur, apucă trei bile, se apropie de parapet, urcă pe el și privi în jos. Sîngele îi îngheță în vene. Vedea acoperișurile caselor teșite și mici, piața pe care se țirau tramvaiele, iar oamenii cît niște gîngănii. În aceeași clipă zări și cîțiva omuleți cenușii care fugeau prin strîmtoarea îngustă a străzii spre intrare, trăgînd după ei o jucărie grea, acoperită cu niște căști aurii ce scînteiau în soare.

— M-au înconjurat! Sînt pompierii! își spuse speriat Korotkov. Aplecîndu-se peste parapet, ochi și aruncă în jos trei bile una după alta. Acestea descriseră un arc de cerc și căzură cu zgomot. Korotkov mai puse mîna pe alte trei, urcă iar pe parapet, își făcu vînt și le azvîrli și pe ele. Bilele sclipiră de parcă ar fi fost de argint, zburară în jos, se făcură negre, sclipiră din nou și dispărură. Korotkov avea impresia că micile gîngănii de jos alergau cuprinse de panică prin piața scaldată în soare. Se aplecă să mai ia o porție de obuze, dar nu mai apucă; călcînd cioburile care trosneau, oamenii năvăliră pe ușa ce da spre sala de biliard. Se rostogoleau unul după altul, ca niște boabe de mazăre. Veniră în zbor chipiuri cenușii, haine militare cenușii, iar prin geamul de sus, fără să atingă pămîntul, zbura bătrînelul în haine de lustrin. Peretele se prăbuși, și, pe niște rotile, apăru Kalsoner, fioros, ras proaspăt, cu o muschetă în mînă.

— Predă-te, urlau toți de jos, din față, din spate, de sus. Peste toate vocile, acoperindu-le, răsună un bas insuportabil, asurzitor, de cratiță lovită.

— Firește! strigă epuizat Korotkov. Firește! Lupta e pierdută. Ta-ta-ta! prinse el a trîmbița din buze semnalul de capitulare.

Eroismul morții îi năvăli în piept. Agățîndu-se și balansînd, urcă pe

stîlpul parapetului, se clătină o clipă, se întinse cît era de lung și strigă:

— Mai bine moartea, decît dezonoarea!

Urmăritorii erau la doi pași de el. Korotkov vedea brațele întinse, gura lui Kalsoner scoțînd flăcări. Depărtările însoțite îl chemau pe Korotkov cu atîta putere, încît simți cum i se taie răsuflarea. Cu un strigăt ascuțit, victorios, făcu o mișcare în sus, de parcă ar fi vrut să se înalțe în zbor. Suflarea i se tăie. Văzu ca prin ceață, cu totul neclar, un obiect cenușiu cu găuri negre explodînd, proiectîndu-se în sus și trecînd în zbor pe lîngă el. Apoi văzu foarte limpede că acest ceva cenușiu căzu jos, pe cînd el însuși se ridică în sus deasupra strîmtorii înguste a ulicioarei. Soarele sîngeriu se sparse cu zgomot asurzitor în capul lui și nimic altceva nu i-a mai fost dat să vadă.

4 „Restaurant și bere“ (cu caractere latine în original).

5 Formație de bile cu care se începe jocul de biliard.

Traducere de Izolda Vîrsta

Capitolul I

Un *curriculum vitae* al profesorului Persikov

Pe data de 16 aprilie 1928, seara, Persikov, profesor de zoologie al Universității a IV-a de stat și director al Institutului de zoologie din Moscova, intră în cabinetul său de la institut, din strada Herzen. Profesorul aprinse lumina în globul mat din tavan și privi de jur împrejur.

Începutul groazniciei catastrofe trebuie considerată chiar acea seară nefericită, așa cum cauza inițială a acestei catastrofe trebuie căutată în chiar persoana profesorului Vladimir Ipatievici Persikov.

Avea 58 de ani. Un cap remarcabil în formă de pisălog, chel, cu două smocuri de păr gălbui pe laturi. Obrazul bărbierit, iar buza de jos, răsfrîntă. Din această cauză, chipul său purta o amprență de om capricios. Pe nasul roșu se sprijineau niște ochelari de modă veche, în rame de argint, ochii strălucitori și nu prea mari; era un om înalt și puțin adus de spate. Glasul îi era scîrțîit, subțire și orăcăitor; printre multe alte ciudățenii o mai avea și pe aceasta: cînd spunea ceva autoritar și sigur, arătătorul mîinii drepte i se transforma într-un cîrlig și atunci mizea ochii. Și cum vorbea întotdeauna autoritar și sigur, iar erudiția sa în domeniu era de-a dreptul fenomenală, cîrligul apărea adeseori în fața interlocutorilor profesorului Persikov. În afara domeniului său, care cuprindea zoologia, embriologia, anatomia, botanica și geografia, profesorul Persikov aproape că nu discuta nimic.

Ziare nu citea, la teatru nu mergea, iar soția îi fugise cu un tenor de la teatrul de operă Zimin, încă din 1913, lăsîndu-i o scrisoare cu următorul conținut:

„Broscoii tăi îmi provoacă o scîrbă insuportabilă. Toată viața o să fiu nefericită din cauza lor“.

Profesorul nu se recăsătorii și nici copii nu avea. Era impulsiv, dar

ceda ușor, îi plăcea ceaiul de mure și locuia în strada Precistenka, într-un apartament de cinci camere din care una era ocupată de o băbuță uscățivă – menajera Maria Stepanovna – care îl îngrijea ca o doică.

În 1919, profesorului i s-au luat trei din cele cinci camere. Atunci îi spuse Mariei Stepanovna:

— Dacă n-au de gând să termine cu fărădelegile astea, eu o să plec în străinătate.

Fără îndoială că profesorul și-ar fi pus în aplicare planul, căci putea ușor să se aranjeze la o catedră de zoologie, la oricare dintre universitățile lumii. Era savant de înaltă clasă, iar în orice domeniu care ar fi avut tangență cu ofidienii sau reptilele nu își avea egal, poate doar pe William Weckel, la Cambridge, sau pe Giacomo Beccari, la Roma. Profesorul putea citi în patru limbi, în afară de rusă, iar franceza și germana le vorbea la fel de bine ca rusa. Intențiile sale referitoare la străinătate rămaseră însă neîmplinite, iar anul 1920 fu și mai rău decât 1919. Avuseseră loc mai multe evenimente, unul după altul. Strada Bolșaiia Nikitskaia fu rebotezată, numindu-se acum Herzen. Apoi, ceasul montat în zidul imobilului din colțul străzilor Herzen și Mohovaia se opri la ora 11 și un sfert, iar în terariul institutului zoologic au pierit, nerezistînd vicisitudinilor aceluia an, mai întîi opt exemplare superbe de brotaci, apoi 15 broaște rîioase obișnuite și, în sfîrșit, un exemplar extraordinar de broască rîioasă de Surinam.

Îndată după broaște, care au golit colecția de amfibieni fără coadă, după cum sînt considerate pe drept cuvînt, a plecat în lumea celor drepți și paznicul permanent al institutului, moș Vlas², care nu făcea parte din clasa amfibienilor. Cauza decesului era însă aceeași ca și în cazul broaștelor: profesorul Persikov o stabili cu precizie:

— Inaniție!

Savantul avea mare dreptate. Vlas trebuia hrănit cu făină, iar broaștele cu viermișori de făină, dar fiindcă dispăruse făina, nu se mai găseau nici viermișori. Restul de 20 de broaște profesorul încercă să le hrănească cu gîndaci, dar și aceștia dispăruseră fără urmă, dovedindu-și, astfel, atitudinea dușmănoasă față de perioada comunismului de război; așa că ultimele exemplare au fost aruncate în gropile săpate în curtea institutului.

Efectele deceselor – îndeosebi al morții broaștei de Surinam – asupra lui Persikov fuseseră de nedescris. El acuză de moartea lor personal pe Comisarul poporului pentru instrucțiunea publică³ din acea perioadă.

Stînd pe holul institutului friguros, cu căciula pe cap și galoșii în picioare, Persikov îi spunea asistentului său Ivanov, un gentleman foarte rafinat, cu bărbie ascuțită și blondă:

— Pentru o asemenea faptă, să-l omori și tot n-ar fi de ajuns, Piotr Stepanovici! Ce naiba face? O să nenorocească institutul! Ai?! Ce exemplar extraordinar, mascul din specia Pipa americana, 13 cm lungime...

Mai departe fu și mai rău. După moartea lui Vlas, geamurile institutului înghețară tun și acum ferestrele erau acoperite pe dinăuntru de flori de gheață. Pieriră iepurii, și vulpile, și lupii, și peștii, și toți șerpii. Persikov tăcu zile în șir, apoi se îmbolnăvi de pneumonie, dar nu muri. Când se însănătoși, începu să vină de două ori pe săptămînă la institut, în sala rondă, unde se înregistrau întotdeauna, indiferent de temperatura de afară, – 5C, și unde ținea prelegeri. În galoși și cu căciulă, scoțînd aburi pe gură, el vorbea unui auditoriu de opt persoane despre „Reptilele zonelor tropicale și ecuatoriale“. Restul timpului și-l petrecea acasă, în camera burdușită de cărți, întins pe divan și înfășurat în pătură. Tușea și privea la gura larg deschisă a unei sobițe pe care Maria Stepanovna o hrănea cu scaune aurite, și-și amintea de broasca de Surinam. Dar totul are un sfîrșit pe lume. S-a sfîrșit și anul 1920 și 1921, iar în 1922 s-a înregistrat un fel de revenire. Mai întîi în locul răposatului Vlas a apărut Pankrat, un paznic tînăr, însă promițător, institutul a început să fie încălzit cîte puțin. Iar în vară, Persikov, cu ajutorul lui Pankrat, a prins pe rîul Kliazma 14 bucăți de broaște rîioase vulgare. Viața începu să clocotească din nou în terariul institutului. În 1923 Persikov ținea prelegeri de opt ori pe săptămînă, de trei ori la institut și de cinci ori la universitate; în 1924, de treisprezece ori pe săptămînă și, în plus, și la facultățile muncitorești, iar în 1925, primăvara, i s-a dus vestea că la examene a picat 76 de studenți și pe toți la reptile.

— Cum, nu știți prin ce se deosebesc ofidienii de reptile? Întreba Persikov. E ridicol, tinere. Ofidienii nu au rinichi. Nu au! Așa. Rușine. Probabil sînteți marxist!

— Marxist, răspundea zdrobit cel picat.

— Deci, vă rog, la toamnă, spunea Persikov cu amabilitate și-i striga vesel lui Pankrat: următorul!

Așa precum amfibienii învie după o lungă secetă, la prima ploaie abundentă, și profesorul Persikov a înviat în anul 1926, cînd o companie mixtă americano-rusă a construit, începînd de la intersecția străzilor Gazetnaia și Tverskaia, în plin centrul Moscovei, 15 clădiri cu 15 etaje. La periferie se mai construiseră încă 300 de vile muncitorești, fiecare cu cîte opt apartamente, punîndu-se capăt, o dată pentru totdeauna, acelei groaznice și ridicele crize de locuințe care i-a chinuit pe moscoviți între 1919 și 1925.

A fost o vară minunată în viața lui Persikov, care acum chicotea și-și freca palmele mulțumit, amintindu-și cum se îngheșuiau împreună cu Maria Stepanovna în două camere. Acum profesorul le primise pe toate

cinci înapoi, se extinse, își așează cele 2½ mii de cărți, exponatele împăiate, diagramele și preparatele, și își aprinse pe masa din cabinet o lampă verde.

Institutul era și el de nerecunoscut: fu zugrăvit într-o nuanță crem, se realizează o instalație specială de apă pentru reptile, toată sticlăria fu schimbată în cristaluri; au fost trimise de asemenea cinci microscopuri noi, mese de preparat din sticlă, globuri cu 2000 de lămpi și lumină reflectată, reflectoare și dulapuri pentru muzeu.

Persikov a înviat, iar toată lumea a aflat despre aceasta în decembrie 1926, de îndată ce apărură broșura: *Cu privire la înmulțirea tritonilor*, 126 de pagini, în „Analele Universității a IV-a“.

În 1927, toamna, apărură o lucrare vastă, de 350 de pagini, tradusă în 6 limbi, inclusiv în japoneză: *Embriologia pipidelor, a broaștelor rîioase și comune*. Preț: 3 ruble. Editura de Stat.

Iar în vara lui 1928 s-a împlinit acea grozăvie incredibilă...

1 Renumit teatru muzical la acea vreme.

2 Personaj real; Vlas a fost bucătar al familiei contelui Lev Tolstoi. În perioada în care se petrece acțiunea, descendenții marelui scriitor locuiau, într-adevăr, în zona descrisă de Bulgakov, pe strada Precistenka. Vlas, decedat realmente în acele cumplite vremuri de foamete, este evocat de autor și în capodopera *Inimă de cîine*.

3 Referire la A.V. Lunacearski.

Capitolul II

Bucla colorată

Deci, profesorul aprinse lumina în glob și privi de jur împrejur. Aprinse și reflectorul de deasupra mesei de disecții, îmbracă un halat alb și zornăi niște instrumente pe masă.

Multe dintre cele 30 de mii de trăsuri mecanice care cutreierau Moscova în 1928 treceau și pe strada Herzen, fișîind pe caldarîmul lustruit și, din minut în minut, cu scrișnete grozave, tramvaiele 16, 22, 48 sau 53 se rostogoleau la vale, pe strada Herzen, înspre intersecția cu strada Mohovaia. Reflexele de lumini multicolore se oglindeau în sticlăria cabinetului, iar undeva departe se vedea secera palidă a lunii alături de cupola greoaie și întunecată a Catedralei Mîntuitorului⁴.

Dar nimic din agitația de primăvară a Moscovei nu-l preocupa pe profesor. El ședea pe un taburet cu trepied și șurub; cu degetele îngălbenite de tutun, răsucea cremaliera unui splendid microscop Zeiss în care fusese introdus un preparat de amoebe proaspete. În momentul cînd Persikov mărea de la 5 la 10000 de ori, ușa se întredeschise, apărură o bărbuță ascuțită, un pieptar de piele și asistentul spuse:

— Vladimir Ipatievici, am obținut mezenterul, nu vreți să aruncați o privire?

Persikov coborî de pe taburet, lăsă cremaliera și, răsucind încetișor țigara în mîini, intră în cabinetul asistentului. Acolo, pe o masă de sticlă, sugrumată și aproape moartă de groază și durere, fusese răstignită o broască pe un stativ de plută, iar măruntaiele ei transparente erau întinse pe abdomenul însîngerat pînă sub lentila microscopului.

— Excelent, spuse Persikov apropiind un ochi de ocularul aparatului.

Trebuie că era ceva foarte interesant de văzut în mezenterul broaștei, unde se zăreau ca-n palmă globulele roșii curgînd prin vasele sanguine. Persikov uită de amoebe și în decurs de o oră și jumătate priviră pe rînd prin ocularul microscopului. În tot acest timp, cei doi oameni de știință schimbă între ei replici vii, însă cu totul de neînțeles pentru oamenii de rînd.

Într-un târziu, Persikov se depărtă de microscop și spuse:

— Sîngele începe să se coaguleze, n-ai ce să-i faci.

Broasca mișcă cu greu capul și în ochii ei stinși se putu citi limpede: „niște ticăloși, asta sînteți...”.

Dezmorțindu-și picioarele, Persikov se ridică și se întoarse în cabinet, căscă, își șterse cu degetele pleoapele mereu inflamate și, așezându-se pe taburet, privi în microscop, puse degetele pe cremalieră și voi să răsucescă șurubul, dar se opri. Cu ochiul drept văzu în discul tulbure amoebele palide, iar în centrul discului văzu o buclă colorată, de forma unui zuluful. Atît Persikov, cît și sute dintre elevii săi îl văzuseră de multe ori și niciodată, nimeni nu fusese interesat de acest fenomen. De altfel, nici nu avea de ce. Bucla colorată de lumină indica faptul că preparatul nu este în focarul lentilei, și de aceea toți îl ștergeau cu o simplă răsucire de șurub, iluminînd cîmpul vizual cu o lumină albă, egală.

Degetele lungi ale profesorului cuprinsesă șurubul, dar tresăriră și se îndepărtară. Cauza era ochiul drept al lui Persikov care fu tulburat, uluit și chiar alarmat. Prin microscop nu privea ochiul unui oarecare, era ochiul profesorului Persikov! Toată viața, toate gîndurile i se concentrară în ochiul drept. Vreo 5 minute, într-o tăcere de piatră, ființa superioară o studie pe cea inferioară, forțîndu-și privirea asupra preparatului care nu era bine focalizat. Împrejur era liniște, Pankrat adormise în camera sa din vestibul și undeva departe niște sunete muzicale și cristaline anunțau plecarea asistentului său Ivanov, care își încuia cabinetul. Ușa de la intrare gemu și deodată se auzi glasul profesorului. Cu cine vorbea, nu se știe.

— Ce-o mai fi și asta? Nu înțeleg nimic...

Un camion întîrziat trecu pe strada Herzen și făcu să se clatine zidurile vechi ale institutului. Mojarul cu penseta zornăi pe masă. Profesorul păli și își duse mîinile spre microscop ca o mamă care ar dori să-și ferească pruncul. Acum nici nu mai putea fi vorba ca Persikov să răsucescă șurubul – o, nu! – și îi era chiar frică ca nu cumva vreo forță extraordinară să-i mute din cîmpul vizual ceea ce văzuse.

Se luminase deja, era o dimineață albă și o dungă aurie traversa zidurile crem ale institutului, cînd profesorul abandonă microscopul și păși pe picioarele amortite pînă aproape de fereastră. Cu degetele tremurînde apăsă pe buton, storurile grele și negre acoperiră lumina de dimineață și în cabinet se reîntronă noaptea cea savantă și înțeleaptă. Persikov, galben la față și plin de însuflețire, își depărtă picioarele, privi spre parchet cu ochii înlăcrimați și spuse:

— Cum așa? E groaznic!... E groaznic, domnilor, repetă el, adresîndu-se broaștelor rîioase din terariu, dar broaștele dormeau, așa că nu-i răspunseră.

El tăcu, se apropie de buton, ridică storurile, stinse luminile și privi din nou la microscop. Fața îi deveni tensionată și el își apropie sprîncenele galbene ca niște tufe.

— Aha, aha, mormăi, a dispărut. Înțeleg. În-țe-leg, silabisi el, privind cu însuflețire nebunească globul stins din tavan – e foarte simplu.

Din nou coborî storurile și din nou aprinse globul. Îl privi și rînji.

— O să-l prind, spuse el cu entuziasm și, plin de importanță, ridică degetul în sus, o să-l prind. S-ar putea să fie și de la soare.

Din nou storurile se ridicară; lumina bătea drept în geamuri. Soarele inundase zidurile institutului și lumina oblic pavajul străzii. Profesorul privea pe geam și socotea cam în ce poziție se va afla soarele ziua. Ba se apropia, ba se îndepărta, mișcîndu-se legănat, apoi în sfîrșit se apropie de pervaz.

Acum se apucă de o treabă importantă și tainică. Acoperi microscopul cu un clopot de sticlă, topi niște ceară în flacăra arzătorului și lipi clopotul de masă cu ceara pe care-și lăsă amprente degetului mare. Stinse flacăra, ieși și încuie cabinetul cu yala.

Coridoarele institutului erau semiluminate. Profesorul ajunsese la camera lui Pankrat în ușa căreia bătu mult timp și fără succes. Într-un tîrziu, de după ușă se auzi ceva ca un mîrîit de cîine în lanț, apoi o tuse, un muget, și apăru Pankrat în izmene vărgate cu șiret la glezne. Ochii lui îl priveau pe profesor cu o expresie tîmpă și încă mai mormăia de somn.

— Pankrat, spuse profesorul privind-l peste ochelari, scuze că te-am trezit. Uite ce e, amice, mîine n-ai ce căuta în cabinetul meu. Am lăsat acolo ceva care nu trebuie clintit de la locul lui. Înțeles?

— U-u-u, în-țe-les, răspunse Pankrat, neînțelegînd nimic, clătînîndu-se și mormăind.

— Nu, ascultă-mă, trezește-te, Pankrat, spuse zoologul și-l împunse cu degetul în coaste, ceea ce avu ca rezultat apariția unei umbre de conștiință în ochii paznicului. Cabinetul l-am încuiat, continuă Persikov, așa că nu-i nevoie să faci curat pînă sosesc eu. Ai înțeles?

— Înțeles, horcăi Pankrat.

— Splendid, poți să te culci.

Pankrat se întoarse, dispăru după ușă și se prăbuși instantaneu în pat, iar profesorul începu să se îmbrace în vestibul. El îmbrăcă pardesiul de vară gri și pălăria moale, apoi, amintindu-și de ceea ce văzuse la microscop, își privi galoșii ca și cum i-ar fi văzut înfîia oară. Apoi, după ce îl încălță pe cel stîng, vru să-l încălțe și pe dreptul, tot pe piciorul stîng, dar nu reuși.

— Ce întîmplare grozavă! Dacă nu m-ar fi chemat la el, spuse savantul, nici măcar nu l-aș fi observat. Ce să fie oare?... Dracu' știe!...

Profesorul zîmbi, se încruntă la galoși, îl scoase pe stîngul și-l încălță pe dreptul – Dumnezeu! Nici măcar nu poți să-ți dai seama de urmări!... – profesorul lovi cu dispreț în galoșul stîng care nu voia să

îmbrăce pantoful drept și se îndreptă spre ieșire cu un singur galoș în picioare. Aici pierdu batista și ieși, închizînd după el ușa masivă. Pe terasă căută mult timp chibriturile, bătîndu-se peste buzunare, le găsi și ieși în stradă cu țigara neaprinsă în gură.

Pînă la catedrală, profesorul nu întîlni pe drum pe nimeni. Acolo profesorul ridică ochii și privi cupola aurie. Lumina dulce a soarelui mîngîia cupola dintr-o latură.

— Cum de nu l-am observat mai demult! Ce împlinire! Ptiu, prostule, – profesorul își privi picioarele încălțate diferit –, hm... ce-i de făcut? Să mă întorc la Pankrat? Nu cred să-l mai pot trezi. Să-l arunc, e păcat de el. O să-l duc în mînă. Scoase galoșul și porni mai departe cu scîrbă.

De pe strada Precistenka ieși un automobil vechi cu trei pasageri. Doi dintre ei, chercheliți, țineau pe genunchi o femeie fardată strident, îmbrăcată în șalvari de mătase, cum era moda în 1928.

— Hei, nene! – strigă ea cu o voce dogită – al doilea galoș l-ai băut, ai?!

— Se vede treaba că moșulică s-a cinstit bine la „Alkazar”⁴, urlă bețivanul din stînga, iar celălalt scoase capul pe geam și strigă:

— Bătrîne, e cumva deschisă crîșma de noapte din strada Volhonka? Mergem într-acolo!

Profesorul îi privi sever pe deasupra ochelarilor, scăpă țigara din gură și uită pe loc de existența lor. Bulevardul Precistenka începuse să strălucească, iar Cupola Mîntuitorului ardea în lumină. Răsărise soarele.

⁴ Construită între 1838-1883, în memoria războiului din 1812 împotriva lui Napoleon, catedrala avea o cupolă centrală gigantică, aurită, care domina orașul. Întreaga construcție a fost demolată în anii '30 și reconstruită în anii 1995-1996.

⁵ Berărie în centrul Moscovei.

Capitolul III

Persikov a prins-o

De fapt, iată despre ce era vorba. Când profesorul și-a apropiat ochiul său genial de ocular, a observat că în bucla multicoloră de lumină se deslușea o rază distinctă, de culoare roșu-aprins, care părea că iese, ca să zicem așa, cam cât un vîrf de ac din ansamblul de culori.

Nenorocirea a constatat în faptul că privirea experimentată a virtuozului a fost ținută cîteva clipe de această rază. În interiorul ei profesorul a observat ceea ce era cu mult mai important decît fascicolul de lumină însuși, de altfel o creație întîmplătoare a jocului de oglinzi și lentile ale microscopului. Datorită faptului că profesorul fusese chemat de asistent, amoebele au zăcut în microscop sub incidența acestui fascicol timp de o oră și jumătate, interval în care s-au petrecut lucruri uimitoare. Pe cînd în exteriorul buclei de culori amoebele zăceau inerte, în interiorul razei de culoare roșie clocotea viața. Amoebele cenușii încercau pe cît posibil să se aproprie cît mai mult cu ajutorul pseudopodelor de fascicolul de lumină, unde (în mod miraculos) de-a dreptul înviau. Ele se îngrămădeau și se luptau pentru un loc sub incidența razei. O forță stranie le trezea aici la viață. În minuscula pată de lumină avea loc o înmulțire frenetică a acestor organisme. Răsturnînd toate legile arhicunoscute pe care Persikov le știa ca pe propriile buzunare, amoebele se înmulțeau cu viteza fulgerului. Ele se divizau și, în decurs de cîteva secunde, deveneau organisme complet mature, capabile la rîndul lor să se multiplice instantaneu. În interiorul razei, ca și în interiorul discului, se creă o înghesuială și apărură inevitabil lupta pentru existență. Nou-născuții se aruncau cu ferocitate unii asupra celorlalți, se sfîșiau și se înghițeau reciproc. În curînd, locul luptei fu presărat cu cadavre. Supraviețuiau doar cei mai buni și mai puternici. Aceștia din urmă erau însă de-a dreptul înspăimîntători. În primul rînd, depășeau ca dimensiuni orice amoebă normală și în al doilea rînd erau foarte agresivi și deosebit de agitați. Mișcările lor erau fulgerătoare, pseudopodele lor erau foarte lungi și operau cu ele, fără exagerare, ca niște caracatițe.

În seara următoare, profesorul, palid și supt la față, nemîncat, surescitîndu-se doar cu țigările răsucite cu mîna, studia atent noua generație de amoebe, iar în a treia zi trecu la studiul fascicolului de lumină.

Gazul ardea încetișor în arzător, din nou pe stradă se auzea agitație și profesorul, otrăvit de a suta țigară, cu ochii pe jumătate închiși, se lăsă

obosit pe spătarul trepidului.

— Da, acum totul este clar. Le-a înviat raza de lumină. Este un fascicol de lumină nestudiat încă de nimeni. Trebuie stabilit mai întâi dacă provine din lumina solară sau din cea electrică, mormăi ca pentru sine Persikov.

În decursul nopții următoare totul se lămurii. La trei microscop, Persikov obține trei raze, de la lumina soarelui nu obține nici una și spuse:

— E de presupus că nu se găsește în spectrul solar... hm, înseamnă că nu poate fi obținut decât de la lumina electrică. Privi cu drag globul mat din tavan, se însufleți și-l chemă în cabinet pe Ivanov. Îi povesti totul și-i arătă amoebele.

Docentul Ivanov fu uluit, realmente zdrobit: cum de un lucru atât de simplu ca această rază de lumină nu a fost observat mai demult, fir-ar al naibii să fie! Măcar de cineva, oricine, măcar și de el, Ivanov... e ceva nemaipomenit! Priviți numai...!

— Ia priviți, Vladimir Ipatievici! – spunea Ivanov lipind cu groază ochiul de ocular – priviți ce se petrece aici?! Cresc sub ochii mei... Ia uitați-vă...

— Le studiez deja de trei zile, răspunse însuflețit Persikov.

Apoi, între cei doi avu loc o conversație, esența căreia se reducea la următoarele: docentul Ivanov se angajează să construiască din lentile și oglinzi un aparat optic în interiorul căruia să se poată obține raza cu pricina, însă la dimensiuni mai mari și în afara microscopului. Ivanov speră, este convins că totul este extrem de simplu. El va obține fascicolul de lumină, iar Vladimir Ipatievici nu are de ce să se îndoiască de rezultat. Aici însă ajunseseră la o problemă delicată.

— Piotr Stepanovici, când voi publica lucrarea o să menționez că realizarea aparatului vă aparține, interveni Persikov, simțind că trebuie să iasă din impas.

— O, dar aceasta n-are nici o importanță... Deși, bineînțeles...

Și impasul fu depășit. Din acest moment raza puse stăpânire și pe Ivanov. În timp ce Persikov, slăbit și epuizat, își petrece zilele și nopțile la microscop, Ivanov trebuia în cabinetul de fizică plin de lămpi strălucitoare, combinând lentile și oglinzi. Îl ajuta și un mecanic.

La cererea Comisariatului poporului pentru instrucțiunea publică, Persikov primi din Germania trei colete care conțineau oglinzi convexe, concave și chiar niște sticle șlefuite concav-convexe. Totul se sfârși când Ivanov termină construcția aparatului și reuși să obțină în interiorul acestuia raza roșie. Și pe drept cuvânt o obținuse cu măiestrie: fascicolul era gros, vreo 4 centimetri diametru, ascuțit și puternic.

Pe data de 1 iunie aparatul fu instalat în cabinetul lui Persikov, care începu, frenetic, experiențe cu ouă de broască expuse la raza roșie. Experiențele dădură rezultate fantastice. În decurs de 48 de ore din ouă ieșiră sute de mormoloci. Dar aceasta nu reprezenta nimic în comparație cu faptul că în decurs de o zi se transformară în broaște, și încă în niște broaște agresive și nesățioase, astfel că jumătate dintre ele fură pe loc halite de cealaltă jumătate. În schimb, cele rămase în viață începură de îndată să depună ouă și peste două zile apărură o nouă generație de nenumărate broaște, fără nici o intervenție din partea razei roșii. În cabinetul omului de știință se petrecea ceva de nedescris: mormolocii se împrăștiu prin întreg institutul, prin terariu și chiar pe podele; prin toate ungherele broaștele orăcăiau zgomotos în cor, ca pe malul bălții. Pankrat, care și-așa se cam ferea de Persikov ca de foc, nutrea acum un singur sentiment față de el: groază nebună. Peste o săptămână, însuși savantul simți că înnebunește. Institutul se umplu cu miros de eter și cianură de potasiu, iar Pankrat era cât pe-acți să se otrăvească, fiindcă și scosese masca mai devreme decât trebuia. Într-un sfârșit, generația de locuitori ai bălții fu nimicită, iar cabinetele aerisite.

Persikov îi spuse lui Ivanov:

— Să știți, Piotr Stepanovici, că acțiunea fascicolului asupra deuteroplasmiei și în general asupra celulei-ou este uluitoare.

Ivanov, un gentleman, de altfel, rece și reținut, îl întrerupse pe profesor pe un ton neobișnuit:

— Vladimir Ipatievici, de ce vă pierdeți în detalii, ce deuteroplasmă?!... Să o spunem deschis: ați descoperit ceva nemaiauzit; făcu un efort și reuși să stoarcă din el: profesore Persikov, ați descoperit raza vieții!

O nuanță de culoare abia perceptibilă apărură în obraji palizi și nerași ai lui Persikov.

— Ei, nu, nici chiar așa, mormăi el.

— Dumneavoastră, continuă Ivanov, vă veți acoperi de glorie... Simt că amesc. Înțelegeți, Vladimir Ipatievici, continuă el pătimaș, eroii lui Wells⁶ sînt niște mofturi în comparație cu dumneavoastră... Iar eu care credeam că-s povești... Vă amintiți de *Hrana zeilor*?

— A, parcă era un roman, răspunse Persikov.

— Da, da... Dumnezeule, dar e foarte cunoscut!

— Am uitat, răspunse Persikov, știu că l-am citit, dar am uitat despre ce era vorba.

— Cum adică ați uitat, priviți aici – Ivanov ridică de pe masa de sticlă un broscoi de dimensiuni incredibile, cu pîntecul umflat. Chiar după moarte, botul broaștei păstra aceeași expresie feroce – este de-a dreptul

monstruos!

6 Nuvela a fost scrisă sub impresia produsă asupra autorului de romanele *Hrana zeilor*, *Omul invizibil* și *Insula doctorului Moreau* de H.G. Wells.

Capitolul IV

Preoteasa Drozdova

Dumnezeu știe, Ivanov era vinovat, ori poate veștile senzaționale se propagă singure prin aer, dar, îndată, în Moscova cea enormă și clocotitoare, se răspîndi vestea despre raza roșie și profesorul Persikov. E drept, cam în treacăt și oarecum nelămurit. Știrea despre descoperirea cea miraculoasă apăsese ba aici, ba colo, prin capitala inundată de lumină, pînă cînd, la un moment dat, cam pe la mijlocul lui iulie, pe pagina a 20-a a ziarului „Izvestia“, la rubrica „Noutăți ale științei și tehnicii“ apăsese o scurtă însemnare care se referea la raza roșie. Era spus, foarte ceșos, cum că un renumit profesor al Universității a IV-a ar fi descoperit o rază capabilă să accelereze înmulțirea organismelor inferioare, însă raza ar mai trebui verificată. Numele profesorului era, desigur, greșit: în loc de Persikov, fusese tipărit „Pevsikov“.

Ivanov aduse ziarul și îi arătă lui Persikov notița:

— „Pevsikov“, bombăni Persikov trebăluind cu aparatul prin cabinet, de unde naiba au mai aflat toate astea?

Dar, vai, greșeala de tipar nu-l salvă pe Persikov de evenimentele care urmau să se petreacă începînd chiar de a doua zi. Aceste evenimente aveau să-i tulbure întreaga existență.

Pankrat, după ce în prealabil bătu la ușă, intră în cabinet și îi înmîină lui Persikov o carte de vizită superbă, pe hîrtie cretată.

— E dincolo, adăugă timid Pankrat.

Pe cartea de vizită era scris cu litere elegante:

Alfred Arkadievici Bronski

Colaborator al revistelor moscovite *Focul roșu*,

Ardeul roșu, *Revista roșie*, *Reflectorul roșu*

și al ziarului *Moscova roșie seara*.

— Trimite-l la dracu', spuse monoton Persikov și aruncă de pe masă cartea de vizită.

Pankrat se întoarse și ieși, dar peste 5 minute veni înapoi cu o expresie suferindă pe față, cu un al doilea exemplar al aceleiași cărți de vizită.

— Îți bați joc de mine? scîrțîi Persikov și pe dată deveni amenințător.

— Zice că-i de la G.P.U.⁷, răspunse pîlînd Pankrat.

Persikov apucă cu o mînă cartea de vizită, pe care fu cît pe-aci să o rupă, iar cu cealaltă zvîrli penseta pe masă. Pe cartea de vizită era scris cu litere buclate: „Vă rog foarte mult, și îmi cer scuze, să mă primiți, mult stimate profesore, doar 3 minute pentru sarcina socială a presei și în calitate de colaborator al revistei *Corbul roșu*, editată de G.P.U.”.

— Ia cheamă-l încoace, spuse Persikov sufocîndu-se.

De după spinarea lui Pankrat apăru instantaneu un tinerel proaspăt ras, cu o față unsuroasă. Ce te uimea la el erau sprîncenele, veșnic ridicate de parc-ar fi fost un chinez, cu ochii ca niște agate care nu-și priveau interlocutorul, nici măcar preț de o secundă. De îmbrăcat, era îmbrăcat fără cusur și în ton cu moda. Avea un sacou îngust și lung pînă la genunchi, pantaloni foarte largi și îngustați la gleznă, precum și o pereche de ghete, enorm de late, cu vîrfurile ca niște copite. În mînă ținea un bastonaș, pălăria ținută și un blocnotes.

— Ce doriți? – întrebă Persikov pe un ton care-l făcu pe Pankrat să dispară imediat după ușă – doar vi s-a spus că sînt ocupat!

În loc de răspuns, tînărul făcu două plecăciuni în fața profesorului, una pe stînga, după care încă una, pe dreapta, apoi făcu ochii roată prin cabinet și, instantaneu, în blocnotes apăru o notiță.

— Sînt ocupat, spuse profesorul privind cu scîrbă la ochii musafirului, dar fără nici un efect, căci privirea noului-venit nu putea fi surprinsă.

— Mii de scuze, mult stimate profesore, rosti tînărul cu o voce ascuțită, mii de scuze că am îndrăznit să vă răpesc din prețiosul dumneavoastră timp. Însă știrea despre descoperirea dumneavoastră epocală, care a produs vîlvă în întreaga lume, obligă revista noastră să vă cerem cîteva lămuriri.

— Ce fel de lămuriri în întreaga lume? gemu Persikov cu glas pițigăiat și îngălbeni. Nu sînt obligat să dau nimănui nici un fel de lămuriri... Sînt ocupat, groaznic de ocupat.

— La ce lucrați? întrebă dulceag tînărul și mai făcu o însemnare în carnet.

— Păi eu... De ce? Vreți să publicați ceva?

— Da, răspunse tinerelul și-ncepu să noteze cu repeziciune în carnețel.

— În primul rînd n-am de gînd să public nimic pînă nu sîrșesc cercetările... Cu atît mai mult în ziarele dumneavoastră... În al doilea rînd, de unde cunoașteți toate acestea? și Persikov se simți pierdut.

— Este adevărată știrea că ați descoperit raza vieții noi?

— Ce fel de viață nouă, se îndîrji profesorul, ce tot îndrugați la

prostii? Raza pe care o cercetez nu este nici pe departe studiată și, în general, nu cunoaștem încă nimic despre ea! Există posibilitatea ca această rază să mărească vitalitatea protoplasmei...

— De câte ori? Întrebă repezit tînărul.

Persikov era definitiv pierdut... Ce tip!... Naiba știe!

— Ce-i cu întrebările astea meschine?... Ei, să presupunem că de 1000 de ori!...

În ochii tînărului se aprinse o bucurie de răpitor.

— Se obțin organisme gigantice, nu-i așa?

— Aiurea! E adevărat, cele obținute de mine sînt mai mari decît cele obișnuite... Au și unele proprietăți noi... bine, dar ceea ce e important nu e dimensiunea, ci viteza incredibilă cu care se înmulțesc.

Persikov simți că își făcuse singur rău și se îngrozii.

Tînărul umpluse o pagină întreagă și începuse deja una nouă.

— Doar n-o să scrieți asta! gemu Persikov disperat, dîndu-se bătut și simțind că este în mîinile tînărului, ce tot scrieți acolo?

— E adevărat că în decurs de 48 de ore din niște ouă, din niște icre se pot obține două milioane de mormoloci?

— Din ce cantitate? strigă ca turbat Persikov, făcîndu-se iar alb la față, ați văzut vreodată cum arată un ou... să zicem, ouăle de broască?

— Dintr-o litră? Întrebă tînărul fără să se intimideze.

Persikov deveni stacojiu.

— Așa se măsoară icrele? Ptiu! Ce tot trîncăniți? Deși... desigur, dacă iei o litră de ouă de broască... atunci, desigur... drace, în fine cam atîția mormoloci ar ieși, poate chiar mai mulți.

Ochii tînărului se aprinseră ca niște briliante și dintr-o trăsătură de condei mai umplu o pagină.

— E adevărat că aceasta va revoluționa zootehnia în întreaga lume?

— Ce-i cu întrebările acestea gazetărești? spuse Persikov, și, în general, nu vă permit să publicați niște prostii. Pe mutra dumitale se vede că scrieți numai porcării!

— Aș vrea o poză de-a dumneavoastră, profesore, vă rog mult, murmură tînărul și închise blocnotesul.

— Fotografia mea? În revistele dumitale? Împreună cu bazaconiile pe care le publicați? Nu, nu, nu... și, apoi, sînt ocupat... vă rog!

— Măcar una veche, o să v-o returnăm imediat.

— Pankrat! zbieră turbat profesorul.

— Respectele mele, spuse tînărul și dispăru.

În locul lui Pankrat, de după ușă se auzi un zgomot străin și sacadat de macanism, ca și cum cineva călca cu niște potcoave pe podea. În cabinet

intră un individ enorm de gras, îmbrăcat în bluză și pantaloni croiți din pînză de plapumă. Piciorul lui stîng era de fapt o proteză care trosnea și scrișnea; în mînă ducea o servietă. Fața lui rotundă și bărbierită, plină, parcă, de piftie gălbuie, radia un zîmbet binevoitor. Individul se înclină, militărește, în fața profesorului și, de îndată, proteza trosni ca un arc. Persikov înlemni.

— Domnule profesor, începu necunoscutul cu o voce plăcută și răgușită, iertați, vă rog, un biet muritor de rînd care v-a tulburat căminul.

— Sînteți reporter? întrebă Persikov. Pankrat!

— Deloc, domnule profesor, răspunse grăsanul, permiteți-mi să mă prezint: căpitan de cursă lungă și colaborator al ziarului *Curierul industriei* de pe lîngă Consiliul de Miniștri.

— Pankrat! strigă isteric Persikov și de îndată sună telefonul. Pankrat! repetă profesorul. Alo!

— Ferzeihen Sie bitte, Herr Professor, răspunse răgușit telefonul în germană, das ich störe. Ich bin Mitarbeiter des *Berliner Tageblatt*8...

— Pankrat! urlă profesorul în receptor, bin momental sehr beschäftigt und kann Sie jetzt nicht empfangen!9... Pankrat!!!

În acest timp la ușa de la intrare începu să sune soneria.

*

&bsn;&bsn;

— Groaznica crimă din strada Bronnaia!!! strigau zeci de voci răgușite și nefirești, învîrtindu-se în aglomerația de lumini pe pavajul înfierbîntat de soarele de iunie, printre roți și străfulgerări de faruri, groaznica apariție a ciumei găinilor semnalată la preoteasa Drozdova10 cu portretul acesteia!... Groaznica descoperire a razei vieții de către profesorul Persikov!!

Persikov țîșni înainte și fu cît pe-aci să fie călcat de un automobil pe strada Mohovaia. Înăhță cu furie unul dintre ziare.

— 3 copeici, cetățene! strigă băiețelul, care se retrăsese înspre aglomerația de pe trotuar, zbierînd din nou: *Gazeta roșie de seară*, descoperirea razei X!!

Persikov, uluit, desfăcu ziarul și se lipi de stîlpul felinarului. De pe pagina a 2-a, în stînga sus, într-un chenar gros privea spre el un chip chel, cu ochi nevăzători și cu falca atîrnînd, desigur rod al activității artistice a lui Alfred Bronski. „V.I. Persikov, descoperitorul enigmaticei raze roșii“ – glăsuia inscripția de sub desen.

Mai jos, sub titlul „Enigma mondială“, articolul începea cu

cuvintele:

„Luați loc, ne spuse cu amabilitate experimentatul savant Persikov...”

Sub articol urma semnătura:

„Alfred Bronski (Alonzo)”.

Deasupra clădirii Universității apăru o lumină verde și pe cer se aprinseră niște litere de foc. „Ziarul vorbitor”. Într-o clipă mulțimea umplu până la refuz strada Mohovaia.

„Luați loc!!! urlă o voce din difuzorul de pe acoperiș, o voce insuportabilă, ascutită, identică cu vocea, amplificată de mii de ori, a lui Alfred Bronski, ne spuse experimentatul savant Persikov. De mult doream să încunoștințez proletariatul moscovit de rezultatele descoperirii mele...”

În spatele lui Persikov se auzi un scârțâit de mecanism și simți cum cineva îl trage de mîneacă. Întorcîndu-se, zări fața galbenă a proprietarului protezei mecanice. Ochii acestuia erau înlăcrimați, iar buzele îi tremurau.

— Mie, domnule profesor, n-ați binevoit să-mi vorbiți despre uimitoarea dumneavoastră descoperire, spuse el cu tristețe și suspină adînc. S-au dus cele cincisprezece ruble ale mele¹¹.

Grăsanul privea cu jale spre difuzorul de pe acoperișul universității, de unde, ca dintr-o gură neagră, vocifera invizibilul Alfred. Lui Persikov i se făcu milă de grăsan.

— Eu, mormăi el, prinzînd cu ură cuvintele care se prăvăleau din cer, nu i-am spus nici un „luați loc”! Este pur și simplu de o nerușinare cu totul ieșită din comun! Scuzați-mă, dar cînd intră peste tine cineva, și mai ai și de lucru... Bine, eu nu vorbesc despre dumneavoastră...

— Domnule profesor, poate îmi puteți da măcar descrierea aparatului? spuse mecanic, pe un ton lingușitor și trist – doar acum vă este totuna...

— Dintr-o litră de icre, în decurs de trei zile, se obține un număr incomensurabil de mormoloci, urlă omul invizibil din difuzor.

— Tu-tu, claxonau grav automobilele de pe strada Mohovaia.

— O, ho, ho... Ia te uită! O, ho, ho, foșnea gloata, ridicînd capetele.

— Ce ticălos, ai! spuse Persikov, tremurînd de furie și fierbînd, apoi, către omul mecanic: ei, poftim, cum vă place? o să-l reclam!

— Revoltător! fu de acord grăsanul.

Un fulger orbitor, violet, îl izbi în ochi pe profesor și pentru o clipă totul din jur păru că se aprinde: felinarul, pavajul străzii, zidurile galbene și fețele curioase.

— Pe dumneavoastră vă fotografiază, domnule profesor, șopti grăsanul entuziasmat și se agăță de brațul lui Persikov ca o halteră. În aer se

auziră scrișnete metalice.

— La dracu' cu voi toți! strigă Persikov, smulgându-se din gloată și tîrînd haltera după el.

— Hei, taxi! În strada Precistenka!

O mașinuță coșcovită și bătrînă, de construcție 1924, se opri duduind lîngă trotuar. Profesorul încercă să urce în cabină, străduindu-se să se dezlipească de grăsan.

— Mă incomodezi, se rățoi el, acoperindu-și ochii de fulgerele violete.

— Ați citit? Ce strigă?... Profesorul Persikov și copiii lui au fost înjunghiați în strada Malaia Bronnaia! se auziră strigăte din gloată.

— N-am copii de nici un fel, pui de cățea ce sînteți! urlă Persikov și deodată intră în obiectivul unui aparat care-l fulgeră din profil, cu gura deschisă și ochii furioși.

— Krh... tu, krh... tu, tuși taxiul și se înfipse în mulțime.

Grăsanul ședea deja în cabină și-i încălzea șoldul profesorului.

7 Gosudarstvennoe politiceskoe upravlenie (Direcția politică de stat) – serviciul de securitate al statului din acea perioadă, precursor al K.G.B.

8 Scuzați-mă, domnule profesor, pentru deranj. Sînt colaboratorul ziarului *Berliner Tageblatt*... (germană coruptă în original, în transcriere fonetică; aici și *passim*, cu caractere de rînd).

9 În clipa de față sînt foarte ocupat și nu vă pot primi!... (*germ.*).

10 De la *drozd* – mierlă (*rus.*).

11 Onorariul pentru un articol de ziar.

Capitolul V

Întîmplarea cu găinile

Într-un orașel prăpădit de provincie, care se numea cîndva Troițk, actualmente Steklovsk din gubernia Kostroma, județul Steklovsk, în pridvodul unei căsuțe din strada Karl Radek¹², fostă Sobornaia, ieși o femeie cu năframă, îmbrăcată în rochie cenușie de stambă imprimată și începu să plîngă în hohote. Această femeie era văduva fostului protoieru Drozdov, de la fosta catedrală. Plîngea așa cu foc, încît, în curînd, în geamul căsuței de vizavi apăru chipul unei alte femei, cu năframă de mohair; zărind-o pe cea care plîngea, aceasta exclamă:

— Ce-i, Stepanovna, încă una?

— A șaptesprezecea! răspunse, înecată în plîns, fosta Drozdova.

— Aoleu, se tîngui și clătină din cap cu năframă de mohair, ce-o mai fi și aiasta? S-o fi mîniat Cel-de-Sus, pe cuvînt! Și chiar a pierit?

— Haide și vezi, Matriona, mormăi preoteasa suspinînd adînc și prelung, hai să vezi ce-i cu ea!

Se auzi zgomotul porțiței strîmbe și cenușii, pașii desculți ai femeii traversară movilele prăfuite ale uliței și preoteasa înlăcrimată o conduse pe Matriona spre ograda cu păsări.

Trebuie spus că văduva părintelui protoieru Savvati Drozdov, răposat în anul 1926 din motive de supărare antireligioasă, nu se lăsase copleșită, ci pusese bazele unei minunate crescătorii de găini. De îndată ce treburile văduvei începură să meargă bine, i se aplică un asemenea impozit, încît creșterea găinilor fu cît pe-aci să dispară complet, dacă nu ar fi intervenit niște oameni inimoși. Aceștia o lămuriră pe văduvă să dea o declarație către autoritățile locale, din care să reiasă că ea, văduva, a pus bazele unei cooperative avicole, din care făceau parte Drozdova în persoană, slujnica ei devotată, Matrioșka, precum și nepoata cea surdă a văduvei. Impozitul fu ridicat, iar creșterea găinilor înflori într-afût, încît în anul 1928, în curtea plină de praf, mărginită pe toate părțile de cotețe, puteai vedea pînă la 250 de găini o dată, printre care, chiar și din rasa Cochinchina.

Ouăle văduvei apăreau în fiecare duminică în piața din Steklovsk, comerț cu astfel de ouă se făcea și la Tambov, iar uneori apăreau chiar în vitrinele de sticlă ale fostului magazin al proprietarului Cicikin, „Cașcaval și unt“, din Moscova.

Și iată că a 17-a la număr, moțata favorită din rasa Brahmaputra,

pășea prin ogradă și vărsa. „Er... rr... url... go-go-go“, făcea găina și-și ridica ochii triști spre soare, de parcă l-ar fi privit pentru ultima oară. Pe sub ciocul găinii, unul dintre membrii cooperativei, Matrioșka, țopăia pe vine, ținând în mână o cană cu apă.

— Moțato, scumpo, pui, pui, pui... bea apică, o implora Matrioșka și urmărea ciocul găinii cu cana de apă, însă moțata nu voia să bea. Găina căscă ciocul larg și ridică în sus capul, apoi începu să verse sânge.

— Sfinte Iisuse! strigă invitata, lovindu-se cu palmele peste șolduri, ce-o mai fi și aiasta? Țasta-i sânge de rană. Să mă bată Cel-de-Sus, niciodată n-am văzut găină să aibă grețuri ca omu’!

Aceste cuvinte fură cuvintele de prohod pentru biata moțată, care se răsuci pe-o parte, căzu, izbi neajutorată cu ciocul în praf și-și dădu ochii peste cap. Apoi se răsturnă pe spate, întinse picioarele și nu mai mișcă. Matrioșka începu să plîngă cu voce groasă și răsturnă cana: văduva, – președinta cooperativei –, plînsă și ea, iar invitata se aplecă spre urechea văduvei și-i șopti:

— Stepanovna, să mă trăsnească de nu-i așa, dar eu cred că găinile tale sînt deocheate. Cine-a mai văzut așa ceva! Nici nu sînt așa boli la găini! Cineva ți-a deocheat găinile.

— Dușmanii mei! exclamă preoteasa spre cer. Ce-or mai fi vrînd, să mă-ngroape de vie?

Răspunsul la întrebare fu un cîntat asurzitor de cocoș, apoi din coteț ieși un cocoș năpîrlit și uscățiv, cu mersul ca de bețiv ieșit din crîșmă. El le aruncă o privire sălbatică, tropăi pe loc, își desfăcu aripile ca un uliu, dar nu zbură, ci începu să alerge în cerc, ca un cal ținut cu frînghia. La a treia roată el se opri, vărsă și începu să horcăie răgușit. După ce lăsă pete de sânge de jur împrejur, se răsturnă pe spate și-și întinse picioarele spre soare ca pe niște catarge. Curtea se umplu de vaiete de femei. Din cotețe se auziră cotcodăceli agitate, bătai de aripi și vînzoleală.

— Ascultă-mă pe mine că e deochi! spuse triumfătoare invitata. Ia cheamă pe părintele Serghie să țină o slujbă.

La 6 seara, cînd soarele coborîse ca un chip de foc printre tulpinile tinere de floarea-soarelui, părintele Serghie, preotul bisericii, tocmai terminase rugăciunea și acum dezbraca epitrahilul. Capete de curioși se înălțau prin gărdulețul vechi și se ițeau prin deschizături. Văduva, îndurerată, îmbrățișă crucea și udă cu lacrimi hîrtia portocalie și mototolită de o rublă pe care apoi i-o întinse părintelui. Acesta suspină și făcu o remarcă referitoare la faptul cum că „noi... l-am mîniat pe Cel-de Sus“. Pe chipul părintelui se putea citi că știe de ce s-a mîniat Cel-de Sus, însă nu poate să spună.

Apoi mulțimea din uliță se împrăstie și deoarece găinile se culcă devreme, nimeni n-avea să afle că la vecinul văduvei Drozdova pieriseră deja 3 găini și un cocoș, chiar în coteț. Avuseseră aceleași simptome ca și găinile Drozdovei, dar moartea le surprinsese în liniște în cotețul încuiat. Cocoșul se prăbușise cu capul în jos și pierise. În ce privește cotețele văduvei, acestea erau învăluite într-o liniște de moarte, iar cadavrele înțepenite ale păsărilor zăceau în mormane.

Orașul fu trezit de dimineață ca de tunet, căci împlinirea luase proporții monstruoase și stranii. Pe strada Karl Radek, către amiază, mai supraviețuiseră doar 3 găini, cele de la căsuța izolată unde-și închiriasse camera inspectorul financiar de la județ, dar, în curînd, pieriră și acestea. Spre seară orașelul Steklovsk fierbea și clocotea ca un stup; groaznicul cuvînt „epidemie“ era pe buzele tuturor. Numele Drozdovei nimeri în paginile ziarului local *Luptătorul roșu* sub titlul „O ciumă a găinilor?“, iar de acolo ajunsese la Moscova.

*

&bsn;&bsn;

Viața de zi cu zi a profesorului Persikov căpătă o tentă ciudată, neliniștită și tulburată; într-un cuvînt, era imposibil să lucreze într-o astfel de ambianță. A doua zi după ce scăpă de Alfred Bronski, fu nevoit să-și decupleze telefonul din cabinet. Seara, trecînd cu tramvaiul pe strada Ohotnîi, își văzu chipul pe ecranul de pe acoperișul unei clădiri masive cu inscripția „Ziarul muncitoresc“. Era chiar el, zbătîndu-se să urce în cabina taxiului, iar de brațul lui se agățase bila mecanică îmbrăcată în plapumă. Pe ecranul alb de pe acoperiș, imaginea tremurîndă se schimbă brusc și profesorul reapăru în ipostaza în care se apăra cu pumnii de fulgerele aparatelor de fotografiat. Imediat răsăriră niște slove de foc: „Profesorul Persikov, călătorind cu automobilul, dă explicații renumitului nostru reporter, căpitan Stepanov“. Și într-adevăr, apăru imaginea automobilului care străbătea strada Volhonka trecînd pe lîngă Catedrala Mîntuitorului. În cabină se zbătea profesorul, avînd întipărită pe față expresia unui lup încolțit.

— Diavoli, nu oameni, mormăi printre dinți zoologul și trecu mai departe.

În aceeași zi, seara, reîntors acasă, în strada Precistenka, zoologul primi de la menajera Maria Stepanovna 17 bilete cu numere de telefon, de la cei care-l căutaseră în lipsa lui. Maria Stepanovna îi declară că fusese un adevărat chin. Profesorul vru să rupă biletele, dar se opri, pentru că în

dreptul unuia dintre nume văzu scris: „Comisariatul poporului pentru sănătate“.

— Ce-i asta? spuse uluit profesorul cel ciudat, ce naiba i-o fi apucat?

La zece și un sfert seara sună soneria și profesorul fu nevoit să discute cu un individ îmbrăcat impecabil. Ceea ce-l făcu pe profesor să-l primească fusese cartea de vizită pe care scria (fără a specifica numele): „Șeful plenipotențiar al reprezentanțelor comerciale străine din Republica Sovietelor“.

— Lua-l-ar dracu'! mîrîi Persikov aruncînd pe postavul verde lupa și niște diagrame și-i spuse Mariei Stepanovna: Chemați-l în cabinet pe plenipotențiarul ăsta.

— Cu ce vă pot fi de folos? – întrebă Persikov pe un ton care-l făcu pe șef să tresară. Persikov își mută ochelarii de pe nas pe frunte, apoi iarăși pe vârful nasului și-l studie cu atenție pe vizitator.

Nou-venitul strălucea tot, de la pantofii de lac pînă la pietrele prețioase din inele, iar în ochiul drept avea un monoclu. „Ce mutră scîrboasă“, gîndi involuntar Persikov.

Oaspetele începu discuția pe ocolite, ceru permisiunea de a aprinde un trabuc și Persikov se văzu în situația neplăcută de a-l invita să ia loc. În continuare musafirul își ceru un milion de scuze pentru că venise cam tîrziu, „dar... domnul profesor nu poate fi pri... hi-hi... pardon, găsit acasă“ (și musafirul hohoti ca o hienă).

— Da, sînt ocupat! răspunse Persikov atît de scurt și apăsător, încît musafirul fu traversat a doua oară de un fior.

Cu toate acestea, el și-a permis să-l tulbure pe renumitul savant, timpul înseamnă bani, cum se spune, trabucul nu-l deranjează cumva pe profesor?

— Hmm..., răspunse mormăind nemulțumit Persikov, și-a permis să...

— Totuși profesorul Persikov a descoperit raza vieții, nu-i așa?

— Pentru Dumnezeu, ce fel de viață? Astea-s născocirile ziariștilor! se animă Persikov.

— O, nu, hi-hi-hi... el înțelege perfect acea veridică modestie care reprezintă virtutea adevăraților savanți... Tocmai au sosit niște telegrame... În capitalele lumii, cum ar fi, spre exemplu, la Varșovia, sau la Riga, se cunosc deja experiențele. Numele profesorului Persikov se află pe buzele întregii omeniri... Întreaga lume urmărește cu răsuflarea tăiată experiențele profesorului Persikov... Dar, vai, toți cunosc perfect de bine viața grea a savanților din Rusia Sovietică... *Antr nu sua di...*¹³ Nu ne aude nimeni?...

Aici nu este prețuită munca științifică, de cercetare, tocmai de aceea el dorea să discute cu profesorul... O anumită putere occidentală oferă profesorului Persikov un ajutor complet dezinteresat pentru desfășurarea cu succes a lucrărilor sale de laborator. Ce rost are să bați mătânii aici... cum se spune în Sfînta Scriptură... Acel stat cunoaște bine greutatea incomensurabilă pe care le-a străbătut profesorul în anii 1919 și 1920 în timpul acelei hi-hi-hi revoluții. Se înțelege însă, totul trebuie să rămînă secret... dacă profesorul va informa puterea occidentală despre rezultatul cercetărilor, atunci statul respectiv îl va finanța pe profesor... Domnul profesor a construit un aparat optic, nu-i așa, ce interesant ar fi de văzut planurile de construcție a aparatului...

Și deodată musafirul scoase din buzunarul interior al hainei un teanc de bancnote nou-nouțe...

5000 de ruble sînt un fleac, dar domnul profesor le poate primi imediat ca un avans... nici măcar de semnătură nu-i nevoie... dacă profesorul ar deschide vorba despre vreo chitanță, l-ar putea jigni pe șeful plenipotențiar...

— Afară!!! răcni Persikov pe un ton atît de înspăimîntător, încît pianul din hol tresări pe clapele notelor celor mai înalte.

Musafirul dispăru atît de repede, încît peste un minut însuși Persikov începu să se întrebe dacă nu avusese cumva o halucinație.

— Găloșii lui?! urlă Persikov peste puțin timp, cînd intră în hol.

— Dînsul i-a uitat, răspunse tremurînd Maria Stepanovna.

— Aruncă-i!

— Cum să-i arunc? Poate vine după ei?!

— Predă-i comitetului de locatari. Cu semnătură. Să nu-i văd. La comitetul de locatari! Să ia în primire găloșii spionului.

Maria Stepanovna, făcîndu-și cruce, luă găloșii eleganți de piele și-i duse afară. După ce ieși, rămase un timp în fața ușii, apoi îi ascunse într-o debara.

— I-ai predat? întrebă furios Persikov.

— Predat.

— Chitanța unde-i?

— Vladimir Ipatievici, președintele comitetului e analfabet, cum o să...

— Imediat. Acum. Pe loc. Să fie. Chitanță. Cu semnătură. În locul lui poate să semneze orice alt ticălos știutor de carte!

Maria Stepanovna clătină din cap și se întoarse într-un sfert de oră cu următorul bilet: „Primit fond, de la prof. Persikov 1 (una) per. gal. Kolesov“.

— Asta ce mai e?

— Un jeton.

Persikov călcă în picioare jetonul, iar chitanța o ascunde sub presse-papier. Deodată un gând negru îi întunecă fruntea teșită. Se avîntă spre telefon, îl trezi pe Pankrat și-l întrebă dacă „totul e în ordine acolo“. Pankrat mugii în receptor ceva aproximativ, din care se putea deduce că totul era în ordine. Dar Persikov se liniști doar pentru o clipă. Apoi se agăță din nou de telefon și spuse:

— Dați-mi, vă rog, aia, cum îi zice, Lubianka¹⁴. Mersi... nu știu cui trebuie să mă adresez... se perindă pe la mine niște indivizi suspecti în galoși, da... sînt profesorul Universității a IV-a, Persikov...

Deodată convorbirea se întrerupse brusc. Persikov se îndepărtă de telefon, mormăind între dinți cuvinte ireproductibile.

— Vreți ceai, Vladimir Ipatievici? întrebă timid Maria Stepanovna, deschizînd ușa cabinetului.

— Nu vreau nici un fel de ceai... hmm... lua-i-ar dracu' pe toți... parc-au turbat, nu alta.

Peste exact 10 minute profesorul primi în cabinet noi oaspeți. Unul dintre ei, plăcut, rubicond și foarte delicat, era îmbrăcat într-o tunică militară modestă și pantaloni de cavalerist. Pe nas i se sprijinea un pince-nez ca un fluture de cristal. În mare, amintea de un înger cu cizme de lac. Al doilea era foarte sumbru, îmbrăcat în civil, dar hainele civile păreau că-l stînjenesc. Cel de-al treilea se manifestă oarecum diferit: el nu intră în cabinetul profesorului, ci rămase în anticamera întunecoasă. Cu toate acestea, de acolo avea o vizibilitate optimă asupra cabinetului luminat, străbătut de vinișoare de fum.

Fața celui de-al treilea, îmbrăcat tot în civil, era împodobită, de asemenea, de un pince-nez fumuriu.

Cei doi din cabinet îl torturară literalmente pe Persikov cu întrebări referitoare la cele 5000 de ruble, studiind în același timp cartea de vizită și cerînd profesorului să le reproducă înfățișarea musafirului.

— Dracu' să-l ia, bombăni Persikov, scîrboasă mutră. Un degenerat.

— N-avea cumva un ochi de sticlă? întrebă cel scund, cu voce răgușită.

— Să-l ia dracu'! Adică nu, nu era de sticlă, că-i fugeau ochii în toate părțile.

— Rubinstein? se adresă îngerul pe un ton calm și interogativ către piticul în civil. Acesta însă se încruntă și clătină negativ din cap.

— Rubinstein nu dă, de obicei, fără chitanță, în nici un caz,

bolborosi el, nu, nu e mîna lui. Cred că e vorba de ceva mai serios.

Povestea cu galoșii trezi o explozie de interes din partea noilor-veniți. Îngerul rosti doar cîteva cuvinte la telefon: „G.P.U. cheamă de urgență pe președintele comitetului de locatari Kolesov să vină cu galoșii în apartamentul profesorului Persikov“ și îndată apărură Kolesov, palid și cu galoșii în mînă.

— Vasenka! se adresa calm îngerul către cel care rămăsese în anticameră. Acesta se ridică leneș și intră plictisit în cabinet. Sticlele fumurii îi ascundeau cu desăvîrșire ochii.

— Ce-i? întrebă el laconic și somnoros.

— Galoșii.

Ochii fumurii alunecară pe galoși; lui Persikov i se păru pentru o clipă că în acel ochi se desluși o privire ascuțită, deloc somnoroasă. Privirea însă se stinse instantaneu.

— Ei, ce zici, Vasenka?

Cel care răspundea apelativului Vasenka răspunse leneș.

— Ce „ei“? Sînt galoșii lui Pelenjkovski.

Pe loc asociația de locatari fu văduvită de donația profesorului Persikov. Galoșii dispărură într-o hîrtie de ziar. Îngerul îmbrăcat în tunică se bucură nespus, strînse mîna profesorului și chiar rosti un mic speech, al cărui conținut se rezuma la următoarele: acest gest face mare cinste profesorului... Profesorul poate fi liniștit... nimeni n-o să-l mai tulbure, nici la institut, nici acasă... se vor lua măsuri, aparatele sînt în afara oricărui pericol.

— N-ați putea să-i împușcați pe reporteri? întrebă Persikov privind peste ochelari.

Această întrebare îi înveseli grozav pe vizitatori. Nu numai piticul încruntat, ci chiar și fumuriul din anticameră zîmbiră. Îngerul, plin de strălucire, îi explică cum că, desigur... deocamdată... ar fi de dorit... dar, totuși, presa... deși, de altfel, un astfel de proiect există în Consiliul de Muncă și Apărare...

— Dar canalia asta, care a fost la mine, cine era?

Deodată, toți încetară să mai zîmbească, iar îngerul răspunse tulbure că o fi vreun afacerist mărunț, n-are rost să i se acorde prea multă atenție... cu toate acestea, el îl roagă pe profesor să țină strict secret evenimentele acestei serii... După aceasta musafirii plecară.

Persikov se întoarse în cabinet, înapoi la diagrame, dar nu reuși să se apuce de lucru. Telefonul sună și o voce feminină îi propuse profesorului să ia în căsătorie o văduvă interesantă și plină de temperament, care are un apartament de 7 camere. Persikov urlă în receptor:

— Vă sugerez să vă tratați la profesorul Rossolimo¹⁵..., și de îndată telefonul sună a doua oară.

Persikov se muie pe loc, pentru că de această dată era sunat direct din Kremlin de către o persoană sus-pusă, care se interesă în detaliu de munca lui Persikov și își dezvăluie intenția de a vizita laboratorul. După ce puse receptorul în furcă, Persikov se șterse pe frunte de transpirație. În acel moment, din apartamentul de deasupra se auziră sunete înspăimântătoare de trâmbiță și apoi urletele Walkirilor¹⁶, – radioul directorului Trustului Pîslei tocmai recepționa spectacolul de la Bolșoi Teatr. În acordurile infernale care se prăvăleau din tavan, Persikov îi declară Mariei Stepanovna că-l va da în judecată pe director, că-i va distruge aparatul de radio, că va pleca din Moscova la mama dracului, pentru că, în mod evident, toți au de gând să-l omoare cu zile. Sparse lupa și se culcă direct pe divanul din cabinet, adormind în acordurile delicate ale unui renumit pianist, purtate pînă la el, pe calea undelor, tocmai de la Bolșoi Teatr.

A doua zi îl înțîmpină noi surprize. Sosind la institut cu tramvaiul, Persikov întâlnește la intrare un individ cu melon la modă pe cap. Respectivul îl studiază atent pe Persikov, dar nu-l întrebă nimic și de aceea Persikov îl răbdă. În anticameră însă, în afară de Pankrat care era cam dezorientat, îl mai înțîmpină încă un melon:

— Bună ziua, cetățene profesor.

— Ce doriți? întrebă Persikov pe un ton înfiorător, încercînd să-și scoată pardesiul cu ajutorul lui Pankrat. Melonul îl lămuri că-și face griji inutile. El, melonul, se află aici tocmai pentru a preîntîmpina insistențele unor musafiri agasați... profesorul poate fi liniștit, atît ușile cît și geamurile laboratorului sînt asigurate. După care necunoscutul întoarce pentru o clipă reverul hainei, arătîndu-i profesorului un fel de insignă.

— Hm!... Trebuie să recunosc că știți meserie, mugi Persikov și adăugă cu naivitate, dar ce-o să mîncăți aici?

Melonul zîmbi și-i răspunse că se lucrează în schimburi și deci va fi schimbat.

Trecură trei zile liniștite.

Profesorul fu vizitat de două ori de persoane din Kremlin și o dată de studenții pe care trebuia să-i examineze. Toți picară examenul și în ochii lor se putea citi clar că Persikov trezește în ei o frică de-a dreptul superstițioasă.

— Să vă angajați controlori de bilete! Nu puteți să urmați zoologia! se auzea din cabinet.

— E exigent? îl întrebă melonul pe Pankrat.

— Aoleu, Doamne ferește – răspunse Pankrat. Chiar dacă o fi

vreunul care să ia examenul, cînd iese, se clatină pe picioare. Îl trec șapte ape. Și de îndată fugе la berărie.

Trei zile trecură deci pe neobservate, а patra zi însă fu readus la realitate de un glas ascutit care răzbătu pînă la el din stradă.

— Vladimir Ipatievici! urlă glasul prin geamul deschis al cabinetului. Glasul avu noroc: Persikov obosise în ultimele zile. În acel moment se odihnea șezînd în fotoliu și privind absent cu ochii roșii și înlăcrimați. Nu mai putea. De aceea privi pe geam chiar cu un soi de curiozitate și-l zări pe trotuar pe Alfred Bronski. Profesorul îl recunoscу imediat după blocnotes și după pălăria țuguiată. Bronski făcu o plecăciune ferestrei.

— A-a, dumneavoastră erați? se miră profesorul. Nu mai avea forță nici măcar să se supere, și chiar fu curios să vadă ce-o să se întîmple mai departe. La adăpostul ferestrei, Persikov se simțea în siguranță.

— Cinci minutele numai, stimatе profesor, spuse Bronski, încordîndu-și vocea de pe trotuar, o întrebare și aceea pur zoologică. Permiteți?

— Vă ascult! răspunse Persikov ironic și laconic în același timp și gîndi: „ticălosul acesta are ceva american în el“.

— Ce spuneți cu găinile, scumpe profesore? strigă Bronski, cu mîinile la gură.

Persikov fu uluit. El se așeză pe pervaz, apoi se ridică, apăsă pe buton și strigă:

— Pankrat, dă-i drumul înăuntru ăluia de pe trotuar.

Cînd Bronski apăru în cabinet, Persikov fu atît de amabil, încît îi răcni: „Luați loc!“.

Bronski zîmbi entuziasmat și se așeză pe taburetul rotativ.

— Explicați-mi, vă rog, spuse Persikov, dumneavoastră chiar scrieți articole pentru ziar?

— Desigur, răspunse respectuos Alfred.

— Ce nu înțeleg, este cum puteți scrie cînd nici măcar nu vorbiți corect rusește. Ce-i аia „cinci minutele“ și „cu găinile“? Probabil vreți să spuneți „de găini“?

Bronski rîse cu respect.

— Oricum Valentin Petrovici¹⁷ mă corectează.

— ăsta cine mai е?

— Șeful secției literare.

— În fine. De fapt, eu nu sînt filolog. Să-l lăsăm pe Petrovici acela al dumneavoastră. Ce-ați dori să aflați despre găini?

— Tot ce-ați putea să-mi spuneți, profesore.

Bronski se înarmă imediat cu un creion. Fulgere victorioase răzbătură însă din ochii lui Persikov.

— Degeaba apeleți la mine. Eu nu sînt specialist în păsări. Mai bine v-ați adresa lui Emilian Ivanovici Portugalov, de la Universitatea I-a. Personal cunosc mult prea puțin...

Bronski zîmbi entuziasmat, dînd de înțeles că a pătruns sensul glumei dragului profesor. „Puțin, este o glumă“, își notă el în blocnotes.

— În fine, dacă chiar vă interesează... Găinile sau galinae... gen de păsări din ordinul galinaceelor, încrengătura phasanidae... Persikov începu să vorbească cu voce tare; nu mai privea la Bronski, ci undeva departe în zare, unde se presupunea existența unui auditoriu de cel puțin o mie de persoane. ...Sînt păsări cu o creastă și două excrescențe sub cioc... hmmm... de fapt, poate fi și una singură sub bărbie... Ce-ar mai fi de spus?... Aripile sînt scurte și rotunjite. Coadă este medie ca lungime, cu penele dispuse în trepte, cele din centru au formă de seceră... Pankrat!... adu din cabinet modelul nr. 705, „Secțiune prin cocoș“... Nu aveți nevoie?... Pankrat, lasă, nu mai aduce... Vă repet, nu sînt specialist, mergeți la Portugalov... Din cîte cunosc eu, există 6 specii de găini sălbatice... hm... Portugalov știe mai multe specii... în India și în arhipelagul malaiez. De exemplu, cocoșul Bankiwa sau Kasinthu trăiește în zona platourilor Himalaiei, în toată India, în Assam, în Birmania... cocoșul cu coada-furcă sau Gallus Varius, în Lombok, Sumbawa și Flores. În insula Jawa trăiește superbul cocoș Gallus Eneus, în sud-estul Indiei vă pot recomanda frumoasa specie de cocoși Sonnerath... Vă arăt mai apoi și desenul. În ce privește Ceylonul, acolo înfîlnim cocoșul Stanley, o specie endemică...

Bronski ședea și scria uluit totul la repezeală.

— Ce-ați mai dori să aflați?

— Aș dori să aflu ce boli au găinile, șopti Alfred.

— Hm... nu sînt specialist... întrebați-l pe Portugalov... Ei, oricum, viermi intestinali, trematode, păduchele de păsări, demodecoză, purici, acarul scabiei, holeră aviară, inflamarea difterică a țesuturilor conjunctive... Pneumomicoză, tuberculoză, rîia găinilor... multe, în fine... (ochii lui Persikov scînteiau)... tumefacție, rahitism, icter, reumatism, intoxicația, o boală foarte interesantă... Pe creastă apar niște pete mici, așa, ca mucegaiul...

Bronski se șterse pe frunte cu o batistă colorată.

— Care este părerea dumneavoastră în legătură cu originea actualei catastrofe?

— Ce catastrofă?

— Cum, n-ați citit, domnule profesor? făcu uimit Bronski și scoase

din servietă o *Izvestia* mototolită.

— Eu nu citesc ziare, răspunse Persikov îmbufnat.

— De ce, domnule profesor? întrebă delicat Alfred.

— Pentru că publică numai prostii, răspunse prompt Persikov.

— Se poate, domnule profesor? șopti blînd Bronski și desfăcu ziarul.

— Ce s-a întîmplat?! spuse Persikov și chiar se ridică în picioare. Acum scînteiau ochii lui Bronski. El sublinie cu degetul manichiurat un titlu de dimensiuni incredibile, care străbătea întreaga pagină: „Ciuma găinilor din republică“.

— Cu-u-m? spuse Persikov mutîndu-și ochelarii pe frunte.

12 Radek, Karl (1885-1939) – ziarist, om politic, membru al C.C. al P.C. (bolșevic); ulterior a făcut parte din opoziția troțkistă.

13 Reproducere fonetică, în original, a expresiei franțuzești *entre nous soit dit*.

14 Sediul G.P.U. se afla pe strada Lubianka (nume ce a căpătat ulterior subînțelesul de „securitate“ – G.P.U., K.G.B.).

15 Renumit medic neuropatolog (1860-1928), profesor la Universitatea din Moscova.

16 Bulgakov iubea muzica lui Wagner, îndeosebi *Walkiria*.

17 Aluzie la scriitorul sovietic Valentin Petrovici Kataev.

Capitolul VI

Moscova în iunie 1928

Moscova strălucea în jerbe de lumini care se stingeau și se aprindeau feeric. În Piața Teatrului se roteau farurile albe ale autobuzelor și lămpile verzi ale tramvaielor. Deasupra fostei clădiri „Mur et Mary-Lise“¹⁸, sus, pe acoperișul celui de-al zecelea etaj adăugat construcției, se agita imaginea electrică multicoloră a unei femei care compunea, din litere luminoase, cuvintele colorate: „creditul muncitoresc“. În părculețul din fața Teatrului Bolșoi din Moscova, unde noaptea funcționa o fântână arteziană în zeci de culori, mulțimea se îngămădise și vuia. De deasupra teatrului, un gigantic difuzor striga cu voce ascutită către public:

— Vaccinurile antigalinacee elaborate de institutul veterinar Lefortovo au dat rezultate spectaculoase. Numărul de decese ale găinilor s-a redus pînă astăzi la jumătate...

Apoi difuzorul își schimbă brusc timbrul vocii, din interiorul lui se auzi un soi de răget, deasupra teatrului se aprinse și se stinse instantaneu un fulger verde, iar în difuzor începu să plîngă o voce baritonă:

— A fost constituită comisia extraordinară de luptă împotriva ciumei găinilor, compusă din comisarul poporului pentru sănătate, comisarul poporului pentru agricultură, responsabilul cu creșterea animalelor, tovarășul Ptaha-Porosiuk¹⁹, profesorii Persikov și Portugalov, precum și tovarășul Rabinovici!... Noi încercări de intervenție!... hohotea și plîngea difuzorul ca un șacal, dușmanii țării încearcă să profite de ciuma găinilor!

Pasajul Teatrului, străzile Neglinnaia și Lubianka, pline de praf și luminate de benzi albe și violete, împrăștiau raze și scînteii de lumină și răsunau de claxoanele automobilelor. Mulțimea de oameni lua cu asalt zidurile pe care erau aplicate anunțuri iluminate strident cu reflectoare roșii:

„Se interzice cu desăvîrșire populației să utilizeze în alimentație carnea și ouăle de găină. Comercianții particulari vor fi trași la răspundere penală și li se vor confisca bunurile în cazul nerespectării interdicției vînzării de ouă. Toți cetățenii posesori de ouă sînt obligați să le predea de urgență la circumscripțiile raionale ale Miliției“.

Pe acoperișul *Ziarului Muncitoresc*, ecranul ilustra în imagini tremurînde cum pompierii stropeau cu petrol lampant enormele mormane de cadavre de găini. Valuri de flăcări traversau apoi ecranul și peste imaginea fumului gros răsărea brusc o inscripție de foc: „Arderea

cadavrelor găinilor pe maidanul Hodînka“.

Printre vitrinele strălucitoare ale celorlalte magazine deschise pînă la 3 noaptea, cu două pauze, prînz și cină, se căscău gurile oarbe și întunecoase de la niște ferestre bătute în cuie; deasupra lor se putea citi: „Ouă de pasăre. Calitate garantată“. Deseori autobuzele grele erau depășite de mașini cu sirenă. Ele treceau în goană pe lîngă agenții de circulație și purtau inscripția: „Direcția sanitară a Moscovei. Salvarea“.

— Iar s-a otrăvit cineva cu ouă stricate..., murmură mulțimea.

În strada Petrovskie Linii scînteia din felinarele verzi și portocalii restaurantul „Empire“ renumit în întreaga lume. Pe mesele restaurantului, ca și pe măsuțele mobile ale telefoanelor se puteau citi anunțuri de carton pătate de lichior: „Conform dispozițiilor nu servim omletă. Avem stridii proaspete“.

La teatrul de varietăți „Ermitaj“, unde prin verdeța artificială și intimă pîlpîiau timid felinarele chinezești, cupletistii Șrams și Karamancikov interpretau cuplete scrise de poezii Ardo și Arguev²⁰:

„Ah, mamă, ce mă fac

Fără ouă?“

și băteau asurzitor stepul pe scena luminată orbitor.

Teatrul răposatului Vsevolod Meyerhold²¹, marele regizor, – care a pierit, după cum se știe, în 1927, la punerea în scenă a lui *Boris Godunov* de Pușkin, cînd s-au prăbușit schelele cu boierii goi pușcă –, tocmai anunța, printr-o reclamă electrică multicoloră și mișcătoare, premiera piesei scriitorului Ehrendorg²², *Pieirea găinilor*, în regia elevului lui Meyerhold, regizorul emerit al republicii, Kuchterman. Alături, la Teatrul Aquarium, pe estrada inundată de verdeță și lumini de reclamă, strălucea, în ropote de aplauze, un corp aproape nud de femeie; se interpreta spectacolul de revistă al scriitorului Lenivțev, *Odraslele găinilor*. Iar pe strada Tverskaia, mergeau în șir indian măgăruși cu felinare prinse de căpăstru și purtînd pancarte strălucitoare: la teatrul particular „Korș“²³ se punea din nou în scenă *Chantecler* de Rostand.

Puștanii vînzători de ziare răgeau și urlau de-a valma cu zgomotul de roți și motoare:

— Groaznica descoperire din subteran!

— Polonia se pregătește pentru groaznicul război!!

— Groaznicele experiențe ale profesorului Persikov!!

La fostul circ Nikitin²⁴, în arena parfumată plăcut de mirosul de balegă, clovnul Bom, alb la față ca un mort, îi spunea umflatului clovn Bim, îmbrăcat în pînză cadrilată:

— Sîc, că eu știu de ce ești așa de trist.

- De țe? întreba Bim cu voce pițigăiată.
- Ai îngropat ouăle în pământ, dar milițienii de la Circa 15 le-au dibuit.
- Ha-ha-ha-ha, rîdea întregul circ, de-ți îngheța sîngele în vine și se cutremurau trapezele și plasa.
- A-ap! strigau pătrunzător clovnii și, pe loc, un cal alb și gras aducea în arenă o femeie de o frumusețe extraordinară în tricou vișiniu.
-

Fără să vadă nimic și pe nimeni, fără să răspundă îmbrîncelilor ori chemărilor șoptite ale prostituatelor, Persikov pășea pe strada Mohovaia singur, însuflețit și încununat de o neașteptată glorie. Ajuns la ceasul de foc de la Manej, profesorul, absorbit de propriile gânduri, se ciocni în mulțime de un individ ciudat și de modă veche. Profesorul se lovi dureros la degete cînd izbise cu mîna în teaca de lemn a pistolului pe care necunoscutul îl purta la brîu.

— Drace! piui Persikov, scuzați-mă!

— Scuze, răspunse individul cu o voce neplăcută; cei doi reușiră cu greu să se despartă de aglomerație. Profesorul, după ce intră în strada Precistenka, uită de îndată acest incident.

18 Magazin universal, construit în 1909, vizavi de Teatrul Bolșoi.

19 De la *ptaha* – zburătoare și *porosionok* – purceluș (*rus.*).

20 Aluzie la scriitorii A.M. Argo (1897-1968) și N.A. Aduiev (1895-1950), celebri cupletişti.

21 Persiflaj la adresa celebrului regizor de teatru, inițiator al unor experimente teatrale, pe care Bulgakov nu le agreea și pe care le satirizase în numeroase foiletoane și însemnări ale sale.

22 Aluzie transparentă la Ilya Ehrenburg.

23 În epocă, cel mai mare teatru particular din Moscova.

24 În clădirea fostului circ Nikitin s-a instalat, după 1917, teatrul de music-hall din Moscova, prototip al teatrului „Varietée” din romanul *Maestrul și Margareta*.

Capitolul VII

Rokk

Nu putem ști dacă vaccinurile veterinare de la Lefortovo fuseseră bune la ceva, ori dacă detașamentele de intervenție din Samara erau bine instruite, dacă măsurile radicale adoptate la Kaluga și Voronej împotriva angroșiștilor de ouă au fost eficiente ori dacă acea comisie moscovită își desfășura cu succes lucrările – în schimb se cunoaște bine faptul că la două săptămâni după întrevederea dintre Persikov și Alfred, în Uniunea Republicilor era, din punct de vedere al găinilor, curat. Doar pe alocuri, în curțile unor căsuțe județene puteai zări cîteva pene triste de găină care storceau lacrimi; în spitale se înzdrăveneau cei care se lăcomiseră la ouă și care plătiseră imprudența cu vărsături și diaree cu sînge. Numărul celor decedați nu a depășit o mie în întreaga republică. De asemenea, nu s-au produs nici acte de violență. La Volokolamsk, apărut un prooroc care anunța că moartea găinilor se datorează nici mai mult, nici mai puțin decît... comisarilor, dar se pare că nu avu prea mult succes. În tîrgul din Volokolamsk fură bătuți cîteva milițieni care încercaseră să confiște găinile unor femei și de asemenea au fost sparte geamurile de la oficiul de poștă. Din fericire, descurcările locale au luat măsuri, care avură ca rezultat încetarea activității proorocului și înlocuirea geamurilor la oficiul de poștă.

După ce ajunse spre nord pînă la Arhanghelsk, epidemia se opri de la sine, pentru că mai departe nu mai putea avansa – toată lumea știe că în Marea Albă nu trăiesc găini. Epidemia fu stopată și la Vladivostok, căci de acolo începea oceanul. În extremul sud ea dispăru undeva în depărtările pîrjolite ale Ordubaiului, Djulfei și Karabulakului, iar spre vest ea fu reținută în mod miraculos chiar la granițele cu Polonia și România. Ori clima fusese de vină, ori măsurile luate de autoritățile guvernelor vecine fuseseră eficiente, în orice caz însă epidemia nu se propagă mai departe. Presa străină comenta zgomotos și devora nesățioasă acest prăpăd nemaipomenit vreodată în istorie, spre deosebire de guvern, care muncea fără preget, însă fără a face mare tîmbălău. Comisia extraordinară pentru lupta împotriva ciumei găinilor fu rebotezată în comisia extraordinară pentru ridicarea și renașterea creșterii găinilor și fu completată cu încă trei posturi, ocupate ulterior de 16 membri. A fost fondată Asociația „Dobrokur”²⁵, ai cărei reprezentanți de onoare au devenit Persikov și Portugalov. În ziare, sub portretele lor apărură următoarele titluri:

„Achiziționări masive de ouă în străinătate“ și „Domnul Charles²⁶ vrea să compromită campania ouălor“. Moscova fu străbătută de foiletonul veninos al ziaristului Kolecikin²⁷, care se încheia cu cuvintele: „Domnule Charles, nu vă lăcomiți la ouăle noastre, – aveți și voi ouăle voastre“.

Profesorul Persikov fu epuizat de muncă în cele trei săptămîni care urmară. Ședințele „găinarilor“ îl scoaseră din ritmul normal al vieții de zi cu zi și îl împovărară cu o dublă sarcină. Serile și le petrecea lucrînd la sesiunile comisiilor pentru găini și purtînd discuții interminabile cu Alfred Bronski ori cu grăsanul mecanic. A fost nevoie ca împreună cu profesorul Portugalov și cu asistenții Ivanov și Bornhart să disece și să studieze la microscop găinile în căutarea bacilului ciumei și în decurs de numai trei seri să scrie în fugă chiar o broșură: *Cu privire la modificarea ficatului găinii bolnave de ciumă*.

Persikov lucra fără prea mare avînt în acest domeniu și era explicabil: întreaga lui minte era preocupată de altceva, mai important, fundamental, și anume de raza roșie de care fusese despărțit din cauza catastrofei găinilor. Distrugîndu-și sănătatea și așa zdruncinată, furînd din orele de somn și masă, refuzînd să se mai întoarcă acasă și dormind adeseori pe divanul de mușama din cabinet, Persikov își petrecea nopțile la microscop și în preajma aparatului.

Către sfîrșitul lui iulie, alergătura se potoli nițel. Treburile comisiei rebotezate intrară pe făgașul normal și Persikov putu să se întoarcă la munca lui întreruptă. Microscoapele fură pregătite pentru noi preparate, iar în interiorul aparatului se dezvoltară cu viteză fabuloasă icre de pește și ouă de broască. Din Königsberg fură aduse cu aeroplanul lentile special comandate; către sfîrșitul lui iulie, mecanicii, sub supravegherea lui Ivanov, construiră două noi aparate; în interiorul acestora raza avea la bază dimensiunea unui pachet de țigări, iar la ieșirea din fantă – o lățime de aproape 1 m. Persikov își frecă mîinile bucurînd și începu să se pregătească pentru niște experiențe complicate și tainice. În prealabil, el discută la telefon cu ministrul culturii; receptorul îi orăcăi cu amabilitate că se va bucura de cea mai amplă colaborare în această direcție; Persikov se adresă apoi prin telefon tovarășului Ptaha-Porosiuk, șeful direcției zootehnice de pe lîngă comisia supremă. Profesorul se bucură de o atenție deosebită din partea lui Ptaha. Era vorba de o comandă serioasă solicitată de profesorul Persikov. Ptaha îi transmise prin telefon că va telegrafia de urgență la Berlin și New York. Ulterior, Kremlinul se interesă din nou de felul în care decurg treburile profesorului Persikov; vocea suverană și binevoitoare întrebă dacă profesorul n-ar avea nevoie cumva de un automobil.

— Nu, mulțumesc. Prefer să mă deplasez cu tramvaiul, răspunse

Persikov.

— De ce? întrebă glasul cel tainic și rîse cu multă îngăduință.

În general, cu Persikov se discuta ori cu respect și groază, ori cu surîsuri binevoitoare, ca față de un copil mare și, totuși, încă mic.

— Merge mai repede, răspunse Persikov, iar baritonul sonor din receptor îi spuse:

— Cum doriți.

Trecu încă o săptămînă, iar Persikov, îndepărtîndu-se tot mai mult de problemele găinilor, se cufundă cu totul în studiul razei. În urma nopților nedormite și a surmenajului, mintea îi deveni luminoasă și ușoară și parcă transparentă. Cearcănele roșii nu îi mai părăseau ochii și aproape fiecare noapte profesorul și-o petrecea la institut. O singură dată părăsise citadela zoologiei, pentru a susține un studiu cu privire la rază și la acțiunea acesteia asupra celulei-ou, în sala enormă a Clubului Oamenilor de Știință. Evenimentul deveni un adevărat triumf pentru ciudatul zoolog. Din cauza aplauzelor, din tavanul sălii cu coloane părea că ceva se fărîmîțează și se presară peste smochingurile negre ale membrilor C.O.Ș. și peste toaletele albe ale doamnelor. Pe podium, alături de catedră, pe o masă de sticlă se odihnea, pe o farfurie, răsuflînd din greu, o broască umedă, de dimensiunea unei pisici. Pe estradă fură aruncate scrisori. Dintre acestea 7 erau de dragoste și Persikov le rupse de îndată. Președintele C.O.Ș.-ului îl tîrî pe Persikov de cîteva ori înapoi pe scenă pentru plecăciune. Persikov se înclină nervos, mîinile îi erau transpirate și umede, iar nodul de la cravata neagră îi ajunsese sub urechea stîngă. Din ceața de fum îl priveau sute de chipuri și străluceau sute de piepturi albe cînd, deodată, undeva departe, străluci pentru o clipă tocul galben al unui pistol care dispăru imediat în spatele unei coloane. Persikov îl remarcă vag, dar nu-i dădu importanță. După conferință, coborînd scările acoperite de un covoraș roșu, i se făcu brusc rău. Îi veni greață, iar lustra strălucitoare din vestibul păru că se acoperă de fum... I se păru că simte miros de ars, că sînge fierbinte și cleios i se scurge pe gît... și profesorul se agăță disperat cu mîna tremurîndă de balustradă.

— Vă e rău, Vladimir Ipatievici? se avîntară spre el zeci de glasuri alarmate.

— Nu, nu, răspunse Persikov revenindu-și, m-am surmenat... da... Aș dori un pahar cu apă.

*

&bsn;&bsn;

Era o zi de august foarte însorită. Aceasta îl deranjă pe profesor și

de aceea staturile fură coborâte. O singură lampă cu suport arunca un fascicul ascuțit de lumină asupra mesei de sticlă, încărcată de vase și instrumente. Persikov se lăsase pe spătarul fotoliului rotativ și fuma în neștire, privind prin fumul de țigară, cu ochii morți de oboseală, dar mulțumiți, la ușița întredeschisă a aparatului optic; în interiorul acestuia se zărea, încălzind aerul și așa viciat din cabinet, raza roșie.

Se auziră bătăi în ușă.

— Ce-i? întrebă Persikov.

Ușa scîrțîi ușor și intră Pankrat. Acesta, în poziție de drepti și palid de groază, ca în fața unei zeități, spuse:

— Pe dumneavoastră, domnule profesor, vă caută. A venit Rokk²⁸.

Obrajii savantului schițară ceva cam în genul unui zîmbet. Își miji ochii și spuse:

— Hm, interesant. Numai că sînt ocupat.

— Spune că are o hîrtie de la stăpînire.

— Rokk cu hîrtie? O combinație rară mormăi Persikov și adăugă: Ia cheamă-l încoace!

— 'Nțeles! răspunse Pankrat și dispăru.

Peste un minut ușa scîrțîi din nou și în prag apăru un alt personaj. Persikov se răsuci cu scaun cu tot și și privi pe deasupra ochelarilor spre noul-venit. Profesorul era mult prea îndepărtat de viața cotidiană, care nu prezenta nici un interes pentru el și totuși remarcă imediat trăsătura dominantă a musafirului. Acesta era foarte demodat. Un astfel de om ar fi fost pe deplin integrat în peisajul străzilor capitalei prin 1924, dar pentru anul 1928 arăta de-a dreptul straniu. În timp ce partea cea mai săracă a proletariatului – brutarii, purtau sacouri, cînd la Moscova, tunica militară, o îmbrăcăminte demodată, părăsită definitiv pe la sfîrșitul anului 1924 – era deja o raritate, noul-venit purta o scurtă cu două rînduri de nasturi, pantaloni verzi, iar în picioare avea moletiere și ghetre. La brîu îi atîrna un enorm pistol Mauser de concepție veche, într-o teacă galbenă. Chipul noului-venit produse asupra lui Persikov aceeași impresie pe care o făcuse asupra tuturor – una foarte neplăcută. Ochii lui mici priveau spre lumea înconjurătoare cu un soi de uimire, iar în picioarele scurte cu platfus era ceva vulgar; fața îi era foarte bine bărbierită.

Persikov se încruntă imediat. El scîrțîi fără milă din șurubul scaunului și, privindu-l deja pe noul-venit prin ochelari, îl întrebă:

— Dumneavoastră erați cu hîrtia? Pot să o văd?

Noul-venit era, se pare, foarte uluit de tot ceea ce văzuse. Nu prea era el capabil să se intimideze și totuși se fîstîci imediat. În ochii lui se putea citi uimirea pe care i-o produsese dulapul cu 12 rafturi care se ridica

pînă spre tavan, încărcat din greu cu cărți. Desigur că îl impresionaseră și aparatele optice în al căror interior negru ardeau, ca-n iad, raze de lumină roșie. Chiar Persikov părea straniu și măreț, așezat, în semiobscuritate, pe scaunul rotativ, în preajma lămpii cu suport. Musafirul își îndreptă privirea în care mai străluceau scînteii de respect amestecate cu tupeu în direcția profesorului, nu-i arată acestuia nici un fel de hîrtie și spuse:

— Mă numesc Alexandr Semionovici Rokk!

— Ei și?

— Sînt responsabilul sovhozului model „Raza roșie“, răspunse noul-venit.

— Ei și?

— Am venit la dumneavoastră, tovarășe, cu o misiune secretă.

— Foarte interesant, despre ce-o fi vorba oare? Dar mai pe scurt, dacă se poate.

Noul-venit se descheie la haină și scoase trimiterea, tipărită pe hîrtie de calitate excelentă, i-o întinse lui Persikov, după care se așează, fără să fie invitat, pe taburetul rotativ.

— Vă rog să nu atingeți masa, spuse cu ură Persikov.

Musafirul aruncă o privire speriată spre masă: în capătul acesteia, dintr-un orificiu întunecos și umed priveau spre el doi ochi ca de mort, care străluceau în întuneric ca niște smaragde și pe dată simți cum îl străbate un fior.

Persikov abia reuși să termine de citit și se repezi imediat la telefon. Peste cîteva secunde, discuta pe un ton aprins și iritat:

— Mă iertați, dar... nu pot să înțeleg, cum... Cum așa? eu... fără sfatul sau încuviințarea mea... Bine, dar asta,... dracu' știe ce e în stare să facă!!...

Necunoscutul se răsuci jignit pe taburet.

— Mă scuzați, începu el, dar eu sînt resp...

Persikov îi făcu însă un semn brutal cu cîrligul și continuă:

— Vă rog să mă iertați, dar nu mai înțeleg nimic... Protestez categoric. Nu aveți aprobarea mea pentru experiențe cu ouă... Eu sînt cel care trebuie să le verific...

Ceva orăcăia și se zbătea în receptor și oricine își putea da seama că interlocutorul vorbea ca și cu un copil mic. Totul se sfîrși cînd Persikov, stacojiu la față, puse receptorul în furcă și rosti ca pentru sine:

— Eu m-am spălat pe mîini.

Se întoarse apoi la masă, reciti hîrtia peste ochelari o dată de sus în jos, apoi încă o dată de jos în sus și urlă:

— Pankrat!

Pankrat apăru în prag, de parcă ar fi ieșit dintr-o trapă de scenă de operă. Persikov porni spre el și răcni:

— Afară! Ieși afară!

Și Pankrat, fără să fi schițat nici cel mai mic semn de uimire, dispăru instantaneu.

Apoi Persikov se întoarse spre noul-venit și spuse:

— Mă rog... mă supun. Nu e treaba mea. Și nici măcar nu mă interesează.

Musafirul fu nu atât jignit, cât uimit de atitudinea lui Persikov.

— Mă scuzați, începu el, dumneavoastră sînteți tovarășul?...

— Ce tot îi dați înainte cu „tovarăș“, „tovarăș“... mormăi încruntat Persikov și tăcu.

„Ia te uită...“ se putu citi pe fața lui Rokk.

— Mă scu...

— Iată cum stă treaba, îl întrerupse Persikov. Acesta este becul cu arc electric. Cu ajutorul lui, deplasînd ocularul – Persikov deschise capacul aparatului optic asemănător unui aparat fotografic – veți obține raza care este focalizată prin deplasarea obiectivului nr. 1... și a oglinzii nr. 2. Persikov stinse lumina roșie și o reaprînse pe placa de azbest a aparatului.

— Pe placă, sub rază, puteți așeza orice, și puteți face ce experimente doriți. Extrem de simplu, nu-i așa?

Persikov vru să fie ironic și disprețuitor, dar musafirul nu-i dădu atenție și-și pironi ochii strălucitori și atenți asupra aparatului.

— Vă previn, continuă Persikov, nu băgați mîinile în aparat, deoarece, după cum am observat, se produce o creștere a epitelului... și, din păcate, nu știu încă dacă această manifestare este sau nu malignă.

Musafirul își ascunse de îndată mîinile la spate, scăpînd șapca de piele și privi mîinile profesorului.

Erau arse de iod, iar cea dreaptă fusese bandajată.

— Dar dumneavoastră, profesore?

— N-aveți decît să vă cumpărați mănuși de gumă de la magazinul lui Schwabe, de pe Bulevardul Kuznețki, răspunse iritat Persikov. Nu-s obligat să mă ocup și de asta.

În acel moment Persikov îl privi pe noul-venit ca printr-o lupă:

— De unde ați mai apărut? Și... de ce tocmai dumneata?...

Rokk se supără de-a binelea.

— Ce vreți să spu...

— În primul rînd ar trebui să știți despre ce este vorba!... De ce naiba v-ați legat de raza asta?...

— Pentru că este o chestiune de importanță vitală...

— Aha! Vitală? Atunci... Pankrat!

Cînd Pankrat apăru:

— Ai răbdare, să mă mai gîndesc.

Și Pankrat dispăru supus.

— Eu, spuse Persikov, nu pot să înțeleg ce-i cu secretul acesta și de ce-i atîta grabă?

— Dacă o țineți tot așa, o să mă zăpăciți de tot, profesore, răspunse Rokk, chiar nu știți că au pierit toate găinile?

— Ei și? urlă Persikov, acum doar n-aveți cum să le mai înviați pe toate!? Și la ce v-o fi trebuind raza asta, încă neverificată?

— Tovarășe profesor, răspunse Rokk, zău, dumneavoastră vorbiți de una, iar eu de alta. Vă repet, trebuie să reinițiem avicultura, pentru că în străinătate se scriu deja despre noi tot felul de prostii.

— N-au decît să scrie...

— Sînteți de-a dreptul..., spuse Rokk și clătină din cap.

— Și cui, mă rog, i-a venit în cap ideea să obțină găini din ouă?...

— Mie, răspunse Rokk.

— Aha... deci așa... și mă rog, de ce?... de unde ați aflat de proprietățile razei?

— Profesore, să știți că am asistat la conferința dumneavoastră.

— Bine, dar eu n-am experimentat încă nimic cu ouă!... Abia mă pregătesc!

— O să fie o reușită deplină, spuse Rokk, pe un ton călduros și convingător, raza dumneavoastră e atît de renumită, încît poți să crești și elefanți, darămite pui de găină.

— Știți ceva? se răsti Persikov, nu sînteți cumva zoolog? Nu? Păcat... ar fi ieșit un experimentator foarte bun din dumneavoastră... doar că... riscați mult... s-ar putea să nu reușiți... și-mi răpiți timpul de pomană...

— Aparatele o să vi le returnăm. Ce înseamnă...

— Cînd?

— De îndată ce scot prima partidă.

— Ce sigur sînteți pe dumneavoastră! Bine... Pankrat!

— Am oamenii mei, spuse Rokk, am și pază...

Spre seară, cabinetul lui Persikov deveni pustiu... Mesele se goliră. Oamenii lui Rokk duseră cu ei cele trei aparate mari, lăsîndu-i-l profesorului pe cel mai mic, cel cu care își începuse experimentele.

Se lăsă amurgul de iulie, o nuanță cenușie puse stăpînire pe institut și se revărsă pe coridor. Din cabinetul profesorului se auzeau zgomote monotone de pași. Persikov se plimba în semiîntuneric, măsurînd încăperea în lung și în lat... Ciudat... În seara aceea un sentiment nelămurit pusese

stăpînire pe sufletele oamenilor și animalelor care populau institutul. Broaștele dezlănțuiră un concert plin de jale, orăcîind de parcă ar fi prevestit o nenorocire. Pankrat fu nevoit să prindă pe culoar un șarpe care evadase din cușca lui; în ochii șarpelui se putea citi că avea de gînd să fugă și asta cît se poate de repede.

Cînd tocmai începuse să se întunece, din cabinetul profesorului se auzi soneria. Pankrat apărură de îndată și fu martorul unui tablou înfiorător. Profesorul stătea în mijlocul încăperii și privea mesele goale. Pankrat tuși încetișor și înlemni.

— Uită-te și tu, Pankrat, spuse Persikov, arătînd spre masa pustie.

Lui Pankrat i se făcu frică. În semiîntuneric ochii profesorului i se pădură înlăcrimați. Totul era atît de neobișnuit și de înfricoșător...

— Așa e, răspunse plîngăreț Pankrat și gîndi: „Mai bine ați fi urlat la mine!“.

— Uite... repetă Persikov și buzele îi tremurară ca unui copil căruia i s-a luat, fără motiv, jucăria preferată din mînă.

— Pankrat, dragule, continuă Persikov întorcîndu-se spre fereastră, află că soția mea, care m-a părăsit acum 15 ani și a ajuns cîntăreață la operetă, a murit... așa stau lucrurile, dragă Pankrat... uite, am primit scrisoarea aceasta...

Broaștele orăcăiau jalnic și întunericul începu să-i învăluie pe cei doi... A venit noaptea... Moscova... niște globuri albe se aprinseră undeva dincolo de geamuri. Pankrat, descumpănit și întristat, rămăsese înspăimîntat în aceeași poziție de drepti...

— Du-te, Pankrat, spuse cu greu profesorul, și făcu un gest cu mîna, culcă-te, scumpule.

Era deja noapte. Pankrat ieși în fugă din cabinet și alergă pe vîrfuri pînă la cămăruța lui, scormoni prin niște cîrpe aflate într-un colț, scoase o sticlă începută de votcă amăruie rusească și dădu pe gît o înghițitură cît o cană de ceai. Mușcă dintr-o bucată de pîine cu sare și parcă se înveseli nițel.

Tîrziu, spre miezul nopții, Pankrat, care ședea desculț pe banca din vestibulul semiluminat, îi povestea melonului de serviciu, scărpinîndu-și pieptul pe sub cămașa de pînză:

— Să mor, pe ce-am mai sfînt...

— Chiar plîngea? întrebă curios melonul.

— Pe ce-am mai sfînt... îl asigură Pankrat.

— E un mare savant, fu de acord melonul, ce să-i faci, broasca nu-i poate ține loc de nevastă.

— Așa-i, spuse Pankrat.

Apoi căzu pe gînduri și continuă:

— Mi-aș aduce muierea aici... Chiar așa, de ce să mai stea la țară?...
Numa' că-i e cam scîrbă de șerpii ăștia...

— Da, sînt o adevărată pacoste, îl susținu melonul.

Din cabinet nu se mai auzea nici un zgomot. Nici becul nu era aprins: sub ușă nu se zărea nici o dungă de lumină.

25 De la *dobrovolnîi* – voluntar și *kura* – găină. Abreviere în rusă pentru Asociația voluntară de sprijinire a creșterii găinilor.

26 Este vizat Charles Evans, secretar de stat al S.U.A. între 1921 și 1924.

27 Aluzie la M.E. Kolțov, ziarist și scriitor, care publica și el foiletoane în paginile *Pravdei*.

28 Joc de cuvinte: *rok* înseamnă destin în limba rusă.

Capitolul VIII

Întâmplarea de la sovhoz

Orice s-ar spune, vreme mai frumoasă decît mijlocul lui august nu există, cel puțin în gubernia Smolensk. Vara anului 1928 fusese o vară splendidă, cu ploii de primăvară urmate de călduri și soare, cu recoltă bogată... La fosta moșie a Șeremetievilor²⁹ se coceau merele... codrii erau verzi, iar cîmpiile străluceau ca niște dreptunghiuri galbene... Omul devine mai bun în sînul naturii. Poate tocmai de aceea Alexandr Semionovici nu mai era atît de antipatic. Fața îi era bronzată, cămașa de pînză descheiată la gît îi dezvelea pieptul acoperit de un păr negru și des; pantalonii pe care-i purta erau din pînză de cort. Parcă și ochii i se liniștiseră și se îmbunaseră.

Alexandr Semionovici alergă sprinten din pridvorul cu coloane, deasupra căruia atîrna inscripția:

SOVHOZUL „RAZA ROȘIE“

spre camioneta care adusese sub pază strictă cele 3 aparate negre.

Întreaga zi Alexandr Semionovici trebăluia împreună cu ajutoarele sale, instalînd aparatele în fostele sere ale Șeremetievilor... Spre seară totul fu terminat. Sub acoperișul de sticlă se aprinse un glob mat alb, aparatele fură așezate pe cărămizi, iar mecanicul care le însoțise, după ce răsuci și apăsă niște butoane, aprinse, în interiorul cutiilor negre cu plăci de azbest, enigmatică rază roșie. Alexandr Semionovici se urcă pe o scară îngrijindu-se personal de starea cablurilor electrice.

A doua zi, de la gară, sosi aceeași camionetă care scui pă 3 cutii dintr-un placaj neted splendid, de jur împrejurul căroră erau lipite o mulțime de etichete cu inscripții albe pe fond negru:

„VORSICHT; EIER!!“

(Atențiune! Ouă!)

— Oare de ce au trimis așa puține? se miră Alexandr Semionovici, dar se angrenă la muncă și începu să despacheteze ouăle. Despachetatul se desfășură în aceeași seară și la acțiune participară: Alexandr Semionovici în persoană, nevastă-sa Maria, o femeie extrem de grasă, fostul grădinar chior al Șeremetievilor, angajat acum pe post de paznic în sovhoz, și femeia de serviciu Dunia. Aici nu era ca la Moscova, totul avea un caracter familial, prietenesc și simplu. Alexandr Semionovici dădea ordine și privea cu dragoste spre cutii, care păreau niște daruri prețioase în lumina delicată a

amurgului ce pătrundea prin geamurile serelor. Paznicul, a cărui pușcă dormita la ușă, desfăcea cutiile cu cleștele. Era praf... se auzeau trosnituri, iar Alexandr Semionovici se agita în sandale în preajma cutiilor.

— Mai cu grijă, vă rog, spuse el paznicului. Doar vedeți că-s ouă?!

— N-are nimic, răspunse răgușit ostașul județean răsucind cleștele, imediat...

Tr-r-r... și din nou praf.

Ouăle fuseseră împachetate minunat: sub capacul de placaj era un strat de hîrtie parafinată, apoi unul de sugativă, după care urma un strat de talaș, apoi de rumeguș, din care ieșeau la iveală ouăle albe.

— Ambalaj de export, spuse cu drag Alexandr Semionovici, scormonind rumegușul, nu ca la noi. Maria, mai cu grijă că le spargi!

— Te-ai prostit, Alexandr Semionovici, îi răspunse soția, ce să-ți spun, ce aur! Crezi că n-am mai văzut ouă? Vai! Ce mari sînt!

— Din străinătate, spuse Alexandr Semionovici punînd ouăle pe masa de lemn, ce, se compară cu ouăle noastre de țară... Probabil că sînt toate din rasa Brahmaputra, lua-le-ar naiba! Nemțești...

— Se vede, confirmă paznicul admirînd ouăle.

— Ce nu-nțeleg, e de ce-or fi așa murdare, spuse gînditor Alexandr Semionovici... Maria, ai grijă de ele. Să le descarce și pe celelalte; eu mă duc la telefon.

Și Alexandr Semionovici traversă curtea spre biroul sovhozului unde era telefonul.

Seara, în cabinetul institutului zoologic, sună telefonul. Profesorul Persikov își zburli părul și se apropie de aparat.

— Da, vă rog?! rosti el.

— Aveți legătura cu provincia, spuse receptorul sîsîit, cu voce de femeie.

— Ascult, zise cu scîrbă Persikov în gura neagră a telefonului... Ceva pocni în interior, apoi, o voce bărbătească îndepărtată rosti alarmată în urechea profesorului:

— Să spălăm ouăle, profesore?

— Poftim? Ce? Mai spuneți o dată, se enervă Persikov, cine-i la telefon?

— Nikolskoe³⁰, gubernia Smolensk, răspunse receptorul.

— Nu înțeleg nimic. Nu cunosc nici un Nikolskoe.

— Rokk, spuse receptorul amenințător.

— Care Rokk? Ah, da... dumneavoastră erați... Ce-ați întreat?

— Le spălăm sau nu? Am primit din străinătate o partidă de ouă de găină...

— Ei și?

— ...Sînt murdare de ceva slinos...

— E o neînțelegere la mijloc... Cum ar putea fi murdare de ceva „slinos“, după cum vă exprimați? Sigur... pot fi... murdare de găinaț... în fine... ori de altceva.

— Deci, să nu le spălăm?

— Bineînțeles, nu-i nici o nevoie... Și chiar vreți să introduceți ouăle în aparate?

— Da, le vom introduce, răspunse receptorul.

— Hm, făcu Persikov.

— Pe curînd, trosni receptorul și se liniști.

— „Pe curînd“, repetă cu ură Persikov în fața docentului Ivanov, ei, cum vă place individul acesta, Piotr Stepanovici?

Ivanov rîse.

— El era? Îmi închipui ce-o să clocească din ouăle astea.

— D... d... d..., mormăi răutăcios Persikov, închipuiți-vă, Piotr Stepanovici, minunat... să admitem că asupra deuteroplasmei oului de găină raza are aceeași acțiune ca și asupra plasmei reptilelor. Foarte posibil că și din ouă or să iasă pui de găină. Dar, nici eu, nici dumneavoastră nu putem spune ce fel de găini or să fie astea... poate n-or să fie bune de nimic. Poate or să piară în două zile. Poate că nu sînt comestibile! Pot eu să garantez că or să stea pe picioare? Poate au oasele fragile! Persikov se ambalase și începuse să-și fluture palmele și să-și îndoiaie degetele.

— Aveți dreptate, admise Ivanov.

— Dumneavoastră puteți garanta, Piotr Stepanovici, că sînt capabile să se reproducă? Poate individul ăsta o să obțină niște găini sterile. O să le aducă la dimensiunea unui cîine, în schimb, așteaptă să facă pui... poate la a doua pogorîre pe pămînt a Celui-de-Sus...

— Nimeni nu poate să garanteze, fu de acord Ivanov.

— Și ce tupeu are, se indispunea singur Persikov, ce vivace e!! Gîndiți-vă că acestei pușlamale eu îi fac instructajul! Persikov îi arătă hîrtia adusă de Rokk (era pe masa de experimente)... cum naiba să-l învăț ceva pe incultul ăsta, cînd nici eu nu pot spune multe în această problemă.

— De refuzat, nu puteți refuza? întrebă Ivanov.

Persikov deveni purpuriu la față, înhăță hîrtia și i-o arătă lui Ivanov. Acesta o citi și zîmbi ironic.

— Mda, spuse el cu subînțeles.

— Și încă ceva... eu aștept comanda mea de două luni și nu se-aude nimic... În schimb, ăstuia i-au trimis imediat ouăle și i-au asigurat, în general, toată colaborarea de care avea nevoie...

— N-o să-i reușească nimic, Vladimiri Ipatievici. Pînă la urmă o să ne returneze aparatele.

— De le-ar aduce înapoi mai repede, că mă întîrzie pe mine cu experimentele.

— Da, într-adevăr, o treabă neplăcută. Eu, în schimb, sînt gata.

— Ați primit costumele de scafandru?

— Da, le-am primit azi.

Persikov se liniște puțin și deveni mai vioi.

— Îhî... cred că o să facem așa: ușile de la sala de operații o să le închidem, iar fereastra o să fie deschisă...

— Bineînțeles, aprobă Ivanov.

— Aveți trei căști?

— Da, trei.

— Bine... Atunci, dumneavoastră, eu și încă cineva dintre studenți ar putea participa. Lui îi dăm cea de-a treia cască.

— Poate lui Greenmouth...

— Ăsta-i cel care se ocupă de salamandre!?... hm... merge... deși... astă-primăvară habar n-avea din ce este constituită o vezică înotătoare..., adăugă răutăcios Persikov.

— Ba nu... e un student bun, îi luă apărarea Ivanov.

— Iar o noapte nedormită..., continuă Persikov, uitate ce e, Piotr Stepanovici, dumneata verifică, te rog, gazul, că n-am deloc încredere în „Dobrohim”³¹-ul ăsta. S-ar putea să ne trimită o porcărie.

— Nu, nu, spuse gesticulînd Ivanov, l-am încercat încă de ieri. E un gaz excelent, Vladimir Ipatievici.

— Pe ce l-ați încercat?

— Pe broaște rîioase obișnuite. Dai drumul la un jet de gaz și mor pe loc. Apropo, Vladimir Ipatievici, uitate ce-o să facem. Dumneavoastră o să scrieți o adresă către G.P.U., ca să vă trimită un revolver electric.

— Dar nu mă pricep să-l mînuiesc...

— De asta mă ocup eu, răspunse Ivanov, am încercat de cîteva ori la Kliazma; aveam un vecin care lucra la G.P.U. Pistolul ăsta e o chestie grozavă. Are o construcție extrem de simplă... nu face zgomot și doboară ținta de la vreo 100 de pași. Noi trăseseșăm într-un cioroi... Cred că nici de gaz nu va fi nevoie.

— Hm... nu-i o idee rea... Chiar foarte bună. Persikov se duse spre colțul încăperii, luă telefonul și orăcăi în receptor:

— Dați-mi, vă rog, aia... cum îi zice... Lubianka...

Era înăbușitor de cald. Deasupra câmpiilor se putea vedea cum se mișcă aerul fierbinte, transparent și vâscos. Noaptea erau minunate, înșelătoare, de un verde-închis. Lumina lunii revărsase asupra fostei moșii a Șeremetievilor atîta farmec, încît cu greu ai fi putut descrie în cuvinte priveliștea. Palatul-sovhoz părea de zahăr strălucitor, umbre tremurau în parc, iar întinderile iazurilor deveniseră bicolore: fișia albă de lumină argintie a lunii se învecina cu întunericul adîncurilor. La lună se putea citi cu ușurință *Izvestia*, poate mai puțin rubrica de șah, culeasă cu caractere de tipar minuscule. Se înțelege însă de la sine că în astfel de nopți, nimeni nu citea *Izvestia*... Dunia, femeia de serviciu, se afla din întâmplare în păduricea din spatele sovhozului, unde, tot din întâmplare, se afla și șoferul cu mustăți roșcate al camionetei prăpădite. Ce căutau cei doi acolo, nu se știe. Se ascuseseră în umbra rară a unui ulm, așezați chiar pe haina de piele a șoferului. La bucătărie ardea un becuț, doi grădinari luau cina, iar madam Rokk ședea în capot alb pe veranda cu coloane și visa privind la luna strălucitoare.

Pe la 10 seara, cînd zgomotele se potoliră în satul Konțovka³², de dincolo de sovhoz, peisajul idilic fu inundat de sunetele minunate ale unui flaut. N-am cuvinte să vă spun cît de bine se potriveau pentru crîngurile și fostele coloane ale palatului Șeremetievilor. Liza cea delicată din *Dama de pică*³³ își amestecă glasul cu cel al pătimașei Polina și se ridică spre înălțimi ca o fantasmă nespus de dragă și înduioșătoare a unor vremuri de mult apuse...

Și se sting... se sting...

fluiera, oftînd, flautul.

Crîngul nu se mai mișca, iar Dunia, pierdută în visare, ca o nimfă a pădurii, își lipi obrazul de obrazul aspru, roșcat și bărbătesc al șoferului.

— Frumos mai cîntă, lua-l-ar naiba, spuse șoferul cuprinzînd-o pe Dunia pe după mijloc cu brațul lui bărbătesc.

La flaut cînta chiar directorul sovhozului, Alexandr Semionovici Rokk și, trebuie să recunoaștem, cînta minunat. Explicația e simplă: cîndva flautul fusese specialitatea lui. Pînă în 1917 el făcuse parte din renumitul ansamblu de concert al maestrului Petuhov, care făcea să răsunе foaierul intimului cinematograf „Visul fermecat“ din orașul Odessa. Dar anul de grație 1917, care frînsese carierele multor oameni, îl îndreptase pe Alexandr Semionovici pe un nou drum. El părăsi „Visul fermecat“ și satinul înstelat și prăfuit al foaierului, schimbînd flautul cu pistolul. Multă vreme el fu purtat de valurile evenimentelor și azvîrlit cînd în Crimeea, cînd la Moscova, cînd

în Turkestan, ba chiar și la Vladivostok. Revoluția a fost cea care l-a consacrat pe Alexandr Semionovici. Devenise evident că era un mare om, care bineînțeles că nu-și avea locul în foaiorul „Visului“. Fără a intra în amănunte, vom spune doar că în anul 1927 și începutul anului 1928 Alexandr Semionovici se afla în Turkestan, unde mai întâi fusese redactorul unui colosal ziar local, iar apoi devenise membru al comisiei economice locale, remarcându-se prin lucrările sale uimitoare de irigare a pământurilor Turkestanului. În anul 1928, Rokk sosise la Moscova, unde își căpătă mult meritata odihnă. Comisia supremă a respectivei organizații – al cărei carnet de membru era purtat cu cinste de acest provincial de modă veche – apreciindu-i meritele, îi încredinșase un post liniștit și respectat. Dar vai! Din păcate pentru țară, mintea febrilă a lui Alexandr Semionovici nu se potoli; la Moscova, Rokk dădu peste descoperirea lui Persikov. În camerele hotelului „Parisul roșu“, de pe strada Tverskaia, se născu ideea reinițierii aviculturii în decurs de numai o lună, cu ajutorul razei roșii. Kremlinul îl ascultă cu atenție pe Alexandr Semionovici, Kremlinul îi dădu dreptate și astfel Rokk sosi în cabinetul ciudatului zoolog înarmat cu un act oficial.

Concertul revărsat peste apele sticloase și peste crînguri și parc se apropia de final, cînd, deodată, ceva îl întrerupse înainte de vreme. Cîinii din satul Konțovka, care la ora aceea ar fi trebuit să doarmă deja, începură să latre; treptat lătratul se transformă într-un urlet chinuitor. Urletul crescuse și se răspîndi peste cîmpuri; apoi îi răspunse orăcăitul a milioane de broaște din iazuri. Totul era atît de înspăimîntător încît pentru o clipă noaptea aceea fermecată păru că dispăruse.

Alexandr Semionovici lăasă flautul și ieși pe terasă.

— Mania, auzi? Cîinii blestemați... Tu ce crezi, ce-or fi urlînd așa?

— De un' să știu? răspunse Mania, privind la lună.

— Știi, Manecika... hai mai bine să ne uităm la ouă, propuse Alexandr Semionovici.

— Zău, Alexandr Semionovici, cred că te-ai prostit de tot cu ouăle și găinile tale. Ce-ar fi să te odihnești!

— Hai, Manecika, să mergem.

În sere ardea, sub tavan, un glob strălucitor. Sosi și Dunia îmbujorată, cu ochii strălucind. Alexandr Semionovici deschise cu grijă gemulețele de control și cu toții începură să privească în interiorul aparatelor. Pe placa albă de azbest stăteau înșiruite ordonat ouăle purpurii, înăuntru era liniște... se auzea doar bîzîitul discret al globului de 1500 de wați din tavan.

— Eh, ce pușori or să-mi iasă! spuse cu entuziasm Alexandr Semionovici, privind cînd pe gemulețele laterale de control, cînd pe

deasupra, prin orificiile largi de ventilare, las' că vedeți voi... Ce-e? N-or să iasă pui?

— Alexandr Semionovici, spuse Dunia zîmbind, știți că țăranii din Konțovka spun despre dumneavoastră că sînteți un antihrist? Zic că ouăle dumneavoastră sînt diavolești. E un păcat mare să le clocești cu mașina. Voiau să vă omoare.

Alexandr Semionovici tresări și se întoarse spre soție. Fața i se îngălbeni.

— Ei, ce părere aveți? Ei, poftim, ce oameni! Ce puteți să le faceți? Ai? Manecika, o să fie nevoie să le organizăm o ședință... Mîine o să chem la județ niște lucrători. O să le vorbesc chiar eu. Mda... aici e mult de muncă... aici parcă am fi în sălbăticie...

— Sînt înapoiți, murmură paznicul instalat pe manta, chiar în ușa serei.

A doua zi fu presărată de evenimente groaznice și inexplicabile. Dimineața, la prima geană de lumină a răsăritului, crîngurile, care înțîmpinau de obicei soarele cu cîntecul puternic al păsărilor, erau învăluite într-o liniște de mormînt. Toți remarcară acest fenomen. Era ca înainte de furtună. Dar nu se dezlănțui nici o furtună. Discuțiile de la sovhoz căpătără o tentă stranie și ambiguă pentru Alexandr Semionovici. După spusele unui moșneag – poreclit Gușă de Țap, renumit în împrejurimi ca prooroc și înțelept, de fel din satul Konțovka – toate păsările s-ar fi strîns în stoluri și, înainte de răsăritul soarelui, ar fi părăsit meleagurile Șeremetievilor, luîndu-și zborul spre nord, ceea ce, de fapt, era de neconceput. Alexandr Semionovici se indispuse și-și pierdu ziua întreagă încercînd să ia legătura telefonică cu orașul Graciiovka. De acolo Rokk primi asigurări că peste 2 zile vor sosi 2 lectori pentru 2 teme – situația internațională și problemele asociației „Dobrokur“.

Seara se îmbogăți și ea cu alte surprize. Dacă dimineața crîngurile erau tăcute, arătînd tuturor cît de neplăcută și suspectă este liniștea în pădure, dacă pe la prînz dispăruseră, nu se știe unde, toate vrăbiile din curtea sovhozului, în schimb spre seară tăcu și iazul din Șeremetievo. Aceasta era de-a dreptul uluitor, pentru că tuturor, pe o rază de 40 de verste, le era cunoscut renumitul orăcăit al broaștelor din acest iaz.

Acum parcă pieriseră toate. Dinspre iaz nu se auzea nici un zgomot și rogozul era tăcut. Trebuie să recunosc, Alexandr Semionovici se supără de-a binelea. Aceste întîmplări fură tălmăcite și răstălmăcite în cele mai neplăcute moduri, adică, pentru el, pe la spate.

— Este chiar ciudat, îi spuse soției sale Alexandr Semionovici la masa de prînz, de ce oare or fi zburat păsările?

— De un' să știu? răspunse Mania. Poate din cauza razei tale!?

— Mania, ești de-a dreptul proastă, răspunse el aruncînd lingura, ești la fel ca țărani. Ce legătură are asta cu raza?

— Nu știu, și mai lasă-mă-n pace.

Seara se petrecu o a treia întîmplare – din nou începură să urle cîinii din Konțovka și încă cum! Peste cîmpurile luminate de lună se revărsa un urlet jalnic și răutăcios, ca o tînguire.

Alexandr Semionovici avu însă și o surpriză plăcută. Mai exact, în seră, din aparate începuseră să se audă neconținute ciocănituri din ouă. Toc... toc... toc... toc... se auzea cînd dintr-un ou, cînd din altul.

Ciocăniturile din ouă deveniră un concert triumfal pentru Alexandr Semionovici. Pe dată fură uitate ciudatele întîmplări din crîng și iazuri. Toți se strînseseră în seră, și Mania, și Dunia, și paznicul, care-și lăsă pușca la intrare.

— Ei, ce părere aveți? Aud! întrebă victorios Rokk. Toți își aplecau urechea spre ușița primului aparat. Puișorii ciocăne cu ciocul, continuă el radios. N-or să iasă pui!? Nu-u, dragii mei. Și, dintr-un exces de sentimente, îl bătu pe paznic cu palma pe spate. Or să iasă niște pui de-o să rămîneți cu gurile căscate. Numai să am grijă, adăugă el cu severitate. De-ndată ce-or să înceapă să iasă din coajă, să-mi dați de veste.

— Bine, răspunseră în cor paznicul și Dunia.

Toc... toc... toc... se auzea cînd într-un ou, cînd în altul, din cele aflate în primul aparat. Într-adevăr, tabloul nașterii unei vieți noi din coaja translucidă era într-atît de interesant, încît întreaga adunare își petrecu încă multă vreme șezînd pe lăzi goale răsturnate și privind la ouăle care se cloceau în lumina roșiatică. Se duseră să se culce abia tîrziu, cînd asupra sovhozului și împrejurimilor se revărsase deja întunericul de un verde-închis al nopții. Noaptea era enigmatică și chiar înspăimîntătoare probabil din cauza urletului tînguitor al cîinilor din Konțovka, care tulbura cînd și cînd liniștea mormîntală. De ce-or fi urlînd așa blestemații aceia de cîini? Nimeni nu știe.

Dimineața Alexandr Semionovici fu înspăimîntat de încă o surpriză neplăcută. Paznicul era foarte tulburat, își încrucișa mîinile pe piept, se jura pe sfinți că nu dormise, dar nu observase nimic.

— Lucru ciudat, spunea paznicul, dar n-am nici o vină, tovarășe Rokk.

— Vă mulțumesc din inimă, îl ironiză Alexandr Semionovici, ce credeți, tovarășe? Pentru ce-ați fost pus aici? Să păziți. Ei, să-mi spuneți acum, unde-s? Doar au ieșit din ouă!? Înseamnă că au tulit-o. Înseamnă că ați lăsat ușa deschisă și ați plecat în treaba dumneavoastră. Să-mi aduceți

puii înapoi, de îndată!

— Unde să mă duc să-i aduc? Parcă nu mi-aş cunoaşte treaba, se ofensă ostaşul, mă certaţi degeaba, tovarăşe Rokk!

— Şi-atunci, unde-au dispărut?

— De unde să ştiu, turbă ostaşul, da' ce, trebuie să-i păzesc? De ce-s pus aici? Să păzesc aparatele să nu le fure cineva. Asta-i treaba mea. Conform legii, nu-s obligat să vă prind puii. Naiba ştie ce pui scoateţi din clocitoarele astea, poate că nu-i poţi ajunge din urmă nici pe bicicletă!

Alexandr Semionovici se potoli niţel, mormăi ceva ca pentru el şi rămase într-o stare de stupefacţie. Lucru ciudat, într-adevăr. În primul dintre aparate, încărcat cu ouă înaintea celorlalte, două ouă, care se aflaseră chiar sub rază, erau sparte şi goale. Unul din ele chiar se rostogolise într-o parte şi coaja strălucea în lumina roşie pe podeaua de azbest.

— Dracu' ştie! mormăi el, geamurile sînt închise, doar n-au ieşit prin acoperiş!

El ridică ochii spre găurile din tavanul de sticlă.

— Alexandr Semionovici, spuse cu uimire Dunia, doar n-or să zboare puii prin acoperiş. Sînt pe-aici pe undeva... pui... pui... pui... începu ea să cheme puii căutînd prin toate ungherele serei, unde zăceau tot felul de vase prăfuite, nişte scînduri, precum şi alte vechituri. Nici un fel de pui nu răspunse însă chemărilor.

Întreaga echipă de funcţionari alergă prin curte timp de 2 ore, căutînd puii buclucaşi, dar nu reuşi să descopere nimic. Ziua trecu într-o agitaţie febrilă. Paza aparatelor fu dublată cu încă un paznic care trebuia să privească în interiorul clocitoarei din sfert în sfert de oră şi, în caz de ceva, să-l cheme de îndată pe Alexandr Semionovici. Celălalt paznic şedea la uşă, ţinînd puşca între genunchi. Rokk se luă cu treaba şi mîncă de prînz abia pe la ora 2. După-masă dormi vreo oră, în umbra răcoroasă, pe fosta canapea a Şeremetievilor, bău nişte cvas preparat la sovhoz, făcu o vizită la seră şi se convinse că acum totul era în regulă. Paznicul cel bătrîn zăcea pe burtă pe o rogojină şi privea prin fereastră de control a primului aparat. Celălalt paznic era treaz şi nu părăsea cadrul uşii.

Mai erau însă şi nişte noutăţi de aflat: ouăle din cel de-al treilea aparat, încărcat ultimul, începură să ţacăne şi să scoată alte sunete, de parcă înăuntru s-ar fi smiorcăit cineva.

— Se clocesc, spuse Alexandr Semionovici, acum văd cum se clocesc. Vezi? se adresa el paznicului...

— Da-a, e ceva grozav, răspunse respectivul clătînînd din cap şi pe un ton foarte ambiguu.

Alexandr Semionovici mai şezu puţin lîngă aparate, dar nimic nu

ieși din ouă în prezența lui; el se ridică, se întinse și anunță că pleacă să facă o baie în iaz și în caz de ceva să fie chemat de îndată. Trase o fugă pînă la palat, în dormitor, unde se aflau două paturi cu arcuri, cu așternuturile mototolite, iar pe jos – o grămadă de mere verzi și munți de grăunțe de mei, pregătiți pentru pui. După ce se înarmă cu un prosop pufos, se opri o clipă și luă cu el și flautul. Ieși în fugă din clădire, traversă curtea și se îndreptă spre iaz, pe alea cu sălcii. Pe drum, flutura prosopul și ținea sub braț flautul. Cerul revărsa dogoarea printre sălcii, astfel încît corpul însuși se cerea la scăldat. Pe partea dreaptă a cărării era o tufă de brusture în care Rokk scuipe în momentul cînd trecu pe lîngă ea. De îndată, în străfundurile de verdeață se auzi un sunet ca și cum cineva ar fi trîntit un trunchi de copac. Simțind ceva ca un ghimpe în inimă, Alexandr Semionovici întoarse instantaneu capul și privi cu uimire în tufăriș.

De două zile iazul și împrejurimile nu mai scosese nici un sunet. Zgomotul se atenuă și el văzu doar oglinda ademenitoare a iazului și acoperișul cenușiu al pontonului. Cîteva libelule trecură prin fața lui. Alexandr Semionovici dădu să urce pontonul de lemn cînd deodată zgomotul din lăstăriș se repetă, de astă dată însoțit de un sîsîit, de parcă ar fi ieșit abur dintr-o locomotivă. Alexandr Semionovici înlemni și privi insistent zidul verde al buruienilor.

— Alexandr Semionovici, se auzi în acel moment vocea soției lui Rokk și bluza ei albă apăru, apoi dispăru pentru o clipă și reapăru în zmeuriș. Așteaptă-mă, o să fac și eu o baie.

Soția se grăbi spre iaz, dar Alexandr Semionovici privea fix brusturele. Un trunchi măsliniu și cenușiu începu să se ridice din tufe. Niște tufe galbene și umede păreau presărate pe trunchi. Trunchiul începu să se întindă, mișcîndu-se și îndoindu-se, ridicîndu-se atît de sus, încît depăși în înălțime una dintre sălcii. Apoi vîrfurile trunchiului se frînse puțin, începînd să semene ca formă și înălțime cu un stîlp de felinar de la Moscova. Doar că era de vreo 3 ori mai gros decît un stîlp și mult mai frumos datorită solzilor colorați ca un tatuaj. Neînțelegînd nimic, dar deja înghețat de frică, Alexandr Semionovici privi în sus și inima încetă să-i mai bată preț de cîteva clipe. I se păru că se lăsase gerul în plină vară, iar privirea i se încheoșă într-afîit, încît avu impresia că privește la soare printr-o pînză.

În vîrfurile trunchiului se afla un cap. Era un cap turtit, ascuțit și decorat cu o pată galbenă pe fond măsliniu. În ochii fără pleoape și cu o expresie de gheață se putea citi o agresivitate nemaiîntîlnită. Capul făcu o mișcare de parcă ar fi ciugulit aerul, trunchiul se ascunse în brusturet și doar ochii îl priveau fix pe Alexandr Semionovici. Acesta, transpirat de groază, rosti doar 4 cuvinte complet aiurea, născute probabil de frica nebunească

care-l cuprinse.

— Ce glume sînt astea...

Apoi își aminti că fachirii... da... India... coșulețul împletit și o poză... îmblînzitorul de șerpi.

Capul se ridică și începu să iasă la iveală și trupul. Alexandr Semionovici duse flautul la buze, piui răgușit și începu să cînte, sufocîndu-se, valsul din opera *Evgheni Oneghin*³⁴. Ochii cei sticloși din tufiș se aprinseră de îndată de o ură neîmpăcată pentru această operă.

— Te-ai prostit de cînți pe căldura asta? se auzi vocea veselă a Maniei, și undeva în dreapta, Alexandr Semionovici sesiză pata albă a bluzei soției.

Apoi un țipăt străpunse întregul sovhoz, se amplifică și se înălță, iar valsul deveni sacadat. Capul din verdeață se avîntă înainte, privirea de gheață îl părăsi pe Alexandr Semionovici, lăsîndu-i sufletul pentru căință. Un șarpe de vreo 15 arșini³⁵ și gros cît un om sări ca un arc din tufe. Un nor de praf se ridică din cărare și valsul încetă. Șarpele se aruncă pe lîngă directorul sovhozului, în lungul cărării, în direcția în care se zărea bluza cea albă. Rokk văzu totul cît se poate de clar. Mania era galbenă la față, iar părul ei lung i se ridică, de groază, în sus, de parc-ar fi fost de sîrmă. Șarpele, căscînd pentru o clipă gura, din care ieși ceva asemănător unei furci, o apucă pe Mania cu dinții de un umăr și o ridică cam un arșin deasupra pămîntului. Atunci Mania dădu un nou țipăt sfîșietor. Șarpele se încolăci în jurul ei și începu să o stranguleze. Victima nu mai scoase nici un sunet, dar Rokk auzea cum i se frîng oasele. Din gura Maniei și de sub unghii țîșni sîngele, apăru o mîină zdrobită. Apoi șarpele, căscînd larg fălcile, începu să-și înghită victima, îmbrăcîndu-i fulgerător capul cu fălcile lui și lunecînd peste ea ca o mînușă. Șarpele răspîndea în toate părțile o răsuflare fierbinte care ajunse pînă la Rokk; coada șarpelui fu cît pe-aci să-l dărîme în praf. Deodată Rokk încărunți. Întîi partea stîngă, apoi cea dreaptă, și părul negru și lucios ca o cizmă se acoperi de argint. Cuprins de o scîrbă de moarte, el se desprinse de cărare și, zbierînd ca un apucat, o luă la fugă...

²⁹ Veche familie nobiliară, renumită pentru luxul reședințelor sale și pentru preocupările de mecenat ale descendenților acestei familii.

³⁰ La Nikolskoe, Bulgakov a practicat medicina, în perioada 1916-1917, ca medic de țară.

³¹ De la *dobrovolnîi* – voluntar și *himik* – chimist. Abreviere în limba rusă pentru Asociația voluntară de sprijinire a industriei chimice.

³² De la *koneț* – sfîrșit, fundătură (*rus.*).

³³ Operă de P.I. Ceaikovski, pe un libret ce are la bază nuvela omonimă a lui A.S. Pușkin.

34 Operă de P.I. Ceaikovski, după un libret ce are la bază romanul omonim, în versuri, al lui A.S. Puşkin.

35 Veche măsură de lungime (71,12 cm).

Capitolul IX

Terciul viu

Lucrătorul G.P.U. de la halta Dughino, pe nume Șciukin, era un ins curajos. El îi spuse gânditor colegului său, roșcovanul Polaitis:

— Ei, ce facem? Mergem? Adă motocicleta. Apoi tăcu și se adresă celui ce ședea pe bancă: puteți să lăsați flautul din mână.

Dar individul cărunt care ședea pe banca din incinta G.P.U. continua să tremure ca scuturat de friguri; el nu lăsa flautul din mână, ci începu să mugească și să plîngă. Atunci Șciukin și Polaitis înțelesesă că trebuie să-i ia flautul cu forța. Degetele parcă i se lipiseră de instrument. Șciukin, un om foarte puternic, cu o forță ca de circar, începu să-i desfacă degetele unul câte unul și în final puse flautul pe masă.

Toate acestea se petreceau în dimineața însorită a zilei ce a urmat morții Maniei.

— Mergeți cu noi, spuse Șciukin adresîndu-se lui Alexandr Semionovici, și ne arătați ce și cum.

Dar Rokk se feri îngrozit de el și se acoperi cu mâinile ca de o viziune de coșmar.

— Trebuie să ne arătați, adăugă cu severitate Polaitis.

— Lasă-l. Doar vezi că e înnebunit.

— Trimiteți-mă la Moscova, îl rugă, plîngînd, Alexandr Semionovici.

— Nu vreți să vă mai întoarceți la sovhoz?

Rokk se acoperi iarăși cu mâinile și din nou în ochii lui se putea citi o groază de nedrescis.

— Bine, hotărî Șciukin, cred că într-adevăr nu puteți... îmi dau seama. În curînd vine rapidul, puteți pleca cu el.

Apoi Șciukin și Polaitis se sfătuiră, în timp ce paznicul haltei îi dădea să bea apă lui Alexandr Semionovici. Polaitis presupunea că nimic din cele relatate nu se întîmplase, iar Rokk este un nebun care a avut o groaznică halucinație. În schimb, Șciukin înclina să creadă că de la circul care tocmai era în turneu în orașul Graciiovka fugise un șarpe boa-constrictor. Auzind șoaptele lor pline de îndoială, Rokk se ridică în picioare. Își revenise puțin și spuse întinzînd mâinile ca un prooroc biblic:

— Credeți-mă. Ascultați-mă. De ce nu mă credeți? Unde este soția mea? Doar era lîngă mine!?

Șciukin stătea tăcut și serios, apoi transmise urgent la Graciiovka o

telegramă. Cel de-al treilea agent al G.P.U. îl supraveghea permanent pe Alexandr Semionovici și urma să-l însoțească pînă la Moscova. Șciukin și Polaitis începură să se pregătească de expediție. Nu aveau cu ei decît un revolver electric, dar și acesta reprezenta o bună protecție. Era o armă model 1927, cu 50 de încărcături, mîndria tehnicii franțuzești, destinat luptei la mică distanță; trăgea doar pînă la 100 de pași, în schimb avea un cîmp de acțiune de 2 m lărgime și ucidea instantaneu tot ce era viu. Era foarte greu să nu nimerești ținta. Șciukin luă această jucărie electrică strălucitoare, iar Polaitis se înarmă cu un automat obișnuit cu 25 de cartușe și cu niște cartușiere de rezervă. Împreună se urcară pe motocicletă și porniră spre sovhoz prin roua și răcoarea dimineții, pe șoseaua de 20 de verste care despărțea halta de sovhoz, ajungînd acolo în numai un sfert de oră. Lui Rokk, ca să ajungă de la sovhoz la haltă îi trebuise o noapte de coșmar presărată cu crize de groază, cînd se ascundea în iarba crescută pe marginea drumului. Cînd soarele începuse să încălzească puternic, în fața celor doi apăru palatul cu coloane albe ca de zahăr, așezat pe un deal, la poalele căruia curge rîul Topi. O liniște de moarte trona de jur împrejur. Chiar înainte de a intra în sovhoz, cei doi depășiră o căruță cu un țăran. Acesta nu se grăbea, căruța era încărcată cu saci, și în curînd îi lăsară în urmă. Motocicleta traversă podul și Polaitis claxonă, pentru a vedea dacă există cineva în împrejurimi. Nimeni însă nu răspunse apelului, cu excepția cîinilor din Konțovka care lătrau ca turbați. Motocicleta încetini și se apropie de porțile străjuite de statuile leilor acoperite de verzeală. Cei doi agenți plini de praf, încălțați cu ghetete galbene, legară motocicleta cu lanț și lacăt de grilajul porții și intrară în curte. Liniștea atotstăpînitoare îi ului.

— E cineva pe aici? strigă cu putere Șciukin.

Însă nimeni nu răspunse vocii lui de bas. Cei doi dădură ocol curții din ce în ce mai uimiți. Polaitis se posomorî. Șciukin se uită mai cu temei și își încruntă sprîncenele blonde. Aruncară amîndoi o privire pe geamul de la bucătărie și văzură că înăuntru nu era nimeni. În schimb, podeaua era presărată cu cioburi de vase.

— Auzi, eu cred că s-a întîmplat într-adevăr ceva. O catastrofă, murmură Polaitis.

— E cineva acolo? Hei! strigă Șciukin, dar nu-i răspunse decît ecoul încăperii goale.

— Dracu' știe! mormăi supărat Șciukin. Doar n-avea cum să-i mănînce pe toți deodată. Ori, poate, au fugit. Hai să intrăm.

Ușa de la intrare dinspre veranda cu coloane era deschisă larg. Înăuntru era pustiu. Cei doi străbătură mezaninul, bătută în uși, le deschiseră pe toate, dar nu dădură de nimeni și ieșiră înapoi prin verandă în

curte.

— Hai să dăm un ocol pe la sere, ordonă Șciukin, răscolim tot, după aceea o să telefonăm.

Agenții meraseră în lungul cărării pavate cu cărămizi, trecînd pe lîngă straturile cu flori, traversară curtea interioară și văzură geamurile strălucitoare ale sereleor.

— Așteaptă puțin, spuse Șciukin în șoaptă și-și pregăti pistolul. Polaitis deveni atent și puse mîna pe automat. Un sunet straniu și sonor învăluia serele și împrejurimile. Era ceva care semăna cu sîsîitul unei locomotive. Zau-zau... ssss... sîsîiau serele.

— Atenție, șopti Șciukin și, străduindu-se să nu facă zgomot, cei doi se apropiară de geamurile serei și priviră înăuntru.

Polaitis păli brusc și făcu un pas înapoi. Șciukin căscă larg gura și înțepeni cu revolverul în mînă.

Întreaga seră forfotea și viermuia. Răsucindu-se și încolăcindu-se, sîsîind, unduindu-și corpurile și legănîndu-și capetele, pe podeaua sereleor se tîrau niște șerpi uriași. Găoace de ouă sparte trosneau sub trupurile lor. În tavan ardea un bec electric foarte puternic care arunca în interior o lumină cinematografică, de-a dreptul înfricoșătoare. Pe podea se mai aflau 3 instalații negre, ca niște aparate de fotografiat: două erau răsturnate și stinse, în interiorul celei de-a treia ardea o lumină roșie intensă. Șerpi de toate dimensiunile se încolăceau pe fire, se urcau pe ramele geamurilor și se tîrau afară prin gaura din tavan. Chiar pe globul mat care îmbrăca becul se afla un șarpe negru cu pete, lung de cîțiva arșini, al cărui cap se legăna ca o pendulă. Se auzi un zgomot de clopoței, iar din interior veni o undă puturoasă, ca de mlaștină. Înăuntru se mai zărea o ciudată pasăre gigantică, care zăcea nemișcată lîngă aparate, precum și cadavrul unui om îmbrăcat în cenușiu, cu pușca alături, chiar lîngă ușă...

— Înapoi, răcni Șciukin și se retrase cîțiva pași, împingîndu-l pe Polaitis cu mîna stîngă și ridică revolverul. Apucă să tragă de vreo 9 ori, iluminînd serele cu fulgere verzui. Sunetul se amplifică și, ca răspuns la împușcăturile lui Șciukin, în sere se produse o vînzoleală, iar capetele plate se iviră în toate crăpăturile. Ecoul tunetului străbătu sovhozul. Ceah-ceah-ceah-tah, începu să tragă și Polaitis, retrăgîndu-se. Din spate se auzi un zgomot făcut de un animal înspăimîntător și Polaitis căzu pe spate. Un animal pășind pe labe crăcănate, de culoare verzui-maronie, cu un bot enorm și ascuțit, și cu o coadă solzoasă, asemănător cu o șopîrlă de dimensiuni gigantice, ieșise de după colțul șopronului și, apucîndu-l cu furie pe Polaitis de picior, îl trîntise la pămînt.

— Ajutor, strigă Polaitis și de îndată mîna lui stîngă nimeri în gura

monstrului și trosni; încercînd să se ajute cu dreapta, nu reuși decît să tîrîie arma pe pămînt. Șciukin se întoarse spre el și se zăpăci. El reuși să tragă o dată, mult pe lîngă țintă, de frică să nu-și ucidă tovarășul. A doua oară, trase în direcția serelor, pentru că de acolo, printre alte capete mai mici de șerpi, un șarpe mai mare de culoare măslinie se aruncase drept spre el. Izbuti să omoare acest șarpe gigantic, apoi, agitîndu-se în jurul lui Polaitis, care agoniza deja în gura crocodilului, căută o poziție din care să ucidă monstrul fără a vătăma victima. În sfîrșit, trase. Revolverul electric bubui de două ori, luminînd totul în jur cu o lumină verzuie și crocodilul făcu un salt, se destinse, înțepeni și-l eliberă pe Polaitis. Brațul acestuia sîngera, din gură i se scurgea sînge și, sprijinindu-se pe mîna dreaptă, teafără, își tîrî piciorul sîngîr zdrobit. Ochii i se stingeau.

— Șciukin... fugi, gemu el, înecîndu-se.

Șciukin trase cîteva focuri înspre sere, și geamurile fură pulverizate. Un șarpe uriaș țîșni ca un arc dintr-o fereastră de pivniță, se lungi de-a curmezișul curții și i se încolăci pe picioare. Șciukin fu trîntit la pămînt, iar revolverul strălucitor se rostogoli într-o parte. Șciukin strigă din răsuputeri, apoi se sufocă, pentru că inelele șarpelui îl cuprinsesă, lăsîndu-i numai capul afară. Apoi, unul dintre inele trecu o dată peste capul lui, luîndu-i scalpul; țeasta trosni și din acest moment la sovhoz nu se mai auzi nici o împușcătură. Totul se stinse într-un sîsîit atotcuprinzător. Acestui zgomot îi răspunse de departe, tocmai din Konțovka, un soi de urlet, dar acum nu se mai putea spune cu certitudine dacă era urlet de cîini sau de oameni.

Capitolul X

Catastrofa

La redacția ziarului *Izvestia*, în schimbul de noapte, ardea o lumină puternică, iar redactorul obez ședea cu șpalturile în față și pagina rubrica de știri „Vești din țară“. Cîteva rînduri îi atraseră atenția; le privi prin pince-nez și izbucni în rîs, îi chemă la el pe corectori și pe paginatori și le arătă și lor textul. Pe fișia îngustă de hîrtie umedă era tipărit:

„Graciovka, gubernia Smolensk. În județ a apărut o găină de mărimea unui cal; lovește cu picioarele ca un armăsar. În loc de coadă are pene de damă burgheză“.

Culegătorii rîseră cu poftă.

— Pe vremea mea, spuse redactorul rîzînd pe înfundate, cînd lucram la Vania Sîtin³⁶ de la *Russkoe Slovo*, se spunea despre cineva că e atît de beat, încît vede elefanți. Acum înseamnă că e atît de beat, încît vede struți.

Culegătorii rîdeau.

— Chiar așa, e vorba de un struț, spuse paginatorul, ce punem aici, Ivan Bonifatievici?

— Te-ai prostit? întrebă redactorul, mă mir că i-a scăpat secretarului. Telegrama cred că e trimisă de unul de-a dreptul beat.

— Precis că a băut, nu glumă, fură de acord culegătorii, și paginatorul luă de pe masă știrea despre struț.

De aceea *Izvestia* apărură a doua zi conținînd, ca de obicei, o mulțime de materiale foarte interesante, dar fără vreo aluzie la struțul din Graciovka. Docentul Ivanov, care citea cu atenție *Izvestia*, la el în cabinet, împături ziarul, căscă și, spunînd: nimic interesant, începu să-și îmbrace halatul alb. Peste cîtva timp în laborator se aprinseră arzătoarele de gaz și începură să orăcăie broaștele. În cabinetul lui Persikov era debandadă. Pankrat, speriat, stătea în poziție de drepti la ușă.

— Am înțeles... să trăiți, repetă el.

Persikov îi înmîină un pachet sigilat cu ceară și-i zise:

— Te duci drept la direcția creșterii animalelor, la șeful ăla al lor, Ptaha, și-i spui în față că e un porc. Spune-i că eu, profesorul Persikov, chiar așa am și spus. Pachetu' i-l dai lui.

„Bună treabă, n-am ce zice...“ gîndi Pankrat, pălind, și dispăru cu pachetul în brațe.

Persikov tuna și fulgera.

— Dracu' ştie ce mai e şi asta, urla el, plimbându-se prin cabinet şi frecându-şi palmele înmănuşate, este o bătaie de joc inadmisibilă faţă de mine şi faţă de zoologie. Ouăle astea blestemate de găină sosesc cu miile, iar eu de 2 luni nu pot să obţin ceea ce-mi trebuie. Parc-ar veni din America! Numai balamuc, numai debandadă – şi începu să socotească pe degete: pînă să-i prindă... maximum 10 zile, în fine 15... fie 20, încă două zile cu avionul, de la Londra la Berlin încă o zi... De la Berlin pînă aici sînt 6 ore – o debandadă de nedrescis...

El se repezi cu furie la telefon şi începu să sune undeva.

În cabinet totul era pregătit pentru nişte experimente tainice şi periculoase. Nişte hîrtie tăiată fişii era pregătită pentru a lipi uşile, alături se aflau căşti de scafandru cu furtunuri şi cîteva rezervoare, strălucitoare ca mercurul, pe care scria „Dobrohim“ şi „nu atingeţi“ – cuvinte însoţite de un craniu desenat cu două oase încrucişate dedesubt.

Fură necesare pe puţin 3 ore pentru ca profesorul să se liniştească şi să treacă la lucruri mărunte. Lucra la institut pînă la 11 noaptea şi din această cauză n-avea habar ce se întîmpla dincolo de zidurile de culoare crem. Nici zvonul absurd care cuprinsese Moscova despre nişte şerpi, nici ciudata telegramă omisă din ziar nu-i erau cunoscute, căci docentul Ivanov avea bilete la Teatrul de Artă, la spectacolul *Fiodor Ioannovici*³⁷, şi deci, n-avea cine să-i transmită profesorului aceste ştiri de ultimă oră.

Persikov ajunsese către miezul nopţii acasă în Precistenka şi se culcă, citind înainte de a adormi un articol din publicaţia engleză *Curierul zoologic*, primită de la Londra. Apoi adormi; dormea acum şi întreaga Moscova, care se agitase pînă noaptea tîrziu; doar clădirea cenuşie de pe strada Tverskaia nu dormea; acolo duduiau grozav, zgîlţîind întreaga construcţie, rotativele „Izvestiei“. În cabinetul redactorului era o agitaţie de nedrescis. Redactorul, turbat şi cu ochii înroşiţi, se foia de colo-colo, neştiind ce să facă, trimiţîndu-i pe toţi la mama dracului. Paginatorul umbla după el şi-i spunea, duhnînd a vin:

— Ei, hai, Ivan Bonifatievici, nu-i nici o nenorocire. Mîine n-au decît să tipărească o ediţie specială. Doar n-o să scot acum ziarul din tipar.

Culegătorii nu plecaseră încă acasă, ci se adunaseră grupuri-grupuri şi citeau telegramele tot mai îngrozitoare care soseau acum din sfert în sfert de oră. Pălăria ascuţită a lui Alfred Bronski apărea cînd ici, cînd colo prin încăperile inundate de o lumină orbitoare roz, iar grăsanul mecanic, scrişnind şi şontîcăind, cutreiera şi el tipografia. La intrare se trînteau uşile şi reporterii soseau în tot cursul nopţii. Toate cele 12 telefoane ale tipografiei sunau încontinuu, centrala răspundea mecanic „ocupat“, „ocupat“, iar deasupra telefonistelor neadormite se aprindeau întruna

semnale de avertizare...

Culegătorii se lipiră de grăsanul mecanic și căpitanul de cursă lungă le spuse:

— O să fie nevoie să trimitem aeroplane cu gaze.

— Numai așa, răspundeau culegătorii, ce grozăvie! Apoi o înjurătură grea de mamă se rostogoli prin aer, după care o voce ascuțită strigă:

— Persikov ăsta ar trebui împușcat.

— Ce-are Persikov cu asta, răspundeau alții din mulțime, pe nemernicul acela de la sovhoz să-l împuște.

— Trebuia pusă pază, strigă altcineva.

— Poate că nu-i din cauza ouălor.

Întreaga clădire se zguduia și duduia din cauza roților rotative, de puteai crede că blocul cenușiu este mistuit de un incendiu electric.

Lumina dimineții nu potoli incendiul, ci, dimpotrivă, păru că-l întetește, cu toate că becurile fură stinse. Motociclete intrau una după alta în curtea interioară asfaltată, la concurență cu automobilele. Întreaga Moscova se trezi asaltată de foile albe ale ziarelor ca de niște păsări. Foile albe foșneau sub picioare și în mâinile tuturor, astfel că vânzătorilor de ziare nu le ajunseră exemplarele pe la 11 dimineața, cu toate că la vremea aceea *Izvestia* ieșea într-un tiraj de 1,5 milioane.

Profesorul Persikov ajunsese la institut cu autobuzul. Aici îl aștepta o surpriză. În vestibul se aflau trei lăzi de lemn închise cu benzi metalice, împetrite cu inscripții în germană; deasupra tuturor acestor inscripții stătea scris pe rusește, cu cretă albă: „Atenție! – ouă“.

O veselie furtunoasă puse stăpânire pe profesor.

— În sfârșit, exclamă el, Pankrat, deschide imediat cutiile, dar cu grijă, să nu spargi ouăle. Le aduci la mine în cabinet.

Pankrat îndeplini pe loc porunca și peste numai un sfert de oră cabinetul presărat cu rumeguș și bucăți de hîrtie fu zguduit de vocea profesorului.

— Și-au bătut joc de mine! urlă Persikov agițîndu-și pumnii și cîntărind ouăle în palme. Ptaha ăsta este o vită! Nu permit să-și bată cineva joc de mine. Ce-s astea, Pankrat?

— Ouă, să trăiți răspunse Pankrat cu jale.

— Da, dar de găină, înțelegi, ouă de găină, lua-le-ar dracu' să le ia! La ce naiba îmi trebuie mie astea? Să le trimită ticălosului ăluia de la sovhoz!

Persikov se aruncă spre colțul încăperii unde era telefonul, dar nu apucă să sune.

— Vladimir Ipatievici! Vladimir Ipatievici! se auzi pe coridor vocea sonoră a lui Ivanov.

Persikov se dezlipi de telefon, iar Pankrat se feri într-o parte, făcându-i loc docentului. Acesta intră în fugă în cabinet și, contrar obiceiului său de gentleman, nu-și scoase pălăria căzută pe ceafă. În mînă ținea o foaie de ziar.

— Dac-ați ști ce s-a-nîmplat, Vladimir Ipatievici! strigă el și flutură pe sub nasul lui Persikov o pagină de ziar cu titlul: „Ediție specială”; pe mijlocul paginii se putea vedea un desen frumos colorat.

— Ascultați-mă nițel, să vedeți ce-au făcut, strigă Persikov fără să-l asculte, au încercat să mă păcălească cu ouă de găină. Ptaha ăsta e un idiot notoriu. Ia priviți!

Ivanov era de-a dreptul înnebunit. El privi cu groază la cutiile deschise, apoi la pagina de ziar, și ochii aproape că-i ieșiră din orbite.

— Asta era... murmură el, sufocîndu-se, acum înțeleg... Vladimir Ipatievici, ia uitați-vă aici – și Ivanov deschise instantaneu ziarul, unde îi arătă, cu degetul tremurînd, lui Persikov, imaginea colorată. Aceasta reprezenta un șarpe măsliniu cu pete galbene, șerpuind printr-o verdeață neclară. Imaginea fusese luată de sus, dintr-un micuț aparat de zbor, care survolase șarpele. Ce-i asta, Vladimir Ipatievici, după părerea dumneavoastră?

Persikov își mută ochelarii pe frunte, apoi pe nas, privi cu atenție desenul și rosti uluit:

— Ce dracu'! Asta... asta e o anaconda...

Ivanov zvîrli pălăria, se așeză pe scaun și spuse, însoțind fiecare cuvînt de o bătaie cu pumnul în masă.

— Vladimir Ipatievici, această anaconda provine din gubernia Smolensk. E ceva îngrozitor. Acum înțelegeți, ticălosul acela a obținut șerpi în loc de găini; șerpii ăștia, însă, au depus mai multe ouă decît broaștele!

— Ce spune? răspunse Persikov și fața lui deveni cenușie... glumiți, Piotr Stepanovici... De unde...?

Ivanov amuți o clipă, apoi, recăpătîndu-și darul vorbirii și arătînd cu degetul lăzile pline cu ouă albe, învelite în rumeguș galben, spuse:

— De-aici.

— Ce-e?! urlă Persikov, începînd să înțeleagă ce se petrecuse.

Ivanov făcu un gest sigur cu pumnii strînși și strigă:

— Fiți pe pace! Din greșeală, comanda pe care-ați făcut-o pentru ouă de șarpe și de struț a fost expediată la sovhoz, iar ouăle de găină au ajuns la dumneavoastră.

— Dumnezeule sfinte..., spuse Persikov și, înverzindu-se la față, se

așeză pe scaunul rotativ.

Pankrat, prost de tot, alb la față, înțepenise lângă ușă. Ivanov se ridică brusc, smulse ziarul și, subliniind cu unghia unul dintre paragrafe, îi strigă în urechi profesorului:

— Ei, acum să vedeți ce-o să iasă din toată povestea asta! Nici măcar n-am idee de ce-o să se nîmple. Priviți aici, Vladimir Ipatievici – și citi cu voce tare primul pasaj care se nimeri pe pagina mototolită de ziar... Șerpii se deplasează în grup pe direcția Mojaisk... depunînd un număr incredibil de ouă. Ouă de șarpe au fost semnalate în județul Duhovo... Au apărut crocodili și struți. Unități speciale împreună cu detașamente ale G.P.U. au oprit panica la Viazma, după ce pădurea din apropierea orașului a fost incendiată pentru a opri înaintarea reptilelor...

Persikov deveni multicolor, ochii căpătară o expresie nebună, apoi păli ca un mort, se ridică de pe taburet și începu să strige, sufocîndu-se:

— Anaconda... anaconda!... Dumnezeu, Doamne! Nici Pankrat, nici Ivanov nu-l mai văzuseră vreodată într-o asemenea stare.

Profesorul își smulse de la gît cravata, rupse nasturii de la cămașă, se făcu îngrozitor de roșu la față, ca înainte de paralizie și ieși în goană pe ușă, clătînîndu-se. Strigătul lui se multiplică în incintele de piatră ale institutului.

— Anaconda... anaconda...! răspunse ecoul.

— Prinde-l pe profesor! îi strigă Ivanov lui Pankrat care se agita pe loc. Apă, adu-i apă... are o criză de apoplexie.

36 Sîtin – renumit editor și librar.

37 Dramă aparținînd lui A.K. Tolstoi (1817-1875), pe care Bulgakov îl aprecia în mod deosebit pentru satira scrierilor, citîndu-l adeseori în propria-i operă.

Capitolul XI

Lupta și moartea

La Moscova era noapte, o noapte electrică, cu lumini arzînd nebunește. Ardeau toate becurile și nu era casă în care să nu fie aprinse toate lămpile. În nici unul dintre apartamentele din Moscova, care avea 4 milioane de locuitori, nu dormea nimeni, poate doar pruncii. Se mîncea și se bea pe apucate, se auzeau strigăte, chipuri schimonosite de groază priveau pe geamurile de la toate etajele spre cerul străbătut de dungile luminoase ale reflectoarelor. Pe cer izbucneau cîteodată focuri albe strălucitoare, care se stingeau și dispăreau, după ce aprindeau conuri palide de lumină asupra orașului. Se auzea un zgomot înfundat și continuu de avioane în zbor. Înfricoșător era mai cu seamă pe strada Tverskaia-Iamskaia. În gara Alexandrovski soseau din 10 în 10 minute garnituri de tren formate la repezeală din vagoane de clasă și de marfă, și chiar din cisterne, înțesate de lume înnebunită; pe Tverskaia-Iamskaia, oamenii alergau într-o aglomerație de nedescris, călătoreau în autobuze, pe acoperișurile tramvaielor, se călcau în picioare și nimereau sub roțile mașinilor. La gară se dezlănțuia din cînd în cînd tirul armelor de foc al detașamentelor militare care se străduiau să oprească panica celor ce alergau înnebuniți peste acele de cale ferată de pe ruta Smolensk-Moscova. În gară se spărgeau geamuri și fluierau sirenele locomotivelor. Străzile erau presărate cu pancarte, afișe mari erau lipite pe ziduri; reflectoare roșii le luminau zi și noapte, dar acum nimeni nu le mai citea; conținutul afișelor le era cunoscut tuturor. În Moscova era decretată starea de asediu. Era interzisă panica și se anunța plecarea spre gubernia Smolensk a noi și noi detașamente ale Armatei Roșii, înarmate cu gaze. Afișele nu putură însă opri delirul nopții. În fiecare casă se spărgea vesela, ori vase cu flori, oamenii alergau lovindu-se de colțuri, desfăceau sau înfășurau geamantane și boccele cu speranța vie de a ajunge cumva la gările Iaroslavl sau Nikolaevsk. Însă toate gările care duceau spre nord și est fuseseră încercuite de infanterie. Autocamioane gigantice, transportînd cutii enorme, păzite de militari cu căști țuguiate și baionetă la arme, evacuai rezervele de aur din subsolurile Ministerului de Finanțe, precum și alte lăzi cu inscripția: „Atenție! Galeria Tretiakov“. Nenumărate mașini claxonau și goneau prin Moscova.

Foarte departe, pe cer, se putea observa zarea roșie a unui incendiu; bubuiturile neconținute ale tunurilor zguduiau întunericul dens al acelei nopți de august.

Spre dimineață, orașul chinuit de insomnii, care nu stinsese nici unul dintre becurile sale, fu străbătut, în lungul străzii Tverskaia, de o coloană nesfârșită și șerpuitoare de cavaleriști. În drumul lor ei măturaseră din cale tot ce încercase să se ascundă prin subsoluri și vitrine; vîrfurile baionetelor lor împungeau cerul. Mulțimea agitată și urlătoare prinse viață de îndată la vederea ostașilor care despicau în două gloata înnebunită. De-a lungul trotuarelor se auziră strigăte încărcate de nădejde.

— Trăiască cavaleria! strigau voci disperate de femei.

— Trăiască! răspundeau bărbații.

— Ne calcă-n picioare!... ne calcă..., urla cineva în mulțime.

— Ajutor! striga altcineva de pe trotuar.

Pachete de țigări, bani de argint, ceasuri fură aruncate înspre cavaleriști; de pe trotuare, niște femei, riscîndu-și mădularele, săriră în stradă și, agățîndu-se de hățuri, începură să le sărute. În zgomotul continuu al copitelor pe pavaj, se puteau auzi din cînd în cînd vocile comandanților:

— Hățurile, din scurt!

Undeva se auzeau voci cîntînd vesel și deșănțat. Din cînd în cînd, șirul cavaleriei era întrerupt de niște figuri stranii cu fețele acoperite, cu niște furtunuri și recipiente prinse în curele pe spate. În urma lor se țirau enorme autocisterne cu lungi furtunuri și pompe, de parc-ar fi fost mașini de pompieri, precum și tancuri blindate pe șenile. Coloana cavaleriștilor era întreruptă și de alte automobile complet acoperite de o armură cenușie pe care scria „gaz Dobrohim“; pe lături inscripțiile erau însoțite de desene care reprezentau niște cranii albe.

— Salvați-ne, fraților! urlau trotuarele, nimiciți balaurii... Salvați Moscova!

— Mamă... mamă... se rostogoleau strigăte peste mulțime. Pachete de țigări zburau prin aer și de pe cai, cavaleriștii zîmbeau mulțimii înnebunite. Rîndurile ostașilor fură inundate de un cîntec duios:

*„...Nici as, nici damă, nici valet,
Cu hotărîre vom zdrobi pe șerpi
În doi timpi și trei mișcări...“.*

Cascade de „ura“ se rostogoleau peste marea de oameni, căci se zvonise că oștenii călare erau conduși chiar de legendarul lor comandant, bătrîn și cărunț, erou al războiului civil de acum 10 ani³⁸. Mulțimea striga, încercînd să-și potolească tulburarea din inimi: „ura“... „ura-a“...

*

Institutul era în semiîntineric. Din evenimentele petrecute în oraș aici nu aveau decît zvonuri nelămurite și incoerente. Sub ceasul de foc de la Manej se auziră salve de mitralieră; fuseseră executați niște țîlhari care încercaseră să prade un apartament din strada Volhonka. Circulație nu prea era pe aici, căci grosul se grăbea spre gări. În cabinetul profesorului ardea o veioză; Persikov ședea la masă cu capul sprijinit în mîini și tăcea. Un fum gros îl învăluisese. Raza roșie din aparat era stinsă. Broaștele din terariu tăceau, pentru că la această oră dormeau de mult. Profesorul nici nu muncea, nici nu citea. În stînga lui se afla o ediție specială de seară a presei centrale, care anunța că Smolenskul arde și că artileria trage asupra pădurii, lîngă Mojaisk, pentru a nimici depunerile de ouă de crocodil. Se mai anunța că escadrila de aeroplanе acționase eficient în regiunea Viazmei, împrăștiind gaze asupra întregului județ; victime omenești fură nenumărate din cauza faptului că populația, cuprinsă de panică, în loc să se evacueze în ordine și disciplină, se împrăstiasse care încotro. O divizie de cavalerie din Caucaz cîștigase o bătălie importantă în lupta împotriva cîrdușilor de struț, reușind să nimicească toate păsările, precum și depunerile de ouă de struț. Pierderile erau neînsemnate pentru cavalerie. Guvernul anunța că în situația imposibilității reținerii reptilelor la o distanță de 200 de verste de capitală orașul va fi evacuat în ordine. Muncitorii și funcționarii aveau sarcina de a-și păstra calmul. Guvernul urma să ia măsurile cele mai drastice pentru a nu permite repetarea evenimentelor din Smolensk, unde, ca urmare a panicii produse de apariția a mii de șerpi veninoși, orașul luase foc din cauza sobelor răsturnate în graba fugii întregii populații. Se anunța, de asemenea, că Moscova are provizii cel puțin pentru 6 luni, iar consiliul militar ia măsuri urgente pentru baricadarea clădirilor în vederea luptei cu șerpii chiar pe străzile capitalei, în cazul în care cavaleria, infanteria și aeroplanеle nu vor putea opri asaltul reptilelor asupra orașului.

Profesorul nu citise nimic din toate acestea, ci privea cu ochi sticloși undeva departe și fuma. Numai două persoane mai erau în institut, în afară de el – Pankrat și Maria Stepanovna, nedormită în cele trei nopți, pe care le petrecuse în cabinet și care izbucnea în plîns din orice nimic, însă profesorul nu voia să-și părăsească ultimul și unicul său aparat care nu mai funcționa. Maria Stepanovna se aciuase pe divanul tapițat cu mușama din colțul întunecos al cabinetului și privea la ceainicul în care fierbea apa pentru ceaiul profesorului; vasul se sprijinea pe un trepied deasupra arzătorului cu gaz, de jur împrejur era liniște și de aceea tot ce a urmat s-a petrecut complet pe neașteptate.

De pe trotuar se auziră strigăte sonore pline de ură; Maria Stepanovna tresări. Pe stradă străluciră lumini de lanterne și se auzi vocea

lui Pankrat în vestibul. Profesorul fu neplăcut impresionat de aceste zgomote. Își ridică pentru o clipă capul și murmură: „Ce urlă așa, ca turbații... n-am ce să le fac!...“. Apoi redeveni la fel de nemișcat ca mai înainte. Se auzi un zgomot grozav dinspre ușile ferecate de la intrarea din strada Herzen și zidurile se clătinară. Apoi, peretele de oglindă din cabinetul alăturat se făcu țăndări. Geamurile începură să se spargă și un pietroi cenușiu năvăli prin fereastră în cabinetul profesorului, zdrobind masa de sticlă. În terariu broaștele începură să se agite și să orăcăie. Disperată, Maria Stepanovna se aruncă spre profesor, strigînd: „Fugiți, Vladimir Ipatievici, fugiți“.

Persikov se ridică de pe taburet și se îndreptă; apoi, îndoindu-și degetul-cîrlig, răspunse cu o sclipire în ochi:

— Nu plec nicăieri, spuse el, este o tîmpenie... se agită ca niște nebuni. Iar dacă a înnebunit chiar toată Moscova, atunci unde să fug? Vă rog, încetați odată cu țipetele. Ce amestec am eu aici? Pankrat! chemă el și apăsă pe buton.

Desigur, dorea ca Pankrat să termine cu balamucul acesta care nu i-a plăcut niciodată. Dar Pankrat nu mai putea face nimic. Bubuiturile luară sfîrșit cînd ușile institutului se deschiseră și clădirea se umplu de zgomot de împușcături, sticlă spartă, strigăte și tropăituri. Maria Stepanovna se agăță de mîneca lui Persikov și începu să-l tragă; el se eliberă, se îndreptă de spate și ieși în coridor, îmbrăcat în halat.

— Ei, ce-i? întrebă el.

Ușile se dădură de perete și apărură spinarea unui militar cu însemnele G.P.U. pe mîneca sîngă. El se dădu înapoi de la ușa pe care gloata turbată o zgîlțîia cu furie și începu să tragă cu revolverul. Apoi o luă la goană, strigîndu-i lui Persikov:

— Professore, salvați-vă, nu mai pot face nimic.

Cuvintele acestea fură urmate de strigătul Mariei Stepanovna. Militarul dispăru în coridoarele întunecoase ale clădirii, iar mulțimea năvăli înăuntru, strigînd:

— Dă-i! Omoară-l!...

— Criminal mondial ce ești...

— Tu ai dat drumul la șerpi!...

Fete schimonosite și haine sfîșiate umplută coridorul și se auzi o împușcătură. În aer se agitară bîte. Persikov făcu un pas înapoi, închise ușa care ducea în cabinet, unde Maria Stepanovna stătea în genunchi pe podea, cu mîinile întinse ca o răstignită... Profesorul nu voi să le dea drumul înăuntru și strigă iritat:

— E o nebunie curată... Sînteți niște animale. Ce vreți de la mine?

Afară de-aici! Pankrat, afară cu ei! continuă el să strige.

Dar Pankrat n-avea cum să-i dea afară. Pankrat avea capul spart, fusese călcat în picioare și zăcea pe jos în vestibulul traversat de noi și noi grupuri care invadau institutul, în ciuda focurilor de armă trase de miliția din stradă.

Un individ scund, cu picioare crăcănate ca de maimuță, cu sacoul rupt și plastronul sfișiat, alergă înainte, ajunse la Persikov și-i crăpă capul cu o lovitură de bătă. Persikov se clătină, apoi se prăbuși, murmurând:

— Pankrat... Pankrat...

Maria Stepanovna, deși nevinovată, fu sfișiată de vie în cabinet, aparatul fu distrus și nimicit, terariul și broaștele înnebunite de groază fură călcate în picioare, iar reflectoarele, pulverizate. În decurs de numai o oră institutul ardea; de jur împrejurul clădirii erau presărate cadavre, înconjurate de indivizi înarmați cu revolvere electrice. Mașinile de pompieri pompau jeturi puternice de apă prin ferestrele sparte, din care ieșeau flăcări lungi ca niște limbi de foc.

[38](#) Aluzie la renumitul comandant de oști de cavalerie S.M. Budionnî (1883-1973).

Capitolul XII

Zeul frigului *ex machina*

În noaptea de 19 spre 20 august 1928, asupra Moscovei se abătu un ger nemaipomenit. Gerul ajunse pînă la minus 18 grade și ținu 2 zile. Moscova, rebegită de frig, ferecă toate geamurile și toate ușile. Spre sfîrșitul celei de-a treia zile, populația înțelese că frigul salvase capitala și ținuturile învecinate de plaga aceluia an 1928. Cavaleria pierduse lîngă Mojaisk trei sferturi din efective, escadrilele cu gaze toxice nu reușiră să oprească oribilele reptile care încercuiseră capitala pe la vest, sud-vest și sud.

Frigul însă le nimici. Mulțimea nenumărată a reptilelor nu rezistă la cele două zile de ger de minus 18 grade și în data de 20 august, cînd frigul se muie, lăsînd în urmă numai umezeală și verdeață degerată, dușmanul fusese distrus. Catastrofa luase sfîrșit. Pădurile, cîmpiile și mlaștinile nesfîrșite erau încă presărate cu nenumărate ouă ciudate, cu desene stranii pe coajă, nemaivăzute, pe care Rokk le interpretase drept murdării, însă aceste ouă erau acum complet inofensive, căci embrionii dinăuntru erau morți.

Suprafețe de necuprins se împruțiră de duhoarea cadavrelor de crocodili și șerpi, chemați la viață de raza cea tainică, născută în strada Herzen. Aceste organisme însă, imperfecte făpturi ale mlaștinilor tropicale și ecuatoriale, pieriră în 2 zile, lăsînd în urmă, de-a lungul și de-a latul a trei gubernii, o duhoare oribilă de putrefacție.

Se iscară epidemii prelungite, nenumărate îmbolnăviri din cauza cadavrelor de reptile și oameni, iar armata, întărită cu geniști, cisterne cu petrol lampant și furtunuri, curăța pămîntul, reușind spre primăvara lui 1929 să termine acțiunea de dezinfecție.

Primăvara, Moscova începu din nou să trepideze, să strălucească și să danseze; se reluă mersul trăsurilor mecanice și din nou deasupra Cupolei Mîntuitorului stătea pe cer, ca afîrnată, secera de argint a lunii, iar pe locul fostului institut mistuit de incendiu se ridicase un adevărat palat zoologic, administrat de docentul Ivanov. Numai Persikov nu mai exista. În fața auditoriului nu mai apărea degetul-cîrlig al profesorului, nimeni nu mai putea să-i audă glasul scîrțîit și orăcăitor. Despre rază și despre catastrofa anului 1928 continuă să se scrie și să se comenteze; după un timp însă numele profesorului Vladimir Ipatievici Persikov fu învăluit parcă în ceață și se stinse întocmai ca raza cea roșie aprinsă cîndva într-o noapte de aprilie. Raza nu mai putu fi obținută din nou, deși elegantul gentleman, actualmente

profesorul Piotr Stepanovici Ivanov, încercase și el să reproducă acel fascicol de lumină. Aparatul din cabinetul profesorului fusese distrus de gloata dezlănțuită în chiar noaptea uciderii lui Persikov. Cele trei aparate de la sovhozul „Raza roșie“ din Nikolskoe arseseră încă de la prima ciocnire dintre escadrile și șerpi, iar de refăcut, nu mai putură fi refăcute. Oricât de simplă părea combinația de sticle și oglinzi, cu toate eforturile depuse de Ivanov, raza roșie nu mai apăru.

Pesemne că aici mai era nevoie de ceva în plus, în afară de cunoștințe; ceva, care fusese apanajul unui singur om din lume, răposatul profesor Vladimir Ipatievici Persikov.

Octombrie 1924, Moscova

Traducere de Paraschiva Bădescu și George G. Potra

I

A-u-u-u-u! a-u-u-u-u! Uitați-vă la mine, crăp pur și simplu. Viscolul din gang îmi cîntă prohodul, iar eu urlu o dată cu el. S-a zis cu mine, s-a zis. Un netrebnic cu boneta murdară – bucătarul Cantinei pentru alimentația normală a lucrătorilor de la Ț.S.N.H.¹ – a aruncat după mine cu apă clocotită și mi-a opărit toată partea stîngă. Ah, și mai e și proletar, canalial! Doamne, Dumnezeule, cît de rău mă doare! Uncropul mi-a pătruns pînă-n oase. Acum urlu de durere, dar ce folos?

Și cu ce l-am supărat oare? Am sărăcit, oare, Ț.S.N.H.-ul dacă mi-am băgat botul în groapa cu lături? Ticălos avar! Priviți-l, măcar o dată: e mai mult lat decît lung. Un hoț cu moaca de cretin. Ah, ăștia-s oameni, oameni! La prînz, „boneta“ m-a servit cu apă clocotită. Acum s-a întunecat, trebuie să fie cam patru după-amiază, judecînd după mirosul de ceapă prăjită ce vine de la pompierii echipei din Precistenka. După cum știți, la cină, pompierii mănîncă de obicei cașă. Ce poate fi mai prost, poate doar ciupercile? Dulăii de pe strada Precistenka mi-au spus că la restaurantul „Bar“ de pe bulevardul Neglinnîi se pot hali zilnic ciuperci cu sos picant, de 3 ruble 75 de copeici porția. Pentru cineva care se pricepe, e ca și cum ar linge un galoș!... A-u-u-u-u! A-u-u-u-u!...

Mă doare înfiorător și îmi este foarte clar ce mă așteaptă: mîine îmi vor apărea răni și, vă întreb, cu ce le voi obloji? Vara aș fi putut să dau o fugă pînă-n Sokolniki, unde este o iarbă specială, foarte bună. În plus, poți să mănîinci gratuit rămășițe de salam și să lingi pe săturate hîrtille grase de tot felul pe care le aruncă cetățenii. Și dacă n-ar fi cîte o toantă care să fonfăiască sub clar de lună „iubită Aida“², de ți se rupe inima, totul ar fi excelent. Dar acum, unde să te duci? Te-au lovit cu cizma-n fund? Te-au lovit! Ai simțit cărămizile cu care te-au lovit în coaste? Da, și încă cum! Mi-a fost dat să le încerc pe toate, însă mă împac cu soarta mea; iar dacă

acum plîng, e numai din cauza durerii fizice și a frigului, pentru că sufletul nu mi s-a mistuit... Sufletul unui cîine e rezistent.

Dar iată-mi trupul, lovit, zdrobit, un trup de care oamenii și-au bătut joc destul. Căci, care-i problema? Cînd individul m-a pricopsit cu apă clocotită, mi-a opărit pielea într-atît, încît mi-a căzut părul; cu alte cuvinte, partea sîngă mi-a rămas fără nici o protecție. Așa fiind, pot foarte ușor să fac o pneumonie, după care, stimați cetățeni, voi crăpa pur și simplu de foame. Căci, dacă ai pneumonie, trebuie să stai culcat sub scara de la intrarea principală; și atunci, cine, în locul meu, un cîine celibatar și bolnav, va mai alerga prin gunoaie să caute ceva de haleală? Dacă dă pneumonia peste mine, nu voi mai putea decît să mă tîrăsc pe burtă, mă voi jigări și orice „specialist“ îmi poate veni de hac cu o bîtă. Iar rîndașii cu tinichele în piept mă vor lua de picioare și mă vor arunca într-o căruță cu gunoi.

Dintre toți proletarii, rîndașii sînt pleava cea mai mîrșavă. Niște scursori, categoria omenească cea mai de jos. Bucătarii pot fi însă de diferite feluri. De pildă, răposatul Vlas de pe Precistenka. Pe cîți nu i-a scăpat de la moarte! Pentru că, în timpul bolii, principalul e să apuci o bucată bună. După cum povestesc dulăii încercați, Vlas arunca uneori la gunoi cîte-un os plin de carne. Fie-i țărîna ușoară, era o adevărată personalitate, bucătar de casă mare al familiei contelui Tolstoi, nu unul de la cantina Consiliului pentru alimentația normală. Ce-nvîrtesc ei acolo, în alimentația asta normală, e de neconceput pentru o minte de cîine. Ticăloșii, fac ciorbă din carne sărată împutită, iar consumatorii, bieții de ei, habar n-au. Se-nghesuie, înfulecă și plescăie de plăcere.

O dactilografă primește 4 *cervoneți*³ și jumătate, conform clasei a IX-a de salarizare. E drept, amantul îi mai face cadou niște ciorapi extra. Dar cîtă batjocură trebuie să suporte, sărăcuța de ea, pentru acești ciorapi! Căci el nu se mulțumește cu un amor obișnuit, ci pretinde amor franțuzesc. Fie vorba între noi, franțujii ăștia sînt niște ticăloși. Deși mănîncă bine și beau numai vin roșu. Da... Da... Vine cîte-o dactilografă, că doar cu 4 *cervoneți* și jumătate nu te poți duce la „Bar“. Nu-i ajung banii nici pentru film, or, filmul este pentru femeii singura consolare. Tremură, se strîmbă, dar înfulecă... Ia gîndiți-vă: 40 de copeici pentru două feluri, care nu fac nici 15 copeici, pentru că restul de 25 le fură administratorul. Așa trebuie oare să se hrănească biata de ea? Nu stă bine cu plămînul drept, s-a mai și îmbolnăvit de pe urma amorului franțuzesc, la serviciu i-a reținut din salariu... iar la cantină mănîncă carne împutită. Iat-o, iat-o... Aleargă îmbrăcată cu ciorapii dați de amant. Picioarele-i sînt reci, pe dedesubt o suflă vîntul, căci blană nu are, ca și mine acum, iar chiloții-i sînt subțiri, doar o aparență dantelată. Simple zdrențe pentru amant. Ia să îndrăznească

să-și pună niște chiloți mai groși, de flanelă, să-l vezi ce-ar mai urla dumnealui: Ah, cât de lipsită de eleganță poți să fii! Sînt sătul de Matriona mea, m-am chinuit destul cu chiloții ei de flanelă, acum e timpul meu. Sînt șef acum și tot ce fur sînt dispus să dau pentru un trup de femeie, pe creveți, pe vinuri și șampanie din pivnițele Abrau-Durceau. Mi-ajunge cât am răbdat în tinerețe, iar viața de apoi nu există!

Mi-e milă de ea, mi-e milă! Dar de mine mi-e și mai milă. N-o spun din egoism, o, nu, dar, într-adevăr, nu avem aceleași condiții. Cel puțin acasă, ei îi e cald, pe cînd mie... Unde să merg? A-u-u-u-u!

— Cuțu, cuțu, cuțu! Șarik, Șarik... De ce schelălăi, sărăcuțu' de tine? Cine te-a spărat? Oh!...

Ca o babă cloanță, viscolul a zgîlțuit poarta, năpustindu-se spre fața domnișoarei. I-a ridicat fustița pînă la genunchi, i-a dezvelit ciorăpeii bej și o fișie îngustă de lenjerie de dantelă prost spălată, troienind deopotrivă cuvintele și cîinele.

Doamne... Ce vreme... Of... Pe deasupra mă mai dor și foalele. Carnea sărată, bat-o vina! Cînd s-or termina toate astea?

Aplecîndu-și capul, domnișoara a pornit la atac, reușind să iasă pe poartă; în stradă, viscolul a luat-o în primire, sucind-o și învîrtind-o ca pe-o elice de zăpadă, pînă ce fata a dispărut cu totul.

Rămas în gang, copleșit de suferința pe care i-o dădea partea vătămată, cîinele s-a chircit lîngă peretele rece, cu răsuflarea oprită, hotărît să nu mai plece nicăieri, să crape chiar acolo în gang. Era copleșit de disperare. Avea în suflet atîta durere și suferință, atîta singurătate și teamă, încît lacrimi mărunte de cîine îi apăreau în ochi ca niște mărgele ce se uscau imediat. De sub părul zbîrlit se zăreau sinistru petele roșii ale pielii opărite. Cît de lipsiți de rațiune, proști și cruzi sînt bucătarii. „Șarik“⁴, i-a zis ea... Ce fel de „Șarik“ o mai fi și el? Șarik e ceva rotund, bine hrănit, prostuț, care mănîncă păsă de ovăz, provine din părinți celebri, pe cînd el e flocos, zbîrlit, costeliv, vagabond. Totuși, ea merită un mulțumesc pentru gîndul bun!

Ușa magazinului de peste drum, inundat de lumină, s-a deschis și a apărut un cetățean. Exact ce vă spun, un cetățean, nu un tovarăș și, ca să fiu și mai precis, un domn. Da, da, chiar un domn. Credeți că mă iau după palton? Prostii! Astăzi au ajuns să poarte palton și foarte mulți proletari. Ce-i drept, gulerele nu sînt la fel, nici vorbă; și totuși, de departe îi poți confunda. Fie că sînt aproape, fie că sînt departe, ochii nu te lasă să faci o asemenea confuzie. O, ochii sînt o chestie... Un barometru. Spun totul – cine are un mare gol în suflet, cine te poate pocni nitam-nisam cu piciorul, cine se teme de tine. Pe proștii ăștia din urmă e o plăcere să-i muști de

gleznă. Dacă ți-e frică, n-ai decît s-o încasezi. Dacă ți-e frică, înseamnă că meriți... R-r-r-r... R-r-r-r... Ham-ham... Ham-ham...

Domnul a trecut cu siguranță strada viscolită și s-a îndreptat spre gang. Da-da, i se citește totul pe față. Domnul acesta nu se va îndopa cu împuțita aia de carne sărată, iar dacă i se va servi așa ceva, va face un scandal monstru, va scrie la ziar: eu, Filipp Filippovici, am fost intoxicat...

Iată-l, e aproape, tot mai aproape. Țsta mănîncă bine și nu fură, ășta nu te lovește cu piciorul, dar nici nu se teme de nimeni, și nu se teme fiindcă e veșnic sătul. Lucrează cu mintea domnul acesta cu bărbuță franțuzească ascuțită și mustați albe, stufoase și semețe, ca ale cavalerilor francezi. Vîntul aduce însă dinspre el un miros oribil. Un miros de spital și trabuc.

Dar, aș întreba, ce dracu' căuta el la magazinul Țentrohoz⁵-ului? Iată-l, s-a apropiat... Ce caută oare? A-u-u-u-u... Ce putea să cumpere în magazinul ăla împuțit, nu-i ajung, oare, magazinele de lux din piața Ohotnî Riad? Ce-e-e?! Sa-lam?! Domnule dragă, dacă ați vedea din ce se face salamul ășta, nici nu v-ați mai apropia de magazin. Dați-mi-l mie!

Adunîndu-și toate forțele, înnebunit, cîinele s-a tîrît din gang pe trotuar. Viscolul continua să-i urle deasupra capului, făcînd să joace literele afișului „Este posibilă întinerirea?“.

Este, desigur! Pe mine mirosul m-a întinerit, m-a pus pe picioare, mi-a răscolit ca un foc stomacul gol de două zile. Mirosul acesta, care a învins mirosul de spital, era ceva divin – miros de carne tocată de mînzat cu usturoi și piper. Simt, știu – în buzunarul drept al șubei are salam. E chiar deasupra mea. O, stăpîne! Privește-mă! Mor! Ce soartă ticăloasă, ce suflet amărît!

S-a tîrît ca șarpele pe burtă, plîngînd cu lacrimi amare. Priviți opera bucătarului! Știu însă că n-o să mi-l dați pentru nimic în lume. O, îi cunosc atît de bine pe oamenii bogați! Și, în fond, de ce aveți nevoie de el? De ce vă trebuie carne de cal împuțită? O asemenea otravă nu găsiți nicăieri în afară de Mosselprom⁶. Dumneavoastră deja ați mîncat astăzi, sînteți doar o personalitate de talie mondială, datorită glandelor sexuale masculine. A-u-u-u-u! A-u-u-u-u! Ce se întîmplă în lumea asta? Se pare că nu mi-a sosit încă sorocul, iar disperarea este un păcat adevărat. Ce să fac, nu-mi rămîne decît să-i ling mîna.

Domnul enigmatic s-a aplecat către cățel, lăsînd să se vadă pentru o clipă strălucirea ramei de aur a ochelarilor, apoi a scos din buzunarul drept un pachet alb. Nerenunțînd la mînușile-i maro, a desfăcut pachetul a cărui hîrtie a fost smulsă imediat de viscol și a rupt o bucată din salamul denumit „cracauer special“. I-a dat-o cîinelui. O, personalitate dezinteresată! A-u-u-

u-u!

— Cuțu, cuțu, l-a chemat domnul, adăugînd cu voce severă: Ia! Șarik! Ia!

Iar Șarik?! M-au botezat. Spuneți-mi cum vreți. Vă iert pentru gestul nobil pe care l-ați făcut.

Rupse imediat coaja și, clefăind, își băgă dinții în salam, înghițindu-l într-o clipită. Era cît pe-acî să se înece, căci înfulecînd cu lăcomie salam și zăpadă, era gata-gata să înghită chiar și sfoara. Vă ling încă o dată mîna... Vă sărut pantalonii, binefăcătorul meu!

— Hei, stai, ajunge...

Domnul vorbea atît de sacadat, încît părea că dă ordine. S-a aplecat spre Șarik, l-a privit cercetător în ochi și l-a mîngîiat prietenos pe burtă, cu mîna sa înmănușată.

— Aha, n-ai zgardă, spuse el cu subînțeles. Excelent, chiar de tine aveam nevoie! Hai după mine! Pocni din degete: Cuțu, cuțu!

După dumneavoastră? Sînt gata să vă urmez chiar la capătul pămîntului. Loviți-mă cu ghețele dumneavoastră de fetru, n-am să scot nici un cuvînt.

Felinarele erau aprinse de-a lungul întregii străzi Precistenka. Partea opărită îl durea nespus de tare, dar Șarik uita uneori de durere, preocupat doar să nu piardă în aglomerație această fantomă minunată, îmbrăcată în șubă. Voia să-și arate în vreun fel dragostea și devotamentul său. Din strada Precistenka pînă-n ulicioara Obuhov a avut ocazia să o facă nu mai puțin de șapte ori. Pe ulicioara Miorvîi îi linse șoșonul, îi croi drum, lătrînd atît de sălbatic, încît a speriat o damă, care de spaimă s-a proptit într-un stîlp; de două ori a schelălăit pentru a nu se ostoi cumva mila față de el.

Un ticălos de cotoi vagabond, aducînd a siberian, sări de sub un burlan, adulmecînd, în ciuda viscolului, mirosul de cracauer. Șarik văzu negru în fața ochilor numai la gîndul că acest ciudat bogătan, care aduna de prin ganguri cîini răniți, ar fi putut să-l ia și pe acest hoț, obligîndu-l astfel să împartă cu el produsele Mosselprom-ului. Scrișni de aceea atît de tare din dinți, încît cotoiul, scofînd un șuierat de parcă ar fi fost un furtun găurit, se aburcă pe burlan pînă la etajul doi. Fr-r-r-r... Ham! Valea! Nu ajunge tot Mosselprom-ul ca să sature stîrpiteurile ce hoinăresc pe Precistenka!

Domnul i-a apreciat devotamentul și, în dreptul Comandamentului Pompierilor, lîngă o fereastră de unde se auzea sunetul plăcut al unui corn, l-a răsplătit cu o a doua bucată de salam, mai mică, de vreo cinci *zolotnici*⁷.

Ei, ce om ciudat. Mă ademeneste. N-aveți teamă! Nu plec nicăieri! Vă urmez unde-mi porunciți.

— Cuțu, cuțu, cuțu! Pe-aici!

Pe Obuhov?! Cu plăcere! Ulicioara ne este prea bine cunoscută.

— Cuțu, cuțu, cuțu!

Pe-aici?! Cu plă... A, nu, pardon! Nu! Aici e portar. Nu există nimic mai rău pe lume. E mult mai periculos decît un rîndaș. O specie de-a dreptul detestabilă. Mai ceva decît cotoii. Un parlagiu cu galoane.

— Hai, nu te teme, vino!

— Să trăiți, Filipp Filippovici!

— Bună ziua, Fiodor.

Ei da, asta zic și eu personalitate. Doamne, ce i-a fost dat soartei mele cînești! Ce hram poartă, de poate să treacă cîini de pe stradă, pe lîngă portar, în clădirea asociației de locatari? Priviți-l, ticălosul nu scoate nici un sunet, nu face nici o mișcare! E drept, ochii-i sînt posomorîți, dar, una peste alta, pare indiferent sub chipiul său cu ceaprazuri aurite. De parcă așa s-ar cuveni. Îl respectă pe domnul. Cît de mult îl respectă! Iar eu, iată-mă, sînt cu el și după el. Ce, te-am deranjat? Ete, scîrț! Ah, ce mi-aș mai băga colții în piciorul tău de proletar cu bătăture. Pentru toate umilînțele îndurate din partea celor de teapa ta. De cîte ori mi-ați mîngîiat voi botul cu mătura, hai?

— Haide, haide!

Da, da, fiți vă rog fără grijă. Mă țin scai de dumneavoastră. Arătați-mi doar drumul și nu voi rămîne în urmă, în ciuda coastelor mele de plîns.

Strigă din capul scării:

— Am primit ceva scrisori, Fiodor?

De jos, spre scară, cu respect:

— Nu, Filipp Filippovici! Și pe șoptite, aproape conspirativ: în apartamentul trei au fost instalați niște tovarăși locatari...

Importantul binefăcător al cîinilor se întoarse brusc și, aplecîndu-se peste balustradă, spuse îngrozit:

— Ei, nu!

Ochii i s-au bulbucat, iar mustățile i s-au zbîrlit.

De jos, ridicînd capul, cu palma la gură, portarul confirmă:

— Da, da, chiar așa, patru bucăți!

— Dumnezeu! Îmi imaginez ce-o să fie acum în apartament. Și ce fac?

— Nimic!

— Și Fiodor Pavlovici?

— A plecat după paravane și cărămidă. Vor pune paravane.

— Dracu' știe ce mai e și asta!

— Vor fi instalați locatari în toate apartamentele, Filipp Filippovici, în afară de al dumneavoastră. Mai adineauri a avut loc o ședință, a fost aleasă o nouă asociație, celei vechi i s-a făcut vînt.

— Ai, ai, ai, ce se-nîmplă... Cuțu-cuțu.

Vin, mă grăbesc. Fie-mi permis, coasta nu mă iartă... Pot îndrăzni să vă mai ling o dată ghetuța?

Ceaprazurile portarului au dispărut. Țevile caloriferului răspîndeau un aer cald pe scara de marmură. Încă puțin și iată – mezaninul.

1 Тентралнѝ Совет Народного Хоzeaistva – Consiliul Central al Economiei Naționale.

2 Aria lui Radames din actul I al operei *Aida* de Verdi.

3 *Cervoneț* – bancnotă de 10 ruble, introdusă în circulație în 1922 și aflată în uz pînă la reforma monetară sovietică din 1947.

4 Șarik, diminutiv de la *șar* – biluță, balonaș (apelativ alintător, în rusă, pentru căței).

5 Consiliul Central al Economiei.

6 Moskovskoe ob'edinenie predpriatii po pererabotke selskohozeaistvennoi promîșlennosti – Trustul din Moscova de prelucrare a produselor agricole. Sub firma Mosselprom funcționa o întreagă rețea de magazine, în care se vindeau produse agroalimentare la prețuri foarte accesibile. Bulgakov parodiază aici textul faimoasei reclame „De oriunde, orice om ia produse Mosselprom“, compusă de Maiakovski pentru această firmă.

7 *Zolotnik* – veche măsură de greutate rusească de 4,26 gr.

II

N-are nici un rost să înveți să citești cînd mirosul cărnii îl simți de la o poștă. Dacă locuiești însă la Moscova și ai ceva creier în cap, vrînd-nevrînd înveți carte, și asta fără nici un fel de lecții. Din patruzeci de mii de cîini din Moscova, poate doar unul totalmente cretin nu va reuși să formeze din litere cuvîntul „mezel“.

Șarik a început să învețe după culori. Pe cînd de-abia împlinise patru luni, în toată Moscova fuseseră atîrnate firme verzi-albastre cu inscripția M.S.P.O.⁸ – comerț cu carne. Repet, toate acestea n-au nici un rost, căci carnea o simți și fără asta. Ba o dată a și încurcat-o: luîndu-se după culoarea albastru viu, Șarik, al cărui miros fusese turtit de gazele de eșapament ale unei mașini, în loc să intre într-o măcelărie, a dat buzna în magazinul de electrice al fraților Golubizner de pe strada Miasnițkaia. Frații l-au servit cu un cablu electric, care e mai ceva decît biciul unui birjar. Acest moment de referință trebuie considerat drept începutul studiilor lui Șarik. Abia ieșit de după ușă, Șarik a început să-și dea seama că „albastru“ nu înseamnă totdeauna „carne“; strîngîndu-și de durere coada între picioare, schelălăind, și-a amintit că pe toate măcelăriile prima literă⁹ din sînga este una crăcănată, aurie sau roșcată, care seamănă cu o sanie.

În continuare, a mers mult mai repede. Litera „A“ a învățat-o de la „Glavrîba“¹⁰, colț cu strada Mohovaia; a trecut apoi la litera „B“, căci îi era mai ușor s-o ia de la coadă în citirea cuvîntului *rîba*¹¹, întrucît în partea cealaltă a magazinului stătea un milițian.

Pătrățelele de teracotă aflate la unele din colțurile străzilor din Moscova însemnau totdeauna „S-î-r“¹². Robinetul negru al samovarului indica numele fostului proprietar Cicikin, munți de calupuri roșii de brînză olandeză, niște bestii de vînzători, care urau cîinii, rumeguș pe dușumea și urît mirositoarea brînză Backstein.

Acolo unde răsuna armonica, ceea ce era mai plăcut decît „Dragă Aida“, și mirosea a crenvurști, primele litere de pe afișele albe alcătuiau expresia „Strict interzis...“ – ceea ce însemna „Strict interzise cuvintele obiecte și bacșișul“. Se încingeau uneori bățai, oamenii erau loviți cu pumnul în față, ce-i drept, mai rar, dar cîinii erau tot timpul atinși cu servetele sau cu cizmele.

Acolo unde în vitrină atîrnau bucăți vechi de afumătură și mandarine... hau-hau... ga... stronom¹³. Acolo unde erau sticle de culoare închisă cu o licoare rea... Vi-vin-vinuri... Adică, fostul magazin al fraților Eliseev.

În timp ce domnul necunoscut, care îl adusese pe dulău la ușa luxosului său apartament de la mezanin, suna, cîinele a ridicat imediat ochii spre cartea de vizită neagră, cu litere de aur, așezată în dreptul unei uși largi, cu geam rozaliu, ondulat. Primele trei litere le-a ghicit imediat: „Pe-er-o“ – „Pro“, se gîndi Șarik, mirat... „Nu se poate!“ A ridicat nasul în sus, a mirosit încă o dată șuba, conchizînd profund convins: „Nu! Aici nu miroase a proletar; dar naiba știe ce-o fi însemnînd?!“.

De după geamul roz s-a aprins brusc o lumină vie, veselă, care scotea și mai mult în evidență cartea de vizită. Ușa s-a deschis absolut fără nici un zgomot și în fața lor, a dulăului și a stăpînului său, a apărut o femeie tînă, frumoasă, purtînd un șorțuleț alb de dantelă. Cîinele se simți învăluit de o căldură dumnezeiască și de mirosul de lăcrămioare pe care îl răspîndea șorțul femeii.

„Asta zic și eu!“ se gîndi el.

— Poftiți, domnule Șarik, l-a invitat ironic stăpînul, iar Șarik a poftit respectuos, dînd din coadă.

Fastuosul vestibul era plin de o mulțime de obiecte. Cîinele reținu imensa oglindă pînă la pămînt, în care se reflecta imaginea unui Șarik slab, jigărit, coarnele de cerb deasupra, mulțimea de blănuri și galoși, iar pe tavan o lampă electrică în forma lalelei, de culoarea opalului.

— De unde l-ați mai luat și p-asta, Filipp Filippovici? întrebă zîmbind femeia, ajutîndu-l să-și scoată blana grea de vulpe argintie. Doamne cît e de răpănos!

— Vorbești prostii. Unde-l vezi tu răpănos? întrebă sever și sacadat omul.

Scoțîndu-și blana, rămase într-un costum negru de stofă englezească; pe pîntec îi strălucea vesel, dar discret, un lanț de aur.

— Stai, nu te mai învîrți atîta..., n-auzi, nu te mai învîrți, prostule. Hm!... nu e răpă... stai dracului o dată... Hm! A-a-a! E opărit! Ce ticălos te-a opărit? Ai? Da' stai cuminte cînd îți spun!

„Un bandit de bucătar, un bucătar!“ veni răspunsul din ochii triști ai cîinelui, însoțit de un scîncet.

— Zina! ordonă domnul. Du-l imediat în cabinet și adu-mi halatul.

Femeia fluieră, pocni din degete, iar cîinele, cu o oarecare neîncredere, o urmă. Pătruseră amîndoi într-un coridor îngust, slab luminat, trecură de o ușă lăcuită, ajunseră la capul culoarului și, luîndu-o spre stînga, intrară într-o cămăruță întunecoasă, care nu-i plăcu din prima clipă datorită mirosului său rău prevestitor. Se auzi un păcănit, întunericul se sparse cedînd locul unei lumini puternice ca ziua: totul în jur deveni dintr-o dată strălucitor, alb.

„Ah, nu... se tîngui în gînd cîinele, mă iertați, dar nu mă las! Ah, înțeleg, dracu' să vă ia cu salamul vostru cu tot. M-au ademenit într-un spital pentru cîini. Mă vor sili acum să iau ulei de ricin și-mi vor rîci coasta cu bisturiul, iar de asta nici nu poate fi vorba, atît de rău doare!”

— Hei, nu, încotro? strigă cea căreia i se spusese Zina.

Cîinele se întoarce, se ghemui și, dintr-o dată, lovi cu partea sănătoasă ușa așa de tare, de se cutremură tot apartamentul. Zbură înapoi, începu să se învîrtească pe loc ca un titirez și răsturnă o găleată albă din care se împrăștiară bucăți de vată. Se învîrtea, se învîrtea, prin fața ochilor alunecîndu-i pereții cu dulăpioarele pline de instrumente strălucitoare, șorțulețul alb și fața schimonosită a femeii.

— Încotro, drac împielit? strigă disperată Zina. Afurisitule!

„Unde o fi scara de serviciu?...“ se gîndea cîinele. Își luă avînt și se aruncă într-un geam, sperînd că acolo va afla o a doua ușă. În juru-i se împrăstie cu zgomot o puzderie de cioburi și un bol plin cu o porcărie roșcată se vărsă acoperind dușumeaua, emanînd o putoare îngrozitoare. Se deschise ușa adevărată.

— Stai, bestie, strigă domnul, țopăind în halatul îmbrăcat doar pe jumătate și prinzîndu-l pe cățel de labe. Zina, ține-l de ceafă! Ticălosul!

— Doa... Doamne, ce mai dulău!

Ușa se deschise și mai larg și un al doilea individ, în halat, năvăli în cameră. Călcînd pe cioburi, se repezi nu spre cîine, ci la dulăpior, îl deschise și întreaga cameră se umplu cu un miros dulceag și grețos. Apoi se aruncă asupra cîinelui cu tot corpul, ceea ce-l făcu pe acesta să-l muște cu satisfacție de picior, ceva mai sus de gheață. Individul gemu, dar nu se pierdu. Lichidul grețos îi gîtui cîinelui respirația, capul începu să-i vîjîie, totul se învîrtea în jurul lui, i se tăiară picioarele, iar el alunecă ușor, strîmb, undeva într-o parte. „Mulțumesc, gata, s-a terminat, își spuse visător căzînd drept pe cioburi. Adio Moscova! N-o să-l mai văd pe Cicikin, adio proletari, adio cracauer. Zbor în rai drept răsplată pentru îndelungata mea răbdare de cîine. Frați-hingheri, pentru ce?”

Se prăvăli pe o parte și-și dădu duhul.

Cînd învie, capul i se învîrtea ușor și avea o ușoară senzație de vomă; coasta nu se făcea simțită în nici un fel, parcă dispăruse. Întredeschise ochiul drept și cu coada acestuia văzu că era bandajat peste coaste și burtă. „Iată, au reușit să mă aranjeze, afurisiții, gîndi el cu mintea tulbure, dar, ca să fiu drept, au făcut-o isteț.”

— *Din Sevilla la Granada... în dulcea tihnă a nopților*¹⁴, se auzea

deasupra lui o voce distrată și falsă.

Cîinele s-a mirat, a deschis mari ambii ochi și a văzut la doi pași de el piciorul unui bărbat așezat pe un taburet alb. Pantaloni și indispensabilul erau suflecați, lăsînd să se vadă gamba gâlbejită, mînjită cu sînge deja uscat și cu iod.

„Preacuvioșii, se gîndi cîinele. Deci, eu l-am aranjat așa. E opera mea. E clar, o să mă facă bucăți!“

— Se aud serenade, se aud săbii! De ce l-ai mușcat pe doctor, vagabondule? Ai? De ce ai spart geamul? Ai?

— U-u-u-u-u! Începu să se văicărească cîinele.

— Ei bine, ți-ai revenit, stai acum culcat, tembelule!

— Cum de-ați reușit, Filipp Filippovici, să ademeniți un cîine atît de nărvaș? Întrebă o voce plăcută de bărbat, și un crac al izmenelor sale flanelate alunecă în jos. Venea un miros de tutun, iar din dulap se prelingea zgomot de eprubete.

— Cu blîndețe. E singurul mod permis de a te purta cu o ființă vie. Nu poți obține nimic de la un animal prin teroare, indiferent de treapta de dezvoltare pe care s-ar afla. Am afirmat, afirm și voi afirma acest lucru. Degeaba cred ei că vor obține ceva prin teroare. Nu, domnule, nu, nu vor obține, de orice culoare ar fi ea – albă, roșie sau chiar brună! Teroarea paralizează complet sistemul nervos. Zina! Am cumpărat nemernicului ăsta cracauer de o rublă și patruzeci de copeici. Fii drăguță și hrănește-l cînd o să-i treacă greața.

Se auzi zornăitul cioburilor strînse cu mătura, iar o voce feminină observă fandosindu-se:

— Cracauer! Doamne, trebuia să-i cumpărați niște resturi de douăzeci de copeici! Cracauerul mai bine-l mănînc eu!

— Încearcă numai! Ți-arăt eu ție! E o otravă, nu alta pentru stomacul omului. Ești o fată în toată firea și bagi în gură toate prostiile, de parc-ai fi un copil. Să nu te prind! Să-ți fie clar: nici eu, nici doctorul Bormenthal n-o să ne uităm la tine cînd o să te doară burta... *Toți aceia ce vor spune că o alta e ca tine...*

În apartament se auzea întruna clinchetul mărunț al soneriei, iar de departe, din vestibul, una-două răsunau diverse glasuri. Zbîrnîi telefonul. Zina dispăru.

Filipp Filippovici aruncă mucusul de țigară în găleată, se încheie la halat, își aranjă în fața oglinzii mustățile stufoase și chemă cățelul:

— Cuțu-cuțu! Hai, gata, nu-i nimic. Mergem să-i primim!

Cîinele se ridică pe picioarele-i nesigure, se clătină, se scutură puțin, dar își reveni repede și îl urmă pe Filipp Filippovici, al cărui halat

lăsa să-și fluture poalele. Cîinele traversă din nou coridorul îngust, dar acum observă că era foarte luminat de o lampă cu abajur. S-a deschis ușa lăcuită. Cîinele a intrat împreună cu Filipp Filippovici în cabinet și ceea ce văzu îi luă ochii. Totul era inundat de lumină: tavanul ornamentat, masa, pereții, geamurile dulapurilor. Lumina scâldea o mulțime de obiecte, dintre care cel mai ciudat i se păru o bufniță uriașă, stînd pe o cracă prinsă de perete.

— Culcat! ordonă Filipp Filippovici.

Ușa sculptată de vizavi se deschise și apăru celălalt, mușcatu', care acum, în lumina strălucitoare, se dovedea a fi un bărbat foarte frumos, tînăr, cu o bărbuță ascuțită. Întinse o foaie, spunînd:

— Cel de altădată...

Dispăru imediat, fără zgomot, iar Filipp Filippovici, desfăcîndu-și poalele halatului, se așeză în spatele unui birou imens, luînd dintr-o dată o poză neobișnuit de gravă și prezentabilă.

„Nu, nu este un spital, am nimerit altundeva, gîndea nedumerit cîinele, acoperind desenul covorului de lîngă masivul divan de piele. Iar cu bufnița asta o să ne lămurim noi...”

Ușa s-a întredeschis ușor și a intrat cineva, care l-a uimit atît de tare, încît a lătrat, dar foarte timid...

— Taci! Ei-ei, dar sînteți de nerecunoscut, dragul meu!

Vizitatorul a salutat deosebit de respectuos și s-a înclinat fîstîcit.

— Hi-hi! Sînteți un magician, un vrăjitor, profesore, bîgui el cu aer încurcat.

— Jos pantalonii, scumpule! ordonă Filipp Filippovici, ridicîndu-se de pe scaun.

„Iisuse Hristoase, gîndi cîinele. Ce mai podoabă!”

Pe creștetul capului, podoaba avea părul complet verde, iar pe ceafă era de culoarea tutunului uscat. Fața podoabei era brăzdată de multe riduri, dar culoarea-i era trandafirie, ca a unui prunc. Piciorul stîng, anchilozat, era nevoit să-l tîrască pe covor, în schimb dreptul sălta ca o jucărie de copil. De pe reverul hainei superbe se holba, asemenea unui ochi, o piatră prețioasă.

De curiozitate, cîinelui îi trecu pînă și greața.

— Ham, ham! lătră el ușurel.

— Taci! Cum stai cu somnul, drăguță?

— Hi-hi! Sîntem singur, profesore? E de nedescris, începu confuz vizitatorul. *Parole d'honneur!* De 25 de ani nu mi s-a mai întîmplat așa ceva! Tipul își apucă nasturele de la pantalon. Mă credeți, profesore, în fiecare noapte o mulțime de fete goale. Sînt pur și simplu fermecat. Sînteți un vrăjitor!

— Hm! făcu preocupat Filipp Filippovici, cercetînd pupilele pacientului.

În sfîrșit, reuși să-și desfacă nasturii și să-și scoată pantalonii în dungii. Rămase în niște indispensabili nemaipomeniți: de culoare crem, miroseau a parfum și aveau niște pisici negre brodate cu mătase.

Cîinele n-a rezistat pisicilor și a lătrat atît de tare, încît tipul a sărit în sus.

— Aoleo!

— Vezi că te urechesc! Nu vă temeți, nu mușcă!

„Nu mușc, ai?!“ se miră cîinele.

Din buzunarul pantalonilor vizitatorului îi căzu un pliculeț, avînd imprimată pe el o femeie frumoasă, cu părul despletit. Tipul șontîcăi, se aplecă și luă pliculețul, roșind puternic.

— Aveți grijă, totuși, îl avertiză sever cu degetul Filipp Filippovici. Nu abuzați!

— Eu nu abu... bîlgui fîsfîcit subiectul, continuînd să se dezbrace. Eu, dragă profesore, știți, numai ca o experiență...

— Ei și?! Rezultatele?! întrebă aspru Filipp Filippovici.

Subiectul începu să dea extaziat din mîini.

— De 25 de ani nu mi-a fost dat să mai trăiesc așa ceva, profesore, vă jur pe Dumnezeu meu. Ultima dată în 1899, la Paris, pe Rue de la Paix.

— Dar de ce v-ați înverzit?

Fața străinului se întunecă.

— Afurisitul de Jirkost'¹⁵! Nu vă puteți închipui, profesore, ce mi-au dat ticăloșii ăia în loc de vopsea. Uitați-vă, mormăi tipul căutînd din ochi oglinda. Ar trebui plesniți peste bot, adăugă el furios. Ce să fac acum, profesore? zise el pe un ton plîngăreț.

— Hm, știu și eu, rade-te în cap!

— Profesore, se tînguia insul, păi o să-mi crească din nou părul cărunt. Cum am să mă arăt la slujbă; și așa n-am mai dat pe-acolo de trei zile. Eh, profesore, dacă ați descoperi și o metodă pentru întinerirea părului!

— Nu chiar dintr-o dată, dragul meu, mormăi Filipp Filippovici.

Aplecîndu-se, examină cu ochi aprinși pîntecul descoperit al pacientului:

— Ei bine, excelent, totul e în perfectă ordine! Nici nu mă așteptam, la drept vorbind, la un asemenea rezultat. *Sînge mult, cîntece multe...* Îmbrăcați-vă, dragul meu!

— *Sînt al celei mai mîndre dintre toate!*... îi ținu isonul pacientul cu vocea lui pițigăiată și, radios, începu să se îmbrace. Punîndu-se la punct, șontîcăind și împrăștiind miros de parfum, tipul îi numără doctorului un

pachet de bancnote albe¹⁶ strângându-i mâinile cu efuziune.

— Două săptămîni puteţi să nu vă arătaţi, spuse Filipp Filippovici. Fiţi, vă rog, totuşi prudent!

— Professore! exclamă extaziată vocea de după uşă. Nici o grijă! Chicoti încîntat şi dispăru.

Sonerie s-a auzit în întregul apartament, uşa lăcuită s-a deschis, a intrat muşcatul şi, înmîinîndu-i profesorului o hîrtie, spuse:

— Vîrsta nu e corectă. Probabil, vreo 54-55. Bătăile inimii sînt cam surde.

Dispăru, iar în locul lui apăru, foşnind, o damă cu o pălărie aşezată ştrengăreşte pe o parte, cu un colier strălucitor pe gîtul ofilit şi scofilcit. Sub ochi îi atîrnau pungi negre, oribile, obrajii aveau culoarea unei păpuşi rumene. Era foarte emoţionată.

— Doamnă, ce vîrstă aveţi? o întrebă foarte grav Filipp Filippovici.

Dama s-a speriat şi a pălit sub stratul de fard.

— Professore, vă jur, dacă aţi şti drama mea...

— Ce vîrstă aveţi, doamnă? repetă şi mai grav Filipp Filippovici.

— Pe onoarea mea... Ei bine, patruzeci şi cinci...

— Doamnă! strigă Filipp Filippovici. Sînt aşteptat! Nu mă reţineţi, vă rog! Doar nu sînteţi singura!

Pieptul femeii tresălta agitat.

— Vă spun numai dumneavoastră, ca o somitate în domeniul ştiinţei. Dar vă jur, e îngrozitor...

— Ce vîrstă aveţi? o întrebă de astă dată furios, cu voce stridentă, Filipp Filippovici, ochelarii lucindu-i ameninţător.

— Cincizeci şi unu! răspunse dama crispîndu-se de spaimă.

— Chiloţii jos, doamnă, rosti uşurat Filipp Filippovici, arătînd spre eşafodul înalt şi alb din colţ.

— V-o jur, professore, bîguii dama, încurcîndu-şi degetele tremurînde în butonii cordonului. Acest Moriţ... Vă mărturisesc, ca la spovedanie...

— *Din Sevilla la Granada...*, începu să cînte cu gîndul aiurea Filipp Filippovici, apăsînd pedala lavaboului de marmură. Se auzi zgomotul apei.

— Vă jur pe Dumnezeu! spuse dama. Obrajii îi erau inundaţi de pete roşii care răzbăteau dincolo de fard. Ştiu, este ultima mea pasiune. Un nemernic! Oh, professore! E un trişor, îl ştie toată Moscova. Nu-i scapă nici ultima tîrîtură de modistă. Este al dracului de tînăr. Bolborosind, dama îşi scoase de sub fustele foşnitoare ghemotocul de dantelă.

Cîinele se zăpăci complet, se-nvîrtea casa cu el cu tot.

„Duceţi-vă dracului, gîndi el confuz, punîndu-şi capul pe labe şi

adormind de rușine. N-am să mă străduiesc să-nțeleg ce se-nîmplă – oricum n-am să pricep nimic.“

S-a trezit din cauza zgomotului făcut de tubulețele strălucitoare aruncate de Filipp Filippovici.

Strîngîndu-și mîinile la piept, dama cu pete pe față privea încrezătoare spre Filipp Filippovici. Încruntat, sever, acesta se așază la birou și notă ceva.

— Am să vă introduc, doamnă, ovare de maimuță, a declarat el, privind-o grav.

— Vai, domn' profesor, chiar de maimuță?

— Da, răspunse imperturbabil Filipp Filippovici.

— Și cam pe cînd e operația? întrebă doamna pălînd, abia șoptit.

— *Din Sevilla la Granada...* Hm... luni! Vă veți interna dimineată în clinică. Asistentul meu vă va pregăti.

— Vai, nu vreau la clinică. Nu s-ar putea la dumneavoastră, domn' profesor?

— Vedeți, la mine operez numai în cazuri extreme. V-ar costa foarte scump – 50 de *cervoneți*.

— De acord, domn' profesor!

Din nou zgomotul apei curgînd, unduirea pălăriei cu pene, apoi un cap chel, ca o minge, îmbrățișîndu-l pe Filipp Filippovici. Cîinele dormita. Îi trecuse greața, căldura și durerea ostoită îi dădeau o senzație foarte plăcută, ba chiar a sforăit puțin, reuși să aibă un crîmpei de vis plăcut: se făcea că îi smulsese bufniței un smoc de pene din coadă... Apoi, o voce tulburată îi lătră deasupra capului:

— Sînt prea cunoscut la Moscova! Ce să fac?

— Domnilor! strigă indignat Filipp Filippovici. Nici chiar așa! Trebuie să vă stăpîniți un pic! Cîți ani are?

— Paisprezece, profesore... Înțelegeți, dezvăluirea unui asemenea lucru mă va distruge. Trebuie să plec peste cîteva zile în delegație peste hotare.

— Nu sînt jurist, dragul meu... Ei bine, așteptați doi ani și vă căsătoriți cu ea.

— Sînt însurat, profesore!

— Ah, domnilor, domnilor!

Ușa se deschidea, fețele se schimbau, instrumentele din dulap zornăiau, iar Filipp Filippovici lucra fără ostentare.

„Ce apartament obscen, gîndi cîinele, dar, Doamne, cît de bine e! Da' eu la ce dracu' i-oi folosi? Te pomenești că mă lasă în viață?! Caraghiosul! Și-ar putea procura un cîine de minune, cît ai clipi din ochi!

Or, mai știi, oi fi și eu frumos? Se vede că e norocul meu! Bufnița asta e însă o ticăloasă... nerușinată.“

Cîinele și-a revenit pe deplin abia seara târziu, cînd soneria s-a potolit, iar ușa lăasă să treacă niște vizitatori aparte. Patru deodată. Toți tineri și toți îmbrăcați foarte modest.

„Ce le-o mai trebui și ăstora?“ se gîndi mirat cîinele.

Mult mai ostil i-a întîmpinat Filipp Filippovici. Stătea lîngă birou, se uită la ei așa cum un conducător de oști privește spre inamic. Nările nasului său acvilin i se umflaseră. Vizitatorii se mișcau de pe un picior pe altul pe covor.

— Am venit la dumneavoastră, profesore, începu unul dintre ei, cu o imensă claie de păr cîrlionțat. Am venit în următoarea chestiune...

— Domnilor, de ce umblați fără galoși pe o asemenea vreme? i-a întrerupt moralizator Filipp Filippovici. În primul rînd, veți răci, iar în al doilea – mi-ați lăsat urme pe covoare; și toate covoarele mele sînt persane.

Cel cu claia de păr tăcu; toți patru priveau uluiți spre Filipp Filippovici. Tăcerea ținu preț de cîteva secunde, întreruptă fiind doar de țacănitul degetelor lui Filipp Filippovici, lovind platoul de lemn pictat așezat pe masă.

— Înainte de toate, nu sîntem domni, rosti, în sfîrșit, cel mai tînăr dintre cei patru, cu fața ca de piersică.

— Înainte de toate, sînteți bărbat sau femeie? îl întrerupse Filipp Filippovici.

Cei patru au amuțit din nou, rămînînd cu gura căscată. De data asta, primul care și-a revenit a fost cel cu claia de păr.

— Ce contează, tovarășe? zise el trufaș.

— Sînt femeie, recunosc roșind violent tînărul cu fața ca de piersică, îmbrăcat în haină de piele. Nu se știe de ce, dar după el roși foarte tare un altul dintre cei patru – blondul cu *papahă*¹⁷.

— În acest caz, dumneavoastră puteți rămîne cu șapca pe cap, iar pe dumneavoastră, mult preastimate domn, v-aș ruga să vă scoateți căciula, spuse impunător Filipp Filippovici.

— Nu sînt „mult preastimate domn“, declară tăios blondul, scofîndu-și *papaha*.

— Noi am venit la dumneavoastră... începu din nou brunetul cu claia.

— Înainte de toate: cine „noi“?!

— Noi, noua administrație a blocului, spuse brunetul, reținîndu-și mînia. Eu sînt Schwonder, ea – Viazemskaja, el – tovarășul Pestruhin, iar el – Jarovkin. Deci, noi...

— Pe voi v-au instalat în apartamentul lui Fiodor Pavlovici Sablin?

— Pe noi, răspunse Schwonder.

— Doamne, s-a dus casa Kalabuhov! strigă disperat Filipp Filippovici, plesnindu-și palmele.

— Rîdeți, cumva, de noi, profesore?! rosti indignat Schwonder.

— Cum să rîd? Sînt pur și simplu disperat, strigă Filipp Filippovici. Ce-o să se întîmple acum cu încălzirea centrală?

— Vă bateți joc de noi, profesore Preobrajenski?

— În ce problemă ați venit la mine? Spuneți cît mai repede, trebuie să servesc dejunul.

— Noi, administrația blocului, începu cu ură Schwonder, am venit la dumneavoastră după adunarea generală a locatarilor blocului nostru, care a pus problema măririi numărului de locatari în fiecare dintre apartamentele blocului...

— Cine ce a pus? strigă Filipp Filippovici. Faceți efortul și expuneți-vă gîndurile mai clar.

— S-a pus problema măririi numărului de locatari.

— Destul! Am înțeles! Cunoașteți că prin hotărîrea din 12 august curent apartamentul meu nu i se aplică nici reglementarea privind mărirea numărului de locatari, nici reglementarea privind schimbul de domiciliu?

— Știm, zise Schwonder, dar adunarea generală a examinat problema dumneavoastră și a ajuns la concluzia că, una peste alta, ocupați o suprafață prea mare. Mult prea mare. Stați singur în șapte camere.

— Locuiesc și lucrez singur în șapte camere! răspunse Filipp Filippovici. Aș mai fi dorit să o am și pe a opta. Îmi este necesară pentru bibliotecă.

Cei patru amuțiră.

— A opta! Ha-ha-ha! izbucni blondul fără căciulă. Nemaipomenit!

— De neînchipuit! exclamă tînărul care se dovedise a fi femeie.

— Am o sală de așteptare – observați, în același timp și bibliotecă –, o sufragerie, biroul, cabinetul de consultații, sala de operații, dormitorul și camera servitoarei. În total, 7. În linii mari, nu-mi ajunge... Dar, de altfel, n-are nici o importanță! Apartamentul meu e exonerat și cu asta am încheiat discuția. Pot să mă duc la masă?

— Să mă iertați, spuse al patrulea, care semăna cu un gîndac puternic.

— Să mă iertați, îl întrerupse și Schwonder, tocmai în legătură cu sufrageria și cabinetul de consultații am venit și noi să discutăm. Adunarea generală vă roagă ca, de bunăvoie, conform disciplinei de muncă, să renunțați la sufragerie. Nimeni din Moscova n-are sufragerie!

— Nici chiar Isadora Duncan¹⁸! strigă tare femeia.

Ce s-a întâmplat cu Filipp Filippovici nu se știe exact, dar fața i s-a făcut ușor stacojie. N-a mai rostit nici un sunet, așteptând ce urmează.

— Renunțați și la cabinetul de consultații, continuă Schwonder. Cabinetul de consultații puteți foarte bine să-l faceți în birou.

— Îhî! rosti Filipp Filippovici cu o voce stranie. Și unde ar trebui să mă hrănesc?

— În dormitor, răspunseră toți patru în cor.

Fața ușor stacojie a lui Filipp Filippovici dobîndi o tentă cenușie.

— Să mănînc în dormitor, începu el cu o voce puțin gîtuită, să citesc în cabinetul de consultații, să mă îmbrac în sala de așteptare, să operez în camera servitoarei, iar în sufragerie să consult? Se prea poate ca Isadora Duncan să facă tocmai așa. Poate mănîncă în cabinet, iar disecția iepurilor o face în baie. Se prea poate, nu zic nu! Eu, însă, nu sînt Isadora Duncan!... urlă de astă dată el, iar fața i se făcu galbenă. Eu voi mîncă în sufragerie și voi opera în sala de operații! Transmiteți acest lucru adunării generale și vă rog foarte respectuos să vă întoarceți la treburile dumneavoastră, lăsîndu-mi posibilitatea să iau masa acolo unde o iau toți oamenii normali, adică în sufragerie și nu în sala de așteptare sau în camera copiilor.

— În acet caz, profesore, avînd în vedere rezistența dumneavoastră îndîrjită, spuse emoționat Schwonder, vom înainta în ceea ce vă privește o plîngere instanțelor superioare.

— Da!? spuse Filipp Filippovici. Așa deci?! și vocea-i dobîndi o nuanță suspectă de politețe. Vă rog să mă așteptați un minut.

„Halal flăcău, gîndea încîntat cîinele. Îmi seamănă leit. Ce-o să-i mai muște acum! Nu știu cum, dar știu c-o să-i muște bine... Arde-i! Lunganul ăsta ar fi bine să fie mușcat deasupra cizmei, de tendonul de sub genunchi... R-r-r...!“

Filipp Filippovici ridică receptorul, bătu în furca telefonului și spuse:

— Vă rog... da... vă mulțumesc. Cu Piotr Alexandrovici, vă rog. La telefon profesorul Preobrajenski. Piotr Alexandrovici? Mă bucur că v-am prins. Vă mulțumesc, bine! Piotr Alexandrovici, operația dumneavoastră se anulează. Cum? Nu, se anulează definitiv! La fel ca și toate celelalte operații. Și iată de ce: încetez să mai lucrez la Moscova și, în general, în Rusia... Au venit acum la mine patru inși, printre ei și o femeie travestită în bărbat, doi sînt înarmați cu revolvere și m-au terorizat în apartamentul meu cu scopul de a-mi lua o parte din el.

— Dați-mi voie, profesore, începu Schwonder, schimbîndu-se la

față.

— Mă iertați... Nu am posibilitatea să vă repet tot ce mi-au spus. Nu sînt amator de ineptii. E suficient să spun că mi-au propus să renunț la cabinetul de consultații. Cu alte cuvinte, m-ar pune în situația de a vă opera acolo unde pînă acum făceam disecția iepurilor. În aceste condiții, nu numai că nu pot, dar nici n-am dreptul să mai lucrez. De aceea, îmi încetez activitatea, închid apartamentul și plec la Soci. Cheile pot să i le dau lui Schwonder. Să opereze el!

Cei patru înlemniră. Zăpada de pe cizme începuse să se topească.

— Ce pot să fac... Și mie mi-e neplăcut... Cum? A, nu, Piotr Alexandrovici! A, nu, nu! În acest fel nu mai sînt de acord! Mi-am pierdut pur și simplu răbdarea. Este pentru a doua oară în luna august. Cum? Hm... Cum doriți... Măcar asta... Dar cu o singură condiție: de către oricine, oricînd, orice, dar să fie o asemenea hîrtie, a cărei existență ar face ca nici un Schwonder, nici oricare altul să nu se mai apropie măcar de ușa apartamentului meu. O hîrtie categorică, efectivă, reală! Beton! Numele meu nici să nu fie menționat. Gata! Pentru ei nu mai exist. Da, da. Vă rog. Cine? Aha... Ei, asta-i altceva. Aha... Bine. Vi-l dau imediat. Fiți amabil, îi spuse perfid Filipp Filippovici lui Schwonder, luați legătura.

— Dați-mi voie, profesore, spuse Schwonder, ba aprinzîndu-se, ba potolindu-se. Ați denaturat cuvintele noastre.

— Am să vă rog să nu folosiți asemenea expresii.

Schwonder luă distrat receptorul și bîugui:

— Da, vă ascult. Da... Președintele comitetului de bloc... Dar noi am acționat conform reglementărilor... Păi, profesorul și așa are o situație cu totul ieșită din comun... Îi cunoaștem activitatea... Am vrut să-i lăsăm chiar cinci camere... Ei bine... Dacă-i așa... bine.

Roșu ca focul, puse receptorul în furcă și se întoarse.

„L-a făcut de rahat! Ăsta da flăcău! gîndea cu admirație cîinele. Ce cuvînt o ști omul ăsta? Ei, acum puteți să mă și bateți, să faceți ce vreți cu mine, dar eu de-aici nu mai plec.“

Ceilalți trei, cu gura căscată, se uitau la Schwonder cel batjocorit.

— E o rușine! rosti acesta timid.

— Dacă acum ar fi avut loc o discuție, începuse femeia agițîndu-se și roșind, i-aș fi demonstrat lui Filipp Filippovici...

— Mă iertați, chiar vreți acum să deschideți această discuție? o întrebă amabil Filipp Filippovici.

Ochii femeii ardeau.

— Vă înțeleg ironia, profesore, plecăm... Numai că eu, ca șef al secției culturale a blocului...

— Ş-ee-f-ă! o corectă Filipp Filippovici.

— Vreau să vă propun – femeia scoase din sân câteva reviste pestrițe și jilave din cauza zăpezii, – să luați câteva reviste în ajutorul copiilor Germaniei, 50 de copeici bucata.

— Nu, nu iau, răspunse scurt Filipp Filippovici, trăgînd cu coada ochiului spre reviste.

Fața vizitatorilor exprima o surprindere deplină, iar femeia s-a înroșit complet.

— De ce refuzați?

— Nu vreau!

— Nu simpatizați cu copiii din Germania?

— Ba simpatizez!

— Vă zgîrciți la 50 de copeici?

— Nu!

— Atunci de ce?

— Pentru că nu vreau!

Tăcere.

— Știți, profesore... începu fata, trăgîndu-și sufletul. Dacă n-ați fi fost o somitate europeană și nu vi s-ar fi luat apărarea în modul cel mai revoltător (blondul a tras-o de mîneacă, dar ea l-a dat la o parte) de către persoane pe care, sînt convinsă, o să le lămurim noi, ar trebui să fiți arestat!

— Pentru ce? întrebă curios Filipp Filippovici.

— Urîți proletariatul! rosti semeț femeia.

— Da, nu-mi place proletariatul! aprobă trist Filipp Filippovici și apăsă pe butonul soneriei. Undeva s-a auzit sunetul ei. S-a deschis ușa dinspre coridor.

— Zina! strigă Filipp Filippovici. Sevește masa. Îmi permiteți, domnilor?

Cei patru au ieșit în tăcere din cabinet, au traversat în tăcere sala de așteptare și tot în tăcere au parcurs vestibulul; ușa de la intrarea principală s-a auzit închizîndu-se greu și cu zgomot în urma lor.

Cîinele s-a ridicat pe labele din spate, stînd sluj în fața lui Filipp Filippovici.

8 Moskovskii soiuz potrebitelskih obščestv – Uniunea asociațiilor de consum din Moscova.

9 Litera M din cuvîntul *measo* – carne.

10 Direcția generală a industriei și gospodăriei piscicole și maritime.

11 Pește.

12 Brînzeturi.

13 *Gastronom* – alimentară.

14 Fragment din poemul dramatic *Don Juan* de A.K. Tolstoi, pe muzică de P.I. Ceaikovski.

15 *Jirkost'* (cuvânt compus din *jir* – grăsime, *kost'* – os) – Trustul pentru preparate cosmetice.

16 *Cervoneți*.

17 Căciulă caucaziană.

18 Căsătorită cu marele poet rus Serghei Esenin (1895–1925), faimoasa dansatoare americană locuia în acea perioadă la Moscova.

III

Pe farfurii cu bordură neagră și lată, pictate cu florile paradisului, erau așezate felii subțiri de somon fumé, țipar marinat. Pe un fund gros de lemn – o bucată de cașcaval, iar într-un bol pus în gheață – icre negre. Între farfurii – câteva păhăruțe fine și trei clondire de cristal cu votcă de culori diferite. Toate erau așezate pe o măsuță micuță de marmură, pusă cochet lângă un imens bufet de stejar sculptat, proiectînd fascicule de lumină argintie și transparentă. În mijlocul camerei – o masă grea, ca un sarcofag, acoperită cu o față de masă albă, iar pe masă – două tacîmuri, șervețele rulate sub forma tiarelor papale și trei sticle de culoare închisă.

Zina aduse o tavă de argint acoperită, în care sfinția ceva. Venea un asemenea miros, încît gura cîinelui se umplu imediat de salivă. „Ah, grădinile Semiramidei!” gîndi el, lovind parchetul cu coada precum cu un băț.

— Dă-le încoa'! comandă lacom Filipp Filippovici. Doctore Bormenthal, vă implor, lăsați icrele în pace. Și dacă vreți să urmați un sfat bun, puneți-vă nu votcă englezească, ci votcă rusească obișnuită.

Frumosul mușcat – acum fără halat, într-un costum negru decent – dădu din umerii săi lați, zîmbi politicos și-și puse votcă transparentă.

— E binecuvîntata votcă nouă? se interesă el.

— Doamne ferește, niciodată, dragul meu! răspunse gazda. Tărie, nu glumă. Daria Petrovna face singură această votcă excelentă.

— Nu spuneți asta, Filipp Filippovici, toată lumea afirmă că e foarte acceptabilă – 30 de grade.

— Dar votca trebuie să aibă 40 de grade, nu 30, asta în primul rînd, îl întrerupse moralizator Filipp Filippovici. Iar în al doilea rînd, Dumnezeuu știe ce-or fi băgat în ea!? Puteți ști ce le trece prin cap?

— Orice! spuse convins mușcatul.

— Sînt de aceeași părere! adăugă Filipp Filippovici, dînd peste cap, dintr-o înghițitură, conținutul paharului... M-m-m... Doctore Bormenthal, vă implor, luați imediat din asta, și dacă-mi spuneți că e... sînt dușmanul dumneavoastră pe viață. *Din Sevilla la Granada...*

Spunînd asta, luă cu furculița lătăreață de argint ceva asemănător cu o pîinică neagră mică. Mușcatul i-a urmat exemplul. Ochii lui Filipp Filippovici s-au aprins.

— Eh, e rău? întrebă Filipp Filippovici mestecînd. E rău? Răspundeți, stimatul meu doctor!

— E nemaipomenit! zise cu sinceritate mușcatul.

— Te cred și eu... Vă rog să rețineți, Ivan Arnoldovici, gustări reci și supe servesc numai moșierii nespintecați de bolșevici. Un om care se respectă cît de cît operează cu gustări calde. Iar dintre gustările calde din Moscova, asta-i pe locul întâi. Cîndva o pregăteau excelent în tîrgul Slavianski. Hai, ia!

— Obişnuieți cîinele să mănînce în sufragerie?! se auzi un glas de femeie. După aia nu-l mai scoateți de aici nici cu colaci.

— Nu-i nimic. I-o fi foame și lui, săracu'! Pe vîrfurile furculiței, Filipp Filippovici îi întinse cîinelui o bucată, pe care acesta o prinse cu multă îndemînare; aruncă apoi furculița cu zgomot în vasul pentru clătît mîinile.

Deasupra farfuriilor plutea un abur de raci: cîinele stătea în umbra feței de masă ca o santinelă la un depozit de muniții. Prinzîndu-și capătul șervetului de guler, Filipp Filippovici începu să peroreze:

— Mîncarea, dragă Ivan Arnoldovici, nu e o treabă simplă. Trebuie să știi să mănînci. Închipuiți-vă, majoritatea oamenilor nu știu deloc să mănînce. Trebuie să știi nu numai ce să mănînci, dar și cînd și cum anume. (Filipp Filippovici agită lingura cu subînțeles.) Și să mai știi și ce anume să spui în timpul ăsta. Da, dragă domnule. Dacă țineți la digestia dumneavoastră, sfatul meu e să nu discutați la masă despre bolșevism și medicină. Și, Doamne ferește, nu citiți înainte de masă ziare sovietice.

— Hm... păi, altele nu sînt!

— Nu citiți de nici unele! Știți, am efectuat 30 de observații la mine în clinică. Și, ce credeți?! Pacienții care nu citească ziare se simt excelent, iar cei pe care-i puneam special să citească „Pravda“ pierdeau în greutate.

— Hm! a reacționat cu interes mușcatul, aprinzîndu-se la față din cauza supei și a vinului.

— Mai mult încă! Reflexe scăzute, apetit execrabil, stare de spirit apăsătoare.

— Ei drăcie...

— Da, domnule. Da' ce naiba fac?! Eu însumi am început să vorbesc despre medicină.

Dîndu-se pe spate, Filipp Filippovici sună: de dincolo de draperia vișinie apărură Zina. Cîinele primi o bucată groasă, fără culoare, de nisetur, care nu-i plăcu; imediat după aceea i se dădu o halcă de rosbif în sînge. Hăpăind-o, simți dintr-o dată că-l ia somnul și-l cuprinde lehamitea față de orice fel de mîncare. „Ce senzație stranie, gîndea el, lăsînd să-i cadă pleoapele grele. Să nu mai pot să văd în ochi nici un fel de mîncare?! Iar fumatul după masă e o prostie.“

Sufrageria s-a umplut de un nor albăstrui neplăcut. Cîinele moțăia

cu capul pe etichetele din față.

— Saint-Julien e un vin acceptabil! auzi câinele ca prin vis. Acum nu se mai găsește aici.

De undeva, de sus, ca și din părți, se auzea un cor surd de voci, estompat de tavan și covoare.

Filipp Filippovici sună, și Zina își făcu din nou apariția.

— Ce înseamnă asta, Zinușa?

— Au făcut din nou o adunare generală, Philipp Filippovici! răspunse Zina.

— Din nou?! exclamă amărît Philipp Filippovici. Gata, s-a sfârșit cu casa Kalabuhov. Nu-mi rămîne decît să plec, dar unde, vă întreb? Vor veni una după alta. Mai întîi, în fiecare seară, cor; apoi vor îngheța conductele; după aceea va plesni cazanul de la încălzirea centrală etc. S-a terminat cu Kalabuhov!

— Se necăjește Philipp Filippovici, observă zîmbind Zina și ieși cu un vraf de farfurii.

— Cum să nu mă necăjesc, ți-pă de astă dată Philipp Filippovici. Ce casă era!

— Vedeți lucrurile mult prea în negru, Philipp Filippovici, obiectă frumosul mușcat. Ele s-au schimbat acum radical.

— Dragul meu, mă cunoști, nu-i așa? Sînt omul faptelor, omul observațiilor. Sînt dușmanul ipotezelor neîntemeiate. Și acest lucru este bine cunoscut nu doar în Rusia, ci și în Europa. Dacă spun ceva, înseamnă că mă bazez pe un fapt din care trag o concluzie. Și iată faptul: cuierul și policioara pentru galoși din blocul nostru.

— Interesant...

„Galoși – ce prostie. Fericirea nu stă în galoși! medita câinele. Oricum, e o personalitate eminentă.“

— Să luăm policioara pentru galoși. Locuiesc aici din anul 1903. Și în întregă această perioadă, pînă în martie 1917, nici măcar o singură dată – subliniez, *nici măcar o singură dată* – nu s-a întîmplat ca din vestibulul de la intrare, unde ușa este neîncuiată, să fi dispărut măcar o singură pereche de galoși. Observați, sînt aici 12 apartamente, la mine vine lume. În martie 1917, într-o bună zi, au dispărut toți galoșii, inclusiv două perechi de-ale mele, 3 bastoane, un palton și samovarul portarului. De atunci, policioara pentru galoși și-a încetat existența. Dragul meu! Nu mai vorbesc de încălzirea centrală. Nu mai vorbesc. Fie: dacă e revoluție socială, nu ne mai trebuie încălzire. Dar, vă întreb: de ce, de cînd a început toată istoria asta, toată lumea umblă cu galoși și pîslari murdari pe scara de marmură? Oare de ce trebuie să încuiem galoșii cu lacăt? Să punem și o santinelă să-i

păzească, nu cumva să-i șterpelească cineva? De ce au scos covorul de pe scara principală? Interzice, oare, Karl Marx să se țină covoare pe scară? Scrie undeva Karl Marx că intrarea a doua a casei Kalabuhov, de pe strada Precistenka, trebuie blocată cu scînduri bătute în cuie și că accesul să se facă prin spate, prin intrarea de serviciu? Cine are nevoie de așa ceva? De ce proletarul nu poate să-și lase galoșii jos și murdărește scara de marmură?

— Filipp Filippovici, ăsta nici n-are galoși! Încercă să le ia apărarea mușcatul.

— Cum să nu?! tună vocea lui Filipp Filippovici. Își puse un pahar de vin. – Hm... Nu-nghit lichiorurile după masă; îngreunează și influențează în rău și ficatul... Cum să nu?! Acum are galoși, numai că sînt... ai mei! Sînt galoșii ăia care au dispărut în primăvara lui 1917. Și atunci, întreb: cine i-a șterpelit? Eu? Nu, dragă! Burghezul Sablin? (Filipp Filippovici arată cu degetul spre tavan.) E caraghios chiar să presupui un asemenea lucru. Proprietarul fabricii de zahăr Polozov? (Filipp Filippovici își întoarse degetul spre dreapta.) În nici un caz! Coriștii ăștia au făcut-o! Da, domnule! Da! Dar cel puțin să și-i scoată cînd merg pe scară! (Filipp Filippovici începu să se congestioneze.) De ce dracu' au scos florile de pe paliere? De ce curentul, care – să-mi țină Dumnezeu memoria – s-a întrerupt doar de două ori în 20 de ani, acum se întrerupe în mod regulat o dată pe lună? Doctore Bormenthal, statistica este un lucru crud. Dumneavoastră, care cunoașteți ultima mea lucrare, știți acest lucru mai bine decît oricare altul.

— Debandadă, Filipp Filippovici!

— Nu, obiectă ferm Filipp Filippovici. Nu! Dumneavoastră primul, dragul meu Ivan Arnoldovici, vă veți abține să folosiți acest cuvînt. E miraj, fum, ficțiune. Filipp Filippovici își rășchiră degetele sale boante și două umbre, ca două broaște țestoase, se proiectară pe fața de masă. Ce înseamnă această debandadă a dumneavoastră? O babă cloanță? O vrăjitoare care a spart toate geamurile, care a stins toate luminile? Haida de, nu există așa ceva! Spuneți-mi, ce înțelegeți prin acest cuvînt? Întrebă pe un ton vehement Filipp Filippovici, privind spre o biată rață de mucava atîrnată deasupra bufetului. Își dădu singur răspunsul. Iată ce este: dacă în loc să operez în fiecare seară, voi face cor la mine în apartament, se va instala dabandada. Dacă intrînd la toaletă voi începe, mă iertați de expresie, să-mi fac nevoile pe jos, și același lucru îl vor face și Zina și Daria Petrovna, în toaletă se va instala debandada. Ca atare, debandada nu e în closete, ci în capul oamenilor. Așa că, atunci cînd aceste voci baritonale strigă „Jos debandada!“ mă pufnește rîsul. (Fața lui Filipp Filippovici se strîmbă atît de tare, încît mușcatul rămase pur și simplu cu gura căscată.) V-o jur, îmi vine să rîd. Asta înseamnă că fiecare dintre ei trebuie să-și dea cîțiva pumni în

cap! Și când își vor scoate din tărtăcuță halucinațiile de tot felul și se vor ocupa de curățirea grajdurilor – treaba lor directă – debandada va dispărea de la sine. Nu te poți închina la doi stăpîni deodată! Este imposibil să măтури linia de tramvai și, concomitent, să te ocupi de soarta unor golani spanioli! Nimeni nu a reușit așa ceva, doctore, cu atît mai mult oamenii care, în general, au rămas cu vreo 200 de ani în urma europenilor și nu reușesc încă să-și închidă fără bîjbîieli propriul prohab!

Filipp Filippovici se înflăcărase. Nările sale de uliu se umflaseră. Prinzînd puteri după masa copioasă, vocea îi tuna ca a unui prooroc din vechime, iar capul îi strălucea ca și cum ar fi fost de argint.

Cuvintele se prăvăleau asupra cîinelui adormit ca un zgomot surd venind din străfunduri. În somn i se perindau ba imaginea bufniței aceleia cu ochi galbeni tîmpiți, ba mutra scîrbosului acela de bucătar cu calota albă murdară, ba mustața bravă a lui Philipp Filippovici, reliefată de lumina puternică pe care abajurul o lăsa să scape. Apăreau și dispăreau sâni. În stomacul său de cîine bucata sfîșiată de rosbif fierbea plutind în suc gastric.

„Ce bani ar cîștiga ăsta la mitinguri, visa ca prin ceață cîinele. E un afacerist clasa-nții! De altfel, și așa cred că are bani gîrlă!“

— Vardist! strigă Philipp Filippovici. Vardist. Uhu-hu-hu! Se spărgeau cuvintele precum niște bășici în creierul cîinelui... Vardist! Asta și numai asta! Și n-are nici o importanță dacă va avea tînichele sau șapcă roșie. Să fie cîte un vardist lîngă fiecare om și să potolească elanul vocal al cetățenilor noștri! Dumneavoastră vorbiți de debandadă. Să vă spun ceva, doctore: nimic nu se va schimba spre bine în blocul nostru, ca și în oricare alt bloc, pînă cînd nu vor fi potoliți acești cîntăreți! Numai după ce-și vor înceta concertele, situația se va schimba în bine de la sine.

— Spuneți lucruri contrarevoluționare, Philipp Filippovici, remarcă în glumă mușcatul. Ferească Dumnezeu să v-audă cineva!

— Nici un pericol! obiectă aprins Philipp Filippovici. Nu-i nimic contrarevoluționar. Apropo, ăsta este încă un cuvînt pe care nu-l înghit. Nu poți ști absolut deloc ce se ascunde dincolo de el. Dracu' știe ce! V-o spun: nu e nici un fel de contrarevoluție în cuvintele mele. Nu există decît bun-simț și experiență de viață!

Filipp Filippovici își scoase șervetul de sub guler și, strîngîndu-l, îl puse lîngă paharul cu vin neterminat. Mușcatul se ridică și el imediat, mulțumind: *Merci!*

— Doar o clipă, doctore! îl opri Philipp Filippovici, scoțînd portofelul din buzunarul paltonului. Strînse ochii, numără cîteva bancnote albe și le întinse mușcatului, spunîndu-i: pentru astăzi, Ivan Arnoldovici, vi se cuvin 40 de ruble. Vă rog!

Muşcatul a mulţumit politicos şi, roşind, a băgat banii în buzunarul hainei.

— Aveţi cumva nevoie de mine diseară, Filipp Filippovici? se interesă el.

— Nu, vă mulţumesc, dragul meu. Astăzi n-o să facem nimic. În primul rînd, iepuraşul a murit, iar în al doilea rînd, astăzi la Bolşoi e *Aida*. N-am mai ascultat-o de mult. Îmi place... Vă amintiţi duetul?... Tara-ta-tam... Tara-ta-tam...

— Cum de reuşiţi, Filipp Filippovici? întrebă cu admiraţie doctorul.

— Totdeauna reuşeşte cel care nu se grăbeşte nicăieri, spuse moralizator stăpînul. Desigur, dacă toată ziua-bună ziua aş alerga pe la şedinţe şi m-aş apuca să cînt cît e ziua de lungă ca o privighetoare, în loc să mă ocup de ceea ce am de făcut, n-aş realiza nimic. Atins de degetele lui Filipp Filippovici, ceasul său de buzunar scoase un sunet dumnezeiesc. E opt şi ceva... Reuşesc să apuc actul doi... Sînt partizantul diviziunii muncii. Ei să cînte la Bolşoi, eu să operez. Aşa e bine. Şi n-o să iasă nici o debandadă... Uite ce e, însă, Ivan Arnoldovici: fiţi atent! De îndată ce veţi avea un cadavru corespunzător, jos cu el de pe masă, în lichidul nutritiv, şi la mine!

— Fiţi fără grijă, Filipp Filippovici! Anatomopatologii mi-au promis-o!

— Excelent, iar pînă atunci îl vom ţine sub observaţie pe acest vagabond neurastenic. Să-i treacă rana pînă atunci.

„De mine are grijă, gîndi cîinele. Un om, într-adevăr, foarte bun. Ştiu ce e... E un vrăjitor, un magician, un fachir dintr-o poveste cu cîini... Doar nu se poate ca toate astea să le fi visat pur şi simplu! Şi dacă, totuşi, a fost un vis? (Cîinele tresări.) Dacă mă trezesc... şi dispare totul? Nici tu abajur de mătase, nici tu căldură, nici tu ghiftuală. Din nou viscol, gang, asfalt îngheţat, foame, oameni răi... Cantină, zăpadă... Doamne, cît de greu o să-mi fie!...”

Dar nu s-a întîmplat nimic din toate acestea. Totul s-a dus ca un vis urît şi nu a mai reapărut.

Probabil că debandada nu era atît de înspăimîntătoare. În ciuda ei, de două ori pe zi, caloriferele cenuşii de sub ferestre se încingeau, împrăştiind valuri de căldură prin tot apartamentul.

Foarte clar: scosese cel mai important loz cînesc. Ochii i se umpleau de cel puţin două ori pe zi de lacrimi de recunoştinţă pentru înţeleptul de pe Precistenka. Oglinzile mari din sufragerie ca şi cele aşezate între dulapurile din vestibul reflectau imaginea unui cîine frumos şi fericit.

„Sînt un tip bine. Poate că sînt un neştiut prinţ cînesc incognito,

gîndea el, admirînd în adîncimea oglinzilor dulăul cu părul cafeniu și mutră satisfăcută. Te pomenești că bunică-mea o fi păcăuit cu un terranova. Nu m-ar mira, uite ce pată albă am pe bot. De unde, spuneți și dumneavoastră?! Filipp Filippovici este un om cu gusturi alese, nu ia orice jigodie care îi iese în cale.“

Într-o săptămînă doar, cîinele înfulecă cam tot atît cît mîncase în ultima lună și jumătate de flămînzire pe stradă. Asta, desigur, doar sub raportul cantității. Căci despre calitatea mîncării, aici, la Filipp Filippovici, nu încăpea nici măcar o discuție! Chiar dacă nu vom lua în considerație faptul că, zi de zi, Daria Petrovna cumpăra de 18 copeici resturi în tîrgul Smolenski, e suficient să amintim mesele de la 7 seara din sufragerie, la care cîinele era de față cu toate protestele grațioasei Zina. Aceste mese l-au ridicat pe Filipp Filippovici pentru de-a pururi la rangul de zeitate. Se ridica pe labele din spate și morfolea haina stăpînului. Începuse să recunoască felul în care Filipp Filippovici suna la ușă – de două ori lung și apăsător: zbura lătrînd să-l întîmpine în vestibul. Stăpînul dădea buzna în blana-i de vulpe argintie, cu milioane de fulgi de zăpadă strălucind, mirosind a mandarine, trabuc, parfum, lămîi, benzină, apă de colonie, postav, iar vocea-i de trîmbiță răsuna în tot apartamentul.

— De ce-ai sfîșiat bufnița, porcule? Te deranja cu ceva? Te deranja, te întreb? De ce l-ai spart pe profesorul Mecinikov?

— Trebuie bătut serios, măcar o dată, cu jordia, Filipp Filippovici! spuse Zina cu indignare. Altfel devine un răzgîiat. Priviți numai ce v-a făcut la galoși.

— Nimeni nu trebuie bătut! spuse tulburat Filipp Filippovici. Să ții minte asta o dată pentru totdeauna. Oamenii, ca și animalele, se pot schimba numai prin convingere. I-ați dat carne astăzi?

— Doamne, a hăpăit totul! Ce întrebare, Filipp Filippovici?! Mă mir cum de nu plesnește.

— Să-i fie de bine...! Cu ce te-a deranjat bufnița, huliganule?

— U-u-u-u! făcu cîinele lingușitor, tîrîndu-se pe burtă, cu labele întoarse.

Fu tras apoi cu tîmbălău de ceafă prin sala de așteptare în cabinet. Lătră, mîrîi, se agăță de covor, se tîrî pe fund, ca la circ! Pe covor, în mijlocul cabinetului – bufnița cu ochii de sticlă, cu burta sfîșiată, din care ieșeau niște zdrențe roșii, mirosind a naftalină. Pe birou – un portret făcut țăndări.

— Special nu le-am strîns, ca să vedeți și dumneavoastră, se plînsese Zina cu năduf. A sărit pe masă, ticălosul, și, haț, a prins-o de coadă. Pînă să mă dumiresc, a făcut-o praf. Băgați-l cu botul în bufniță, Filipp Filippovici,

să se învețe minte să mai strice lucrurile!

Cîinele începu să latre. Lipit de covor, fu tras spre bufniță, spre învățare de minte. Plîngea amarnic și gîndea: „Bateți-mă cît vreți, numai nu mă dați afară din apartament“.

— Bufnița să fie trimisă chiar astăzi la împăiat. Și încă ceva: ține 8 ruble, și încă 16 copeici, pentru tramvai, du-te la magazinul Mur și cumpără-i o zgardă bună cu lanț.

A doua zi i se puse o zgardă lată, strălucitoare. În primul moment, privindu-se în oglindă, se necăji tare mult și plecă spre baie cu coada între picioare, gîndindu-se cum s-o rupă de vreo ladă sau de vreo comodă. Întelese curînd însă că pur și simplu e un prost. Ținîndu-l de lanț, Zina l-a scos la plimbare pe ulicioara Obuhov. Se tîra ca un pușcăriaș, îi crăpa obrazul de rușine, dar, de la strada Precistenka pînă la Catedrala Mîntuitorului își dădu pe deplin seama ce poate însemna în viață o zgardă. Citea în ochii tuturor cîinilor pe care i-a întîlnit o invidie de moarte, iar pe intrarea Miortvîi, un dulău berc, cu picioare lungi, îl ocări spunîndu-i „canalie boierească“, „picolo“. Cînd au traversat linia de tramvai, milițianul i-a privit zgarda cu plăcere și respect, iar cînd s-au întors acasă, s-a înîmplat un lucru cu totul nemaipomenit: portarul Fiodor însuși a deschis ușa de la intrarea principală și, lăsîndu-l pe Șarik să treacă, îi spuse Zinei:

— Doamne, ce cîine flocos are Filipp Filippovici! Și ce gras poate fi!

— Apăi cum, mănîncă cît șase! îi întoarse vorba Zina, roșie și frumoasă din cauza gerului.

„Zgarda e ca și o servietă“, glăsui în sinea lui cîinele și, dînd din coadă, urcă la mezanin ca un boier.

Apreciind zgarda la justa ei valoare, cîinele făcu o primă vizită în acel apartament al paradisului unde îi fusese categoric interzis pînă acum să intre, anume, în împărăția Dariei Petrovna – bucătăreasa. Tot apartamentul nu făcea doi bani pe lîngă împărăția Dariei. În fiecare zi, plita neagră, îmbrăcată în faianță, duduia și trosnea. Cuptorul pocnea doar din cînd în cînd. Fața roșie a Dariei Petrovna ardea în coloanele de foc, lucind de grăsimă, vădînd suferință și pasiune nepotolită. În pieptănătura ei modernă, cu părul blond acoperindu-i urechile și strîns în coc pe ceafă, străluceau 22 de briliante false. În cîrligele de pe pereți erau agățate cratițe și oale de aur, bucătăria gemea de mirosură, clocotea și sfîrșia în vase acoperite...

— Afară! urlă Daria Petrovna. Afară, hoț vagabond! Numai tu lipseai aici! Cînd ți-oi trage una cu vătraiul...

— Ce-ți veni? De ce te zborșești? întrebă umil din ochi cîinele. De unde pînă unde hoț?! Oare nu vezi zgarda? spuse el împingînd ușa cu botul.

Șarik posedă un anume secret de a cuceri inimile oamenilor. Peste numai două zile, stătea culcat lângă coșul de cărbuni și privea cum trebăluiește Daria Petrovna. Cu un cuțit îngust și ascuțit tăia capetele și picioarele ieruncilor neputincioase, apoi, ca un călău nemilos, le trăgea afară măruntaiele, scotea carnea de pe oase și apoi dădea ceva prin mașina de tocat. În timpul ăsta, Șarik își făcea de lucru cu capetele ieruncilor. Dintr-un castron cu lapte, Daria Petrovna scotea bucăți înmuiate de franzelă, le amesteca pe un fund de lemn cu carnea tocată, adăuga puțină smântână și puțină sare și făcea chiftele. Plita duduia, ca la un incendiu, iar tigaia mîrîia, sfîrîia și bolborosea. Ușița plitei se deschidea din cînd în cînd cu zgomot, descoperind un iad îngrozitor, în care văpaia mugea și dogorea.

Spre seară, focul se potolea, iar în geamul de la bucătărie, acoperit doar pe jumătate cu o perdeluță albă, se lăsa o noapte densă și gravă, doar cu o stea singuratică. Dușumeaua din bucătărie era umedă, oalele aveau o lucire palidă, tainică, pe masă zăcea o caschetă de pompier. Șarik stătea întins pe plita caldă ca un leu în poartă. Își ciuli urechea de curiozitate, zgîndu-se la omul cu mustăți negre, strîns cu o curea lată de piele, ce o îmbrățișa înfrigorat pe Daria Petrovna dincolo de ușa întredeschisă a camerei ei și a Zinei. Fața-i toată, în afară de nasul pudrat, precum al unui cadavru, ardea de suferință și pasiune. O dîră de lumină cădea pe portretul mustăciosului, împodobit cu flori de Paști.

— Te-ai legat de mine ca un diavol, spuse șoptit în semiîntuneric Daria Petrovna. Lasă-mă! Acuși vine Zina. Ce dracu' ai, nu cumva te-o fi întinerit și pe tine?!

— Nu e cazul la noi, zise mustăciosul cu glas răgușit, abia stăpînindu-se. Doamne, cît poți fi de focoașă!

Seara, steaua de pe Precistenka se ascundea după draperii grele și, dacă la Bolșoi nu se juca *Aida* și nu era vreo ședință a Societății de chirurgie pe întreaga Rusie, zeitatea se retrăgea în cabinet, cufundîndu-se adînc într-un fotoliu. Din tavan nu venea nici o lumină. Ardea numai o lampă verde pe masă. Întins pe covor, în semiîntuneric, Șarik privea, fără să-și ia ochii, tot felul de lucruri îngrozitoare. În niște borcane de sticlă, într-un lichid cleios, scîrbos și tulbure, cu miros înțepător, erau creiere de oameni. Mîinile zeității, suflecate pînă la cot, purtînd mănuși de cauciuc roșcat, își făceau de lucru cu degetele lor boante prin circumvoluțiunile creierului. Din cînd în cînd, zeitatea se înarma cu un cuțitaș mic și lucios pentru a tăia ușurel din creierul gălbui și elastic.

— Spre malurile sfînte ale Nilului...¹⁹ – fredona încetișor zeitatea, mișcîndu-și buzele și gîndindu-se la interiorul aurit al Teatrului Bolșoi.

La ora aceasta, caloriferele erau încinse la maximum. Căldura se

ridica pînă-n tavan și de acolo se împrăștia apoi în toată camera, iar în blana cîinelui reînvia ultimul purice, condamnat deja la moarte, scăpat deocamdată pieptenului lui Filipp Filippovici. Covoarele înăbușeau sunetele din apartament. Apoi, de undeva de departe, s-a auzit ușa de la intrare.

„Zinka s-a dus la cinematograf, gîndi cîinele. Cum vine, vasăzică, vom cina. Astăzi, vreau să cred, vom avea cotlet de vișel.“

În această zi groaznică, Șarik avusese o presimțire încă de dimineată. Devenise din cauza asta posac și gustarea de dimineată – o jumătate de ceașcă de păsat de ovăz și un os de berbec rămas de ieri – a înghițit-o fără poftă. S-a dus trist în sala de așteptare și a lătrat puțin la propria-i imagine. Apoi, însă, după ce Zina l-a scos la plimbare pe bulevard, ziua a trecut ca de obicei. Consultații n-au fost, căci, după cum bine se știe, marțea nu e zi de primire, iar zeitatea stătea în cabinetul său răsfoind niște tomuri grele cu poze multicolore. Aștepta masa. La gîndul că la felul doi – după cum aflase singur la bucătărie – va fi curcan, cîinele se învioră puțin. Mișcîndu-se pe coridor, auzi soneria neplăcută și neașteptată a telefonului din cabinetul profesorului. Filipp Filippovici ridică receptorul, ascultă un timp, și, deodată, se emoționează:

— Excelent, se auzi vocea lui. Aduceți-l imediat! Imediat!

Începu să se agite, sună și ordonă Zinei să servească de îndată masa.

— Masa! Masa! Masa!

În sufragerie răsună numaidecît zgomotul farfuriilor, Zina era într-un du-te-vino, din bucătărie se auzea bombănitul Dariei Petrovna: curcanul nu era încă gata. Cîinele fu cuprins din nou de neliniște.

„Nu-mi place balamucul în apartament“, se gîndea el...

Abia-i trecu acest lucru prin cap și balamucul deveni și mai neplăcut, înainte de toate datorită apariției cîndva mușcatului Bormenthal. Acesta venise cu un geamantan urît mirositor și, fără măcar să-și scoată paltonul, se repezi cu el prin coridor în sala de consultații. Filipp Filippovici lăsă ceașca de cafea neterminată, ceea ce nu i se întîmplase niciodată, și se repezi în întîmpinarea lui Bormenthal, ceea ce, de asemenea, nu i se întîmplase niciodată.

— Cînd a murit? strigă el.

— Acum trei ore, răspunse Bormenthal, fără să-și scoată căciula înzăpezită și desfăcînd geamantanul.

„Ce-o fi murit? gîndi posomorît și nemulțumit cîinele, băgîndu-se sub picioarele lor. Nu pot să sufăr agitația.“

— Ieși de sub picioare! Haida, repede, mai repede, mai repede! striga Filipp Filippovici, jur-împrejur apăsînd, după cum i se păru cîinelui, pe toate soneriile. Zina veni în fugă. Zina! Daria Petrovna să nu se miște de lîngă telefon, să noteze, să nu primească pe nimeni! De tine avem nevoie aici. Doctore Bormenthal, vă implor, mai repede, mai repede, mai repede!

„Nu-mi place, nu-mi place“, se încruntă supărat cîinele, foindu-se fără rost prin apartament. Toată agitația s-a localizat în sala de consultații. Zina își făcu imediat apariția într-un halat ce semăna cu un giulgiu, alergînd din sala de consultații la bucătărie și înapoi.

„Să mă duc să halesc ceva? Dă-i încolo“, își zise cîinele, și dintr-o dată, surpriza!

— Să nu-i dați nimic lui Șarik, căzu ca un tunet ordinul din sala de consultații.

— Parcă poți să-l păzești?!

— Închideți-l!

Șarik fu ademenit și închis în baie.

„Ce porcărie, se gîndi Șarik, stînd în semiîntunericul băii. E o tîmpenie, pur și simplu...“

A rămas în baie cam un sfert de oră, într-o stare de spirit ciudată – ba înrăit, ba foarte abătut. Totul era plictisitor, neclar...

„Bine, stimabile Filipp Filippovici, se gîndi el. O să vedeți dumneavoastră, mîine, galoși! Ați fost nevoit să cumpărați deja două perechi, nu-i nimic, o s-o cumpărați și pe-a treia. Să mai închideți cîinii...“

Gîndul său furios se poticni. Îi veni, deodată, în minte, foarte clar, o parte din frageda lui tinerețe: o curte imensă, însorită, lîngă bariera Preobrajenskaia, razele de soare scaldîndu-se în sticle, cărămidă spartă, cîini vagabonzi, liberi.

„O, nu, nu plec de aici pentru nici o libertate, de ce să mint, tînjea cîinele, smiorcîind. M-am obișnuit. Sînt cîine boieresc, ființă inteligentă, am gustat viața mai bună. La urma urmei, ce înseamnă libertatea? Fum, miraj, ficțiune... O aiureală a acestor democrați nenorociți...“

Semiîntunericul din baie devenise înfricoșător: începu să latre, se aruncă spre ușă și se apucă s-o zgîrie.

— U-u-u-u! răsună prin tot apartamentul ca într-un butoi.

„Am să fac din nou praf bufnița“, gîndi el cu furie, dar neputincios. Se înmuie, stătu cîțva timp culcat, iar cînd se ridică în picioare, părul i se făcu măciucă, pentru că i se păru că vede în baie dezgustători ochi de lup.

În culmea calvarului, se deschise ușa. Cîinele ieși scuturîndu-se și se îndreptă ursuz spre bucătărie. Zina îl trase însă insistent de zgardă spre sala de consultații. Un fior de gheață îi trecu prin inimă.

„De ce-or fi avînd nevoie de mine? gîndi el suspicios. Doar coasta mi s-a vindecat, nu mai înţeleg nimic.“

Cu labela-i alunecînd pe parchetul bine lustruit, fu tîrît pînă la sala de consultaţii. Acolo l-a uimit lumina extraordinară. Globul alb din tavan strălucea atît de tare, încît te orbea pur şi simplu. În aura strălucitoare stătea însăşi zeitatea, fredonînd încetişor melodia cu malurile sfinte ale Nilului. Numai după mirosul vag ce venea dinspre el se putea deduce că este Filipp Filippovici. Părul său cărunţ, tuns scurt, se ascundea sub o bonetă albă, amintind de tiara unui patriarh. Zeitatea era toată în alb, cu un şorţ îngust de cauciuc, asemenea unui patrafir, de asemenea alb. Mîinile îi erau în mănuşi negre.

Muşcatul avea şi el bonetă. Masa lungă era desfăcută, iar de ea era lipită o măsuţă dreptunghiulară, pe un picior lucios.

De astă dată, cîinele îl urî cel mai mult pe muşcat, mai ales pentru ochii săi. De obicei, privirea-i era curajoasă şi deschisă; acum ochii îi fugeau în toate părţile, evitînd privirea cîinelui. Erau atenţi, falşi, iar adîncul lor ascundea o treabă urîtă, păcătoasă, dacă nu chiar o crimă. Cîinele îl privi grav şi se îndreptă supărat spre colţ.

— Zina, zgarda! rosti încet Filipp Filippovici. Numai să nu-l tulburi!

Ochii Zinei deveniră dintr-o dată tot atît de ticăloşi ca ai muşcatului. S-a apropiat de cîine şi, cu o prefăcătorie evidentă, l-a mîngîiat. Cîinele s-a uitat la ea cu tristeţe şi dispreţ.

„Fie... sînteţi trei. Dacă asta vreţi. Măcar dacă aş şti ce vreţi să faceţi cu mine...”

Zina îi desfăcu zgarda; cîinele îşi scutură capul, pufnind. Muşcatul îi apărură în faţă, emanînd un miros urît, tulburător.

„Ptui, ce porcărie... De ce mă ia cu ameţeală şi mi-e frică?...“ gîndi cîinele, dîndu-se îndărăt.

— Mai repede, doctore! rosti nerăbdător Filipp Filippovici.

În aer se răspîndi un miros dulceag şi pătrunzător. Muşcatul, neluîndu-şi ochii săi atenţi şi scîrboşi de pe cîine, îşi trase mîna dreaptă de la spate şi-i vîrî repede în bot o bucată de vată umedă. Şarik fu uluit, capul începu să i se învîrtă uşor, dar reuşi să facă un salt înapoi. Muşcatul sări după el şi îi acoperi tot botul cu vată. I se tăie respiraţia, dar şi de astă dată reuşi să scape. „Ticălosul“, îi trecu prin minte. „De ce?“ Dar din nou i se vîrî vata-n bot. Deodată, în mijlocul camerei se făcea că este un lac, iar pe lac, în bărci, se veseleau cîini fantomatici, roz. Picioarele i s-au înmuiat, frîngîndu-i-se.

— Pe masă! se auzi de undeva vocea veselă, dar temătoare a

profesorului, destrămîndu-se în şuvoaie oranj. Groaza dispăru, lăsînd locul bucuriei. Preț de vreo două secunde, cîinele sleit de puteri îl iubi pe mușcat. Apoi toată lumea s-a întors cu capu-n jos. Mai simți o mînă rece, dar plăcută, strecurîndu-i-se sub burtă. Apoi, nimic.

19 Fragment din corul sacerdoșilor din actul I al operei *Aida*.

IV

Pe masa îngustă de operație stătea întins cîinele Șarik, iar capul i se zbătea neputincios pe perna albă cauciucată. Burta îi era gata rasă și acum doctorul Bormenthal, respirînd greu și grăbit, intrase cu mașina în părul de pe capul cîinelui. Sprijinindu-se cu palmele de marginea mesei, cu ochii strălucind, ca ramele propriilor ochelari de aur, Filipp Filippovici urmărea toată această operațiune vorbind emoționat:

— Ivan Arnoldovici, momentul cel mai important este acela cînd voi ajunge la șaua turcească. Vă implor, dați-mi imediat hipofiza și coaseți. Dacă va începe să sîngereze, vom pierde și timpul, și cîinele. De altfel, pentru el și așa nu mai există nici o șansă. Tăcu o clipă, mijind ochii, apoi examinează ochiul aparent ironic întredeschis al cîinelui și adăugă: Știți, mi-e milă de el! Închipuiți-vă, m-am obișnuit cu el.

Ridică mîinile de parcă l-ar fi binecuvîntat pe nefericitul Șarik pentru o faptă eroică. Se străduia să nu i se așeze nici un firicel de praf pe cauciucul negru al mînușilor.

De sub blana tunsă luci pielea albicioasă a cîinelui. Bormenthal dădu deoparte mașina de tuns și se înarmă cu un brici. Îi săpuni capul mic și neputincios și începu să-l radă. Lama briciului pîrîia și pe alocuri îi dădu sîngele. După ce-l bărbieri, mușcatul îi șterse capul cu un ghemotoc muiat în benzină; întinse apoi burta rasă a cîinelui și spuse răsuflînd: „Gata!“

Zina deschise robinetul de deasupra chiuvetei și Bormenthal începu să se spele pe mîini. Zina îi turnă spirt dintr-o sticlă.

— Pot să plec, Filipp Filippovici?! spuse ea uiîndu-se temător la capul bărbierit al cîinelui.

— Poți!

Zina dispăru. Bormenthal se agita în continuare. Cu șervețele ușoare de tifon acoperi capul cîinelui. Pe pernă se aflau un craniu chel de cîine și o mutră ciudată cu barbă.

Zeitatea se mișcă. Se îndreptă, privi capul cîinelui și spuse:

— Binecuvîntează-ne, Doamne! Bisturiul!

Dintr-o grămadă lucitoare de instrumente de pe măsută, Bormenthal scoase un cuțitaș curbat și-l întinse zeității. Își puse apoi mînuși negre, ca și acesta.

— A adormit? Întrebă Filipp Filippovici.

— Da, a adormit!

Filipp Filippovici își strînse dinții, iar ochii săi dobîndiră o privire încordată și pătrunzătoare. Ridică bisturiul și îl aplică apoi cu siguranță pe

burta cînelui, făcîndu-i o tăietură prelungă. Pielea se desfăcu imediat și sîngele țîșni în toate părțile. Bormenthal sări ca o pasăre de pradă, apăsă cu bucăți de tifon tăietura, apoi cu o pensă mică, ca pentru apucat bucățile de zahăr, strînse marginile și sîngerarea se opri. Pe fruntea lui Bormenthal apărură broboane de sudoare. Filipp Filippovici aplică o a doua tăietură și amîndoi începură să desfacă abdomenul cînelui cu pensete, foarfece și agrafe. Apărură țesuturi roze și galbene, plîngînd cu lacrimi de sînge. Filipp Filippovici îi răsuci bisturiul în trup, apoi strigă: „Foarfeca!“.

Mușcatul mînuî instrumentul ca un adevărat scamator. Filipp Filippovici pătrunse mai adînc și din cîteva mișcări îi scoase lui Șarik testiculele. Bormenthal, ud de efort și de emoție, se repezi la vasul de sticlă și scoase de acolo alte testicule, ude, fleșcăite. În mîinile profesorului și ale asistentului începură să se răsucescă niște coarde umede și scurte. Ace încovoiate începură să se miște ritmic în pense, testiculele individului fuseră cusute în locul celor ale cînelui. Zeitatea își îndreptă spatele, tamponă rana cu un cocoloș de tifon și ordonă:

— Coaseți imediat pielea, doctore! Întoarse capul și privi ceasul alb și rotund din perete.

— A durat 14 minute, rosti printre dinți Bormenthal, înfigînd acul încovoiat în pielea fleșcăită. Apoi, s-au impacientat amîndoi ca doi criminali grăbiți.

— Bisturiul! strigă Filipp Filippovici.

Cu bisturiul în mînă, se înțelege de la sine, fața profesorului devenise înfricoșătoare. Rînjindu-și dinții de porțelan și de aur, desenă dintr-o mișcare pe fruntea lui Șarik o coroniță roșie. Pielea de pe cap, cu părul ras, îi fu scalpată. Îi apărură oasele craniului. Filipp Filippovici strigă:

— Trepanul!

Bormenthal îi întinse un burghiu strălucitor. Mușcîndu-și buzele, Filipp Filippovici apăsă pe burghiu și făcu în craniul lui Șarik, jur împrejur, găuri mici, la o distanță de un centimetru una de alta. Fiecare dintre ele nu-i luă mai mult de cinci secunde. Apoi, cu un fierăstrău de o formă neobișnuită, al cărui capăt fu introdus în primul orificiu, începu să lucreze ca și cum ar fi traforat. Craniul scîrțîia și tremura ușor. Peste vreo trei minute, calota craniană îi fu detașată.

Apăru atunci bolta cenușie cu nervuri vineții și pete roșietice a creierului lui Șarik. Filipp Filippovici mușcă cu foarfeca din meninge și-i făcu o incizie. Sîngele țîșni ca o fîntînă arteziană, cît pe ce să-i intre în ochi profesorului, stropindu-i boneta. Cu o pensetă distorsionată, Bormenthal se aruncă ca un tigru și îl anihilă. Sudoarea curgea șiroaie de pe Bormenthal, iar fața îi devenise puhavă și multicoloră. Ochii îi fugeau de la mîinile

profesorului spre tava de pe masa cu instrumente. Filipp Filippovici devenise într-adevăr înspăimântător. Nasul îi şuiera, iar dinții i se vedeau pînă la gingii. Desfăcu meningele, începu să umble mai adînc în craniu, făcînd să apară cele două emisfere cerebrale. În acest timp Bormenthal, palid, prinse cu o mîină pieptul lui Șarik și spuse cu o voce puțină gîtuită:

— Pulsul scade brusc...

Filipp Filippovici îl privi fioros, mormăi ceva și pătrunse mai adînc. Bormenthal tăie cu zgomot o fiolă, îi trase conținutul cu o seringă și-l înțepă perfid pe Șarik undeva sub inimă.

— Mă îndrept spre șaua turcească, răcni Filipp Filippovici și cu mănuișile alunecoase și însîngerate scoase creierul galben-cenușiu din capul lui Șarik. Privise pieziș, timp de o clipă, mutra lui Șarik, iar Bormenthal tăie imediat o a doua fiolă cu lichid galben, trăgîndu-l cu o seringă lungă.

— În inimă? întrebă el temător.

— Ce mai întrebați? urlă profesorul înrăit. Oricum, a murit pînă acum de cinci ori în mîna dumneavoastră! E posibil?! Avea o față de tîlhar înflăcărat.

Dintr-o mișcare, doctorul introduse ușor acul în inima cîinelui.

— Trăiește, dar de-abia, de-abia... spuse el șoptit și sfios.

— N-avem timp de discuții! Trăiește, nu trăiește...! mîrîi înspăimîntătorul Filipp Filippovici. Sînt în șa! Oricum moare... ah! dra... *Spre malurile sfinte ale Nilului...* Dați-mi hipofiza!

Bormenthal îi întinse vasul de sticlă, în care, în lichid, atîrna de o ață un ghemuleț alb. Cu o mîină – „Nu are egal în Europa... pe Dumnezeuul meu!” gîndi vag Bormenthal – scoase ghemulețul spînzurat, iar cu cealaltă mîină desprinse cu foarfeca un altul asemănător de undeva din profunzime, dintre cele două emisfere căscate. Ghemulețul lui Șarik îl aruncă pe tavă, iar pe cel din vas îl introduse în craniu cu ață cu tot și degetele sale boante, care prin minune deveniseră subțiri și flexibile, reușiră chiar să-l fixeze cu un fir de culoarea chihlimbarului. Scoase după aceea din cap pensetele și agrafele, ascunse creierul la loc în cutia craniană, își îndreptă spatele și, de astă dată mai calm, întrebă:

— A murit, desigur?

— Are un puls abia perceptibil... răspunse Bormenthal.

— Mai dați-i adrenalină!

Profesorul așează meningele peste emisfere, aranjă calota craniană la fix, puse la loc scalpul și răcni:

— Coaseți!

Bormenthal îl cusu în vreo cinci minute, rupînd trei ace.

Pe fundalul de sînge al pernei se sprijinea capul inert al lui Șarik, cu

o rană de jur împrejur. Filipp Filippovici își îndreptă pe de-a-ntregul corpul, ca un vampir sătul, își smulse una din mănuși, împrăștiind un nor de pudră umezită, o rupse pe cealaltă, aruncînd-o jos și apăsă pe soneria din perete. Zina apăru în prag și își întoarse capul să nu-l vadă pe Șarik plin de sînge. Zeitatea își scoase cu mîinile pudrate boneta murdară de sînge și strigă:

— Zina, adu-mi imediat o țigară! Lenjerie curată și baia!

Se propti cu bărbia de marginea mesei și ridică cu două degete pleoapa dreaptă a cîinelui. Cercetă ochiul evident muribund și rosti:

— Ei drăcie! N-a crăpat! Dar, oricum, tot va crăpa. Eh, doctore Bormenthal, păcat de cîine, era blînd, deși viclean.

Din jurnalul doctorului Bormenthal

Un caiet dictando subțire, plin de însemnările doctorului Bormenthal. Primele două pagini erau scrise îngrijit, mărunț și clar, apoi scrisul devenea lăbărțat, agitat, cu multe pete.

22 decembrie 1924. Luni

Foaie de observație clinică

Un câine de laborator în vîrstă de aproximativ doi ani. Mascul. Rasa: dulău de curte. Nume – Șarik. Blană rară, inegală, de culoare brună, tărcată. Coada – de culoarea laptelui fierț. Pe partea dreaptă – urme de la o arsură complet vindecată. Alimentația pînă la intrarea în clinica profesorului – proastă, după o săptămînă de ședere aici – foarte consistentă. Greutatea – 8 kg. (*Semnul mirării.*) Inima, plămînii, stomacul, temperatura...

23 decembrie. La ora 8,30 p.m. s-a efectuat pentru prima dată în Europa o operație după metoda profesorului Preobrajenski: sub o narcoză de cloroform au fost extirpate testiculele lui Șarik, iar în locul lor au fost transplantate testiculele unui bărbat, împreună cu epididimul și cordonul spermatic, prelevate de la un bărbat în vîrstă de 28 de ani, mort cu 4 ore și 4 minute înainte de operație și păstrate într-un lichid fiziologic sterilizat, după metoda profesorului Preobrajenski.

Imediat după aceasta, în urma trepanării calotei craniene, a fost scoasă glanda hipofiză și înlocuită cu hipofiza prelevată de la bărbatul amintit mai sus.

S-au administrat 8 tuburi de cloroform, o fiolă de camfor și 2 fiole de adrenalină în inimă.

Indicații privind operația: efectuarea experienței profesorului Preobrajenski cu transplantul combinat de hipofiză și testicule pentru clarificarea problemei adaptabilității hipofizei, iar pentru viitor și a influenței acesteia asupra întineririi organismului uman.

A operat prof. F.F. Preobrajenski.

A asistat dr. I.A. Bormenthal.

În noaptea de după operație: repetate căderi periculoase de puls. Se așteaptă să moară dintr-o clipă în alta. Doze enorme de camfor după metoda Preobrajenski.

24 decembrie. Dimineața – ameliorare. Ritmul respirației s-a

duplat, temperatura – 42. Camfor, cafeină, subcutanat.

25 decembrie. Din nou înrăutățire. Pulsul abia se simte, membrele s-au răcit, pupilele nu reacționează. Adrenalină în inimă, camfor după metoda Preobrajenski, soluție clorurosodică izotonică în venă.

26 decembrie. O oarecare ameliorare. Pulsul – 180, respirația 92, temperatura – 41. Camfor, alimentație artificială.

27 decembrie. Pulsul – 152, respirația – 50, temperatura – 99,8. Pupilele reacționează. Camfor subcutanat.

28 decembrie. Ameliorare considerabilă. La amiază, brusc, transpirație abundentă, temperatura – 37. Rănile de la operație în aceeași stare. Pansament. A apărut pofta de mâncare. Alimentație lichidă.

29 decembrie. S-a observat brusc căderea părului pe frunte și pe părțile laterale ale trunchiului. Au fost chemați în consult Vasili Vasilevici Bundarev, profesor la catedra de boli de piele, și directorul Institutului veterinar model din Moscova. Ei au recunoscut că un asemenea caz nu este descris în literatură. Diagnosticul a rămas nestabil. Temperatura normală.

(Scris cu creionul.)

Seara a lătrat pentru prima dată (ora 8 și 15 min.). Atrage atenția o schimbare bruscă a timbrului și un ton mai scăzut. Lătratul – în loc de „ham-ham“, sunetele „a-o“ amintind vag de un geamăt.

30 decembrie. Căderea părului a căpătat caracterul de chelire generală. Cântărirea a permis o constatare surprinzătoare – greutatea 30 kg, ca urmare a creșterii (lungirii) oaselor. Cîinele continuă să stea culcat.

31 decembrie. Pofa de mâncare – colosală.

(În caiet e o pată de cerneală. După pată, continuă cu un scris grăbit):

La ora 12 și 12 min. cîinele a lătrat clar „A-b-îr“.

(În caiet e o pauză; apoi, probabil din greșeală, datorită emoției, scrie):

1 decembrie. (Șters, corectat.) 1 ianuarie 1925. Fotografiat dimineață. Lătră clar „Abîr“, repetînd acest cuvînt tare și parcă bucuros. La ora 3 ziua (cu litere mari) a rîs, provocînd leșinul cameristei Zina. Seara, de opt ori la rînd a pronunțat cuvîntul „Abîr-valg“, „Abîr“.

(Cu creionul, scris oblic): profesorul a descifrat cuvîntul: „Abîr-valg“, care, citit de la dreapta spre stînga, înseamnă „Glavîrba“... Ceva monstr...

2 ianuarie. Fotografiat cu magnezium în timp ce zîmbea. S-a ridicat din pat și a stat cu siguranță o jumătate de oră în două labe. Este aproape de înălțimea mea.

(În caiet, o filă anexată.)

Știința rusă era cît pe ce să sufere o grea pierdere.

Foaie de observație clinică a profesorului F.F. Preobrajenski.

La ora 1 și 13 minute, profesorul Preobrajenski a leșinat profund. În cădere, s-a lovit cu capul de piciorul scaunului. Tinctură de valeriană.

În prezența mea și a Zinei, cîinele (dacă, desigur, mai poate fi numit cîine) l-a înjurat de mamă pe profesorul Preobrajenski.

(O pauză în însemnări.)

6 ianuarie. (Cînd cu creionul, cînd cu cerneală violetă.)

Astăzi, după ce i-a căzut coada, a pronunțat foarte clar cuvîntul „berărie“. Funcționează fonograful. Dracu' știe ce se întîmplă!

Mă pierd cu firea.

Profesorul a pus capăt consultațiilor începînd de la 5 p.m., din sala de consultații, unde se plimbă această ființă, se aud în mod clar înjurături și cuvintele „încă două“.

7 ianuarie. Pronunță foarte multe cuvinte: „birjar“, „nu sînt locuri“, „ediția de seară“, „cel mai bun cadou pentru copii“ și toate înjurăturile care există în vocabularul rusesc.

Are o înfățișare stranie. I-a rămas păr numai pe cap, pe bărbie și pe piept. În rest este chel, cu pielea fleșcăită. În zona organelor genitale – un bărbat în formare. Craniul s-a mărit considerabil. Fruntea teșită și îngustă.

Pe legea mea, am să-nnebunesc.

Filipp Filippovici se simte în continuare rău. Majoritatea observațiilor le efectuez eu. (Fonograf, fotografii.)

În oraș s-au răspîndit zvonuri.

Urmările sînt incalculabile. Astăzi, toată ulicioara era ticsită de niște pierde-vară și de babe. Niște gură-cască se află și acum sub ferestre. În ziarele de dimineață a apărut o știre uimitoare. „Zvonurile despre marțianul de pe ulicioara Obuhov nu au nici un temei. Ele au fost lansate de negustorii de pe Suhariovka și vor fi pedepsite aspru.“ Drace, despre ce marțian e vorba?! E un coșmar!

Și mai ceva a apărut în „Ediția de seară“; scrie că s-a născut un copil care cîntă la vioară. Alături, un desen reprezentînd o vioară și fotografia mea, iar dedesubt explicația: „Profesorul Preobrajenski, care a făcut operația de cezariană“. E ceva de nedescris!... Pronunță un cuvînt nou: „milițian“.

A reieșit că Daria Petrovna era îndrăgostită de mine și a șterpelit fotografia mea din albumul lui Filipp Filippovici. După ce i-a alungat pe reporteri, unul dintre ei s-a strecurat în bucătărie etc., etc.

Vai, ce se întîmplă în timpul consultațiilor! Astăzi au sunat de 82 de ori. Telefonul este scos din priză. Damele fără copii și-au ieșit din minți și vin...

Comitetul de bloc, *in corpore*, în frunte cu Schwonder. De ce, nici eu nu știu.

8 ianuarie. Seara tîrziu, s-a pus diagnosticul. Filipp Filippovici, ca un adevărat savant, și-a recunoscut greșeala: schimbarea hipofizei duce nu la întinerire, ci la *umanizarea (subliniat de trei ori) deplină*. Descoperirea lui senzațională, zguduitoare, nu pierde prin aceasta nimic din valoare.

Ăla s-a plimbat astăzi pentru prima dată prin apartament. A rîs în coridor privind la lampa electrică. Apoi, însoțit de Filipp Filippovici și de mine, a trecut în cabinet. Stă bine în două labe (*șters*)... picioare și face impresia unui bărbat mic și prost clădit.

A rîs în cabinet. Zîmbetul său este neplăcut și parcă artificial. S-a scărpinat apoi la ceafă, s-a uitat jur-împrejur; am notat un cuvînt nou, pronunțat foarte clar: „burjuilor“. A înjurat. Înjurătura este metodică, continuă și, probabil, complet lipsită de sens. Are un caracter întrucîtva

fonografic: ca și cum această ființă auzise undeva, cândva aceste înjurături, înregistrându-le înconștient, automat, în creierul său, iar acum le varsă la intervale scurte. De altfel, dracu' să mă ia, nu sînt psihiatru!

Nu știu de ce, înjurăturile produc asupra lui Filipp Filippovici o impresie penibilă. Sînt momente cînd își iese din starea reținută și rece de observare a noilor fenomene și parcă își pierde răbdarea. Astfel, în momentul unei înjurături, strigase nervos:

— Încetează!

Fără nici un efect însă.

După plimbarea prin cabinet, Șarik a fost băgat cu eforturi comune în sala de consultații.

Am avut după aceea o consfătuire cu Filipp Filippovici. Trebuie să recunosc că, pentru prima dată, l-am văzut pe acest om surprinzător de deștept și reținut într-o stare de descumpănire. Fredonînd ca de obicei, m-a întrebat: „Ce facem acum?” A răspuns singur, textual: „Moskvoșveia²⁰, da... *Din Sevilla la Granada*, Moskvoșveia, dragă doctore...”. N-am înțeles nimic. M-a lămurit: „Vă rog să-i cumpărați, dragă Ivan Arnoldovici, lenjerie, pantaloni și o haină“.

9 ianuarie. Vocabularul i se îmbogățește la fiecare cinci minute (în medie) cu un cuvînt nou, iar de azi-dimineață, cu fraze întregi. S-ar părea că, înghețate undeva în creier, se dezgheață și ies la lumină. Cuvîntul, o dată rostit, rămîne în folosință. De ieri seară fonograful a înregistrat: „nu te-nghionti“; „ticălosule“; „dă-te jos de pe scară“; „ți-arăt eu ție!“; „Recunoașterea Americii“; „Primus“.

10 ianuarie. Îmbrăcarea. A permis cu plăcere să i se pună maiou, chiar era vesel și rîdea. A refuzat indispensabilii, protestînd prin strigăte răgușite: „La coadă, pui de cățea, la coadă!“ . L-am îmbrăcat. Șosetele-i sînt mari.

(În caiet erau niște desene schematice, după toate aparențele reprezentînd transformarea unei labe de cîine într-un picior de om.)

Se lungește jumătatea din spate a osului piciorului (planta). Se lungesc degetele. Gheare.

Învățarea repetată și sistematică a folosirii toaletei. Servitoarea este complet deprimată.

Trebuie remarcată însă istețimea ființei. Treaba merge cu siguranță spre bine.

11 ianuarie. S-a împăcat pe deplin cu pantalonii. A pronunțat o frază lungă și veselă: „Dă-mi o țigară și te duc la gară“.

Blana pe cap e mătăsoasă și rară. Ușor de confundat cu părul. I-au rămas, însă, pete pe moalele capului. Astăzi i-a căzut și ultimul puf de pe

ureche. Apetit colosal. Mănîncă cu plăcere scrumbie.

La orele 5 p.m. un eveniment: pentru prima dată cuvintele rostite de această ființă n-au fost rupte de ceea ce se întâmplă în jurul lui, ci au fost o reacție la acestea. Și anume: cînd profesorul i-a ordonat: „Nu arunca resturile pe parchet!“ – el a răspuns surprinzător: „Slăbește-mă, păduche!“

Filipp Filippovici a fost uimit, apoi și-a revenit și a spus:

— Dacă îți mai permiți încă o dată să mă înjuri pe mine sau pe doctor, ai s-o pățești!

În acest moment l-am fotografiat pe Șarik. Garantez că el a înțeles cuvintele profesorului. Fața lui a dobîndit o umbră de amărăciune. A aruncat o privire încruntată pe sub sprîncene, destul de iritat, dar a tăcut.

Ura! Înțelege!

12 ianuarie. Își bagă mîinile în buzunarele pantalonilor. Îl dezvățăm să înjure. A fluierat cîntecul popular: *Hei, mărule*. Întreține o conversație. Nu mă pot abține de la cîteva ipoteze: deocamdată, la dracu' cu întinerirea. Altceva e mult mai important: extraordinara experiență a profesorului Preobrajenski a descifrat una dintre tainele creierului uman. De azi înainte, funcția enigmatică a hipofizei – apendicele creierului – este explicată. Ea determină înfățișarea omului. Hormonii ei pot fi considerați de importanță majoră în organism, fiind hormoni ai înfățișării. Se deschide un nou domeniu în știință: fără nici o retortă a lui Faust a fost creat un homunculus. Bisturiul chirurgului a adus la viață o nouă unitate umană. Professore Preobrajenski, sînteți un creator! (*O pată*.)

De altfel, am cam deviat... Deci, el întreține o conversație. Presupun că lucrurile stau în felul următor: hipofiza transplantată a dat drumul în mintea cîinelui centrului vorbirii, iar cuvintele s-au pornit șuvoi. După părerea mea, avem de-a face cu un creier renăscut, desfășurat din plin și nu cu un creier nou creat. O, miraculoasa confirmare a teoriei evoluționiste! O, mărețul lanț de la cîine pînă la chimistul Mendeleev! Încă o ipoteză proprie: în perioada vieții de cîine, creierul lui Șarik a acumulat o sumedenie de noutăți. Toate cuvintele pe care le-a folosit întru început sînt cuvinte de stradă, pe care le-a auzit și le-a băgat în creier. Acum, trecînd pe stradă, privesc cu groază tainică la cîinii întîlniți. Dumnezeu știe ce se ascunde în creierul lor.

Șarik a citit. A citit (*trei semne de mirare*). Am dedus acest lucru. După Glavrița. Citea de la coadă la cap. Și chiar știu unde este dezlegarea enigmei: în secțiunea nervului optic la cîini.

Ce se petrece la Moscova, mintea omenească nu poate să conceapă. Șapte negustori de pe Suhariovka sînt închiși pentru răspîndirea de zvonuri privind un sfîrșit al lumii provocat de bolșevici. Daria Petrovna preciza chiar și o dată exactă – 28 noiembrie 1925, de ziua cuviosului mucenic Ștefan, pămîntul se va izbi de axa cerească... Niște potlogari țin deja conferințe. Datorită acestei hipofize, am creat un asemenea balamuc, că-ți vine să fugi din apartament. La rugămintea profesorului Preobrajenski, m-am mutat la el și dorm noaptea în sala de așteptare împreună cu Șarik. Sala de consultații s-a transformat în sală de așteptare. Și iată că Schwonder a avut dreptate. Comitetul de bloc jubilează. Din cauza săriturilor sale, dulapurile nu mai au nici un geam. De-abia l-am dezvățat.

Cu Filipp se întîmplă ceva straniu. Cînd i-am împărtășit ipotezele mele, precum și speranța de a face din Șarik o persoană cu un psihic dezvoltat, mi-a răspuns: „Hm! Credeți?!“ Vocea sa suna groaznic. Să mă fi înșelat oare?! Bătrînului îi stă capul la ceva. În timp ce eu mă ocup de foaia de observație clinică, el s-a aplecat asupra poveștii acelui om de la care am prelevat hipofiza.

(În caiet este anexată o foaie.)

Klim Grigorievici Ciugunkin²¹, 25 ani, necăsătorit. Fără de partid, simpatizant. Judecat de trei ori: achitat; prima dată – din lipsă de probe; a doua oară – l-a salvat originea; a treia oară – 15 ani ocnă, condiționat. Furturi. Meseria: cînta la balalaică prin cîrciumi.

De statură mică, prost clădit. Ficat mărit (alcool). Cauza morții: lovitură de cuțit în inimă într-o berărie („Stop-Signal“ lîngă bariera Preobrajenskaia).

Bătrînul stă nemișcat asupra datelor cu privire la Klim. Nu înțeleg de ce. A bombănit ceva, cum că de ce nu i-a dat prin cap să examineze cadavrul lui Ciugunkin în secția anatomopatologică. Nu știu de ce. Oare nu-i totuna a cui e hipofiza?

17 ianuarie. N-am notat cîteva zile. M-am îmbolnăvit de grijă. În acest răstimp, chipul i s-a conturat definitiv.

a) după conformația corpului este un om perfect;

b) greutatea – cca 3 puduri;

- c) înălțimea – mică;
- d) capul – mic;
- e) a început să fumeze;
- f) mănâncă mîncare omenească;
- g) se îmbracă singur;
- h) poartă curent o discuție.

Halal hipofiză (*pată*).

Cu aceasta, închei foaia de observație. Avem în fața noastră un nou organism. De aici trebuie să înceapă observarea lui.

Anexă: stenogramele, înregistrările fonografului, imagini fotografice.

Semnătura: asistentul profesorului F.F. Preobrajenski.

Doctorul Bormenthal.

²⁰ Fabrică de confecții din Moscova.

²¹ Derivat de la *ciugun* – fontă; oală de tuci, ceaun.

VI

Seară de iarnă. Sfârșit de ianuarie. Înainte de cină, înainte de consultații. De pragul de sus al ușii era agățată o foaie de hîrtie albă, pe care, de mîna profesorului Preobrajenski, era scris:

„Interzis mîncatul semințelor în apartament.

F. Preobrajenski“.

Mai jos, cu un creion albastru, cu litere mari cît plăcinta, de mîna lui Bormenthal:

„Este interzis cîntatul la instrumente muzicale de la orele 5 după-amiaza pînă la orele 7 dimineața“.

Apoi de mîna Zinei:

„Cînd vă întoarceți, spuneți-i lui Filipp Filippovici că nu știu unde a plecat. Fiodor zice că a plecat cu Schwonder“.

De mîna lui Preobrajenski:

„Am să aștept o sută de ani geamgiul?“

De mîna Dariei Petrovna (*cu litere de tipar*):

„Zina a plecat la magazin, a spus că-l aduce“.

În sufragerie era o atmosferă de seară, datorită veiozei cu abajur de mătase. Lumina din bufet cădea frîngîndu-se în două. Oglinzile erau lipite, în cruce, de la un cap la altul. Filipp Filippovici, aplecat deasupra mesei, se cufundase într-o uriașă pagină de ziar. Fulgere îi schimonoseau fața, printre dinți îi ieșeau cuvinte scurte, rupte. Citea un articol:

„Nu există nici o îndoială că e un copil nelegitim al său (cum se zice în societatea putredă burgheză). Iată cum se distrează burghezia noastră pseudosavantă! Oricine știe să ocupe șapte camere pînă cînd măreța sabie a dreptății va străluci deasupra sa ca o rază roșie.

Schw...r“

De dincolo de doi pereți, cineva cânta la balalaică, foarte insistent și plin de temperament, iar sunetele unei variațiuni ciudate pe tema melodiei populare *Străluce luna* se amestecau în capul lui Filipp Filippovici cu cuvintele din articol într-un talmeș-balmeș. Terminînd de citit, scuipă sec peste umăr și începu să fredoneze mașinal printre dinți:

— *Străluce luna... Stră... lu... ce luna... stră... luce luna*. Ptiu, ce m-a prins melodia asta afurisită!

Sună. De după perdea apăru fața Zinei.

— Spune-i că-i ora 5, să înceteze, și cheamă-l, te rog, încoace.

Filipp Filippovici stătea lîngă masă, într-un fotoliu. Între degetele mîinii stîngi îi atîrna chiștocul maroniu al unui trabuc. Lîngă draperie, sprijinindu-se de tocul ușii, stătea cu picioarele încrucișate un om de statură mică și cu o înfățișare antipatică. Părul de pe capul lui era sîrmos, aducînd cu niște tufe pe un teren de curînd desțelenit, iar fața îi era acoperită de un puf neras. Fruntea te izbea prin îngustimea ei. Aproape imediat, doar puțin deasupra sprîncenelor zburlite, începea o perie de păr.

Haina, descusută sub brațul stîng, era plină de paie, pantalonul în dungii era rupt la genunchiul drept, iar la genunchiul stîng era pătat cu vopsea violetă. La gît, omul avea o cravată de un albastru strident, în care era prins un ac cu un rubin fals. Culoarea cravatei era atît de țipătoare, încît, din cînd în cînd, închizînd ochii obosiți, Filipp Filippovici distingea în întuneric, cînd pe tavan, cînd pe perete, o torță arzîndă, cu o coroană albăstră. Deschizîndu-i, fu din nou orbit de pantofii de lac, cu ghetre albe, pulverizînd lumină.

„Parcă e în galoși“, gîndi cu un sentiment neplăcut Filipp Filippovici. Oftă, fîșîi și începu să se ocupe de trabucul stins. Omul de lîngă ușă, cu ochii cam tulburi, se uita la profesor, fuma o țigară, lăsînd să-i cadă scrumul pe plastron.

Ceasul de pe perete, așezat lîngă o ieruncă de lemn, bătu de cinci. Mai gema ceva încă în măruntaiele sale, cînd Filipp Filippovici începu discuția.

— Mi se pare că am rugat de două ori deja să nu se doarmă pe lavița din bucătărie, mai ales ziua?!

Omul tuși răgușit, parcă s-ar fi înecat cu un os, și răspunse:

— Aerul din bucătărie e mai plăcut.

Avea o voce neobișnuită, stinsă și în același timp răsunătoare, ca și cînd ar fi venit dintr-un butoiuș.

Dînd din cap, Filipp Filippovici întrebă:

— De unde ai porcăria asta? Vorbesc de cravată.

Urmărindu-i degetul cu ochii, omulețul privi chiorîș, peste buza

lăsată în jos, admirîndu-și cravata.

— De ce „porcărie”? Începu el. E o cravată șic. Mi-a făcut-o cadou Daria Petrovna.

— Daria Petrovna ți-a dăruit o scîrboșenie, cum scîrboșenie sînt și pantofii ăștia. Ce sînt prostiile astea lucioase? De unde? Ce-am rugat eu?! Să se cumpere ghetete de-cen-te, iar astea ce sînt? Oare doctorul Bormenthal a ales așa ceva?

— Eu i-am ordonat să fie de lac! Ce, sînt mai prejos decît oamenii? Mergeți pe bulevardul Kuznețki, toți sînt în pantofi de lac.

Filipp Filippovici își răsuci capul și spuse răspicat:

— Încetează să mai dormi pe laviță! Ai înțeles? Ce-i obrăznicia asta! Încurci lumea. Sînt femeii acolo.

Fața omului s-a întunecat și s-a bosumflat.

— Ei, asta-i, femeii! Ia te uită, domnule! Ce mai cucoane?! Slugi obișnuite. Aere, însă, ca la generălese! Asta-i Zinka, ea mă tot pîrăște!

Filipp Filippovici se uită la el cu severitate:

— Să nu-ndrăznești să-i spui Zinei, Zinka! Ai înțeles?

Tăcere.

— Ai înțeles, te întreb?

— Am înțeles!

— Scoate-ți porcăria aia de la gît. Dumneata, tu, dumneata uită-te în oglindă! Cu cine semeni? Cu un bufon! Te rog a suta oară: nu arunca mucuri pe jos! Să nu mai aud nici o înjurătură în apartament! Să nu mai scuipi! Iată scuipătoarea aici! La pisoar să te porți civilizat! Să încetezi orice discuție cu Zina! Se plînge că o pîndești pe întuneric. Ai grijă! Cine i-a răspuns pacientului „dracu’ știe!”? Ce Dumnezeu, doar nu ești la cîrciumă!

— Mă cam prigoniți, tataie, zise plîngăreț omulețul.

Filipp Filippovici roși, ochelarii îi sclipiră.

— Cine-i tataie aici pentru dumneata? Ce-i cu familiarismul ăsta? Să nu mai aud cuvîntul ăsta! Să-mi spui Philipp Filippovici!

Fața omulețului căpătă o expresie impertinentă.

— Da’ ce tot aveți cu mine...? Ba să nu scuipi. Ba să nu fumezi. Acolo să nu mergi... Păi, ce-i asta? La fel ca-n tramvai. De ce nu mă lăsați să trăiesc? Cît privește cuvîntul „tataie“, v-ați supărat degeaba. Oare v-am rugat eu să-mi faceți operație? lătră omulețul indignat. Frumușică treabă! Au prins un animal, i-au ciopîrțit capul cu un cuțit, iar acum le e silă de el. Se pare că eu nu mi-am dat acordul pentru operație! Și la fel (omulețul își ridică ochii spre tavan, ca și cum ar fi căutat să-și amintească o formulă), la fel, nici neamurile mele. Poate că am dreptul să intentez o acțiune

judecătorească...

Ochii lui Filipp Filippovici se holbară, iar trabucul îi căzu din mână. „Vai ce tip“, îi trecu prin minte.

— Dumneata ești cumva nemulțumit pentru că te-am transformat în om? Întrebă el mijindu-și ochii. Poate preferi să alergi din nou prin gropile de gunoi? și prin ganguri? Ei, dac-aș fi știut...!

— Da' ce îmi tot scoateți ochii – gropi de gunoi, gropi de gunoi... Îmi câștigam pâinea. Și dac-aș fi murit sub cuțitul dumneavoastră? Ce spuneți de chestia asta, tovarășe?

— Filipp Filippovici! exclamă iritat Filipp Filippovici. Nu sînt tovarăș pentru dumneata! E monstruos! „E un coșmar, e un coșmar!“

— Ah, da, desigur, cum să nu, spuse ironic omul, desfăcîndu-și victorios picioarele. Înțelegem, domnule! Ce tovarăși putem fi noi cu dumneavoastră! Ei, asta-i bună! Universități n-am urmat, în apartamente cu cîte 15 camere, cu baie, n-am stat. Acum ar fi însă timpul să vă lăsați de chestii d'astea. În prezent, fiecare are dreptul său...

Filipp Filippovici asculta palid perorațiile omulețului. Acesta își întrerupse discursul și se îndreptă demonstrativ spre scrumieră ținînd în mînă țigara morfolită. Mergea legănîndu-se. Strivi îndelung chiștocul în scrumieră, cu o expresie ce voia să însemne clar: „Na! Na!“. Odată stinsă țigara, se întoarse și, brusc, scrîșni din dinți, băgîndu-și nasul subsuoară.

— Puricii se prind cu degetele! Cu degetele! strigă furios Filipp Filippovici. Și nu înțeleg de unde-i iei?

— Da' ce, credeți că-i cresc eu? se supără omul. Probabil, puricii mă iubesc. Căută ceva cu degetele în căptușeala mîneicii și aruncă în aer un smoc de vată roșcată.

Filipp Filippovici ridică privirea spre ghirlandele de pe tavan și începu să bată cu degetele în masă. Terminînd cu puricele, omulețul se îndepărtă și se așează pe un scaun. Mîinile, cu palmele lăsate în jos, îi atîrnau în lungul reverelor hainei. Ochii i-au fugit spre pătratele parchetului. Își admira încălțările și asta îi făcea o deosebită plăcere. Filipp Filippovici își îndreptă privirea într-acolo unde străluceau petele țipătoare de pe picioarele boante, își miji ochii și spuse:

— Ce problemă ai vrut să discuți cu mine?

— Cum ce problemă? Problema-i simplă! Îmi trebuie actul, Filipp Filippovici!

Filipp Filippovici fu străbătut de un fior.

— Hm... Drace! Actul! Într-adevăr... Hm... poate însă că treaba asta s-ar putea, cumva... Vocea-i era nesigură și tristă.

— Doamne ferește, replică decis omulețul. Cum, adică, fără act?

Scuzați-mă, știți și dumneavoastră, este strict interzis ca un om să trăiască fără acte. În primul rând, comitetul de bloc...

— Ce legătură are comitetul de bloc?

— Cum adică ce legătură are? Mă întîlnesc, mă întrebă: cînd ai de gînd, preastimabile, spun ei, să te treci în cartea de imobil?

— Of, Doamne! exclamă amărit Filipp Filippovici. Te întîlnesc, te întrebă... Îmi închipui ce le spui. Doar ți-am interzis să umbli haimana pe scări!

— Da' ce, sînt deținut? zise nedumerit omulețul, iar conștiința dreptății sale ajunse să i se reflecte chiar și în rubin. Ce-i aia „haimana“?! Cuvintele dumneavoastră sînt cam jignitoare. Umblu ca toți oamenii.

Spunînd acest lucru, își mișcă pantofii de lac pe parchet.

Filipp Filippovici tăcu, privind undeva într-o parte. „Trebuie, totuși, să mă stăpînesc“, se gîndi el. Se apropie de bufet și bău dintr-o răsuflare un pahar de apă.

— Perfect! reluă el mai calm. Nu-i vorba de cuvinte! Deci, ce spune acest minunat comitet de bloc?

— Păi, ce să spună... Și degeaba îl jigniți, zicîndu-i în batjocură „minunat“. El apără interesele.

— Dacă-mi permiteți, interesele cui, mă rog?!

— Se știe ale cui, ale elementului muncitor.

Filipp Filippovici holbă ochii.

— Deci, ești om al muncii?!

— Doar se știe, nu-s un nepman²²!

— Fie! Deci, ce-i trebuie comitetului pentru apărarea intereselor dumitale revoluționare?

— Se știe ce, să fiu trecut în cartea de imobil. Ei spun: unde s-a mai pomenit ca un om să trăiască neînregistrat la Moscova? Asta-i o chestie. Dar principalul este să am un livret militar. Nu vreau să fiu un dezertor. Și apoi – sindicatul, biroul de plasare...

— Îmi dai voie să aflu pe ce bază te pot trece în cartea de imobil? Pe baza acestei fețe de masă sau a buletinului meu? Trebuie, totuși, să ții seama de situație! Nu uita că... hm... hm... dumneata, ca să zic așa, dumneata ești o ființă apărută surprinzător, un produs de laborator. Filipp Filippovici vorbea din ce în ce mai puțin sigur pe el.

Omulețul tăcea victorios.

— Excelent, domnule! La urma urmelor, de ce anume ar fi nevoie pentru a fi luat în evidență și pentru a fi pe placul acestui comitet de bloc? Dumneata doar nu ai nici nume, nici prenume?!

— Mă nedreptățiți. Prenumele pot să mi-l aleg fără nici o bătaie de

cap. Dau un anunț la ziar și gata!

— Și cum ai binevoi să te numești?

Aranjându-și cravata, omulețul răspunse:

— Poligraf Poligrafovici.

— Nu te prosti! replică ursuz Filipp Filippovici. Eu îți vorbesc serios.

Un zîmbet batjocoritor schimonosi mustața omulețului.

— Nu reușesc să vă înțeleg, începu el vesel și cu tîlc. Să-njur de mamă, n-am voie! Să scuip, n-am voie! Din gura dumneavoastră aud însă tot timpul: „Prostule! Prostule!“ Te pomenești că numai profesorii au voie să înjure în ReSeFeSeRe²³!

Lui Filipp Filippovici i se urcă sîngele la cap și, punîndu-și un pahar cu apă, îl sparse. Sorbind dintr-un alt pahar, reflecta: „Încă puțin și o să-mi dea lecții. Va avea perfectă dreptate. Nu reușesc să mă stăpînesc“.

Se întoarse în scaun, se aplecă exagerat de politicos și, cu o fermitate de fier, rosti:

— Mă iartă! Sînt cu nervii la pămînt. Prenumele dumitale mi s-a părut ciudat. Interesant, de unde l-ai dezgropat?

— M-a sfătuit comitetul de bloc. Am căutat în calendar. Mi-au spus: pe care-l vrei? Și am ales!

— Așa ceva nu poate exista în nici un calendar!

— Mi se pare foarte straniu, cînd aveți așa ceva în sala de consultații! zise omulețul surîzînd.

Fără să se ridice în picioare, Filipp Filippovici se întinse spre sonerie, și la apelul său apără Zina.

— Calendarul din sala de consultații!

Pauză. Cînd Zina aduse calendarul, Filipp Filippovici întrebă:

— Unde?

— Se sărbătorește pe 4 martie!

— Arată-mi!... Hm!... Drace!... Zina, bagă-l în foc! Imediat!

Zina, holbînd ochii speriată, luă calendarul și plecă, iar omulețul dădu din cap cu reproș.

— Permite-mi să-ți aflu și numele?

— Sînt de acord să-l iau pe cel moștenit.

— Cum? Moștenit? Care anume?

— Șarikov.

În cabinet, lîngă masă, stătea președintele comitetului de bloc, Schwonder, îmbrăcat într-o scurtă de piele. Doctorul Bormenthal era într-un

fotoliu. Obrajii rumeni de ger ai doctorului (de-abia se întorsese) exprimau o stare de perplexitate, ca, de altfel, și fața lui Filipp Filippovici, așezat alături.

— Atunci ce să scriu? întrebă el impacientat.

— Ei bine, începu Schwonder, treaba nu-i așa de complicată. Scrieți o adeverință, cetățene profesor! Așa, și așa, și așa... deținătorul acesteia... că într-adevăr el este Șarikov Poligraf Poligrafofici... hm... născut în apartamentul dumneavoastră...

Bormenthal se mișcă surprins în fotoliu. Filipp Filippovici se ciupi de mustață.

— Hm... ei drăcie! Ceva mai stupid nici că se poate imagina! Ba nu s-a născut deloc, ci pur și simplu... ei bine... într-un cuvânt...

— E treaba dumneavoastră dacă s-a născut sau nu, zise Schwonder cu o bucurie răutăcioasă abia reținută. În fond, dumneavoastră ați efectuat experiența, profesore! Dumneavoastră l-ați creat pe cetățeanul Șarikov!

— Și încă foarte simplu! lătră Șarikov de lângă bibliotecă. Își fixă încă o dată cu privirea cravata reflectându-se în mulțimea de oglinzi.

— Te-aș ruga foarte mult, îl obraznici Filipp Filippovici, să nu te amesteci în discuție. Degeaba spui dumneata „și încă foarte simplu“. Nu este deloc simplu!

— Da' cum să nu mă amestec! bombăni supărat Șarikov.

Schwonder îi sări imediat în ajutor:

— Iertare, profesore, cetățeanul Șarikov are perfectă dreptate! Este dreptul său să ia parte la discutarea propriului destin, iar asta cu atât mai mult cu cât treaba se referă la acte. Nu-i nimic mai important pe lume decât actele!

În acest moment sunetul puternic al unei sonerii întrerupse discuția. Filipp Filippovici luă receptorul: „Da?!“ roși și urlă:

— Vă rog să nu mă-ntrerupeți pentru nimicuri. Ce vă pasă? Puse cu violență receptorul în furcă.

O bucurie timpă inundă fața lui Schwonder.

Stacojiu, Filipp Filippovici tipă:

— Așadar, să terminăm cu chestia asta!

Rupse o foaie din agendă, scrise câteva cuvinte, apoi, iritat, citi cu voce tare:

— „Adeveresc prin prezenta“... Dracu' știe ce... Hm!... „Purtătorul prezentei – un om rezultat în urma unei experiențe de laborator, ca urmare a unei operații pe creier – are nevoie de acte“... Drace! În ce mă privește, sînt, în principiu, împotriva acordării unor asemenea acte idioate. Semnat: „Profesorul Preobrajenski“.

— Foarte ciudat, profesore! se supără Schwonder. Cum așa, dumneavoastră considerați actele niște idioțenii? Nu pot accepta în blocul nostru un locatar fără acte, care pe deasupra nu este luat în evidențele miliției pentru serviciul militar. Și dacă izbucnește un război cu fiarele imperialiste?

— Nu mă duc la nici un război! lătră supărat Șarikov spre bibliotecă.

Schwonder rămase descumpănit, dar își reveni repede și remarcă cu politețe:

— Dumneavoastră, cetățene Șarikov, vorbiți cum nu se poate mai inconștient. Trebuie să fiți luat în evidență pentru serviciul militar.

— În evidență intru, dar la război – ciuciu! replică cu ostilitate Șarikov, aranjându-și cravata.

Era acum rîndul lui Schwonder să fie derutat. Preobrajenski schimbă o privire răutăcioasă și tristă cu Bormenthal. „Iată morala, dacă doriți!“ Bormenthal clătină semnificativ din cap.

— Am fost grav rănit în timpul operației! scînci botos Șarikov. Oare nu vedeți cum m-au aranjat? Își întinse capul. Pe frunte se distingea cicatricea proaspătă a operației.

— Sînteți cumva anarhist-individualist? întrebă Schwonder, arcuindu-și sprîncenele.

— Mi se cuvine o scutire medicală, îi răspunse Șarikov.

— Ei bine, deocamdată asta n-are nici o importanță, răspunse Schwonder mirat. Fapt este că adevărîta profesorului o vom trimite la miliție și ei vă vor elibera actul.

— Uitați ce e! Hm... e... îl întrerupse deodată Filipp Filippovici, frămîntat probabil de o idee. Nu aveți cumva în bloc vreo cameră liberă? Sînt gata s-o cumpăr!

În ochii căprui ai lui Schwonder apărură scînteii galbene.

— Nu, profesore, cu deosebit regret! Și nici nu se-ntrevede!

Filipp Filippovici își strînsese buzele și amuți. Telefonul sună din nou turbat. Fără să articuleze nimic, Filipp Filippovici ridică receptorul din furcă și-l lăsă să atîrne, învîrtindu-se, de șnurul albastru. Tresăriră cu toții. „Îl lasă nervii!“ gîndi Bormenthal, iar Schwonder, cu ochii fulgerînd, salută și ieși.

Șarikov, scîrțîind din pantofi, îl urmă.

Profesorul rămase singur cu Bormenthal. După o clipă de tăcere, Filipp Filippovici dădu ușor din cap și spuse:

— E un coșmar, pe onoarea mea! Vedeți? Vă jur, dragă doctore, aceste două săptămîni m-au istovit mai mult decît ultimii 14 ani! Ăsta da, tip! V-o spun cu...

De departe s-a auzit spărgîndu-se surd un geam, apoi un țipăt scurt de femeie înecat în tăcere. Diavolul hîrșii tapetul din coridor, se îndreptă spre sala de consultații, acolo dărimă ceva și zbură imediat înapoi. Ușile pocneau peste tot, iar în bucătărie răsună țipătul grav al Dariei Petrovna. Apoi se auzi schelălăitul lui Șarikov.

— Dumnezeuul meu, asta ce-o mai fi?! strigă Filipp Filippovici, năpustindu-se spre ușă.

— Pisica! îi trecu prin cap lui Bormenthal. O zbughi după el. Traversară amîndoi coridorul în fugă, intrară în sala de așteptare, iar de acolo o cotiră spre coridorul ce ducea spre toaletă și baie. Zina apăru din bucătărie, lovindu-se de Filipp Filippovici.

— De cîte ori v-am spus să nu fie pisici! strigă furios Filipp Filippovici. Unde-i?! Ivan Arnoldovici, pentru Dumnezeu, linișteți-i pe pacienții din sala de așteptare.

— În baie! În baie! Acolo e, afurisitul dracului, spuse cu glas sugrumat Zina.

Filipp Filippovici se propti în ușa de la baie, dar aceasta nu cedă.

— Deschideți, imediat!

Drept răspuns, din baia încuiată, se auzi ceva sărind pe pereți, zgomote de lighene răsturnate și vocea sălbatică a lui Șarikov urlînd surd de după ușă:

— Îl omor pe loc...

Zgomot de apă pe țevi. Apoi zgomot de apă curgînd prin robinet. Filipp Filippovici forță ușa. Cu fața schimonosită și încinsă, Daria Petrovna apăru în pragul bucătăriei. Geamul de la baie, care dădea în bucătărie și se afla chiar sub tavan, plesni cu zgomot. Mai întîi căzură două cioburi mari, iar apoi un motan imens, tărcat ca un tigr, cu o fundă albastră la gît, semănînd cu un sergent de stradă. Ateriză drept pe masă, într-un platou lung, crăpîndu-l în două; de pe platou, jos, apoi, întorcîndu-se pe trei labe și cu a patra ridicată ca pentru un dans, se strecură fulgerător într-o crăpătură îngustă care ducea spre scara de serviciu. Crăpătura se lărgi și în locul motanului își făcu apariția mutra unei bătrînici cu broboadă. Fusta cu buline albe a bătrînei pătrunse în bucătărie. Își șterse gura ofilită cu degetele arătător și mare, își roti ochii iscoditori, cam umflați, prin bucătărie și rosti curioasă:

— Iisuse Hristoase!

Filipp Filippovici traversă palid bucătăria și întrebă sever:

— Ce doriți?

— Sînt curioasă să văd cățelușa vorbitoare, răspunse bătrîna slugarnic, făcîndu-și cruce.

Filipp Filippovici păli și mai mult, se apropie de bătrână și șopti cu un glas sugrumat:

— Afară din bucătărie! Imediat!

Bătrâna se dădu-ndărăt spre ușă și spuse pe un ton de om jignit:

— De ce așa de necuviincios, domn' profesor?!

— Afară îți spun! Afară! repetă Filipp Filippovici, și ochii îi deveniră rotunzi ca de bufniță. Trînti cu mîna lui ușa neagră după bătrînă. Daria Petrovna... v-am rugat doar...!

— Filipp Filippovici! răspunse disperată Daria Petrovna, strîngîndu-și pumnii mîinilor suflecate. Ce pot să fac? Toată ziua-bună ziua ne asaltează lumea. Îți vine să lași totul baltă!

În baie, zgomotul apei suna înfundat și amenințător, dar nu se mai auzea nici o voce. Intră doctorul Bormenthal.

— Ivan Arnoldovici, vă rog insistent... Hm... cîți pacienți sînt?

— Unsprezece! răspunse Bormenthal.

— Trimiteți-i acasă pe toți! Astăzi nu mai primesc pe nimeni!

Filipp Filippovici ciocăni cu degetul în ușă și strigă:

— Binevoiește să ieși imediat! De ce te-ai încuiat?

— U-u! U-u! se auzi stîns și trist vocea lui Șarikov.

— Ce dracu'? Nu aud, închide apa!

— Ham! Ham!...

— Închide apa o dată, cînd îți zic! Nu înțeleg ce-a putut să facă acolo... striga Filipp Filippovici ajuns la disperare.

Zina și Daria Petrovna priveau din ușa întredeschisă a bucătăriei. Filipp Filippovici lovi din nou, de astă dată cu pumnul, în ușă.

— Uite-l! strigă Daria Petrovna din bucătărie.

Filipp Filippovici se repezi într-acolo. În geamul spart, de sub tavan, apăru, spînzurată spre bucătărie, mutra lui Poligraf Poligrafofici. Era schimonosit, cu ochii plînși; de-a lungul nasului avea o zgîrietură proaspătă, sîngerîndă.

— Ai înnebunit? întrebă Filipp Filippovici. De ce nu ieși de acolo?

Trist și speriat, Șarikov se uită în jos și bîigui:

— M-am încuiat!

— Deschide broasca! Ce, n-ai văzut niciodată o broască?

— Nu se deschide, afurisita! răspunse speriat Poligraf.

— Doamne! A scăpat piedica, strigă Zina, pocnindu-și mîinile.

— Uită-te, acolo e un fel de nasture! strigă Filipp Filippovici, străduindu-se să acopere zgomotul apei. Apasă-l în jos!... În jos!... Apasă!

Șarikov dispăru, apărînd în geam, din nou, peste puțin timp.

— Pe dracu', nu se vede nimic! lătră el în geam, disperat.

— Aprinde lumina! A turbat!

— Afurisitul de motănoi a făcut țăndări becul, răspunse Șarikov. Când am vrut să-l prind pe ticălosul ăla de picioare, am deschis robinetul și acum nu pot să-l mai nimeresc.

Toți trei dădură din mîini, rămînînd pur și simplu blocați.

După vreo cinci minute, Bormenthal, Zina și Daria Petrovna stăteau unul lîngă altul pe covorul ud, făcut sul lîngă ușă, împingîndu-l cu fundurile sub crăpătura de sub ușă. Fiodor, portarul, cu lumînarea de cununie a Dariei Petrovna aprinsă, se urcă pe o scară de lemn spre fereștriuca de aerisire. Fundul pantalonilor săi gri, în carouri mari, apăru pentru o clipă spînzurînd în aer, apoi dispăru dincolo de fereștriuică.

— Du... hu-hu... Furia apei nu lăsa să se înțeleagă ce striga Șarikov.

Se auzi vocea lui Fiodor:

— Filipp Filippovici, oricum va trebui să deschidem. Să se împrăștie! O vom pompa din bucătărie!

— Deschideți! țipă supărat Filipp Filippovici.

Cei trei se ridicară de pe covor, împinseră ușa de la baie și apa năvăli în coridor. Valul se împărți în trei șuvoaie: drept înainte – spre toaletă, la dreapta – spre bucătărie, la stînga – spre sala de așteptare. Sărind și plescăind, Zina se repezi să închidă ușa spre sala de așteptare. Cu picioarele în apă pînă la glezne, Fiodor ieși din baie, zîmbind. Era ud learcă.

— Abia am închis, presiunea e mare! explică el.

— Unde-i ăsta? întrebă Filipp Filippovici și ridică, plescăind, un picior.

— I-e frică să iasă! explică Fiodor zîmbind prosteste.

— Mă bateți, tataie? se auzi din baie vocea plîngăreață a lui Șarikov.

— Dobitocule! răspunse scurt Filipp Filippovici.

Zina și Daria Petrovna, cu fustele suflecate pînă la genunchi, cu picioarele goale, Șarikov și portarul, desculți, cu pantalonii suflecați, plescăiau cîrpele ude de podeaua bucătăriei, storcîndu-le apoi în găleți murdare sau în chiuvetă. Plita uitată huruia. Prin ușa deschisă, apa năvălise pe palierul scării și de acolo se scurgea la subsol.

Stînd în vîrfurile picioarelor, într-o băltoacă mare de pe parchetul sălii de așteptare, Bormenthal purta discuții prin ușa întredeschisă, ținută de un lănțșor.

— Astăzi nu sînt consultații! Profesorul este bolnav. Fiți amabili, dați-vă din dreptul ușii, ni s-a spart o țeavă...

— Și atunci, cînd vor fi consultații? nu se lăsă o voce de după ușă.

Aș dori numai un minut...

— Nu pot! Bormenthal își schimbă poziția de pe vîrfuri pe tocuri. Profesorul e în pat și, în plus, ni s-a spart o țeavă. Vă rog, mîine! Zina! Draga mea! Începeți și ștergeți aici, altfel se prelinge pe scara principală.

— Cu cîrpele nu mai dovedesc!

— O s-o scoatem cu cînille! spuse Fiodor. Acușica!

Soneria nu mai contenea. De acum, Bormenthal stătea cu tîlpile picioarelor complet în apă.

— Cînd o să fie operația? nu se lăsă vocea, încercînd să se strecoare prin deschizătura ușii.

— A plesnit o țeavă...

— M-aș folosi de galoși.

Siluate sinilii se perindau dincolo de ușă.

— Nu se poate, vă rog, poftiți mîine!

— Dar sînt programat?!

— Mîine! E o catastrofă, nu alta, cu conducta asta de apă!

La picioarele doctorului, într-un adevărat lac, Fiodor se sucea și se răsucea scofînd apa cu cana. Șarikov, zgîriat, inventase o metodă nouă. Cu o cîrpă imensă, făcută sul, întins pe burtă, împingea apa din sala de așteptare înapoi spre toaletă.

— Afurisitule, de ce naiba împrăștii apa prin tot apartamentul? strigă supărată Daria Petrovna. Vars-o, dracului, în chiuvetă!

— Ei, în chiuvetă, răspunse Șarikov, încercînd să prindă apa murdară cu mîinile. Fuge spre intrarea principală.

Din coridor, își făcu apariția cu zgomot un scăunel; cocoțat pe el, Filipp Filippovici, cu ciorapi albaștri în dungii, se balansa și se răsucea cînd într-o parte, cînd într-alta.

— Ivan Arnoldovici, lăsați, nu mai răspundeți! Treceți în dormitor! Luați de la mine o pereche de pantofi.

— Nu-i nimic, Filipp Filippovici! Un fleac!

— Puneți-vă galoșii!

— Nu face nimic! Oricum m-am udat la picioare!

— Ah, Doamne! se necăjea Filipp Filippovici.

— Ce creatură infectă! se auzi deodată glasul lui Șarikov, ce-și făcu apariția stînd pe vine cu o farfurie de supă.

Bormenthal închise ușa. Nu rezistă și izbucni în rîs. Nările lui Filipp Filippovici se umflară, ochelarii au început să-i strălucească.

— Permiteți-mi să aflu, despre cine vorbiți? îl luă el de sus pe Șarikov.

— Despre motan! Un ticălos! răspunse Șarikov cu ochii fugindu-i

în toate părțile.

— Știi ceva, Șarikov? replică Filipp Filippovici venindu-și în fire. Nu mi-a fost dat să văd o ființă mai impertinentă ca dumneata.

Bormenthal chicoti.

— Ești pur și simplu un bătăran! continua Filipp Filippovici. Cum îți permiți dumneata să vorbești așa?! Ai provocat toate astea și îți mai permiți să... A, nu! e prea de tot!

— Șarikov, spune-mi, te rog, interveni Bormenthal, cât timp o să mai fugărești pisicile? Să-ți fie rușine! E revoltător. Sălbaticule!

— Cum să fiu sălbatic! replică ursuz Șarikov. Nu sînt deloc sălbatic. E imposibil să-l suporti în apartament. Nu caută decît să șterpească ceva. I-a șterpelit Dariei carnea tocată. Am vrut să-i dau o lecție.

— Dumitale trebuie să ți se dea o lecție! răspunse Filipp Filippovici. Uită-te în oglindă, ce față poți să ai!

— Era să-mi scoată ochiul, răspunse ursuz Șarikov, pipăindu-și-l cu mîna udă și murdară.

Cînd parchetul, înnegrit de udătură, se zvîntă puțin, toate oglinzile se aburiră, iar soneriile încetară să mai sune. Filipp Filippovici, în papuci de marochin roșu, era în sala de așteptare.

— Pentru dumneata, Fiodor!

— Mulțam frumos!

— Schimbați-vă imediat hainele! Și încă ceva: mergeți pînă la Daria Petrovna, să vă dea o votcă!

— Mulțam frumos! Fiodor șovăi, apoi spuse liniștit: Știți, ar mai fi ceva, Filipp Filippovici. Îmi cer iertare, mi-e de-a dreptul rușine! Dar, geamul de la apartamentul 7... Cetățeanul Șarikov a aruncat cu pietre...

— În motan?! întrebă Filipp Filippovici, întunecîndu-se ca un nor.

— Tocmai aia e, că în stăpînul apartamentului! A amenințat că vă dă în judecată!

— Drace!

— Șarikov a strîns-o în brațe pe bucătăreasa lor, iar stăpînul acesteia l-a fugărit. Ei, și din asta s-au certat!

— Pentru Dumnezeu, totdeauna să mă informați imediat despre asemenea lucruri! Cît trebuie?

— O rublă cincizeci!

Filipp Filippovici scoase trei monede strălucitoare, de cincizeci de copeici fiecare, și le înmîină lui Fiodor.

— Să plățiți o rublă și jumătate pentru un asemenea ticălos! se auzi în ușă o voce surdă. Păi, asta...

Filipp Filippovici se întoarce, își mușcă buzele și, fără să spună nimic, îl împinse pe Șarikov în sala de așteptare, încuindu-l cu cheia. Imediat, Șarikov începu să bubuie cu pumnii în ușă.

— Să nu care cumva să îndrăznești! exclamă cu o voce vădit suferindă Philipp Filippovici.

— Ei, asta întrece orice măsură! rosti cu înțeleș Fiodor. Un asemenea neobrăzat n-am văzut în viața mea!

Bormenthal apăru ca din pământ.

— Vă rog, Philipp Filippovici, nu vă neliniștiți.

Energicul esculap descuie ușa de la sala de așteptare și de-acolo, deodată, i se auzi vocea:

— Ce-i asta? Vă treziți la cârciumă?

— Așa!... adăugă hotărât Fiodor. Așa da... Ba i-ar trebui și peste urechi...

— Ei, Fiodor, cum asta?! mormăi trist Philipp Filippovici.

— Mă iertați. Da' așa mi-e milă de dumneavoastră, Philipp Filippovici...

²² Derivat din n.e.p. (abreviere în rusă pentru *novaia ekonomiceskaia politika* – noua politică economică).

²³ Republica Socialistă Federativă Sovietică Rusă.

VII

— Nu! nu! Și iar nu! spuse insistent Bormenthal. Fii bun și pune-ți-l.

— Ei, asta-i, zău! bolborosi nemulțumit Șarikov.

— Vă mulțumesc, doctore! spuse tandru Filipp Filippovici. Mi-e lehamite să-i tot fac observații!

— Oricum, n-am să te las să mănânci pînă nu-l pui! Zina, ia-i maioneza!

— Cum adică, „ia-i“? zise decepționat Șarikov. Mi-l pun acu'!

Acoperi cu mîna stîngă farfuria, iar cu dreapta băgă șervetul de masă după guler. Semăna cu un client dintr-o frizerie.

— Și, te rog, cu furculița! adăugă Bormenthal.

Șarikov oftă prelung și începu să întingă bucăți de nisetru în sosul gros.

— Încă o votculița la băiatu', se poate? spuse el interogativ.

— Dar nu-ți ajunge? îl întrebă Bormenthal. În ultimul timp obișnuiești prea multă votcă.

— Vă zgîrciți?! spuse Șarikov, privind pieziș.

— Prostii!... interveni grav Filipp Filippovici, dar Bormenthal îl întrerupse:

— Nu vă deranjați, Filipp Filippovici! Lăsați-mă pe mine! Dumneata, Șarikov, vorbești prostii, iar lucrul cel mai revoltător este faptul că le spui cu convingere și pe un ton categoric. Să fie clar, nu-mi pare rău de votcă, mai ales că nu-i a mea, ci a lui Filipp Filippovici. Pur și simplu, e dăunător! Asta-i una! A doua. Chiar și fără votcă, dumneata te porți necuviincios.

Bormenthal arătă spre bufetul cu oglinzile cîrpite.

— Zinușa, mai serviți-mă, vă rog, cu puțin pește! spuse profesorul.

În acest timp, Șarikov întinse mîna spre clondir și, privind pieziș la Bormenthal, își umplu paharul.

— Trebuie să-i inviți și pe ceilalți! spuse Bormenthal. După cum urmează: mai întâi, pe Filipp Filippovici, apoi pe mine, și numai după aceea, dumneata!

Un zîmbet ironic, abia perceptibil, se ivi pe fața lui Șarikov și el turnă votcă în toate paharele.

— La dumneavoastră totul e ca la paradă, începu el. Șervetul – colo, cravata – ici, „mă iertați“, „vă rog“, „merci“. Dar ceva autentic, nu! Vă chinuiți singuri, ca pe timpul regimului țarist.

— Și cum e aia „autentic“, îmi permiți să te întreb?

Șarikov nu-i răspunse nimic lui Filipp Filippovici, ridică paharul și rosti:

— Ei, vă doresc tuturor...

— Și dumitale la fel, i-o tăie scurt, cu o ușoară ironie, Bormenthal.

Șarikov dădu paharul pe gât, se strîmbă un pic, duse o bucată de pâine la nas, o mirosi, înghiți, iar ochii i se umplură de lacrimi.

— Școala! spuse sec, dar cu o notă de absență, Filipp Filippovici.

Bormenthal se uită la el surprins.

— Școala! repetă Filipp Filippovici, clătînînd cu amărăciune din cap. Aici nu mai poți să faci nimic! Klim!

Bormenthal fixă cu mult interes ochii profesorului:

— Credeți, Filipp Filippovici!

— N-am ce să cred, sînt convins!

— Oare... începu Bormenthal, dar se opri privindu-l pe Șarikov.

Acesta se încruntă suspect.

— *Später*²⁴, spuse încet profesorul.

— *Gut*²⁵, răspunse asistentul.

Zina aduse curcanul. Bormenthal îi turnă profesorului vin roșu și-i oferi și lui Șarikov.

— Nu! Mai bine mai iau niște votculiță! Fața îi lucea de grăsime, fruntea îi era transpirată, se înveseli. Chiar și Filipp Filippovici se îmbună puțin după vin. Ochii i s-au mai luminat. Îl privea cu mai multă îngăduință pe Șarikov, al cărui cap negru ieșea din șervet ca musca din smîntînă.

Doar Bormenthal, după ce a mîncat și a băut, a devenit mai activ.

— Ei, ce vom face astă-seară, îl întrebă el pe Șarikov.

Clipind, acesta răspunse:

— Cel mai bine ar fi să mergem la circ!

— Să mergi în fiecare zi la circ, remarcă binevoitor Filipp Filippovici, e destul de plictisitor, după părerea mea. În locul dumitale aș merge măcar o dată la teatru.

— Nu mă duc la teatru! replică ostil Șarikov, făcîndu-și semnul crucii peste gură.

— Sughițul la masă taie pofta de mîncare celorlalți, informă mașinal Bormenthal. Mă iertați... în definitiv, de ce nu-ți place teatru?

Cu ochii fixați în paharul gol, ca într-un binoclu, Șarikov reflectă o clipă, lăsîndu-și buzele-n jos:

— Păi, se protestesc... Vorbesc, vorbesc... Numai contrarevoluție...

Filipp Filippovici se dădu pe spate în scaunul în stil gotic și izbucni atît de tare în rîs, încît i se văzu în gură întregul lui zaplaz de aur.

Bormenthal se mulțumi să dea din cap.

— Mai bine ai citi ceva... propuse el. Știi...

— Și așa, citesc, tot citesc... răspunse Șarikov. Se repezi dintr-o dată ca un uliu la votcă și-și mai puse o jumătate de pahar.

— Zina! strigă alarmat Filipp Filippovici. Ia, fata mea, votca! Nu mai avem nevoie. Deci, ce citești?

Îi trecu imediat prin cap imaginea unei insule pustii, cu palmieri, cu un om în piei și cu o tichie. „Va trebui să-i dau Robinson...”

— Asta... Cum îi zice... Coresponzența lui Engels cu ăsta... cum dracu-i zice... Kautsky.

Furculița lui Bormenthal, cu o bucată de carne albă în ea, se opri la jumătate de drum, iar Filipp Filippovici vărsă din paharul său cu vin. Profitînd de acest moment, Șarikov dădu votca peste cap.

Cu coatele pe masă, fixîndu-l cu privirea pe Șarikov, Filipp Filippovici întrebă:

— Fie-mi permis să aflu, ce ne-ai putea spune în legătură cu cele citite?

Șarikov dădu din umeri.

— Păi... nu sînt de acord!

— Cu cine? Cu Engels sau cu Kautsky?!

— Cu nici unul! răspunse Șarikov.

— Excelent, jur pe Dumnezeu! *Toți cei care vor spune că o alta...*²⁶ Iar Dumneata ce-ai putea propune?!

— Păi ce să propui în chestia asta?!... Scriu, scriu... congres, niște nemți... Te ia durerea de cap. Să se ia totul și să se împartă...

— Eram sigur! exclamă Filipp Filippovici, dînd cu palma în masă. Exact așa credeam!

— Știți cumva și cum? întrebă curios Bormenthal.

— Ei, cum adică cum?! deveni Șarikov mai vorbăreț după votcă. Nu-i o treabă complicată. Altfel ce se-nîmplă? Unul stă în șapte camere, are 40 de perechi de pantaloni, iar altul umblă și-și caută hrană în gunoaie.

— În legătură cu șapte camere, faci, desigur, aluzie la mine? întrebă arogant Filipp Filippovici.

Șarikov se ghemui și tăcu.

— Ei bine, nu sînt împotriva împărțirii! Doctore, pe cîți ați refuzat ieri?

— 39 de persoane! răspunse prompt Bormenthal.

— Hm... 390 de ruble! Ei, împărțim paguba pe din trei! Femeile – Zina și Daria Petrovna – nu le luăm în calcul. Deci, dumneata, Șarikov, ești dator 130 de ruble. Fii bun și achită-le!

— Frumușică treabă! răspunse Șarikov speriat. Pentru ce, mă rog?

— Pentru robinet și pentru motan! se răsti Filipp Filippovici, ieșindu-și din starea calm-ironică.

— Filipp Filippovici! îi atrase alarmat atenția Bormenthal.

— Dați-mi voie! Pentru porcăria pe care ați provocat-o și din care cauză au fost date peste cap consultațiile. Este de-a dreptul de nesuportat. Individul sare ca un primitiv prin tot apartamentul, distruge robinetele... Cine a omorât pisica lui madam Polasucher? Cine...

— Dumneata, Șarikov, ai mușcat acum trei zile o doamnă pe scară! îi sări în ajutor Bormenthal.

— Te afli... mîrîi Filipp Filippovici.

— Păi mi-a plesnit una peste bot! schelălăi Șarikov. Și doar botul meu nu-i proprietate de stat!

— Ai ciupit-o de piept! strigă Bormenthal, vărsînd paharul. Te afli...

— Te afli pe cea mai de jos treaptă de dezvoltare! îl acoperi vocea lui Filipp Filippovici. Ești o ființă de-abia în formare, neevoluată din punct de vedere intelectual, toate purtările duminale sînt pur animalice și dumneata, în prezența a doi oameni cu educație universitară, îți permiți, cu o obrăznicie absolut insuportabilă, să dai niște sfaturi de dimensiuni cosmice și de o prostie la fel de cosmică cum ar trebui să se împartă totul... Și asta în timp ce dumneata ai înghițit praf de dinți...

— Acum trei zile! confirmă Bormenthal.

— Ei bine! tună Filipp Filippovici. Bagă-ți bine în cap, o dată pentru totdeauna – apropo, de ce ți-ai șters alifia de zinc? – că trebuie să taci și să asculți ce ți se spune! Să înveți și să te străduiești să fii un membru cît de cît suportabil al societății. Apropo, ce canalie ți-a procurat această carte?

— La dumneavoastră toți sînt canalii! răspunse speriat Șarikov, amețit de atacurile din ambele părți.

— Bănuiesc eu cine! exclamă Filipp Filippovici roșind furios.

— Ei, bine! Mi-a dat-o Schwonder! Și nu-i o canalie... Ca să mă dezvolt...

— Văd cum te dezvolți... după Kautsky! strigă ascuțit, îngălbenindu-se, Filipp Filippovici. Apăsă furios butonul soneriei din perete. Întîmplarea de astăzi arată cum nu se poate mai bine acest lucru. Zina!

— Zina! strigă Bormenthal.

— Zina! urlă, speriat, Șarikov.

Zina apăru palidă.

— Zina, acolo în sala de așteptare... E-n sala de așteptare?

— Da, acolo! răspunse docil Șarikov. E verde ca sulfatul de cupru...

— O carte verde...

— Nu, nu cumva s-o ardeți! strigă disperat Șarikov. Nu-i a mea, e de la bibliotecă!

— Se numește... Corespondența, cum îi zice... lui Engels cu dracul ăsta... În foc cu ea!

Zina zbură.

— Pe cuvânt de onoare, l-aș spînzura pe Schwonder ăsta de primul pom! exclamă Filipp Filippovici, turbat de furie, înfîgîndu-și dinții într-o aripă de curcan. Canalia asta îngrozitoare e ca un buboi în bloc. Nu-i ajunge că scrie tot felul de pamflete absurde în ziare...

Șarikov îi aruncă profesorului o privire ironică, rea; Filipp Filippovici, la rîndul său, îl înfruntă cu privirea și tăcu.

„Oh, se pare că n-ajunge nimic bun în apartamentul nostru“, gîndi profetic Bormenthal.

Zina intră cu o tavă rotundă, pe care se aflau un cozonac înalt, roșcat pe partea dreaptă și rumen pe partea stîngă, și un ibric de cafea.

— Așa ceva²⁷ eu nu mănînc, declară ostil și amenințător Șarikov.

— Nici nu te invită nimeni! Poartă-te cuviincios! Doctore, vă rog...

Masa se termină în tăcere.

Șarikov scoase din buzunar o țigară mototolită și începu să pufăie. Savurînd cafeaua, Filipp Filippovici își consultă ceasul. Apăsă pe repetir, care marcă cu sunete suave ora opt și un sfert. Filipp Filippovici se rezemă, ca de obicei, pe speteaza scaunului în stil gotic și se întinse după ziarul aflat pe măsuță.

— Doctore, vă rog, mergeți cu el la circ. Pentru Dumnezeu, însă, vedeți să nu fie pisici în program!

— Cum de lasă canaliile astea la circ... remarcă ursuz Șarikov, clătînînd din cap.

— Ei, pe cine nu lasă acolo... replică Filipp Filippovici, cu subînțelese. Ce au în program?

— La *Solomonski*, începu să citească Bormenthal, sînt patru... Iussems și omul punctului mort.

— Ce sînt Iussemsii ăștia? se întrebă bănuitor Filipp Filippovici.

— Dumnezeu știe! Pentru prima dată aud de ei.

— Atunci, mai bine vedeți la *Nikitin*. Trebuie ca totul să fie clar!

— La *Nikitin*... La *Nikitin*... hm... elefanți și culmea îndemînării umane.

— Așa... Ce părere ai despre elefanți, dragă Șarikov, întrebă bănuitor Filipp Filippovici.

Acesta se supără.

— Ce, parcă eu nu-nțeleg. Pisica e o altă treabă. Elefanții sînt niște animale utile, răspunse Șarikov.

— Ei, atunci e perfect. Dacă sînt utile, mergeți și vedeți-i. Trebuie să-l ascuți pe Ivan Arnoldovici! Și la bufet, să nu te lansezi în nici un fel de discuții! Ivan Arnoldovici, vă rog din suflet, să nu-i dați bere lui Șarikov.

Peste zece minute, Ivan Arnoldovici și Șarikov, cu o șapcă cu cozoroc cioc de rață și cu un palton de postav gros, cu gulerul ridicat, plecară la circ. În apartament se instalează liniștea. Filipp Filippovici se găsea în cabinetul său. Aprinse lampa cu abajur verde, greu. În cabinet domnea o atmosferă odihnitoare. Profesorul începu să măsoare camera. Trabucul său ardea cu o lumină stăruitoare și puternică de culoare verzulie. Cu mâinile în buzunarele pantalonilor, profesorul era măcinat de gânduri grele, care-i frământau fruntea savantă. Plescăia, fredona printre dinți *Spre malurile sfinte ale Nilului...* și mormăia ceva. În sfîrșit, își lăasă trabucul în scrumieră, se apropie de un dulap de sticlă, apăsă pe ceva și întregul cabinet fu scaldat de o lumină puternică, venind din tavan. Din dulap, de pe al treilea raft, de asemenea de sticlă, scoase un vas îngust și, mijindu-și ochii, începu să cerceteze în dreptul luminii. În lichidul transparent și dens plutea un nodul mic și alb, ce fusese prelevat din creierul lui Șarikov. Ridicînd din umeri, pufnind, Filipp Filippovici îl sorbea din ochi, de parcă ar fi dorit să afle în nodulețul ăsta alb plutitor cauza evenimentelor ciudate ce întorseseră cu fundul în sus viața din apartamentul de pe strada Precistenka.

Se prea poate ca acest mare savant s-o fi aflat. În orice caz, examinînd îndeajuns hipofiza, puse vasul la loc, închise dulapul, iar cheia o ascunse în buzunarul vestei. Cu mâinile vîrte adînc în buzunarele hainei, cu capul tras între umeri, se prăvăli în fotoliul de piele. Îi trebui mult timp să-și aprindă un nou trabuc, după ce-i morfoli complet vîrfurile. În sfîrșit, copleșit de însingurare, cărunt ca un Faust, învăluit în lumina verde, exclamă:

— Pe Dumnezeu meu, cred c-am s-o fac!

Nici un răspuns! În apartament era o liniște deplină. Pe strada Obuhov, la orele 23, după cum se știe, încetează orice circulație. Arareori se aud pași cîte unui trecător întîrziat, zgomotul lor răzbate dincolo de draperii și se stinge. În cabinet, degetele profesorului făceau ca repetitură ceasului de buzunar să îngîne suav... Filipp Filippovici aștepta nerăbdător întoarcerea doctorului Bormenthal și a lui Șarikov de la circ.

24 Mai tîrziu (*germ.*).

25 Bine (*germ.*).

26 Vers din aceeași serenadă pe muzică de Ceaikovski.

27 În original, joc de cuvinte: *baba* înseamnă femeie, muiere, dar și cozonac înalt.

VIII

Nu se știe la ce s-a decis Filipp Filippovici. Cert este însă că în cursul săptămânii următoare n-a întreprins nimic deosebit și, poate ca urmare a inactivității sale, viața apartamentului a fost plină de evenimente.

Peste vreo șase zile după istoria cu apa și motanul, din partea comitetului de bloc veni un tînăr, care s-a dovedit a fi femeie, și îi înmîină lui Șarikov actele. Șarikov le-a băgat imediat în buzunar și imediat l-a strigat pe doctorul Bormenthal.

— Bormenthal!

— A, nu, te rog să-mi spui Ivan Arnoldovici! zise Bormenthal, schimbîndu-se la față.

Trebuie remarcat că, în aceste șase zile, chirurgul reușise să se certe de vreo opt ori cu elevul său. Atmosfera din apartamentul de pe Obuhov era sufocantă.

— Atunci, să-mi spuneți și mie Poligraf Poligrafovici! răspunse Șarikov pe un ton foarte convins.

— A, nu! tună din ușa Filipp Filippovici. N-am să permit să ți se spună astfel în apartamentul meu. Dacă dorești să nu ți se mai spună familiar „Șarikov“, afit eu, cît și doctorul Bormenthal o să te numim „domnul Șarikov“.

— Nu sînt domn, domnii sînt la Paris! lătră Șarikov.

— Asta-i opera lui Schwonder! strigă Filipp Filippovici. Ei bine, o să mă socotesc eu cu nemernicul ăsta. Atît timp cît voi fi aici, în apartamentul meu nu vor fi decît domni și nimeni altcineva. În caz contrar, plec ori eu, ori dumneata, și cu siguranță vei pleca dumneata. Astăzi o să dau un anunț la ziar și, te rog să mă crezi, am să-ți găsesc o cameră.

— Ei da, că sînt așa prost să plec de-aici! zise Șarikov răs-picat.

— Cum?! întrebă Filipp Filippovici, schimbîndu-se într-afit la față, încît Bormenthal se repezi la el, luîndu-l tandru și alarmat de braț.

— Știi ceva, să nu fii impertinent, musiu Șarikov! Bormenthal ridicase foarte mult tonul. Șarikov se dădu îndărăt, scoase din buzunar trei hîrtii: una verde, alta galbenă și, în fine, una albă și, arătîndu-le cu degetul, începu:

— Iată! Sînt membru al asociației de locatari și mi se cuvine un spațiu de 16 arșini pătrați. Și anume, în acest apartament nr. 5, la locatarul titular – Preobrajenski. După ce medită o clipă, Șarikov adăugă cuvintele: vă rog să binevoiți... pe care Bormenthal le reținu automat ca fiind ceva nou.

Filipp Filippovici își mușcă buza și rosti imprudent:

— Jur că am să-l împușc în cele din urmă pe acest Schwonder!

Șarikov recepționează cu maximum de atenție și acuitate aceste cuvinte, ceea ce i se citea în ochi.

— Philipp Filippovici, *vorsichtig*²⁸... începu precaut Bormenthal.

— Ei, asta-i bună!... Dacă o ticăloșie ca asta!... strigă Philipp Filippovici în rusă. Ia seama, Șarikov... domnule, că eu, dacă îți mai permiți o asemenea ieșire impertinentă, am să te lipsesc de masă și, în general, de hrană în casa mea. 16 arșini, excelent, dar nu cred că sînt obligat, în virtutea acestei hîrtii neghioabe, să te și hrănesc!

Șarikov, speriat, căscă gura.

— Nu pot să rămîn fără hrană! mormăi el. Și de unde-am să iau dale guri, în cazul ăsta?

— Atunci poartă-te cuviincios! spuseră într-un glas cei doi esculapi.

Șarikov se potoli în mare măsură și în ziua respectivă nu le mai făcu nici un necaz, în afară de cel provocat sieși: profitînd de o scurtă absență a lui Bormenthal, îi luase briciul și-și brăzdase falca în așa hal, încît Philipp Filippovici și doctorul Bormenthal au trebuit să-l coasă, în timp ce Șarikov schelălăia prelung, cu ochii șiroind de lacrimi.

În noaptea următoare, în cabinetul profesorului, în semiîntunericul verde, vegheau două persoane – Philipp Filippovici însuși și credinciosul și devotatul Bormenthal. În bloc toți ceilalți dormeau. Philipp Filippovici – în halat azuriu și papuci de casă roșii, iar Bormenthal – în cămașă și cozondraci albaștri. Între ei, pe masa rotundă, alături de un album gros, se aflau o sticlă de coniac, o farfurioară cu bucățele de lămîie și o cutie cu trabuce. Fumul trabucelor puteai să-l tai cu cuțitul. Cei doi oameni de știință discutau aprins ultimul eveniment: în seara respectivă, Șarikov își însușise din cabinetul lui Philipp Filippovici doi *cervoneți*, aflați sub press-papier, dispăruse din apartament și se întoarse seara tîrziu beat turtă. Mai mult încă! Împreună cu el veniseră doi indivizi necunoscuți, care făceau scandal pe scara principală și își exprimau dorința să înnopteze ca oaspeți ai lui Șarikov. Respectivii indivizi dispărură numai după ce Fiodor, care asistasese la scenă într-un palton de toamnă aruncat peste cămașa de noapte, sunase la secția 45 miliție. Indivizii o luaseră la sănătoasa imediat ce Fiodor lăsase receptorul din mînă. O dată tipii plecați, s-a constatat că dispăruseră scrumiera de malahit de lîngă oglinda din vestibul, căciula de blană a lui Philipp Filippovici și bastonul acestuia, pe care era o dedicație cu litere aurite: „Mult iubitului și stimatului Philipp Filippovici, de la medicii interniști recunoscători, în ziua...” urmata de cifra XXV.

— Cine sînt? nu-l slăbea Philipp Filippovici pe Șarikov, strîngîndu-și

pumnii.

Clătinându-se și agățându-se de blănuri, acesta mormăi ceva, în sensul că nu știe cine sînt indivizii, dar că nu sînt niște pui de cățea, ci că sînt cumsecade.

— Cel mai surprinzător este faptul că amîndoi erau beți... Cum de-au reușit? se minună Filipp Filippovici, contemplînd locul unde altădată se afla amintirea jubiliară.

— Specialiști! Își dădu cu părerea Fiodor, retrăgîndu-se la culcare cu o rublă în buzunar.

Șarikov negă categoric implicarea sa în dispariția celor doi *cervoneți*, mormăind ceva neclar, în sensul că, pasămite, nu-i numai el în acest apartament.

— Aha, te pomenești că doctorul Bormenthal a șterpelit *cervoneții*? se interesă Filipp Filippovici cu o voce gravă, înfricoșătoare.

Șarikov se clătină, întredeschise ochii complet împăienjeniți, făcînd presupunerea:

— Poate că i-a luat Zinka...

— Ce?!... strigă Zina, apărută în ușă ca o stafie, acoperindu-și cu mîna bluza desfăcută la piept. Cum îndrăz...

Gîtul profesorului devenise stacojiu.

— Calm, Zinușa, rosti el, întinzîndu-i mîna. Nu te frămînta, o să lămurim noi toate astea!

Zina izbucni în hohote de plîns, lăsînd să-i cadă buzele, iar palma îi tremura pe piept.

— Zina, se poate?! Cine s-ar putea gîndi la așa ceva? Ptiu, mai mare rușinea! spuse Bormenthal încurcat.

— Ei, Zina, ești o proastă, Doamne iartă-mă! începuse Filipp Filippovici.

Dintr-o dată, Zina încetă să plîngă, parcă de la sine, și toți amuțiră. Lui Șarikov i se făcuse rău. Lovindu-se cu capul de perete, scoase un zgomot de genul „i“ sau „e“, cam prelungit, în senul „iiii“, „eee“! Fața îi devenise albă, maxilarul i se mișca spasmodic.

— Dați-i ticălosului găleata din sala de consultații!

Toți se agitară, îngrijindu-l pe suferindul Șarikov. Cînd l-au dus la culcare, bălăbănindu-se în brațele lui Bormenthal, înjura tandru și melodic, pronunțînd cu greu cuvintele porcoase.

Toată istoria asta avusese loc pe la ora unu, iar acum era trei noaptea, iar cei doi stăteau treji în cabinet, excitați de coniacul cu lămîie. Fumaseră atît de mult, încît fumul dens se deplasa ușor, fără să mai facă valuri.

Doctorul Bormenthal, palid, cu ochii foarte hotărâți, ridică paharul cu picior subțire.

— Filipp Filippovici! exclamă el pătimaș. N-am să uit niciodată când m-am prezentat la dumneavoastră ca student, pe jumătate flămînd, iar dumneavoastră m-ați adăpostit la catedră. Credeți-mă, Filipp Filippovici, sînteți pentru mine mult mai mult decît profesor, dascăl... Stima mea nemărginită pentru dumneavoastră. Permiteți-mi să vă sărut, dragă Filipp Filippovici.

— Da, dragul meu... mormăi distrat Filipp Filippovici, ridicîndu-se în întîmpinarea lui. Bormenthal îl îmbrățișă și îl sărută pe mustața pufoasă, puternic îngălbenită de fum.

— Pe cuvînt, Filipp Fili...

— Sînt atît de mișcat, sînt atît de mișcat... Vă mulțumesc, spuse Filipp Filippovici. Dragul meu, uneori țip la dumneavoastră în timpul operațiilor. Vă rog să-mi iertați irascibilitatea bătrînească. În fond, sînt atît de singur... *Din Sevilla la Granada...*

— Filipp Filippovici, se poate?!... exclamă sincer înflăcăratul Bormenthal. Dacă vreți să nu mă supărați, nu-mi mai vorbiți în felul ăsta...

— Vă mulțumesc... *Spre malurile sfinte ale Nilului...* Vă mulțumesc... Și eu v-am îndrăgit ca pe un medic capabil.

— Filipp Filippovici, v-o spun!... exclamă pătimaș Bormenthal. Se ridică de pe scaun, închise bine ușa spre coridor și, revenind, continuă în șoaptă: este singura soluție. Desigur, nu îndrăznesc să vă dau eu sfaturi, dar, Filipp Filippovici uitați-vă la dumneavoastră, sînteți complet epuizat, este absolut imposibil să mai lucrați așa!

— E absolut imposibil! confirmă Filipp Filippovici oftînd.

— Ei bine, e de neconceput! șopti Bormenthal. Data trecută spuneți că vă temeți pentru mine! Dac-ați ști, dragă profesore, cît m-ați mișcat cu asta! Doar nu sînt un copil și-mi dau singur seama ce treabă îngrozitoare ar putea ieși. Dar, e profunda mea convingere, nu există altă ieșire.

Filipp Filippovici se ridică în picioare și, dînd din mîini, spuse:

— Nu mă ispițiți, nici nu-mi vorbiți de așa ceva, nu vreau să v-aud. Profesorul începu să umble prin cameră punînd în mișcare valurile de fum. Înțelegeți ce se poate întîmpla, dacă ne prind? Pe noi n-or să ne ierte, „ținînd seama de origine“, chiar dacă n-avem antecedente penale. Aveți cumva origine corespunzătoare, dragul meu?

— Pe dracu'? Tata era anchetator penal la Vilno²⁹, răspunse amărît Bormenthal, terminîndu-și coniacul.

— Păi, vedeți! E o ereditate păcătoasă! Ceva mai rău nici nu se

poate imagina! De altfel, îmi cer iertare, la mine e și mai și. Tatăl meu a fost protoiereu la catedrală. *Merci. Din Sevilla la Granada... în dulcea tihnă-a nopților... Dracu' s-o ia!*

— Filipp Filippovici, sînteți o valoare internațională și din cauza – mă iertați de expresie – unui fiu de cățea... Dar cum ar putea să se ia de dumneavoastră?

— Cu atît mai mult nu fac o asemenea chestie, obiectă gînditor Filipp Filippovici, oprindu-se și privind spre dulapul de sticlă.

— Dar de ce?

— Dumneavoastră sînteți o valoare internațională?!

— Da' de unde...

— Păi, vedeți! Și să-mi las colegul în caz de nenorocire, salvîndu-mă datorită valorii mele internaționale, mă iertați... sînt un student moscovit, nu un Șarikov!

Filipp Filippovici își săltă semeț umerii, aducînd cu un rege francez de demult.

— Eh, Filipp Filippovici... exclamă amărît Bormenthal. Atunci ce facem? O să așteptați pînă reușiți să faceți om din acest huligan?!

Filipp Filippovici îl opri cu un gest al mîinii, își mai puse coniac, sorbi, sugînd puțină lămîie, și spuse:

— Ivan Anoldovici, după părerea dumneavoastră, pricep ceva din anatomia și fiziologia, hai să spunem, a aparatului cerebral al omului? Ce părere aveți?

— Filipp Filippovici, ce întrebare-i asta? protestă cu efuziune Bormenthal, dînd din mîini.

— Ei bine! Fără falsă modestie și eu cred că în această materie nu sînt ultimul om din Moscova.

— Iar eu cred că sînteți primul nu numai la Moscova, ci și la Londra și la Oxford! îl întrerupse cu înverșunare Bormenthal.

— Bine, așa să fie! Deci, viitor profesore Bormenthal: n-o va reuși nimeni! S-a terminat! Fără nici un fel de întrebări. Klim! exclamă solemn Filipp Filippovici, iar dulapul îi răspunse ca un ecou. Klim! repetă el. Fiți atent. Bormenthal, sînteți primul discipol al școlii mele și, în afară de aceasta, sînteți prietenul meu, după cum m-am putut convinge și astăzi. Deci, dumneavoastră, ca unui prieten, vă împărtășesc un secret. Știu cu siguranță că n-o să mă faceți de ocară. Măgarul ăsta bătrîn de Preobrajenski a capotat la această operație ca un student începător. E drept, a făcut o descoperire, dumneavoastră știți care. Filipp Filippovici arătă spre draperie, făcînd aluzie, probabil, la Moscova. Numai că, aveți în vedere, Ivan Anoldovici, singurul rezultat al acestei descoperiri va fi faptul că noi toți îl

vom avea pe acest Șarikov uite aici! Filipp Filippovici își arată gâtul anchilozat, predispus la paralizie. Fiți liniștit! Dacă cineva, continuă el, mar ține aici și mi-ar trage o mamă de bătaie, vă jur că i-aș da vreo cinci *cervoneți*! *Din Sevilla la Granada...* Dracu' să mă ia... Da, de cinci ani tot scobesc și scot hipofize... Știți ce muncă am efectuat, mintea nu poate s-o cuprindă! Și-acum, vă întreb: pentru ce? Pentru ca într-o bună zi să transform un cățelandru dragălaș într-o asemenea lepadătură, încât ți se face părul măciucă!

— Ceva nemaipomenit!

— Sînt întru totul de acord cu dumneavoastră. Iată, doctore, la ce se ajunge, cînd cercetătorul, în loc să meargă paralel și prudent împreună cu natura, forțează problema și ridică vâlul: iată-l pe Șarikov, mîncați-l fript!

— Filipp Filippovici, și dacă ar fi fost creierul lui Spinoza?

— Da! urlă Filipp Filippovici. Da! Numai dacă nenorocitul de cîine nu-ți moare sub bisturiu, ați văzut doar ce fel de operație este! Într-un cuvînt, eu, Filipp Preobrajenski, n-am făcut în viața mea ceva mai dificil. Se poate grefa hipofiza lui Spinoza sau a unui alt diavol și să faci dintr-un cîine o ființă superioară. Dar la ce bun? vă întreb. Explicați-mi de ce trebuie să fabricăm artificial niște Spinoza, cînd orice muiere poate să-l nască oricînd. Uite, la Holmogorî, madam Lomonosova a adus pe lume pe celebrul ei fiu! Doctore, omenirea are singură grijă de asta, și în virtutea evoluționismului, în fiecare an, selectează, dintr-o masă de lepadături de tot felul, zeci de genii extraordinare, care înfrumusețează planeta. Acum vă este clar, doctore, de ce am dat peste cap concluzia dumneavoastră din foaia de observație clinică a lui Șarikov? Descoperirea mea, dracu' s-o ia, de care faceți atîta caz, nu face nici două parale... Da, da, nu mă contraziceți, Ivan Arnoldovici, eu am înțeles deja acest lucru. Știți foarte bine că nu vorbesc niciodată în vînt. Teoretic este interesant. Bine! Fiziologii vor fi încîntați. Moscova e înnebunită... Dar practic, ce e? Ce aveți acum în fața dumneavoastră? Preobrajenski arată cu degetul în direcția sălii de consultații, unde zăcea Șarikov.

— O lichea ieșită din comun!

— Dar, cine-i el? Klim! Klim! strigă profesorul. Klim Ciugunkin (Bormenthal deschise gura)! Asta e: două condamnări, alcoolic, „totul se împarte“, o căciulă și doi *cervoneți* dispăruți (Filipp Filippovici își aminti de bastonul jubiliar și deveni din nou stacojiu). Un mitocan și un porc... Bastonul am să-l găsesc. Într-un cuvînt, hipofiza este o cameră închisă, care determină în fiecare caz o individualitate anume a omului. O anume! *Din Sevilla la Granada...* strigă Filipp Filippovici mișcînd fioros din ochi. Și nu general umană! E creierul însuși în miniatură. Și n-am nevoie deloc de el,

dă-l la toți dracii! Mă preocupa cu totul altceva, eugenia, îmbunătățirea speciei umane. Și am dat greș, ocupându-mă de problema întineririi. Doar nu cumva credeți că făceam toate astea pentru bani?! Sînt, totuși, savant!

— Sînteți un mare savant, asta e! spuse Bormenthal sorbindu-și coniacul. Ochii i se injectaseră.

— Am vrut să fac o mică experiență, după ce, acum doi ani, obținusem pentru prima dată din hipofiză un extract al hormonului genital. Și în loc de asta, ce-a rezultat? Dumnezeu meu! Acești hormoni în hipofiză, o, Doamne... Doctore, mă aflu în fața unui ocean de disperare surdă, vă jur, m-am pierdut.

Suflecîndu-și mînele, cu ochii cruciș, Bormenthal spuse:

— Atunci, dragă profesore, dacă dumneavoastră nu doriți, am să-i dau pe riscul meu șoricioaică. Și ce dacă tata a fost anchetator penal? În fond și la urma urmelor, este propria dumneavoastră ființă experimentală.

Filipp Filippovici se înmuie, se stinse, se înfundă în fotoliu și spuse:

— Nu, n-am să vă permit acest lucru, dragă băiete. Am 60 de ani și pot să vă dau sfaturi. Să nu apelați niciodată la crimă, indiferent împotriva cui ar fi îndreptată. Să ajungeți la bătrînețe cu mîinile curate!

— Mă iertați, Filipp Filippovici. Păi dacă-l mai prelucrează și acest Schwonder, ce-o să iasă din el? Dumnezeu, de-abia acum încep să pricep ce poate ieși din acest Șarikov.

— Aha! Acum ați înțeles? Iar eu am înțeles acest lucru la zece zile după operație. Ei bine, acest Schwonder este cel mai mare prost. El nu înțelege că Șarikov este pentru el un pericol mai mare decît pentru mine. Acum acesta încearcă în fel și chip să-l asmută împotriva mea, fără să-și dea însă seama că dacă cineva, la rîndul său, îl va asmuți pe Șarikov împotriva lui Schwonder, nu vor rămîne din acesta din urmă decît fulgii.

— Cum să nu! Numai dacă luăm în calcul pisicile! Un om cu inimă de cîine.

— O, nu! nu! răspunse tărăgănat Filipp Filippovici. Doctore, faceți o mare greșeala. Pentru Dumnezeu, nu defăimați cîinele. Pisicile – o chestiune temporară... E o problemă de disciplină, care va cere două-trei săptămîni. Vă asigur. Încă vreo lună și va înceta să le mai fugărească.

— Da' de ce nu acum?

— Ivan Arnoldovici, e un lucru elementar... De ce mă mai întrebați? Hipofiza doar nu atîrnă în aer. Totuși, ea este grefată pe un creier de cîine, lăsați-o să se adapteze! Acum Șarikov manifestă numai reminiscențe cîinești și vă rog să mă înțelegeți că pisicile sînt lucrul cel mai puțin rău din tot ceea ce face. Pricepeți odată că toată oroarea constă în faptul că el nu mai are acum inimă de cîine, ci inimă de om. Cea mai

netrebnică din toate cîte există în natură!

Excitat pînă la culme, Bormenthal strînse pumnii mîinilor slăbănoage și puternice și, dînd din umeri, rosti hotărît:

— Desigur! Am să-l omor!

— Vă interzic! răspunse categoric Filipp Filippovici.

— Iertați-mă, dar...

Filipp Filippovici ciuli urechile și zise ridicînd un deget:

— O clipă doar... Parc-am auzit niște pași...

Își încordară amîndoi auzul, dar coridorul rămase cufundat în liniște.

— Mi s-a părut, rosti Filipp Filippovici și începu să vorbească cu aprindere în germană. În cele spuse răsunară de cîteva ori cuvintele „caz penal“ rostite în rusă.

— Un minut, zise ciulind deodată urechea Bormenthal și se îndreptă spre ușă. S-au auzit clar niște pași apropiindu-se de cabinet. În plus – o voce bodogănind. Bormenthal deschise larg ușa și se dădu înapoi mirat. Absolut stupefiat Filipp Filippovici îngheță de-a dreptul în fotoliu.

În pătratul luminat al coridorului, Daria Petrovna apăru doar în cămașă de noapte, cu fața aprinsă și agresivă. Doctorul și profesorul fură copleșiți de trupul ei planturos și viguros și, după cum li s-a părut, de spaimă, complet dezgolit. Cu mîinile sale puternice, Daria Petrovna țira ceva, și acest „ceva“ se împotrivea, se lăsa în fund, iar picioarele-i scurte, acoperite de puf negru, se împleticeau pe parchet. Acest „ceva“, bineînțeles, s-a dovedit a fi Șarikov, complet pierdut, încă cherschelit, ciufulit și doar în cămașă.

Impunătoare și goală, Daria Petrovna l-a scuturat pe Șarikov ca pe un sac de cartofi și a spus:

— Priviți-l, domnule profesor, vizitatorul nostru, Telegraf Telegrafovici! Eu măcar am fost căsătorită, dar Zina-i fecioară! Noroc că m-am trezit!

Terminîndu-și perorația, Daria Petrovna i se făcu deodată rușine, scoase un strigăt, își acoperi pieptul cu mîinile și fugi.

— Daria Petrovna, iertați-ne, pentru Dumnezeu! strigă în urma ei, venindu-și în fire, Filipp Filippovici.

Suflecîndu-și mînecele cămășii, Bortmentahl se îndreptă către Șarikov. Privindu-l în ochi, Filipp Filippovici se îngrozi:

— Vai de mine, doctore! Vă interzic!...

Cu mîna dreaptă, Bormenthal îl prinse pe Șarikov de guler și-l scutură afît de tare, încît cămașa acestuia plesni la piept.

Filipp Filippovici se aruncă între ei și căută să-l smulgă pe sfrijitul

Șarikov din mâinile puternice ale chirurgului.

— N-aveți dreptul să săriți la bătaie! strigă Șarikov pe jumătate sufocat, așezat jos, dintr-o dată treaz.

— Doctore! urlă Filipp Filippovici.

Bormenthal își reveni întrucîtva și-l lăsă pe Șarikov din strînsoare, iar acesta începu imediat să scîncească.

— Ei bine, șuieră Bormenthal. Să așteptăm pînă mîne dimineață. O să-i fac un spectacol cînd se trezește...

Îl înșfăcă pe Șarikov de subsuori și-l tîrî în sala de așteptare, la culcare.

Șarikov încercă să se împotrivească, dar membrele nu-l ascultau.

Filipp Filippovici, cu picioarele desfăcute, ceea ce făcea să fluture poalele halatului său azuriu, ridică mâinile și ochii spre lampa din plafonul coridorului și spuse:

— Ai de mine și de mine!

²⁸ Prudență (*germ.*).

²⁹ Vechea denumire a orașului Vilnius, capitala Lituaniei.

IX

Spectacolul promis de doctorul Bormenthal lui Șarikov pentru a doua zi n-a avut însă loc, datorită faptului că Poligraf Poligrafovici a dispărut de acasă. Bormenthal a fost cuprins de o disperare turbată, spunându-și că a fost un tâmpit că n-a ascuns cheia de la intrarea principală, tipînd că-i de neiertat și terminînd cu urarea ca Șarikov să nimerească sub un autobuz. Filipp Filippovici stătea în cabinetul său, cu mîinile în păr, mormăind:

— Îmi închipui ce-o să se întîmple pe stradă... Îmi în-chi-pui... *Din Sevilla la Granada... Dumnezeu!*

— Ar mai putea fi la comitetul de bloc! zise turbat Bormenthal, alergînd de colo-colo.

La comitetul de bloc s-a certat atît de rău cu președintele Schwonder, încît acesta a scris pe loc o reclamație către Tribunalul popular al raionului Hamovniceski, strigînd totodată că nu este paznicul progeniturii profesorului Preobrajenski, cu atît mai mult, cu cît această progenitură, Poligraf, nu mai departe decît ieri, s-a dovedit a fi o lichea, luînd de la comitetul de bloc șapte ruble, sub pretextul achiziționării unor manuale de la cooperativă.

Fiodor a răscolit tot blocul, de sus pînă jos, și a cîștigat din treaba asta trei ruble. Nicăieri nici urmă de Șarikov.

S-a lămurit un singur lucru, și anume că Poligraf a plecat de acasă în zori, îmbrăcat cu șapcă, fular și palton, luînd cu el din bufet o sticlă de votcă de scorușe, mănușile doctorului Bormenthal și toate actele proprii. Daria Petrovna și Zina și-au exprimat fățiș întreaga lor bucurie și speranța că Șarikov nu se va mai întoarce. În ajun, Șarikov împrumutase de la Daria Petrovna trei ruble și cincizeci de copeici.

— Așa vă trebuie! urla Filipp Filippovici agițînd pumnii.

Telefonul a sunat toată ziua fără încetare. A doua zi la fel. Cei doi doctori au primit un număr neobișnuit de mare de pacienți. A treia zi, în cabinet s-a pus direct problema cum că ar fi cazul să fie anunțată miliția, care va trebui să-l caute pe Șarikov în vîltoarea Moscovei.

De-abia fu pronunțat cuvîntul „miliția“, că liniștea desăvîrșită de pe ulicioara Obuhov fu întreruptă de lătratul atît de puternic al unui camion, încît geamurile casei se cutremurară. Apoi, se auzi sunetul hotărît al soneriei și Poligraf Poligrafovici apăru plin de o demnitate neobișnuită, își scoase în deplină tăcere șapca, își puse paltonul în cuier. Arăta cu totul altfel. Era îmbrăcat într-o scurtă de piele luată cine știe de la cine, avea

pantaloni roșii, tot din piele, și cizme înalte englezești, cu șireturi până la genunchi. În sala de așteptare, se răspîndi un miros îngrozitor de pisici. Preobrajenski și Bormenthal, ca la comandă, își încrucișară brațele, se sprijiniră de tocul ușii, așteptînd primele comunicări din partea lui Poligraf Poligrafovici. Acesta își netezi părul aspru, tuși, privind în jur. Se vedea clar că Poligraf încearcă să-și ascundă fîstîceala printr-o aparentă dezinvoltură.

— Eu, Filipp Filippovici, spuse el în cele din urmă, mi-am luat un post.

Cei doi medici articulară un sunet sec, gutural, nedefinit, ieșind din nemișcare. Primul își reveni Preobrajenski. Întinse mîna și spuse:

— Dă-mi hîrtia.

Acolo scria: „Purtătorul acesteia, tovarășul Poligraf Poligrafovici Șarikov, este, într-adevăr, șeful subsecției ecarisaj, vizînd curățirea orașului Moscova de animalele vagaboande (pisici ș.a.), în cadrul secției M.K.H.³⁰.

— Așa, spuse grav Filipp Filippovici. Cine ți-a găsit postul ăsta? Ah, de altfel îmi dau seama și singur.

— Ei bine, Schwonder! răspunse Șarikov.

— Permite-mi să te întreb de ce vine un miros atît de îngrozitor de la dumneata?

Șarikov își mirosi îngrijorat scurta.

— Ei, miroase... e clar: meseria! Am sugrumat la cotoi ieri...

Filipp Filippovici tresări, privindu-l pe Bormenthal. Ochiul acestuia semăna cu țevile negre a două tunuri îndreptate direct spre Șarikov. Fără nici o introducere, s-a îndreptat către acesta, apucîndu-l fără efort și sigur de gît.

— Ajutor!

— Doctore!

— N-am să-mi permit nimic nelalocul său, Filipp Filippovici, nu vă îngrijați, răspunse cu o voce de fier Bormenthal, urlînd: Zina și Daria Petrovna!

Acestea apărură imediat.

— Hai, repetă, spuse Bormenthal, împingînd ușor gîtul lui Șarikov în blănurile din cuier. Mă iertați...

— Bine, repet! răspunse cu voce răgușită Șarikov, complet aiurit. Trase aer în piept, vru să se smulgă și să strige „ajutor“, dar țipătul nu-i ieși din gîtlej, iar capul i se cufundă pe de-a-ntregul în șubă.

— Doctore, vă implor!

Șarikov încuviință din cap, dînd a înțelege că se supune și că va repeta.

— ...Mă iertați, mult stimată Daria Petrovna... Și Zinaida?...

— Prokofievna! șopti speriată Zina.

— Uf, Prokofievna... spuse Șarikov cu o voce sugrumată, încercând să tragă o gură de aer – că mi-am permis...

— O purtare ticăloasă, azi-noapte, în stare de ebrietate!

— Ebrietate...

— N-am să mai fac niciodată...

— N-am...

— Lăsați-l! Lăsați-l, Ivan Arnoldovici! se rugau de el ambele femei. O să-l sufocați!

Bormenthal îi dădu drumul lui Șarikov, spunând:

— Camionul te așteaptă pe dumneata?

— Nu! răspunse cu respect Poligraf. Pe mine doar m-a adus.

— Zina, dați drumul camionului! Acum, fii atent la următoarele. Te-ai întors din nou în apartamentul profesorului Preobrajenski?!

— Unde-aș mai putea să mă duc? răspunse timid Șarikov, cu ochii rătăciți.

— Perfect! Aici să nu mai crîcnești! În caz contrar, pentru fiecare ieșire necuviincioasă vei avea de-a face cu mine! Înțeles?

— 'Nțeles! răpunse Șarikov.

Filipp Filippovici a păstrat tăcerea tot timpul cît Șarikov fusese supus violentării. Se ghemuise jalnic lângă tocul ușii, rozîndu-și unghiile, cu ochii în parchet. Apoi îi ridică brusc spre Șarikov, întrebîndu-l automat, cu o voce înfundată:

— Ce faceți cu... pisicile omorîte?

— Hăinuri! răspunse Șarikov. Le vor vinde pe credit muncitorilor ca haine de veveriță!

După această întîmplare, în apartament se instală o liniște care ținu două zile și două nopți. Dimineața Poligraf Poligrafovici pleca cu camionul, apăsarea seara, mîncă tăcut în compania profesorului Preobrajenski și a lui Bormenthal.

Cu toate că Bormenthal și Șarikov dormeau în aceeași cameră – sala de așteptare – nu vorbeau unul cu celălalt, astfel că Bormenthal fu primul care se plictisi.

Peste vreo două zile, în locuință apărură o domnișoară subțirică, cu ochii făcuți, cu ciorăpei crem, fistîcindu-se foarte mult la vederea fastuosului apartament. Mergea într-un paltonaș ponosit în urma lui Șarikov și, în vestibul, dădu peste profesor.

Surprins, acesta s-a oprit și, mijindu-și ochii, a întrebat:

— Cu cine am onoarea?

— Mănsor cu ea, e dactilografa noastră, va sta cu mine. Pe

Bormenthal va trebui să-l evacueze din sala de așteptare. Are apartamentul lui, explică Șarikov extrem de ursuz și neprietenos.

Filipp Filippovici clipi din ochi, reflectă puțin, apoi, privind-o pe domnișoara devenită stacojie, o invită foarte politicos:

— Vă rog să poftiți un minut în cabinetul meu.

— Vin și eu cu ea! rosti prompt și bănuitor Șarikov.

Dar imediat, ca din pământ, apăru Bormenthal.

— Iertare, spuse el. Profesorul discută cu o doamnă, iar noi vom rămâne aici.

— Nu vreau! răspunse mînios Șarikov, încercînd să pătrundă după domnișoara care ardea ca focul de rușine și după Philipp Filippovici.

— Nu! Mă iertați! Bormenthal îl prinse pe Șarikov de mîină și-l trase în sala de consultații.

Timp de vreo cinci minute din cabinet nu se auzi nimic, apoi, deodată, răsunară surd hohotele de plîns ale domnișoarei.

Filipp Filippovici stătea lîngă masă, iar domnișoara vărsa lacrimi într-o batistă murdară de dantelă.

— Ticălosul a spus că e rănit în luptă! hohotea de plîns domnișoara.

— Minte! a răspuns ferm Philipp Filippovici. A dat din cap și a continuat: Mi-e milă sincer de dumneavoastră, dar nu se poate așa, cu primul întîlnit, numai pentru postul pe care-l ocupă... Copila mea, asta-i o fărădelege... Uite ce e... Deschise sertarul biroului și scoase trei hîrtii a cîte trei *cervoneți*.

— Am să mă otrăvesc! plîngea domnișoara. La cantină, e carne sărată în fiecare zi... mă amenință... zice... că e un comandant roșu... zice: vei sta cu mine într-un apartament splendid... vei mîncă în fiecare zi ananas... am un psihic bun, urăsc numai pisicile. Ca amintire, mi-a luat inelul...

— Ei, ei, ei, psihic bun... *Din Sevilla la Granada*, mormăia Philipp Filippovici. Trebuie să treceți peste asta, sînteți încă atît de tînără...!

— Oare nu cumva chiar în gangul ăsta?

— Hai, luați banii, cînd vi se dau împrumut! se răsti Philipp Filippovici.

Ușa se deschise apoi solemn și, la invitația profesorului, Bormenthal îl introduse pe Șarikov. Acestuia îi alergau ochii într-o parte și-n alta, iar blana de pe cap i se făcuse ca o perie.

— Ticălosule! spuse domnișoara, cu ochii plînși și mînjiți, cu nasul pudrat și vîrgat.

— De unde ai cicatricea de pe frunte? Străduiește-te să-i explici acestei doamne! spuse Philipp Filippovici.

Șarikov miză totul pe o carte:

— Am fost rănit în luptele cu Kolceak³¹! lătră el.

Domnișoara s-a ridicat și a ieșit hohotind de plîns.

— Încetați! strigă în urma ei Filipp Filippovici. Așteptați! Ești drăguț... Inelul! spuse el către Șarikov.

Acesta scoase supus din deget un inel suflat, cu montură de smarald.

— Bine! spuse el deodată cu vrăjmășie. Ai să mă ții minte! Mîine am să-ți aranjez o comprimare de personal.

— Nu vă temeți de el! strigă în urma ei Bormenthal. N-am să-i permit să facă nimic. Se întoarse și-l privi pe Șarikov în așa fel, încît acesta se dădu cîțiva pași înapoi și se lovi cu ceafa de dulap.

— Cum o cheamă? îl întrebă Bormenthal. Numele? urlă el, devenind fioros și sălbatic.

— Vasnețova! răspunse Șarikov, căutînd cu ochii cum s-o șteargă.

— În fiecare zi, spuse Bormenthal, apucîndu-l pe Șarikov de revere, am să mă informez personal la subsecția de ecarisaj dacă n-ai comprimat-o pe cetățeanca Vasnețova. Și dacă dumneata... dacă voi afla că ai comprimat-o, eu... cu mîinile mele, am să te împușc chiar aici! Păzește-te, Șarikov, și-o spun clar!

Șarikov nu-și dezlipea ochii de pe nasul lui Bormenthal.

— Avem și noi revolvere... mormăi Poligraf, dar foarte slab și, dintr-o dată, profitînd de ocazie, o tuli pe ușa.

— Păzește-te! strigă în urma lui Bormenthal.

Toată noaptea și jumătate din ziua următoare a fost o liniște ca înainte de furtună. Toți tăceau. Dar în ziua următoare, cînd Poligraf Poligrafovici – care încă de dimineața avusese o presimțire urîță – plecă ursuz cu camionul la muncă, profesorul Preobrajenski l-a primit, la o oră complet neobișnuită, pe unul dintre foștii săi pacienți, un om gras, înalt, în uniformă militară. Acesta ceruse cu insistență să fie primit și reușise. Intrînd în cabinet, a pocnit politicos din călcîie.

— V-au revenit cumva durerile, dragul meu? întrebă profesorul, slăbit. Luați loc, vă rog.

— *Merci*. Nu, profesore! răspunse oaspetele, punîndu-și chipiul pe marginea mesei. Vă sînt foarte recunoscător... Hm... Am venit la dumneavoastră într-o altă problemă, Filipp Filippovici... nutrind pentru dumneavoastră un mare respect... Hm... să vă previn. E o prostie curată. Pur și simplu, o lichea... Pacientul scoase o hîrtie din servietă. Bine că mi-au raportat direct...

Filipp Filippovici încălecă pince-nez-ul deasupra ochelarilor și

începu să citească. Mormăi ceva îndelungat doar pentru sine, schimbându-se la față în fiecare secundă. „...de asemenea, amenințînd să-l omoare pe președintele comitetului de bloc, tovarășul Schwonder, de unde se vede că deține arme de foc. Ca un menșevic înveterat, împreună cu asistentul său, Bormenthal Ivan Arnoldovici, care locuiește ilegal, netrecut în cartea de imobil, în apartamentul său, pronunță discursuri contrarevoluționare și a ordonat social-servitoarei³² Zinaida Prokofievna Bunina să-l pună pe foc chiar pe Engels. Certificăm semnătura șefului subsecției de ecarisaj, P.P. Șarikov; președintele comitetului de bloc, Schwonder; secretar, Pestruhin“.

— Îmi permiteți să-mi opresc chestia asta? întrebă Filipp Filippovici, umflîndu-se de pete. Sau, mă iertați, poate vă trebuie să dați curs legal acțiunii?

— Mă iertați, profesore, se supără foarte tare pacientul, umflîndu-și nările. Dumneavoastră, într-adevăr, ne priviți foarte disprețuitor. Eu... spuse el, bățos ca un cocoș indian, eu...

— Ei, îmi cer scuze, drăguțule! mormăi Filipp Filippovici. Îmi cer scuze! Pe cuvînt că n-am vrut să vă supăr. Drăguțule, nu vă supărați, dar m-a tracasat într-un asemenea hal...

— Cred! Își reveni complet pacientul. Și, totuși, ce canalie! Aș fi curios să-l văd și eu! În Moscova circulă tot felul de legende despre dumneavoastră...

Filipp Filippovici dădu deznădăjduit din mîină. Pacientul observă abia acum că profesorul era mai gîrbovit și că, parcă, albise mai mult în ultimul timp.

*

* *

Crima s-a copt și a căzut ca o piatră, cum se și întîmplă de obicei. Cu un sentiment rău prevestitor, Poligraf Poligrafofici s-a întors acasă cu camionul. Vocea profesorului îl invită în sala de consultații. Mirat, Șarikov intră și cu o spaimă nedefinită privi țevile tunurilor de pe fața lui Bormenthal, apoi spre Filipp Filippovici. Un nor plutea în jurul asistentului. Mîna-i sîngă, cu țigara între degete, tremura încet pe suporturile nichelate ale mesei ginecologice.

Cu un calm de rău augur, Filipp Filippovici spuse:

— Ia-ți imediat lucrurile: pantalonii, haina, tot ce-ți trebuie și – afară din apartament!

— Cum așa? se miră sincer Șarikov.

— Afară din apartament! Astăzi! repetă monoton Filipp Filippovici

privindu-și unghiile.

În Poligraf Poligrafovici parcă intrase diavolul; probabil că moartea îl pîndea deja, iar sorocul era mai aproape ca oricînd. Se aruncă singur în brațele inevitabilului, lătră răutăcios și sacadat:

— Dar ce e asta, la urma urmei?! Credeți că n-am să reușesc să vă vin de hac? Stau și voi sta aici pe cei 16 arșini!

— Afară din apartament! șopti pe un ton cordial Filipp Filippovici.

Șarikov parcă-și chemă singur moartea. Ridică mîna stîngă zgîrîată, mirosind insuportabil a pisici, arătîndu-i lui Filipp Filippovici ciuciu. Apoi, cu mîna dreaptă, scoase un revolver din buzunar și-l îndreptă spre primejdiosul Bormenthal. Țigara îi scăpă acestuia din mînă ca o stea căzătoare, iar peste cîteva secunde, sărind peste cioburile de sticlă, Filipp Filippovici alerga disperat între dulap și canapea. Pe ea stătea întins, horcăind, șeful subsecției de ecarisaj, iar pe pieptul lui se afla chirurgul Bormenthal, care-l înăbușea cu o pernă mică, albă.

Peste cîteva minute, doctorul Bormenthal, cu o față complet străină, trecu spre intrarea principală și prinse un bilețel alături de sonerie:

„Astăzi nu sînt consultații, profesorul fiind bolnav. Vă rugăm să nu deranjați sunînd“.

Cu un briceag strălucitor, tăie firul soneriei, își privi în oglindă fața zgîrîată pînă la sînge și mîinile julite, cuprinse de un tremur ușor. Apăru apoi în ușa bucătăriei și le spuse Zinei și Dariei Petrovna, amîndouă cu ochii în patru:

— Profesorul vă roagă să nu plecați nicăieri din apartament.

— Bine! răspunseră timid Zina și Daria Petrovna.

— Permiteți-mi să închid ușa de la intrarea de serviciu și să iau cheia, spuse Bormenthal, ascunzîndu-se în umbra ușii și ferindu-și fața cu mîna. E temporar, nu din neîncredere în dumneavoastră. Dar poate veni cineva, iar voi s-ar putea să nu rezistați să deschideți. Or, noi nu trebuie să fim deranjați. Sîntem ocupați.

— Bine, ziseră femeile pălînd pe loc. Bormenthal închise intrarea de serviciu, închise intrarea principală, închise ușa care separa coridorul de vestibul și dispăru în sala de consultații.

Linșteea cuprinsese tot apartamentul, se vîrîse în toate ungherele. Se lăsase amurgul, un amurg dezgustător, viclean, într-un cuvînt se instalase bezna. E drept, ulterior, vecinii de vizavi spuneau că, în seara aceea, ar fi văzut la geamurile sălii de consultații, ce dădeau spre curte, toate luminile aprinse, ba chiar și boneta albă a profesorului însuși... E greu de verificat. E drept că și Zina a pălăvrăgit că fusese speriată de moarte de Ivan Arnoldovici, în cabinet, lîngă cămin, după ce Bormenthal și profesorul

ieșiseră din sala de consultații. Cică stătea în cabinet, pe vine, și ardea în sobă, cu mîna lui, un caiet cu coperte albastre, din acelea în care se treceau foile de observație clinică ale pacienților profesorului! Fața doctorului, zicea ea, ar fi fost complet verde și toată... dar absolut toată... zgîriată. Nici chiar Filipp Filippovici nu semăna în seara aceea cu el însuși. Și mai zicea că... De altfel, poate că fecioara nevinovată din apartamentul de pe Precistenka minte...

De un singur lucru putem fi siguri: în acea seară, în apartament era o liniște desăvîrșită și înfricoșătoare.

Sfîrșitul nuvelei

30 Abreviere de la Moskovskii otdel kommunalnogo hozeastva – Secția de gospodărire comunală a Moscovei.

31 Aluzie la perioada mai 1919 – ianuarie 1920, cînd armatele albgardiste din Siberia și Extremul Orient, aflate sub comanda amiralului Kolceak (1873-1920), au fost zdrobite de Armata roșie, iar comandantul lor, executat prin împușcare.

32 Aluzie la socialiștii-revoluționari (*eseri*), adversari ai marxismului și ai puterii sovietice. Alături de menșevici, au susținut guvernul provizoriu al lui Kerenski (15 martie – 7 noiembrie 1917), instaurat în urma Revoluției din februarie, cînd a fost înlăturat țarismul.

Tot noaptea, exact la zece zile după bătălia din sala de consultații din apartamentul profesorului Preobrajenski de pe ulicioara Obuhov, răsună strident soneria.

— Miliția judiciară și anchetatorul. Binevoiți și deschideți!

Pași. Zgomote. Vizitatorii intrară. În sala de așteptare strălucind de lumină, cu dulapurile avînd toate geamurile puse la loc, era o mulțime de lume. Doi inși în uniformă de milițian, un altul în palton negru, cu servietă, palidul președinte Schwonder care rînjea cu răutate, tînărul-femeie, portarul Fiodor, Zina, Daria Petrovna și Bormenthal, pe jumătate dezgolit, acoperindu-și pudic gîtul fără cravată.

Deschizînd ușa dinspre cabinet, intră Filipp Filippovici. Era în cunoscutul său halat azuriu și toți putură să-și dea seama imediat că Filipp Filippovici se întremase foarte mult în ultima săptămînă. Energicul și autoritarul Filipp Filippovici de altădată, plin de demnitate, apăru în fața vizitatorilor săi nocturni, scuizîndu-se că-i în halat.

— Nu vă jenați, profesore, spuse foarte încurcat omul în civil. Șovăi o clipă și continuă: E foarte neplăcut. Avem ordin de percheziție pentru apartamentul dumneavoastră și... de arestare în funcție de rezultat; termină această frază, privind pieziș spre mustața profesorului.

Filipp Filippovici își miji ochii și întrebă:

— Care este capul de acuzare, aș îndrăzni să vă întreb, și din partea cui?

Omul își scărpină fața și începu să citească din hîrtia scoasă din servietă.

— Preobrajenski, Bormenthal, Zinaida Bunina și Daria Ivanova sînt acuzați de uciderea șefului subsecției de ecarisaj a M.K.H., Poligraf Poligrafovici Șarikov.

Hohotele de plîns ale Zinei acoperiră ultimele sale cuvinte. Se produse un freamăt.

— Nu înțeleg nimic! răspunse Filipp Filippovici, ridicînd regește din umeri. Ce fel de Șarikov? Ah, mă iertați, cîinele meu... pe care l-am operat?

— Ne iertați, profesore, nu cîine, din moment ce acesta a fost deja om. Asta-i problema.

— Adică, vorbea? întrebă Filipp Filippovici. Asta încă nu înseamnă a fi om. De altfel, n-are importanță. Șarik există și acum și nu l-a omorît nimeni.

— Profesore, începu foarte mirat omulețul în negru, ridicînd din sprîncene. Atunci va trebui să-l declarați. A dispărut de zece zile, iar informațiile, mă iertați, sînt foarte defavorabile.

— Doctore Bormenthal, fiți bun și prezentați-l pe Șarik anchetatorului, ordonă Filipp Filippovici intrînd în posesia ordinului de percheziție.

Zîmbind strîmb, doctorul Bormenthal ieși.

S-a întors, a fluierat, iar după el, în ușa cabinetului, apăru un cîine cu un aspect foarte straniu. Pe alocuri era chel, pe alocuri începuse să-i crească blana. Apăru ca un cîine de circ, pe două labe, lăsîndu-se apoi pe toate patru și privind în jur. În sala de așteptare se așternu o liniște de mormînt. Cîinele, cu o înfățișare de coșmar, cu o cicatrice roșie pe frunte, s-a ridicat din nou în două labe și, zîmbind, s-a așezat în fotoliu.

Ce-l de-al doilea milițian își făcu o cruce mare și, dîndu-se înapoi, o călcă pe Zina pe picioare.

Blocat, cu gura deschisă, omul în negru reuși să bîguiască:

— Dați-mi voie, cum se poate?... Păi, el a lucrat la hingheri.

— Nu l-am numit eu acolo! răspunse Filipp Filippovici. Domnul Schwonder l-a recomandat, dacă nu mă-nșel?!

— Nu înțeleg nimic! spuse deconcertat omul în negru și se adresă primului milițian: El este?

— El! răspunse milițianul înfundat. Chiar el!

— Chiar el! se auzi și vocea lui Fiodor. Doar că, ticălosul, s-a acoperit iar de păr.

— Dar vorbea... Hm... Hm...

— Mai vorbește și acum, dar din ce în ce mai puțin, așa că folosiți-vă de ocazie, căci în curînd nu va mai vorbi deloc.

— Dar de ce? se interesă omul în negru.

Filipp Filippovici dădu din umeri.

— Știința nu cunoaște încă modul de a transforma animale în oameni. Uite, eu am încercat, dar, după cum vedeți, fără succes. A vorbit, dar a început să revină la starea lui primitivă. Atavism!

— Nu folosiți cuvinte indecente! lătră deodată cîinele de pe fotoliu, ridicîndu-se.

Omul în negru păli dintr-o dată, scăpă servieta din mîină și se prăvăli într-o parte. Milițianul îl prinse de braț, iar Fiodor din spate. S-a produs zăpăceala, în care s-au auzit doar trei fraze:

Filipp Filippovici: Valeriană! E un leșin.

Doctorul Bormenthal: Pe Schwonder am să-l arunc cu mîna mea pe scară, dacă mai apare în apartamentul profesorului Preobrajenski.

Și Schwonder: Vă rog să introduceți aceste cuvinte în procesul-verbal.

*

* *

Armonicile cenușii ale caloriferului emanau căldură. Jaluzelele ascundeau noaptea densă de pe strada Precistenka, împreună cu unica ei stea. Ființa supremă, importantul binefăcător al câinelui, stătea în fotoliu, iar câinele Șarik era întins pe covor, lângă canapeaua de piele. În diminețile cețoase de martie, câinele avea dureri de cap, care-l chinuiau mai ales în jurul cicatricei de pe scăfîrlie. Spre seară, datorită căldurii, îi treceau. Acum îi era mai bine, din ce în ce mai bine, iar gândurile în capul lui de câine erau ordonate și calde.

„Ce noroc am avut, ce noroc am avut“, gîndea el picotind. De nedescris. M-am stabilit în acest apartament. Sînt definitiv convins că în ascendența mea e ceva necurat. Nu se poate să nu fi fost un terranova. Curvă a fost și bunică-mea asta, fie-i țărîna ușoară, bătrînica! E drept, capul mi l-au făcut în dungi, nu știu de ce, dar pînă la nuntă trece. Ce contează asta pentru noi?!“

În depărtare se auzea zgomotul surd al eprubetelor. Mușcatul făcea ordine în dulapurile sălii de consultații.

Vrăjitorul cu părul albit era așezat și fredona:

— *Spre malurile sfînte ale Nilului...*

Cîinele vedea lucruri îngrozitoare. Omul important introducea în vas mîinile îmbrăcate în mănuși lunecoase, scotea creiere... Om tenace, perseverent, tot căuta ceva, tăia, studia, mijeia ochii și fredona:

— *Spre malurile sfînte ale Nilului...*

*Ianuarie-martie 1925,
Moscova*

„Nu vreau să mă număr printre cei ce pier“, îi scria Mihail Bulgakov mamei sale la 17 noiembrie 1921, de curînd sosit într-o Moscovă agitată și haotică, în care „lupta nebună pentru existență“ devenise o condiție *sine qua non* de supraviețuire, cu deosebire pentru acea categorie de oameni incapabili structural să accepte compromisul. Iar peste doi ani, în foiletonul *Turle – cît vezi cu ochii*, scriitorul nota cu mîndrie reținută: „Simplu și clar stătea în fața mea biletul de loterie cu inscripția – moarte. Văzîndu-l, parcă m-am trezit brusc. Am desfășurat o energie colosală, cum nu s-a pomenit. N-am pierit, în pofida loviturilor care s-au abătut asupra mea ca o grindină“.

N-avea cum să știe pe atunci, la început de drum, că „grindina“ de lovituri va continua pînă în clipa morții, survenită în martie 1940, la numai patruzeci și nouă de ani. Fragil și vulnerabil (deși disimulările și gustul pentru ludic din comportamentul lui puteau da o altă impresie), Bulgakov rămîne neclintit în credința că menirea sa e scrisul, singura modalitate de a lăsa o urmă a trecerii sale prin lume. În consecință, renunță la cariera de medic¹ (unde dovedise și bună pregătire, și har), pornind într-o lungă și amară peregrinare prin lumea artistică a Moscovei, din 1921 pînă la sfîrșitul vieții. Exigent cu sine însuși pînă la autodesființare, își arde în mai multe rînduri manuscrisele, deși printre ele figurau și piese de teatru cu mare succes la public, jucate în 1920 pe scena teatrului din Vladikavkaz.

Primii ani petrecuți la Moscova înseamnă pentru Bulgakov, pe de o parte, eforturi aproape supraomenești de a supraviețui material, pe de alta, încercarea de a pătrunde în lumea literară, pe atunci un spațiu dezagregat în urma revoluției și a războiului civil. Ziua scrie la nesfîrșit foiletoane, pentru a-și asigura existența, iar noaptea compune ceea ce el consideră esențial – romane, povestiri, nuvele, teatru. Sărăcia, nesiguranța zilei de mîine, adesea chiar și foamea – elemente ce revin obsedant în jurnalul acelor ani – nu-l vor abate din drumul său (parcă predestinat și numai de el știut) și nu-l vor determina să facă nici un rabat „comenzilor“ zilei. Ca autor al piesei *Zilele Turbinilor*, va cunoaște pentru un timp (1926-1929) aplauzele spectatorilor, dar și hula necruțătoare a criticii oportuniste².

Înșă metoda cea mai rafinată de marginalizare a scriitorului indezirabil („Puterea sovietică nu are nevoie de arta bulgakoviană“, conchidea A. Lunacearski, recunoscînd implicit talentul acestuia) o

constituie strategia tăcerii, concepută și aplicată cu abilitate în jurul numelui său. La sfârșitul anilor '20, pentru Bulgakov atmosfera devine irespirabilă: piesele³ jucate cu succes sînt eliminate din toate repertoriile, repetițiile cu cele în curs sînt întrerupte, ofertele îi sînt refuzate de edituri; este supus la anchete umilitoare și la percheziții în care i se confiscă manuscrisele.

Scrisorile din acea vreme, adresate lui Stalin, Guvernului, lui Maxim Gorki, într-un cuvînt, potenților zilei, vădesc refuzul scriitorului de a accepta fără luptă aneantizarea lui ca artist și ca om. Aceste texte sparg imaginea deconcertantă, jucăuș ironică și detașată – pe care Bulgakov și-o construia cu migală și multă fantezie în fața celorlalți –, dezvăluind astfel întreg dramatismul existenței sale. Dar și aici, suferința nu devine tînguire sau strigăt revendicativ, ci doar se lasă dedusă din faptele sau solicitările expuse coerent, pe un ton alb, sobru. Numai în celebra scrisoare adresată Guvernului (în fond, tot lui Stalin), din 28 martie 1930, verbul devine sever, incisiv, pe alocuri, încărcat de ironie amară.

Depășind caracterul strict personal, aceste scrisori sînt revelatorii pentru acea categorie a intelectualității, existentă pretutindeni și din toate timpurile, cea care în fața tăvălugului istoriei nu-și pleacă fruntea, nu trădează, nu se eschivează, nu se conformează unor dispoziții arbitrare; dimpotrivă, ea apără cu cerbie dreptul artistului de a-și spune liber cuvîntul, de a participa la viața cetății nu prin obediență, ci prin curajul de a semna punctele nevralgice. De aceea, deși cu ani în urmă scrisorile respective au fost publicate în Rusia, și parțial și în România⁴, poate nu e superfluu să fie amintite și citate din nou, nu doar ca posibil model de comportament al intelectualului în vremuri de restriște, ci și ca exemplu grăitor al dezastrului pe care îl poate produce dictatura în viața culturală a oricărei țări.

Conținutul scrisorilor, în ultimă instanță, poate fi redus la o singură problemă și la o singură alternativă. Bulgakov vorbește ca un scriitor avînd conștiința propriei sale valori, dar fără infatuare. El solicită fie repunerea sa în drepturi legale (să i se înapoieze manuscrisele confiscate, să i se joace piesele acceptate de teatre, să i se permită să publice), fie permisiunea de a părăsi țara, definitiv sau temporar. Recunoaște că hărțuiala criticilor și a oficialităților l-au adus la capătul puterilor, o decizie hotărîtoare devenind astfel iminentă. „La sfârșitul a zece ani de muncă, puterile mele au secăuit; nemaifiind în stare să supraviețuiesc, otrăvit, știind că îmi sînt interzise și publicarea scrierilor, și reprezentarea pieselor în granițele U.R.S.S., adus în pragul prăbușirii nervoase, mă adresez Dumneavoastră și Vă rog să mă sprijiniți în fața Guvernului ÎN LEGĂTURĂ CU ALUNGAREA MEA DIN ȚARĂ, ÎMPREUNĂ CU SOȚIA MEA, L.E. BULGAKOVA, care se

alături cererii mele.“⁵

Firese pentru acele vremuri, solicitările au rămas fără răspuns. Textul scrisorii din 28 martie 1930, când negura din jurul lui Bulgakov e compactă, fără ieșire, are valoarea unei profesii de credință și, totodată, a unui testament literar. Curajul de a scrie atât de sincer, într-o vreme în care puterea era coercitivă pînă la crimă, demonstrează intenția clară a scriitorului de a impune o imagine corectă a propriului său chip, chiar cu riscul de a juca totul pe o singură carte. Este, cu adevărat, „portretul său literar“ – cum singur îl numește – în care nici o notă nu sună fals.

De la bun început, Bulgakov refuză orice compromis cu puterea, care, conform sfaturilor „binevoitoare“, ar putea fi concretizat astfel: „Să alcătuiesc «o piesă comunistă» [...] și, în afară de asta, să mă adresez Guvernului U.R.S.S. cu o scrisoare de pocăință, care să conțină renunțarea la opiniile mele anterioare, exprimate în textele literare, și asigurarea că de acum voi munci ca scriitor-*poputcik*⁶, devotat ideii comunismului.

Scopul: să mă salvez de persecuții, sărăcie și, în final, de pieirea iminentă.

Acest sfat nu l-am ascultat. Mă îndoiesc că aș fi reușit să apar în fața Guvernului U.R.S.S. într-o lumină favorabilă, compunînd o scrisoare mincinoasă, care ar fi însemnat un salt politic murdar și totodată naiv. Iar încercări de a scrie o piesă de teatru comunistă n-am făcut, știind bine că o astfel de piesă nu mi-ar fi reușit.

Dorința fermă de a-mi curma chinurile ca scriitor mă determină să mă adresez Guvernului cu o scrisoare sinceră“⁷.

În al doilea rînd, libertatea cuvîntului apare ca un element indispensabil condiției artistului. Bulgakov consideră că scrierile sale au dreptul firesc la existență, în afara oricărui comandament al zilei: „Lupta cu cenzura, de orice fel și sub orice putere s-ar afla, este datoria mea de scriitor, ca, de altfel, și apelurile pentru libertatea presei. Sînt un partizan pătimaș al libertății și presupun că dacă vreun scriitor ar intenționa să demonstreze că se poate lipsi de ea, acesta ar fi asemenea peștelui care declară public că n-are nevoie de apă.

Iată deci una dintre trăsăturile creației mele, suficientă însă ca scrierile mele să nu existe în U.R.S.S. Dar de ea sînt legate și celelalte, prezente în nuvelele mele satirice: culorile întunecate și mistice (sînt **SCRIITOR MISTIC**)⁸ prin care sînt înfățișate nenumăratele diformități ale existenței noastre, otrava cu care îmi este impregnată limba, scepticismul profund privind procesul revoluționar din înapoiata mea țară, căruia îi opun iubită și Marea Evoluție⁹, dar, mai ales, înfățișarea trăsăturilor înfricoșătoare ale poporului meu, a acelor caracteristici care, cu mult înainte

de revoluție, au adus atîta suferință dascălului meu, M.S. Saltîkov-Șcedrin.

Nu mai e cazul să spun că presa U.R.S.S. nici nu s-a gîndit să observe toate aceste lucruri, preocupată fiind să comunice prea puțin convingător că satira lui Bulgakov este o CLEVETIRE¹⁰.

Declarîndu-se adeptul „Marii Evoluții“, care ar fi putut include și revoluția rusă din 1917, dacă aceasta n-ar fi degenerat de la o zi la alta în aspecte din ce în ce mai dezastruoase, Bulgakov se detașează voit de contingent, cere ca scrisul său să fie interpretat ca un efort „uriaș“ din partea lui de „a se ridica NEPĂRTINITOR DEASUPRA ROȘILOR ȘI ALBILOR“.

Pentru cititorul de azi, finalul scrisorii, cu sonorități de ironie amară, amintește de umorul tragic, de comicul grotesc din unele texte literare inconfundabil bulgakoviene. El își are obîrșia în discrepanța dintre competența dovedită a artistului autentic și posibilitățile lui de integrare într-o societate grav avariata de intervenția brutală a politicului în cultură. „Dacă ceea ce am scris nu este convingător și mă condamnă la tăcere pe viață în U.R.S.S., rog Guvernul Sovietic să-mi dea o muncă de specialitate și să mă numească într-un teatru, în calitate de regizor [...]“.

Propun U.R.S.S. un specialist în munca de regizor sau de actor, deosebit de cinstit, fără nici o intenție de sabotaj, capabil să pună conștiincios în scenă orice piesă, începînd cu cele ale lui Shakespeare și terminînd cu cele actuale [...].

Dacă n-am să fiu numit regizor, cer să fiu inclus în state pe post de figurant. Dacă nu se poate nici ca figurant, solicit locul de mînuitor de decoruri.

Dacă nici asta nu e posibil, rog Guvernul Sovietic să procedeze cu mine cum va găsi de cuviință, dar să procedeze cumva, întrucît ÎN ACEST MOMENT eu, dramaturgul care a scris 5 piese, cunoscut în U.R.S.S. și peste graniță, am în față doar sărăcia, alungarea în stradă și moartea.“

Consecința directă, biografică, a acestui text – Stalin îl sună la telefon și îi facilitează obținerea postului de regizor la MHAT (Teatrul Academic de Artă din Moscova)¹¹ – e mai puțin relevantă astăzi decît precizia radiografiei propriului eu spiritual și creator. Cu atît mai mult, cu cît și azi chipul scriitorului rămîne aureolat în legendă, fapt la care, pare-se, a contribuit premeditat însuși Bulgakov, lucru recunoscut pînă și de persoanele cele mai apropiate. Liubov Belozerskaia (cea de a doua soție) l-a numit „cel mai ascuns om“¹². În comportamentul său a existat într-adevăr un element de teatral, un anume joc al măștilor, aplicate sieși cu mare îndemînare, poate din demnitatea de a nu trezi compasiune, poate dintr-un instinct de autoapărare, poate din decență, poate dintr-un spirit înnăscut al

jocului. Și pare a fi zadarnic efortul biografilor de a-l reconstitui pas cu pas, cînd el însuși n-a dorit să rămînă posterității decît prin creația propriu-zisă, față de care a manifestat o maximă exigență¹³.

Proza numită de critică „autobiografică” nu va ajuta nici ea prea mult la recompunerea *omului* Bulgakov, supus umilințelor de tot felul, ci va completa cu noi valențe portretul *scriitorului* Bulgakov. Detaliul autobiografic, deși întretesut în fiecare rînd, este consecvent sublimat în element estetic. Descrierile amănunțite de locuri, prezența unor personaje reale sau ușor identificabile, precizarea datelor calendaristice, nararea frecventă la persoana înțîi, chiar titlurile cu tentă memorialistică (*Însemnări pe manșete*, *Însemnările unui tînăr medic*) sau epistolară (*Către prietenul meu tainic*) vor conduce amatorul de biografie pe piste false.

În sprijinul ideii că paginile lui Bulgakov, chiar și acelea aparent memorialistice, trebuie citite ca beletristice, V. Saharov¹⁴ citează exemplul *Însemnărilor pe manșete*, care au fost receptate de contemporanii lui Bulgakov ca scrieri autobiografice. Structura compozițională fragmentată, asemănătoare notelor de jurnal, informațiile din viața artistică, prezența unor siluete reale din literatura timpului incită la o astfel de interpretare. Și totuși, studiul atent al documentelor de istorie literară atestă că *Însemnările* au fost scrise și prelucrate pe parcursul a trei ani. Stilul memorialistic se dovedește a fi un stil elaborat, iar faptul că textul conține elemente din viața scriitorului devine secundar.

Superfluă este și identificarea cu orice preț a prototipurilor. Ideea scriitorului de a apărea mascat la un revelion în postura unui englez interesat de obiceiurile rusești, împreună cu prietenul său pe post de translator, nu se poate suprapune cu scena din *Maestrul și Margareta*, unde Woland apare cu Koroviev-Fagot într-o ipostază asemănătoare, căci aceasta ar însemna să vrei să descoperi cu tot dinadinsul în Bulgakov prototipul lui Woland. Dincolo de comicul unei asemenea deducții, trebuie luate în considerație înseși precizările lui Bulgakov, care afirma o dată: „Nu vreau să dau prilej amatorilor să descopere prototipuri [...]. Pentru Woland nu există nici unul”.

Și totuși, paginile bulgakoviene stimulează într-adevăr o tentație nereținută de a-l descoperi pe cel ce le-a scris, în timp ce alte texte beletristice aparținînd unor titani ai scrisului, ca Lev Tolstoi, Dostoievski, Goethe etc., pot fi citite ca atare, separat de persoana autorului lor. Să fie oare vorba doar de curiozitatea cititorului de a pătrunde în zone interzise? Bulgakov nu s-a vrut descifrat ca om, în timp ce mulți alții au simțit nevoia să explice și să se explice în tomuri masive de jurnale, însemnări, în corespondență. Poate în cazul lui Bulgakov acționează postulatul său,

celebru de acum: „Trebuie să-ți iubești personajele“ (din *Roman teatral*), deci să te dăruiești cu totul lor, pînă la autodesființare. Această maximă a funcționat chiar și în situațiile în care scriitorul a persiflat, a luat în rîs, a ironizat gesturi, atitudini, clișee verbale.

Se discută și acum pe tema prototipurilor literare, se depistează încă situații și conjuncturi biografice ce transpar în ficțiunea nuvelor și romanelor, se identifică adrese și trasee devenite de mult spațiu literar. Iar noi, cititorii, urmărim cu interes aceste acțiuni detective, bucuroși să mai aflăm cîte ceva din ce a făcut sau a spus scriitorul nostru preferat. Profund nefericit în viață – mărturii sînt destule în *Jurnal* și în corespondență – Bulgakov ni s-a oferit total doar în manuscrisele care „n-au ars“ de-a lungul celor mai bine de șase decenii de la moartea lui. El s-a topit în ele, rămînînd proteic și mereu viu într-o multitudine de personaje, cînd ironic, cînd nostalgic, persiflîndu-și propria durere sau stigmatizînd prostia, lașitatea, oportunismul.

Scrierile lui Bulgakov trădează cu fiecare rînd o mentalitate modernă, care refuză melodrama. Ironia și autoironia par a fi armele cele mai eficace împotriva ei. Scriitorul urmează involuntar, în comportament și în creație, principiul (enunțat în diferite ocazii de Alexandr Blok), conform căruia durerea exteriorizată dincolo de limite rezonabile devine inestetică, se transformă în țipăt strident.

Bulgakov n-a țipat nici cînd disperarea l-a adus în pragul morții. Cum a sublimat în artă prin ironie asemenea momente – de altfel numeroase – se observă mai ales în textele așa-zis „autobiografice“. În manuscrisul neterminat *Către prietenul meu tainic*, descrie cu minuție starea spaimei de moarte, provocată de o criză de inimă. Stilul e alert, oral, și sugerează învîlmășeala gîndurilor, și mărunte, și grave, într-un moment de tensiune maximă. Îngrijorarea pentru soarta pisicii oploșite în camera lui, pioneza nimerită într-un papuc se întretaie cu senzații acute de alunecare în neant. În final, spaima este depășită lucid pe baza raționamentului că, în condițiile date, moartea ar fi... „indecentă“. „«Voi muri de un atac de cord», m-am gîndit, și am simțit că acest lucru mă jignește. Să mori în această cameră, ptiu... Vor intra... Vor face tărăboi. Nu vor avea cu ce să mă îngroape. La Moscova, la etajul cinci, singur...

O moarte indecentă.

E mai bine să mori fie într-un apartament, între lenjuri parfumate, fie pe cîmp. Te afli cu capul în țărîină, se apropie de tine, te ridică, te întorc cu fața spre soare, iar ochii îți sînt deja sticloși.“

Moartea (de astă dată în forma dorinței de sinucidere) din *Roman teatral* este stăvilită printr-o parafrază comică a întîlnirii dintre Faust și

Mefisto. Motivațiile sinuciderii sînt un cumul pestriț de necazuri și dezamăgiri: insuccesul romanului scris cu pasiune nopți de-a rîndul, insomniile, moartea pisicii după o suferință de trei zile, durerile reumatismale cuplate cu urîtul zilelor ploioase de toamnă. Dar cînd totul e pregătit pentru clipa fatală, pistolul dus la tîmplă, trăgaciul tras, răsună acordurile ariei lui Faust, ce vor fi preludiul apariției lui Mefisto la momentul oportun în persoana editorului Ilia Rudolphi. Moartea va fi astfel amînată, căci Rudolphi îi va facilita intrarea mult visată în lumea literară și teatrală, care pe parcurs se dovedește a fi o lume a măștilor, a grotescului, a imposturii, a interesului material și a gloriei deșarte. Spre deosebire de Woland (ipostaza lui Mefisto din *Maestrul și Margareta*), care va reuși să facă ceva ordine în spațiul haotic unde a venit parcă chemat de răul de acolo, Rudolphi, mai puțin eficient, evadează din acest spațiu, lăsîndu-l pe Maxudov pradă unui mediu total decăzut, fără prea mari șanse de vindecare.

Umorul și gluma pot atenua și singurătatea care însoțește statornic pe omul tot mai alienat într-o societate anarhică. În schița lirică din 1923, *Psalm*, personajul mărturisește: „Da, sînt un singuratic. Psalmul e trist. Nu mă pricep să trăiesc“. Conduc astfel să asculte confidențe pe o temă atît de familiară oricui, cititorul își pregătește zadarnic batista, căci motivația deprimării devine brusc ilară: „Lucrul cel mai chinuitor în viață sînt nasturii. Cad, de parcă ar putezi pe mine“.

Rîsul lui Bulgakov nu înșală însă pe nimeni. Cu sau fără „nasturi“, singurătatea există; „indecentă“ sau nu, moartea survine la ceasul numai de ea știut. Dar capacitatea de a rîde, de a te autoironiza în ceasul de cumpănă, capătă un potențial terapeutic, poate chiar salvator. Rîsul pe care scriitorul ni-l dăruiește cu atîta generozitate nu batjocorește, nu distruge, nu umilește, ci, dimpotrivă, apare ca o soluție de supraviețuire, este „poate cea mai specifică și mai genială realizare a omului“¹⁵.

Prin exemplul personal, travestit în imagine artistică, Bulgakov deschide cu fiecare carte a sa o fascinantă călătorie „în căutarea rîsului pierdut“, a rîsului benefic, cu atît mai necesar, cu cît vremurile sînt mai tulburi și sufletul mai înnegurat.

*

&bsn;&bsn;

Intersectarea realității și a ficțiunii îmbracă forme multiple și complexe în creația lui Bulgakov. Fantasticul, în doze mai mari sau mai mici, este prezent în mai toată proza sa (o excepție notabilă este romanul *Garda albă*), în combinații și manifestări atît de inedite, încît orice pagină

bulgakoviană capătă valențe unice. Adesea granița dintre real și miraculos dispare, cele două componente pierzându-și în multe cazuri trăsăturile distincte, fapt înlesnit și de realitățile haotice ale Rusiei de atunci. Procesul prin care elementul fantastic invadează/părăsește/intersectează planul real capătă ritmuri și forme diferite, avînd uneori aspectul unui joc aproape demențial, al unui delir imagistic.

Din acest punct de vedere, volumul de față oferă mostre felurite ale variațiunilor raportului amintit. Pînă și în singurul text, prezent aici, din seria așa-ziselor „scrieri autobiografice“, *Însemnări pe manșete*, înîmplările relatate nu se disting prea mult de cele imaginate în *Diavoliada*, *Ouăle fatale* sau *Inimă de cîine*. Copleșit de absurdul situațiilor în care e pus, însuși naratorul din *Însemnări pe manșete* percepe realul ca ireal: „De altfel, am de mai multă vreme impresia că totul în jurul meu nu-i decît un miraj. O legănătoare fata morgana [...]. Curat casă de nebuni“.

În prozele fantastice, elementul supranatural pătrunde timid într-o realitate aparent imuabilă, circumscrisă cu precizie printr-o aglomerare de amănunte (date calendaristice, numele, profesia și vîrsta protagonistului, nume de instituții – cu abrevierile ilare, afît de la modă în acea vreme –, străzi și restaurante, gesturi cotidiene etc.), ca apoi să cuprindă întreg acest spațiu într-o cavalcadă de forme și imagini ce se nasc mereu ca o reacție în lanț, imprevizibile și nestatornice, cînd comice, cînd grotești. Uneori explozia debordantă de imagini pare a se desprinde de obiectul vizat, continuîndu-și gratuit jocul, pentru simpla plăcere a fantazării.

Interferențele pe spații întinse dintre real și fantastic din proza fantastică a lui Mihail Bulgakov corespund unei realități fără precedent în Rusia. În urma revoluției și a războiului civil temeliile vieții se surpaseră, iar refacerea din fărîme se dovedea a fi anevoioasă. Schimbarea politică desființase o lume, fără a avea soluții clare și eficiente nici pentru prezent, nici pentru viitor. Aplicarea n.e.p. -ului (noua politică economică) crea situații cînd ilare, cînd grotești,

ca soluții de tranziție spre un viitor cețos. Între „vechiul“ respins din principiu și „noul“ lipsit de substanță, se crease un hiatus, o stare de criză generală, care căpăta forme absurde și halucinante. Totul părea răsfrînt în cioburi de oglinzi sparte.

În fața acestei stări de fapt, care contravenea flagrant idealului de evoluție armonioasă („Marea Evoluție“ – cum o numise), Bulgakov are o dublă reacție. Pe de o parte, el încearcă restaurarea și impunerea valorilor trecutului, ca posibil temei pentru un „nou“ încă neconturat, pe de alta, încearcă o cauterizare a răului, a distorsiunilor sociale, prin scrieri în care elementele satirice și fantastice conviețuiesc în bună tovărășie.

Gluma și ironia lui Bulgakov stîrnesc acel rîs sănătos, de care era atîta nevoie, dar, totodată, scot în evidență anomaliile, le sugerează cauzele, și, mai mult, depistează și posibili vinovați. Nu în zadar, la granița dintre anii '20 și '30 au apărut campanii furibunde împotriva autorilor de satiră. Consfătuirea scriitorilor din 1930 pecetluiește soarta satirei, printr-o clasificare aberantă a ei în „satiră socialistă“ (cu „eroi pozitivi“ ce militează pentru „idealurile socialiste“) și „satiră a realismului critic“, care ar constitui „o lovitură directă dată orînduirii noastre sociale și de stat“ (conform formulării unui oarecare Blum într-un articol publicat în *Literaturnaia gazeta* din 27 mai 1929). Marginalizări, excluderi din asociațiile de scriitori, acuzații și etichetări de „atitudine dușmănoasă față de puterea sovietică“, anchete umilitoare și percheziții, deportări, interzicerea dreptului de semnătură – iată numai cîteva dintre metodele prin care puterea înțelegea să-și subordoneze arta și literatura. Au intrat astfel sub roata vremii scriitori ca: M. Bulgakov, Vl. Maiakovski, M. Zoșcenko și lista poate continua.

Nu e deci de mirare că nuvela *Inimă de cîine*, scrisă în 1925, n-a văzut lumina tiparului ani îndelungați, chiar și după moartea lui Bulgakov¹⁶. Remarca profesorului Preobrajenski¹⁷ că anomaliile unei societăți răvășite de schimbări așa-zis „revoluționare“ sînt nu „debandadă“, ci „miraj, fum, ficțiune“ s-ar putea traduce prin ideea lipsei de durată în plan istoric a tot ce contravine ordinii firești consonante cu „Marea Evoluție“. Formele aberante ale societății, care în discursul artistic al lui Bulgakov devin elemente ale unui fantastic în perpetuă mișcare, se dovedesc în final a fi iluzorii, se destramă ca fumul. Personajul vizat în discuția profesorului cu asistentul său, doctorul Bormenthal, este „proletarul“: investit cu putere de decizie, acesta își dezvăluie treptat chipul adevărat. Este ignorant, necioplit și obraznic, iar acțiunile lui nu pot produce nimic altceva decît „debandadă“. Soluția profesorului este simplă, ca și cea a lui Woland: fiecare trebuie repus pe locul ce i se cuvine. Profesorul se arată nemulțumit nu de sistemul social, oricare ar fi el, ci de violarea „bunului-simț și a experienței de viață“, în numele cărora vorbește.

Înrudită cu *Ouăle fatale* (scrisă cu cîteva luni înainte, în 1924), *Inimă de cîine* se înscrie în seria textelor care, sub faldurile atrăgătoare ale convenției din literatura științifico-fantastică, reușesc să demonteze piesă cu piesă construcția artificială a edificiului comunist, de la mentalitatea nocivă pînă la stereotipia limbajului.

Ambele texte reprezintă istoriile a două experiențe de laborator eșuate. Dincolo de ținta satirică, ele au conotații mult mai largi, aproape premonitorii, dacă e să ne gîndim la coșmarurile prezentului nostru:

accidente nucleare, efect de seră, clone umane și câte și mai câte... Deși Bulgakov prețuiește spiritul creator și inventiv, ele semnalează pericolul dezlănțuirii inteligenței necontrolate de rațiune. Valoarea experimentului, la orice nivel științific s-ar afla, trebuie să fie validată de simțul de răspundere al creatorului față de soarta comunității.

Profesorul Persikov (din *Ouăle fatale*) este pedepsit cu cruzime (mulțimea îl linșează) nu numai pentru nesăbuința de a da – fie și la ordin „de sus” – pe mâini ignorante o invenție neverificată, dar și pentru abstragerea lui din contingent, din realitatea socială. Acesta suportă cu greu, dar cu docilitate, constrângerile la care este supus de noul sistem politic de după revoluție. Are mereu sentimentul nedreptății, al umilirii, al violării spațiului sacru al științei, dar nu protestează, îndură totul cu stoicism. Experimentul genial lăsat din neglijență pe mâini nepricepute are ca efect dezlănțuirea grotescă a haitei de monștri care va ucide oameni și va devasta teritorii întregi. Această demonstrare a ceea ce poate însemna furia naturii provocată de nesăbuința omului este realizată de Bulgakov prin tușeurile îngroșate ale grotescului. Pe alocuri, tonurile sînt naturaliste, aproape nespecifice stilului bulgakovian, dar în concordanță cu dimensiunea gravă a avertismentului atît de actual, mai ales astăzi.

Tentativa profesorului Preobrajenski (din *Inimă de cîine*) de perfectare a speciei umane prin transplant de hipofiză va rămîne la nivelul unei experiențe unice de laborator. Spre deosebire de nuvela anterioară, confruntarea dintre inteligență (profesorul) și ignoranță (reprezentanții forței diriguitoare) este permanentă și dură. Din experimentul, care constă în transformarea lui Șarik, un cîine vagabond, în humanoidul Șarikov, rezultă un produs monstruos. Acesta conține în sine obediența cîinelui operat, ticăloșia escrocului de la care s-a luat hipofiza și prostia agresivă și agramată a factorului educațional, liderul proletar, Schwonder.

Șarikov poate fi considerat posibil model de terifiant *om-unealtă*, de *mankurt*, lipsit de gîndire proprie, de scrupule, ușor de manevrat, model spre care tinde orice sistem politic totalitar. Refractor la programul educațional propus de profesor – comportament civilizat, bun-simț, îmbogățire spirituală prin cultură –, Șarikov îmbrățișează fără rezerve modelul oferit de Schwonder, care-i facilitează posibilitatea de a trăi prin furt, obrăznicie, viclenie, eschivare de la orice efort, intimidare prin forță sau șantaj. Încercarea de manipulare a conștiințelor este denunțată de autor ca pericol fatal, nu numai pentru societate, dar și pentru promotorii acestei strategii politice. Cîți dintre cei ce înfăptuiseră revoluția rusă au mai putut scăpa de represaliile criminale puse la cale de „discipoli” și urmași?

Lipsit de infatuare și de orgoliu profesional, profesorul

Preobrajenski are curajul de a recunoaște că reușita unei experiențe trudnice, de ani întregi, se poate transforma într-un eșec, dacă rezultatul este potențial dăunător celorlalți. Gestul lui de a distruge ceea ce a realizat este însoțit și de înțelegerea unui adevăr fundamental: descoperirile științifice, fie și geniale, nu trebuie să violeze echilibrul naturii. „...Omenirea are singură grijă și, în virtutea evoluționismului, în fiecare an, selectează, dintr-o masă de lepădături de tot felul, zeci de genii extraordinare, care înfrumusețează planeta.“ Aluziile la „Marea Evoluție“, atât de îndrăgită de Bulgakov, sînt transparente. Dar legile ei nescrise impun nu numai respectul pentru mersul firesc al lucrurilor, ci și refuzul crimei și al terorii: „De orice culoare ar fi ea – albă, roșie sau chiar brună! Teroarea paralizează complet sistemul nervos“.

„Mirajul“ născut din „debandadă“ este suportul construcției din *Diavoliada*, nuvelă al cărei titlu devenise și denumirea singurului volum de proză apărut în timpul vieții scriitorului, în 1925. În afară de nuvela amintită, acesta mai cuprindea: *Peripețiile lui Cicikov*, *Imobilul nr. 13* și *Ouăle fatale*. Mirosul de pucioasă al chibriturilor care nu ard (din *Diavoliada*), ci doar împrăștie fum, primite drept salariu (fapt real petrecut la Secția de literatură [Lito], unde Bulgakov lucrase două luni în 1921), pătrunde însă într-o mare parte din universul bulgakovian și pregătește aparițiile diavolului în diferite ipostaze, culminînd cu cea a lui Woland din *Maestrul și Margareta*.

Soarta mărunțului funcționar Korotkov¹⁸ descinde vizibil din lumea personajelor lui Gogol și Cehov. La salariul plătit în chibrituri aproape inutilizabile, se adaugă necazuri tot mai mari: este concediat pe motive imaginare, apoi își pierde actele de identitate. În tentativa de a-și rezolva problemele, de a avea o explicație cu șeful Kalsoner, de a-și reface documentele, Korotkov intră într-un iureș amețitor și coșmaresc de întîmplări încurcate, în care gesturile de normalitate sînt tot mai sporadice. În desfășurarea evenimentelor, protagonistul își pierde înfîi propria identitate, apoi, în final, viața. Atmosfera tipic bulgakoviană conține elemente ale aceluia fantastic tentacular și proteic (ca, de pildă, dedublările și metamorfozele lui Kalsoner) pe care îl vom regăsi cu prisosință mai tîrziu în *Maestrul și Margareta*.

În *Diavoliada*, dansul nestăvilat al himerelor se întrerupe brusc, o dată cu viața personajului central. Acesta este și sfîrșitul nuvelei. Se poate presupune că totul n-a fost decît halucinația unei minți care înnebunește. Spre deosebire de acest text, în celelalte scrieri fantastice, după epuizarea tuturor posibilităților jocului, scriitorul readuce în matca realului aceeași lume, mai înțeleptă însă în urma experienței trăite, cu valoare fie punitivă

(*Ouăle fatale, Maestrul și Margareta*), fie de avertisment (*Inimă de câine*). Imaginile ireale, comice, grotești sau terifiante se diluează și dispar, asemenea „mirajului, fumului“.

*

&bsn;&bsn;

Dacă în proza lui Bulgakov fantasticul are în principal funcție de admonestare și chiar de pedeapsă, valorile culturale ale trecutului (temă atinsă și în *Însemnări pe manșete*) au în concepția scriitorului forța de a modela, de a atenua asperitățile unui „nou“ impus adesea arbitrar, coercitiv, fără calcularea în prealabil a consecințelor în plan uman.

Pentru Bulgakov, arta și literatura sînt incompatibile cu ura și violența, pot avea chiar efect terapeutic. De aceea, apărarea pasionată, cu orice risc, a lui Pușkin, a tuturor artiștilor de valoare, în general a Maestrului, constituie în fond o încercare de a întoarce atenția oamenilor spre frumusețe și iubire. „Versurile lui Pușkin au uimitoarea calitate de a îmblîndi inimile înrăite. Lăsați ura la o parte, voi, scriitorii ruși!“ – izbucnește patetic Bulgakov în *Însemnări pe manșete*.

E greu să ne închipuim că paginile moderne, atît de vii și mereu actuale, ale lui Bulgakov au fost scrise de un om care, într-o perioadă de explozie a „noului“, purta cu oarecare ostentație haine cu o croială ușor desuetă, gulere tari, papion și monoclu, dezavua școlile și grupările literare de avangardă (futurismul, imagismul, teatrul lui Meyerhold etc.), se instituia voluntar în apărătorul devotat al clasicilor ruși (Pușkin, Lermontov, Gogol, Cehov, Tolstoi, Dostoievski) în confruntarea cu politica iconoclastă a proletcultismului. Cît îi va fi fost de greu să-și piardă pîinea într-o perioadă de foamete generală din cauza pledoariei pro Pușkin își poate închipui oricine. Dar, așa cum povestește în *Însemnări pe manșete*, nici nu l-a putut lăsa pe tînărul critic, proaspăt ieșit din faldurile revoluției, să-l „foarfece“ pe Pușkin „pentru pantalonii lui albi, pentru acel «privesc în față fără teamă», pentru «calitatea lui de *kameriunker* și comportamentul servil» și, în general, pentru «atitudinea pseudorevoluționară și fățărnice», pentru versurile licențioase și galanteria față de femei...“, propunînd în concluzie „ca opera lui Pușkin să fie pusă pe foc“.

În galeria maeștrilor prețuiți de Bulgakov, Lev Tolstoi reprezintă o altă piatră de hotar în evoluția literaturii ruse, nu numai ca valoare estetică, ci și ca model etic. Întrupînd în sine talent, puritate sufletească, spirit mesianic, gînd mereu răsfrînt către ceilalți, apariția lui Tolstoi în cîmpul literelor ruse este comparabilă în concepția lui Bulgakov cu apariția lui

Ilius. El consideră că existența acestuia „obligă pe fiecare scriitor de după el, indiferent de mărimea talentului său, să fie necruțător de sever cu sine însuși. Și cu ceilalți [...]. Îl obligă la adevărul absolut al gândului și al cuvîntului, la deplină sinceritate, la conștientizarea binelui pe care îl servește, la intoleranță față de orice fals în propriile lucrări¹⁹”.

Amprentele literaturii ruse și universale, la fel ca acelea ale artei (îndeosebi ale muzicii), marchează întreaga creație bulgakoviană, și ca semnificație, și ca element formal. Variațiuni pe tema mitului faustic, apariții neașteptate și metamorfoze insolite ale diavolului, piese despre mari creatori ai lumii: *Ultimele zile* (Pușkin), *Cabala bigoților* (Molière), parafraze moderne după texte celebre: *Peripețiile lui Cicikov*, *Jourdain cel scrîntit*, dramatizări după Gogol, Cervantes, traduceri din Molière, leit-motive muzicale (ca, de pildă, secvența din aria lui Radames din *Aida* sau aria lui Faust, fredonate de diverse personaje, printre care profesorul Preobrajenski) – iată numai cîteva dintre modelele clasice asimilate creator, dar, totodată, și propuse unui auditoriu în formare, derutat de politica culturală a proletcultiștilor și de exagerările moderniștilor.

Actul vădit premeditat al lui Bulgakov de a sensibiliza contemporanii la valorile trecutului și de a atrage atenția asupra păcatelor prezentului nu conține nimic didactic, moralizator. Și totuși, dacă ar fi fost lăsat să publice, Bulgakov ar fi adus poate corectivul necesar acelui „nou” care, prin intoleranță, dogmatism și ideologie impusă, a reușit pe parcursul a decenii întregi să spulbere iluzii, talente și vieți, să scindeze în mod arbitrar o societate în „pro” și „contra”.

Inclus pe nedrept de oficialități în categoria „contra” regimului, marginalizat și hărțuit, Mihail Bulgakov s-a simțit – cum însuși mărturisea – „unicul lup singuratic în necuprinsul spațiu al literelor rusești din U.R.S.S. Am fost sfătuit să-mi vopsesc blana. Stupid sfat. Vopsit sau tuns, lupul nu poate aduce a pudel. De fapt, am și fost tratat ca un lup. Și ani de-a rîndul m-au gonit, după toate regulile hăituielii literare, într-un spațiu îngrădit”²⁰.

A continuat să scrie pînă în ultima clipă a vieții (cu o zi înainte de moarte mai făcea încă retușuri la *Maestrul și Margareta*), frustrat de dreptul firesc al oricărui artist de a se confrunta cu reacția cititorului la scrierile care pentru el însemnau rațiunea și sensul întregii lui existențe. Poate a avut această forță și din convingerea exprimată o dată că „opera de artă falsă poate să se mențină multă vreme cu ajutorul diferitelor mijloace de propagandă, în timp ce creația autentică poate rămîne îndelung în uitare prin simpla tăcere asupra ei. Dar, mai devreme sau mai tîrziu, totul se va repune la locul cuvenit. Timpul discreditează falsele valori și reputațiile găunoase”²¹.

Timpul a confirmat spusele lui Bulgakov și a demonstrat că „manuscrisele nu ard“, căci – cum sugera și Umberto Eco – focul poate distruge doar partea materială a lucrurilor, nu și ideile conținute în ea.

Cele peste șase decenii scurse de la moartea lui Bulgakov i-au confirmat și convingerea fermă că menirea lui în lume a fost de a scrie, de a oferi omului dintotdeauna bucuria spiritului revelată de arta autentică, lucru intuit încă din tinerețe: „Nu se poate ca vocea care mă tulbură acum să nu fie profetică. Nu se poate. Nu pot fi altceva decât scriitor“²².

Cu fiecare an, Bulgakov pare a se apropia tot mai mult de statutul acelor titani ai literaturii universale pe care, cu iubire și smerenie, i-a readus în propria sa creație: Molière, Goethe, Cervantes, Pușkin, Gogol. Cum altfel s-ar putea explica faptul că farmecul iradiant al scrierilor sale subjugă cercuri tot mai largi de cititori și oameni de teatru de pretutindeni? Chiar dacă personajele lui Bulgakov sînt, în marea lor majoritate, niște făpturi vulnerabile, prinse în capcana vremurilor, ele au fost investite cu puterea de a dăruí cu generozitate o speranță de lumină, printre cascade de rîs homeric și lacrimi furișe. Jertfa lui Bulgakov n-a fost zadarnică. „Marea Evoluție“ confirmă mereu valoarea maestrului Bulgakov și convingerea consolatoare a acestuia că „debandada“ de orice natură nu e decît „un miraj, un fum“ care pînă la urmă se destramă.

Ana-Maria Brezuleanu

¹ În *Jurnal*, intitulat sugestiv *Pod piatoi (Sub călcîi)*, scriitorul notează la 19 octombrie 1923: „În clipele de slăbiciune și singurătate mă las pradă gîndurilor triste și regretelor. Îmi pare cumplit de rău că am renunțat la medicină și că singur m-am condamnat la o existență incertă. Dar Dumnezeu știe că numai dragostea pentru literatură m-a îndemnat la asta“.

Scriș între 1922-1925, *Jurnalul* a fost descoperit la sfîrșitul anilor '80, fiind publicat pentru prima oară în revista *Teatr*, 1990, nr. 2. În limba română, *Jurnalul* a fost tradus parțial în revista *Paradox*, 1990, nr. 2, nov. și 1991, nr. 1 (3), mart. de Ana-Maria Topală. Textul a fost publicat apoi în volumul *Imobilul nr. 13* de M. Bulgakov (Editura Mașina de scris, București, 1996), în versiunea Izoldei și a lui Serghei Vîrsta.

² În scrisoarea către Stalin din iulie 1929, Bulgakov menționează: „Toate scrierile mele au fost însoțite de aprecieri nefavorabile, monstruoase, numele meu a fost ponegрит nu numai în publicațiile periodice, dar și în lucrări de genul: *Marea Enciclopedie Sovietică* și *Enciclopedia literară*“. (V.M.A. Bulgakov, *Opere în cinci volume*, vol. 5, *Maestrul și Margareta. Corespondență*, Editura Hudojestvennaia literatura, 1990, p. 432. În continuare se va cita: *Correspondență*.)

³ Detalii privind destinul pieselor lui Bulgakov pe scenele teatrelor pot fi aflate în studiul

introdutiv al lui Albert Kovács la volumul *Teatru*, Editura Univers, București, 1986.

4 În vol. Mihail Bulgakov, *Imobilul nr. 13*, Editura Mașina de scris, 1996. Vezi și studiul amintit al lui Albert Kovács la *op. cit.*

5 Scrisoare către Stalin din iulie 1929, în *Corespondență*, p. 432.

6 *Poputci* („tovarăși de drum“) erau numiți în anii '20-'30 scriitorii care nu proveneau din rândurile proletarietului, dar încercau să colaboreze cu el, neimplicându-se însă în formularea unei ideologii politice. Ei sînt lăsați cu oarecare dificultate să publice în calitate de „tovarăși de drum“, de sateliți ai literaturii ce se voia cu orice preț „comunist-revoluționară“.

7 *Corespondență*, vol. 5, p. 443-444.

8 Grafia cu majuscule îi aparține lui M. Bulgakov.

9 E de remarcat opoziția dintre termenii asemănători fonetic: „Marea Evoluție“ – „Marea Revoluție“ (cum era numită curent revoluția din octombrie 1917).

10 *Corespondență*, vol. 5, p. 446-447.

11 Soluția lui Stalin pare a fi dictată de rațiuni politice (i-a telefonat lui Bulgakov a doua zi după înmormîntarea lui Maiakovski, care se sinucisese) și nu rezolvă în fond situația scriitorului, căruia în continuare nu i se tipăresc textele, iar piesele nu îi sînt reprezentate pe scenă. Un timp, Bulgakov a sperat într-o întîlnire providențială cu Stalin, fără să știe că acesta, într-o scrisoare către V. Bill-Beloțerkovski, etichetase *Fuga* drept „un fenomen antisovietic“, iar *Insula purpurie* o definise drept „maculatură“. Însă speranțele în bunăvoința „tătucului“ erau cu siguranță spulberate definitiv la 4 februarie 1938, cînd îi solicită acestuia reabilitarea lui N. Erdman (*Corespondență*, p. 559), fără a aminti un cuvînt despre propriul lui statut în literatura sovietică.

12 În amintirile *Pagini de viață* din volumul *Amintiri despre Bulgakov*, Editura Sovietskii pisatel, 1988, p. 195. În continuare se va cita *Amintiri*.

13 Sînt cunoscute tentativele, unele reușite, ale scriitorului de a-și distruge manuscrisele – texte beletristice, pagini de jurnal, consemnări.

14 V. Saharov, prefață la volumul *Însemnări pe manșete. Proză autobiografică timpurie*, Editura Hudojestvennaia literatura, Moscova, 1988.

15 Hermann Hesse, *Lupul de stepă*, Editura Univers, București, 1983, p. 75.

16 Nuvela a fost publicată pentru prima oară în 1987 (*Znamia* nr. 6), deci douăzeci și cinci de ani mai tîrziu după anul de grație 1962, cînd începe tipărirea scrierilor lui Bulgakov. E cunoscut însă faptul că în anii '20 nuvela a circulat clandestin, fie în manuscris, fie prin lectura autorului la serate literare.

17 Nu întîmplător numele profesorului derivă din cuvîntul *preobrajenie*, care se traduce în limba română prin „schimbarea la față“ în terminologia religioasă.

18 Nume derivat din adjectivul *korotkii* (scurt).

19 *Apud* E. Mindlin, *Tînărul Bulgakov în Amintiri*, p. 155-156.

20 *Scrisoare către Stalin*, în *Corespondență*, p. 455.

21 *Apud* Avgust Iavici, *Despre trecut*, în *Amintiri*, p. 163.

22 Însemnare din 6 noiembrie (24 octombrie) 1923, *Jurnal, op. cit.*, p. 150.